

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELERE SAĞLANAN
KAMU DESTEKLERİNİN ETKİNLİĞİ VE KOSGEB DİYARBAKIR
UYGULAMASI**

Hasan SOLMAZ

Diyarbakır 2014

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELERE SAĞLANAN
KAMU DESTEKLERİNİN ETKİNLİĞİ VE KOSGEB DİYARBAKIR
UYGULAMASI**

Hasan SOLMAZ

Danışman
Doç. Dr. Abdulkadir BİLEN

Diyarbakır 2014

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere Sağlanan Kamu Desteklerinin Etkinliği ve KOSGEB Diyarbakır Uygulaması” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Projemin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Projemin sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Projemin 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/projemin tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../.....

Hasan SOLMAZ

KABUL VE ONAY

Hasan SOLMAZ tarafından hazırlanan Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere Sağlanan Kamu Desteklerinin Etkinliği ve KOSGEB Diyarbakır Uygulaması adındaki çalışma, 23.05.2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalı, **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Danışman)

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Üye)

Enstitü Müdürü

.../.../20..

ÖNSÖZ

Beş bölümden oluşan bu tez çalışmasında ülke ekonomisinin gelişmesinde büyük öneme sahip olan KOBİ'lerin faydalanabilecekleri kamu destekleri ile KOSGEB Diyarbakır Hizmet Merkezi Müdürlüğü'nün vermiş olduğu desteklerin kullanım düzeyi ve işletmeler üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmada, KOBİ'lere referans olacak bir kaynağın oluşturulması ve ilgili taraflara incelenen konu ile ilgili önerilerin yapılması amaçlanmıştır.

Tez çalışmasının tüm aşamalarında sahip olduğu bilgileri paylaşarak ilminden faydalandığım, özverili ve sabırlı tutumuyla tezin oluşumuna büyük katkıda bulunan ayrıca tecrübelerinden yararlanırken göstermiş olduğu hoşgörüden ötürü değerli hocam, tez danışmanım Doç. Dr. Abdulkadir BİLEN'e;

Yüksek Lisans yapmamda ve eğitimime devam sürecinde desteklerini esirgemeyen ve bunu teşvik eden politikalar oluşturan kurum üst yöneticilerim ile Müdürüm Mehmet FİDAN'a;

Anket sorularının hazırlanmasında, yaygınlaştırılmasında ve uygulanmasında emeği geçen KOSGEB mesai arkadaşlarım Zülfikar ALTUNBAĞ, Gülten ERBAŞ, Derya DELİCE ALTUNBAĞ, Mehmet İrfan SEYİTOĞULARI, Masum YILMAZ, Mehmet ADIBELLİ, Nurten ÇERİ ve Kadir ATALA'ya;

Diyarbakır ili ile ilgili verilerin sağlanması konusunda destek veren Karacadağ Kalkınma Ajansı Uzmanı Hüseyin AKDOĞAN ve Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası Genel Sekreter Yardımcısı Kamuran TOKTANIŞ'a;

Yüksek lisans devam sürecinde, tez hazırlama ve yazım aşamalarında fikir alışverişinde bulunduğum dönem arkadaşım Nurgül AVCI'ya;

Bugünlere gelmemde büyük pay sahibi olan aileme ve tüm dostlarıma;

Her konuda sabırla yardımcı olan, manevi desteğini hiç esirgemeyen eşim Gülay ve oğlum Aram Burak SOLMAZ'a;

Desteklerinden ötürü içten ve sonsuz teşekkür ederim.

Bu tez çalışmasının ülkemiz KOBİ'lerine ve bu alanda çalışma yapacak tüm kesimlere faydalı olmasını diliyor, gelecek her türlü eleştiriyi memnuniyetle karşılayacağımı belirtmek istiyorum.

Hasan SOLMAZ

Diyarbakır 2014

ÖZET

KOBİ olarak bilinen Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler, dünya'nın her ülkesinde olduğu gibi ülkemiz ekonomisinde de son derece önemli bir yere sahiptir. KOBİ'ler; sayısal çoğunluk, istihdam hacmi, üretim değeri, gelişmeye olan katkıları, gelir dağılımının tabana yayılması bakımından serbest rekabete dayalı piyasa ekonomisinin ve toplumsal istikrarın temel unsurlarıdır. Ekonominin temelini oluşturan KOBİ'lerin önemi son yıllarda anlaşılmaya başlanmış ve bu yönde ulusal politikalar geliştirilmiştir.

Ülkemizde KOBİ'lere yönelik olarak çeşitli kurumlar tarafından farklı alanlarda birçok destek verilmekte ve bunların bir arada toplandığı referans oluşturacak bir çalışmanın eksikliği KOBİ'ler tarafından hissedilmektedir. Bu sebeple çalışmamızda, kamu destekleri konusunda KOBİ'lere kaynak oluşturacak bir destek haritası oluşturmak, farkındalık yaratmak ve KOBİ'lerin desteklerden yararlanma düzeylerinin artırılması için önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Böylece, ulusal KOBİ politikası oluşturan başta KOSGEB olmak üzere kamu kurumlarının KOBİ'lerin geliştirilmesi ve desteklenmesi sürecinde uyguladıkları/uygulayacakları roller ortaya konabilecektir.

İşletmelerden elde edilen verilerin analizi sonucunda; kamu tarafından KOBİ'lere sağlanan destek türlerinde ve miktarlarında önemli derecede artışlar meydana geldiği, KOBİ'lerin destekler hakkındaki bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu ve KOSGEB desteklerinin KOBİ'ler üzerinde önemli etkileri olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler:

KOBİ, Kamu Destekleri, Teşvikler, KOSGEB, Diyarbakır

ABSTRACT

Small and Medium Enterprises which know as SMEs have also an extremely important position in the economy of our country as in every country of the world. SMEs are essential elements of market economy based on free competition and social stability in terms of numerical majority, the volume of employment, production value, their contribution to development and the diffusion of the income distribution. Importance of SMEs has been understood in recent years and national policies have been developed in this direction.

A lot of support programs are provided for SMEs in many different areas by various institutions in our country and there is a lack of such a research which will be a reference for SMEs. Therefore in our research, generating a support frame that will be a source for SMEs, creating awareness and developing suggestions to increase SMEs support programs utilization level are aimed. Thus, applied/will be applied acts in process of improving and developing SMEs will be presented for institutions which constitute national SMEs policies especially SMEs Development Organization.

With the analysis of the achieved data, significant increases occurred in the types and amount of supports provided to SMEs by the state, inadequacy level of knowledge of SMEs about supports programs and significant impact of SMEs Development Organization's support programs on SMEs were discovered.

Key Words:

SME, Government Supports, Incentives, SME's Development Organization, Diyarbakir

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
TABLO LİSTESİ	VIII
ŞEKİL LİSTESİ.....	XI
KISALTMALAR	XIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELERE GENEL BAKIŞ

1.1. KOBİ'LERİN ÖZELLİKLERİ	3
1.2. KOBİ TANIMLAMADA KULLANILAN ÖLÇÜTLER	5
1.2.1. Nicel Ölçütler	5
1.2.2. Nitel Ölçütler	6
1.3. KOBİ TANIMLARI	7
1.3.1. OECD Tarafından Kullanılan KOBİ Tanımı.....	7
1.3.2. Avrupa Birliği'nde KOBİ Tanımı	8
1.3.3. Amerika Birleşik Devletleri'nde KOBİ Tanımı	9
1.3.4. Türkiye'de KOBİ Tanımı	10
1.3.5. KOBİ TFRS'de KOBİ Tanımı	13
1.4. KOBİ'LERİN KALKINMADA ÖNEMİ VE EKONOMİDEKİ YERİ.....	14
1.5. TÜRKİYE'DEKİ KOBİ POLİTİKALARI	18
1.6. KOBİ'LERİN GELİŞTİRİLMESİ VE DESTEKLENMESİ	25
1.7. KOBİ'LERİN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI.....	26
1.7.1. KOBİ'lerin avantajları	26
1.7.2. KOBİ'lerin dezavantajları.....	28
1.8. KOBİ'LERİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR	29

İKİNCİ BÖLÜM

KAMU DESTEK MEKANİZMASI VE TÜRKİYE'DE KOBİ'LERE SAĞLANAN TEMEL DESTEKLER

2.1. KAMU DESTEKLERİ KAVRAMI.....	31
2.2. KAMU DESTEKLERİNİN AMACI VE ÖNEMİ.....	32
2.3. KAMU DESTEKLERİNİN NEDENLERİ.....	34
2.4. TÜRKİYE'DE KOBİ'LERE SAĞLANAN DESTEKLER.....	34
2.4.1. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri.....	35
2.4.2. Ekonomi Bakanlığı Destekleri.....	37
2.4.2.1. Yatırımlarda Devlet Yardımları.....	37
2.4.2.2. İhracata Yönelik Devlet Yardımları.....	39
2.4.3. Yatırımların ve İstihdamın Teşviki.....	41
2.4.4. Türk EXİMBANK Destekleri.....	43
2.4.5. TÜBİTAK Destekler.....	45
2.4.6. TTGV Destekleri.....	46
2.4.7. 5746 numaralı Kanun ile Sağlanan Ar-Ge Vergi Teşvikleri.....	47
2.4.8. Kredi Garanti Fonu Destekleri.....	49
2.4.9. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Destekleri.....	50
2.4.9.1. Enerji Verimliliği Desteği.....	50
2.4.9.2. ENAR Desteği.....	52
2.4.10. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Destekleri.....	53
2.4.11. Kalkınma Ajansları Destekleri.....	55
2.4.12. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) Destekleri.....	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU DESTEKLERİNDE KOSGEB ROLÜ VE DİYARBAKIR KOSGEB DESTEKLERİ

3.1. KOSGEB'İN TARİHÇESİ.....	59
3.2. KOSGEB'İN YAPISI VE ORGANLARI.....	61
3.2.1. Vizyon, Misyon, Temel Değerler ve Stratejik Amaçları.....	61
3.2.2. Organizasyon Yapısı.....	63
3.2.3. KOSGEB Organları ve Görevleri.....	64
3.2.4. İnsan Kaynakları Yapısı.....	66
3.2.5. KOSGEB Mali Durum.....	69

3.3. KOSGEB'İN DESTEK SİSTEMİ VE DESTEK PROGRAMLARI.....	74
3.4. DİYARBAKIR İLİNE GENEL BAKIŞ.....	93
3.5. DİYARBAKIR CAZİBE MERKEZİ PROJESİ.....	115
3.6. KOSGEB DESTEKLERİNİN TÜRKİYE VE DİYARBAKIR BAZINDA DAĞILIMI	119
3.6.1. Türkiye Geneli	119
3.6.2. Diyarbakır Geneli.....	129

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KAMU DESTEKLERİ BAŞVURU, KULLANIM VE SONUÇLARININ İNCELENMESİ ÜZERİNE UYGULAMA: DİYARBAKIR ÖRNEĞİ

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	133
4.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	134
4.3. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ.....	135
4.4. VERİLERİN ANALİZİ, BULGULAR VE DEĞERLENDİRMELER	135
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	181
KAYNAKÇA	189
EK.....	197

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1: Avrupa Birliği KOBİ Tanımı.....	9
Tablo 2: Yönetmeliğe Göre KOBİ'lerin Sınıflandırılması.....	10
Tablo 3: Türkiye Halk Bankası KOBİ Tanımı.....	11
Tablo 4: TOSYÖV KOBİ Tanımı.....	11
Tablo 5: Dış Ticaret Müsteşarlığı KOBİ Tanımı	12
Tablo 6: Hazine Müsteşarlığı KOBİ Tanımı	12
Tablo 7: Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (EXİMBANK) KOBİ Tanımı	13
Tablo 8: KOBİ'lerin Ülke Ekonomisindeki Yeri.....	15
Tablo 9: KOBİ'lerin ekonomideki payının yıllar içerisindeki seyri (2003-2008).....	16
Tablo 10: Belli Başlı Sektörlerdeki KOBİ Yoğunluğu	17
Tablo 11: Kamu Kurumları.....	25
Tablo 12: Sivil Toplum Kuruluşları.....	26
Tablo 13: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri Hakkında Genel Bilgiler ..	35
Tablo 14: Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Genel Bilgiler	37
Tablo 15: İhracata Yönelik Devlet Yardımları Hakkında Genel Bilgiler	39
Tablo 16: Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Hakkında Genel Bilgiler.....	41
Tablo 17: Türk EXİMBANK Destekleri Hakkında Genel Bilgiler.....	43
Tablo 18: TÜBİTAK Destekleri Hakkında Genel Bilgiler	45
Tablo 19: TTGV Destekleri Hakkında Genel Bilgiler.....	46
Tablo 20: Kanun ile Sağlanan Ar-Ge Vergi Teşvikleri Hakkında Genel Bilgiler	47
Tablo 21: Kredi Garanti Fonu Destekleri Hakkında Genel Bilgiler	49
Tablo 22: Enerji Verimliliği Desteği Hakkında Genel Bilgiler	50
Tablo 23: ENAR Desteği Hakkında Genel Bilgiler	52
Tablo 24: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Destekleri Hakkında Genel Bilgiler .	53
Tablo 25: Kalkınma Ajansları Destekleri Hakkında Genel Bilgiler.....	55

Tablo 26: Kısa Çalışma Ödeneği Desteği Hakkında Genel Bilgiler	57
Tablo 27: KOBİ Proje Destek Programı Süre ve Limitler	75
Tablo 28: Tematik Proje Destek Programı Destek Unsurları	78
Tablo 29: Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı	80
Tablo 30: Program Unsurları, Oranı, Süresi ve Üst Limiti	82
Tablo 31: Yeni Girişimci Desteğinin Unsurları, Oranı, Süresi ve Üst Limiti	85
Tablo 32: Destek Unsurları, Oranı, Süresi ve Üst Limiti	87
Tablo 33: Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı Unsurları.....	89
Tablo 34: Genel Destek Programı Destekleri.....	90
Tablo 35: Diyarbakır İşgücü ve İstihdam Göstergeleri (%), 2011	93
Tablo 36: İşgücüne Katılım Oranı (%), 2004-2012.....	94
Tablo 37: İstihdam Oranı (%), 2004-2012	94
Tablo 38: İşsizlik Oranı (%), 2004-2012.....	94
Tablo 39: Diyarbakır İhracat Rakamları, 2005-2012 (bin \$).....	95
Tablo 40: İhracat'a İlişkin Göstergeler, 2012	95
Tablo 41: Diyarbakır İhracatçı Firma Sayısı, 2002-2012.....	96
Tablo 42: Diyarbakır İthalat Rakamları, 2005-2012 (bin \$)	97
Tablo 43: Sanayi İşletmelerinin Sektörel Dağılımı, 2011	102
Tablo 44: İstihdamın Ana Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı	103
Tablo 45: DTSO Meslek Grupları ve Toplam Üye Sayısı.....	105
Tablo 46: DTSO Firma Tipine Göre Üye Dağılımı.....	106
Tablo 47: İmalat Sektöründe Faaliyet Gösteren Firmaların Sektörel Dağılımları	107
Tablo 48: Diyarbakır' da faaliyet gösteren mermer işletmeleri.....	113
Tablo 49: CMDP Kapsamında Devam Eden Projeler	118
Tablo 50: KOSGEB 2010-2013 yıl bazında Destek Tutarları (₺).....	122
Tablo 51: KOSGEB 2010-2013 yıl bazında Destek Verilen Firma Sayısı.....	123
Tablo 52: KOSGEB Program Bazlı Destek Tutarları (₺).....	124
Tablo 53: KOSGEB Program Bazlı Destek Tutarları Dağılım Oranları (%)	125
Tablo 54: KOSGEB Teknoloji ve Yenilik Destekleri (2003-2011).....	126
Tablo 55: KOSGEB Teknoloji ve Yenilik Destekleri Sonuçları (1992-2012).....	127
Tablo 56: KOSGEB Kredi Destekleri (2003-2012)	128
Tablo 57: KOSGEB Diyarbakır HMM Veri Tabanı Sektörel Dağılımı.....	129

Tablo 58: KOSGEB Diyarbakır HMM 2010-2013 yıl bazında Destek Tutarları (₺) ..	130
Tablo 59: KOSGEB Diyarbakır HMM Tarafından Destek Verilen Firma Sayısı	130
Tablo 60: KOSGEB Diyarbakır HMM Program Bazlı Destek Tutarları (₺)	131
Tablo 61: İşletme Sahibi veya Yöneticilerinin Cinsiyeti.....	136
Tablo 62: İşletme Sahibi veya Yöneticilerinin Yaşı	137
Tablo 63: İşletme Sahibi veya Yöneticilerinin Eğitim Seviyesi.....	138
Tablo 64: İşletmenizin Hukuki Statüsü	139
Tablo 65: İşletmelerin Yıllık Faaliyet Süreleri	140
Tablo 66: İşletmedeki Personel Sayısı.....	141
Tablo 67: İşletmedeki Kadın Personel Sayısı.....	143
Tablo 68: İşletmelerin İl Dışına Satış Durumları	144
Tablo 69: İşletmelerin İthalat ve/veya İhracat Durumları	145
Tablo 70: İşletmelerin Sahip oldukları Belgeler.....	146
Tablo 71: İşletmelerin Faaliyet Alanı	147
Tablo 72: İşletmelerde Muhasebe/Finansman Birimi Durumu	148
Tablo 73: İşletmelerin En Yüksek Maliyet Unsuru	149
Tablo 74: İşletmelerin Karşılaştıkları Temel Sorunlar	150
Tablo 75: İşletmelerin Diyarbakır’da Bulunmalarının Avantajları	153
Tablo 76: Diyarbakır’da Bulunmanın Dezavantajları	155
Tablo 77: İşletmelerin Kamu Destekleri ve Etkileri Hakkındaki Görüşleri	157
Tablo 78: Personellerin İletişim ve Yönlendirmeleri	162
Tablo 79: Bilgilendirme Faaliyetleri	163
Tablo 80: Kamu Desteklerinden Faydalanmak İçin Başvuru Yapılan Kurumlar	165
Tablo 81: Kamu Desteklerinden Faydalanılan Kurumlar.....	167
Tablo 82: Kamu Desteklerine İhtiyaç Duyulan Alanlar	168
Tablo 83: İşletmelerin KOSGEB Desteklerinden Faydalanma Durumu.....	170
Tablo 84: KOSGEB Desteklerinden Faydalan(a)mama Sebepleri.....	171
Tablo 85: İşletmelerin KOSGEB Destekleri ve Etkileri Hakkındaki Görüşleri.....	174
Tablo 86: KOSGEB Desteklerinin En Çok Kullanıldığı Alanlar	179

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1: OECD Tarafından Kullanılan KOBİ Tanımı	8
Şekil 2: ABD’de İstihdam Sayısına Göre İşletme Ölçeği	9
Şekil 3: Türkiye’de İşletmelerin Ölçekselsel Dağılımı	14
Şekil 4: Sektör ve Çalışan Sayılarına Göre Girişimcilerin Dağılımı (2009)	16
Şekil 5: KOBİ’lerde Sektörel Bazda Çalışan Başına Düşen Katma Değer ve İhracat ...	17
Şekil 6: KOSGEB Vizyon ve Misyon	61
Şekil 7: KOSGEB Temel Değerler	62
Şekil 8: Organizasyon Yapısı	63
Şekil 9: Personelin Unvanlara Göre Dağılımı	66
Şekil 10: Personelin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	67
Şekil 11: Personelin Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı	68
Şekil 12: Personelin Görev Yerine Göre Dağılımı	68
Şekil 13: 2003-2012 Dönemi Bütçe ve Gerçekleşmeler (Milyon ₺)	70
Şekil 14: 2003-2012 Dönemi Destek Bütçesi ve Gerçekleşmeleri (Milyon ₺)	70
Şekil 15: 2010-2012 Dönemi Bütçe Gerçekleşmeleri (Milyon ₺)	71
Şekil 16: 2010-2012 Dönemi Destek Bütçesi Gerçekleşmeleri (Milyon ₺)	72
Şekil 17: Destek Türlerine Göre Gerçekleşme Dağılımı 2012 yılı (Milyon ₺)	72
Şekil 18: Diyarbakır Sektörel Ana Faaliyet Kollarının İstihdam İçindeki Payı (%)	104
Şekil 19: DTSO Sektörel Üye Diyagramı	108
Şekil 20: İmalat Sanayinde Uzmanlaşmış, Yükselen ve Durgunlaşan Sektörler	110
Şekil 21: Sanayinin Sektörel Dağılımı	111
Şekil 22: Kapasite Kullanım Oranları	112
Şekil 23: Türkiye’deki İşletmelerin Ölçekselsel Dağılımı	119
Şekil 24: KOSGEB Desteklerinin Ölçek Bazında Kullanımı	120
Şekil 25: KOSGEB Veri Tabanı Sektörel Dağılımı	121

Şekil 26: KOSGEB Desteklerinin Sektörel Bazda Kullanımı.....	121
Şekil 27: KOSGEB Destek Tutarları	122
Şekil 28: KOSGEB 2010-2013 yıl bazında Destek Verilen Firma Sayısı	123
Şekil 29: KOSGEB Program Bazlı Destek Tutarları.....	124
Şekil 30: KOSGEB Program Bazlı Destek Tutarları Dağılım Oranları	126
Şekil 31: KOSGEB Teknoloji ve Yenilik Destekleri 2008-2011 Kullanım Miktarları.	127
Şekil 32: KOSGEB Diyarbakır HMM 2010-2013 yıl bazında Destek Tutarları.....	130
Şekil 33: KOSGEB Diyarbakır HMM Tarafından Destek Verilen Firma Sayısı	131
Şekil 34: KOSGEB Diyarbakır HMM Program Bazlı Destek Tutarları.....	132
Şekil 35: İşletmeyi Yöneten Kişinin Cinsiyete Göre Dağılım Oranı.....	136
Şekil 36: İşletme Sahibi veya Yöneticilerinin Yaş Gruplarına göre Dağılımı	137
Şekil 37: İşletme Sahibi veya Yöneticilerinin Eğitim Seviyelerine göre Dağılımı	139
Şekil 38: İşletmelerin Hukuki Statülerine göre Dağılımı.....	140
Şekil 39: İşletmelerin Yıllık Faaliyet Sürelerine göre Oranları.....	141
Şekil 40: İşletmedeki Personel Sayısının Dağılımı	142
Şekil 41: İşletmedeki Kadın Personel Sayısının Dağılımı.....	143
Şekil 42: İşletmelerin İl Dışına Satış Durumlarına göre Dağılımları	144
Şekil 43: İşletmelerin İthalat ve/veya İhracat Durumlarına göre Dağılımları	145
Şekil 44: İşletmelerin Sahip oldukları Belgelere göre Dağılımları	147
Şekil 45: İşletmelerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı	148
Şekil 46: İşletmelerde Muhasebe/Finansman Birimi Durumuna Göre Dağılım	149
Şekil 47: İşletmelerin En Yüksek Maliyet Unsurunun Dağılımı	150
Şekil 48: İşletmelerin Karşılaştıkları Temel Sorunlara Göre Dağılımları	151
Şekil 49: İşletmelerin Diyarbakır'da Bulunmalarının Avantajlarına Göre Dağılımları	154
Şekil 50: Diyarbakır'da Bulunmanın Dezavantajlarına Göre Dağılımları	156
Şekil 51: Personellerin İletişim ve Yönlendirmelerine Göre Dağılımları	162
Şekil 52: Bilgilendirme Faaliyetlerinin Dağılımları	164
Şekil 53: Kamu Desteklerinde İhtiyaç Duyulan Alanların Dağılımları.....	169
Şekil 54: KOSGEB Desteklerinden Faydalanma Durumuna Göre Dağılım	170
Şekil 55: KOSGEB Desteklerinden Faydalan(a)mama Sebeplerinin Dağılımları	172
Şekil 56: KOSGEB Desteklerinin En Çok Kullanıldığı Alanların Dağılımları.....	179

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Ar-Ge	Araştırma-Geliştirme
BROP	Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı
CMDP	Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı
DTSO	Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası
ENAR	Enerji Sektörü Araştırma-Geliştirme Projeleri Destekleme Programı
EXİMBANK	Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
HMM	Hizmet Merkezi Müdürlüğü
ICT	Information and Communications Technology- Bilgi İletişim Teknolojisi
IPA	Instrument for Pre-accession Assistance -Katılım Öncesi Yardım Aracı
İŞGEM	İş Geliştirme Merkezleri
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
KDV	Katma Değer Vergisi
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KSEP	KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı
KSS	Küçük Sanayi Sitesi
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development- Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
SAN-TEZ	Sanayi Tezleri Programı
SBA	Small Business Administration- Küçük İşletmeler İdaresi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SME	Small and Medium Enterprises- Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
SMMM	Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TESK	Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TESKOMB	Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği

TGB	Teknoloji Geliştirme Bölgesi
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOSYÖV	Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı
TPE	Türk Patent Enstitüsü
TTGV	Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRKAK	Türk Akreditasyon Kurumu
TÜRMOB	Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
YMM	Yeminli Mali Müşavir
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri

GİRİŞ

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, tüm dünya'da olduğu gibi, Türkiye ekonomisinin de dinamik ve sürükleyici unsurlarından biri olup, ülkemizin gelişmesi açısından çok büyük öneme sahiptir. KOBİ'ler Türkiye ekonomisinde, ekonomik katkı ve istihdam sağlama konularında önemli ekonomik rol oynamaktadır. Araştırmalara göre, toplam işletmeler içindeki payı %99,9 olan KOBİ'ler; ülke toplam ihracatının %55'ini, istihdamın %78'ni ve sağlanan katma değer %55'ini gerçekleştirmektedir.

KOBİ'lerin sadece ekonomide değil, sosyal alanda da önemli rolleri vardır. KOBİ'ler; ülke içerisinde geniş bir alana yayıldıkları için bölgesel gelişmişlik farklarını gidermede, gelir dağılımını yaymada, istihdam olanağı meydana getirip bunu sürdürmede ve demokratik hayatı canlı tutmada önemli bir güç konumundadırlar.

Bu çalışma, bu derece önemli konuma sahip ve son dönemde kendileri için özel politika geliştirilen KOBİ'ler için devlet desteklerinin anlatıldığı çalışmaların yetersizliğinden dolayı yapılmıştır. Elde edilen bulguların bu alanda çalışacak ilgililere, KOBİ'lere ve politika yapıcılara faydalı olacağı düşünülen bu çalışmada; diğerlerinden farklı olarak KOBİ'lerin faydalanabileceği kamu destekleri anlatılmış, KOSGEB destekleri detaylı irdelenmiş, desteklerin KOBİ'ler üzerindeki etkilerine bakılmış ve KOBİ'lerin desteklerden faydalanma düzeylerinin artırılması için düşünceleri alınmıştır. Çalışma; 5 ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; KOBİ kavramı üzerinde durulmuş, KOBİ'lerin ülke ekonomisindeki yeri, önemi, avantajları ve dezavantajları belirtilmiştir. İkinci bölümde; kamu destekleri kavramı ve desteklerin amacına yer verilerek Türkiye'de KOBİ'lere sağlanan temel destek mekanizmaları incelenmiştir. Üçüncü bölümde; çalışmanın temel konusunu oluşturan KOSGEB'in yapısı ve destek programları detaylı olarak anlatılmış, Diyarbakır'daki işletmelerin kamu desteklerinden ne derece faydalandıkları ve KOSGEB desteklerinin işletmeler üzerindeki etkilerine

ilişkin anket uygulaması yapılmıştır. Dördüncü bölümde; yapılan uygulamaya ait analiz ve değerlendirmeler yapılmış, bu analizlerden yola çıkarak bulgular tespit edilmiş olup son bölümde ise çalışmadan faydalanabilecek kesimlere öneriler geliştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELERE GENEL BAKIŞ

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ'ler), tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye ekonomisinin de dinamik ve sürükleyici unsurlarından biri olup, ülkemizin sosyo-ekonomik gelişmesi açısından çok büyük öneme sahiptirler. KOBİ'ler; az sermaye kullanımı yanında daha çok el emeği ile faaliyette bulunan, çabuk karar verme yeteneğine sahip, düşük düzeyde yönetim giderleri ile çalışan ve ucuz üretim gerçekleştiren iktisadi teşebbüslerdir (Türköz, 2008: ii).

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, sanayi devrimine kadar temel üretim birimi olmuşlardır. Ölçek ekonomilerinin önemini artırması nedeniyle üretimin büyük işletmelere kaydırmasından sonra bile kendilerine özgü avantajları sebebiyle KOBİ'ler, ülkelere göre farklılıklar göstermekle beraber önemlerini korumuşlardır. Sanayi devrimi ile birlikte büyük işletmelerle rekabet edemeyen küçük işletmeler, gelişmiş ülkelerde temel üretim birimi olma özelliğini kaybetmelerine karşın, birçok ülke açısından üretim ve istihdam konusunda kaynak olma özelliklerini sürdürmüşlerdir (Özdemir, Ersöz ve Sarıoğlu, 2006).

1.1. KOBİ'LERİN ÖZELLİKLERİ

1970'lerden itibaren gelişmiş ülkelerde başlayan durgunluk ve krizler sonrasında büyük işletmelerin kitleleşen işçi çıkarmaları ve kapanan fabrikalar nedeniyle artan işsizlik, bu dönemde önemleri fark edilen KOBİ'ler cephesinde daha kabul edilebilir düzeylerde seyretmiştir. Üstelik üretimin daha küçük ölçekli işletmelerde devam ettirilmesi, KOBİ'lerin istihdam yaratma potansiyellerini büyütüştür. Bu nedenle küçük girişimlerin teşviki ve desteklenmeleri, ülke ekonomileri bakımından yaşamsal

önem kazanmıştır. Küçük desteklerle büyük istihdam yaratılmış, entegre büyük sanayi işletmelerinden bir kısmının devre dışı kalması yüzünden tüm sektörün muhtemel çöküşünü önleyen KOBİ'ler kurtarıcı haline gelebilmiş, yıkımın büyümesini engellemişlerdir (Özdemir, Ersöz ve Sarıoğlu, 2006).

KOBİ'lerin Ortak Özellikleri

İşletmelerin ölçek bakımından sınıflama ölçütleri dikkate alındığında KOBİ'lerin ortak özelliklerini şöylece sıralamak olasıdır:

1. Çoğunlukla bireysel veya şahıs ortaklığı hukuki yapısına sahiptirler.
2. İşletmelerde "Sahip-Yönetici" modeli egemendir. Diğer bir deyişle, sahiplik ve yöneticilik aynı kişide toplanmıştır. Pek azında veya bazı hizmetlere özgü olmak üzere profesyonel yöneticiden yararlanılmaktadır. İşletme ve sahiplik bütünleşmiştir.
3. Kısıtlı sayıda işletme sahipleri genellikle aile bireylerinden oluştuğu ve ayrıca sahiplik ve yöneticiliğin aynı kişide toplandığı için büyük işletmelerde olduğu gibi; yöneticiler üzerinde işletme sahiplerinden, hissedarlardan gelen doğrudan bir kontrol mevcut değildir. Aynı zamanda yönetici durumunda olan İşletme sahibi bağımsız karar alabilme durumundadır.
4. Faaliyetler iş bölümü olmadan veya daha basit iş bölümüne dayanan bir organizasyon ile yürütülebilmektedir. Uzmanlaşma çok sınırlı boyutlarda kalmaktadır.
5. İşçi-işveren arasında olduğu gibi işletme-müşteriler arasında da yakın bir ilişki vardır.
6. Sınırlı bir sermayeye sahiptirler. Finansman için gerekli fonları genellikle öz kaynaklardan veya öz sermayeden temin etmektedirler.
7. Duran (sabit) ve dönen varlıkların hacmi, mal ve hizmet kapasiteleri sınırlıdır. Yatırım güçleri zayıftır.
8. Satış hacmi veya pazar payları sınırlıdır; genellikle yöresel düzeyde kalmaktadır.
9. Tedarik ve pazarlamada pazarlık güçleri zayıftır.

10. İstihdam oranı düşüktür, işletme sahibi ve çoğunlukla aile bireyleri bizzat iş yerinde çalışırlar.

11. Yeniliğe açık, dinamik bir yapıya sahiptirler (<http://www.ekodialog.com/>, 2014).

1.2. KOBİ TANIMLAMADA KULLANILAN ÖLÇÜTLER

KOBİ'lerin ülkeler ve bölgeler arasında farklı tanımlamaları nedeniyle tüm dünya genelinde ortak bir tanım bulunmamakla birlikte genel olarak baktığımızda KOBİ'leri tanımlamada iki ölçütün kullanıldığı görülmektedir.

1.2.1. Nicel Ölçütler

Niceliksel ölçütler, ülkenin ve sektörün sosyo-ekonomik durumlarına göre farklılık göstermekle birlikte işletmelerin ölçülebilir, istatistikî olarak ifade edilebilir büyüklüklerini gösterir ve karşılaştırmalara olanak tanır.

KOBİ'lerin tanımlanmasında kullanılan belli başlı niceliksel ölçütler şunlardır;

- Personel sayısı,
- İşletme sermayesinin tutarı,
- Kullanılan makinelerin miktar ve güçleri,
- Üretim miktarı,
- Satış hâsılatı,
- Belirli bir süre içerisinde kullanılan hammadde tutarı,
- Personele ödenen ücret,
- Enerji kullanımı,
- Aktifler toplamı (Koçel, 1993).

Bu sayılan kriterlere ilavelerin yapılması da mümkündür. Tanımlamalarda

kullanılan kriterlere yapılan ilaveler KOBİ'lerin tanımlanmasında karmaşıklığa yol açmaktadır. KOBİ tanımlamasında kullanılan kriterlere baktığımızda ana unsur olarak ve işletmelerin sınıflandırılmasında genel olarak personel sayısının kullanıldığını, dolayısıyla nicel ölçütlere daha fazla başvurulduğunu görmekteyiz.

1.2.2. Nitel Ölçütler

KOBİ'lerin sınıflandırılmasında kullanılan kriterlerden nitel (kalitatif) kriterleri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz;

- Girişimcinin işletmede fiili olarak çalışıyor olması,
- Risk sorumluluğunu girişimcinin üstlenmesi,
- Girişimcinin işletmesiyle özdeşleşmiş olması,
- İşletme sahipliği, girişimcilik ve yöneticiliğin tek bir kişide toplanması,
- İş bölümü ve uzmanlaşma derecesi,
- Finansal yetersizlikler,
- Yönetim tekniklerinin uygulanmasında sorunlarla karşılaşılması ya da yönetim tekniklerde yetersizlik,
- Yönetimin ve mülkiyetin bağımlılık derecesi,
- İşletmenin veya sahiplerinin pazardaki etkinliği ve gücü, satış ve satın almadaki pazarlık gücü
- İşletme sahibinin mesleğine saygısı ve teknik yeterlilik derecesi,
- Aile bireylerinin işletmede fiilen çalışma dereceleri ve katkıları,
- İşveren ve işçi arasındaki ilişkinin derecesi ve niteliği,
- Sermaye piyasası kaynaklarına ulaşılabilirlik (Korkmaz,2009:82)

1.3. KOBİ TANIMLARI

Ekonominin, sosyo-ekonomik yapısı çerçevesinde endüstrileşmesinin, sağlıklı kentleşmenin, optimum dağılım ve ticaret uygulamalarının sürükleyici faktörü ve vazgeçilmez ögesi olan, istihdam yaratmadaki rolü, bölgesel ve yerel kalkınmaya katkıları, ekonomideki öneminin tüm dünya ekonomileri tarafından kabul edildiği KOBİ'leri tanımlayan ve üzerinde fikir birliğine varılmış ortak bir ölçüt bulunmamaktadır. KOBİ'leri tanımlamakta ülkeden ülkeye ve yapılan çalışmanın amacına yönelik hatta bazen aynı ülke içerisinde faaliyet gösteren kurumlar arasında bile KOBİ tanımı ile ilgili bir fikir birliğine varılamamıştır. Ancak bu konu hakkında tek bir tanıma ulaşmanın bu kadar zor olmasının en önemli nedeni, kavramı belirleyen özelliklerin yer, zaman ve ortama göre değişkenlik göstermesidir. Bununla birlikte KOBİ kavramını doğrudan etkileyen faktörlerin ülkeden ülkeye değişmesi, ülkelerin ekonomik, sosyal ve teknik gelişmişlik seviyelerindeki farklılıklardır (Yonar, 2003a).

KOBİ'lerin tüm dünyada genel kabul görmüş, standart bir tanımı yoktur ve olması da mümkün görülmemektedir. Ülkelerin, özellikle işletmeler bağlamında, büyüklük/küçüklük anlayışları farklı olabildiği ve zaman içinde değişime uğradığı gibi, tanımda kullanılan kriterlerin farklılığı da ayrı KOBİ tanımlarının benimsenmesine neden olmaktadır (Küçüktekin, 2006: 10-24).

Bazı ülkeler KOBİ'leri 500'den az işçiyle tanımlarken bazı ülkeler bu sayıyı 250 ile sınırlamaktadır. KOBİ tanımlamasında personel sayısı olarak 250 çalışanı model alan 54 ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerin 13'ü düşük gelir, 24'ü orta gelir, 17'si yüksek gelir düzeyine sahiptir (Ayyagari, Beck ve Demirgüç-Kunt, 2003).

1.3.1. OECD Tarafından Kullanılan KOBİ Tanımı

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) KOBİ'leri sınıflandırırken Şekil 1'de görüleceği üzere; 1-4 arasında işçi çalıştıranları mikro, 5-19 arasında işçi çalıştıranları çok küçük, 20-99 arasında işçi çalıştıranları küçük 100-500 arasında işçi çalıştıranları orta büyüklükte işletme olarak tanımlamaktadır. OECD ülkelerinde genel olarak kullanılan tanımlamada KOBİ'ler 500'den daha az işçi çalıştıran işletmeler olarak ifade edilmektedir. Yapılan açıklamadan da anlaşılacağı

üzere OECD, işletmeleri çalıştırmış oldukları işçi sayısına göre sınıflandırmaktadır (Ayyagari, Beck ve Demirgüç-Kunt, 2003).

Şekil 1: OECD Tarafından Kullanılan KOBİ Tanımı

	İşletme Büyüklüğü			
Ölçek	Mikro	Çok Küçük	Küçük	Orta
Çalışan Sayısı	1-4	5-19	20-99	100-500

Kaynak: OECD, 2004.

1.3.2. Avrupa Birliği'nde KOBİ Tanımı

Avrupa Birliği'nde (AB'de) toplam işletmelerin %99,8'ini, istihdam alanlarının ise 3'te 2'sini KOBİ'ler oluşturmaktadır. KOBİ'ler esnek ve dinamik yapılarıyla büyümeye katkıda bulunmakta ve istihdam yaratma özelliklerinin yanı sıra, piyasada rekabet ortamının oluşturulmasına katkıda bulunmaları nedeniyle ekonominin belkemiği konumundadırlar. AB'de son yirmi yıldır ekonominin ortalama büyüme oranı %4'ten %2,5'e düşmüştür. İşsizlik ise, 1980'lerin ikinci yarısı dışında 1970'lerden bu yana önemli ölçüde artmıştır. AB'nin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Japonya ile rekabet düzeyi zayıflamıştır. AB ekonomisinin bu olumsuz çizelgesinin düzeltilmesinde KOBİ'lerin geliştirilmesi önemli bir araçtır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2003a).

Avrupa Komisyonu 1 Temmuz 2005'ten itibaren geçerli olmak üzere 6 Mayıs 2003'te, KOBİ'lere ilişkin olarak 1996 yılında yayımlanan tavsiye kararının yerine (Recommendation 96/280/EC) yeni bir tavsiye kararı (Recommendation 2003/361/EC) benimsemiştir. Bu düzenleme 1996'dan itibaren gerçekleşen ekonomik gelişmeler göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Bu tanımlamaya göre Tablo 1'de görüldüğü gibi; 10'dan az çalışanı olan ve toplam bütçesi ya da iş hacmi 2 milyon Avro'nun altında olan işletmeler mikro, 50'den az çalışanı olan, toplam bütçesi veya iş hacmi 10 milyon Avro'nun altındaki işletmeler küçük, 250'den az çalışanı olan, toplam iş hacmi 50 milyon veya toplam bütçesi 43 milyon Avronun altında olan işletmeler orta büyüklükte işletme olarak tanımlanmaktadır (Öztürk, 2007: 9).

Tablo 1: Avrupa Birliği KOBİ Tanımı

Kategori	Çalışan Sayısı	Yıllık Ciro	Ya da	Yıllık Bilanço
Orta	< 250	≤ € 50 milyon		≤ € 43 milyon
Küçük	< 50	≤ € 10 milyon		≤ € 10 milyon
Mikro	< 10	≤ € 2 milyon		≤ € 2 milyon

Kaynak: European Commission,

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/03/652&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, 2007.

Belirtilen ölçütlere ilave olarak AB tavsiye kararında (Recommendation 2003/361/EC), KOBİ tanımlamasında bu sınıflamaya dâhil olacak işletmeler için, hisselerinin ve şirket yönetim hakkının %25'inden fazlasının başka bir şirkete ait olmaması gerekmektedir.

1.3.3. Amerika Birleşik Devletleri'nde KOBİ Tanımı

ABD'de Küçük ve Orta Boy işletmelerin resmi bir tanımı yoktur. Kuruluşların tanımlarında kullanılan nicel ölçüyü ise çalışan işçi sayısı ve satış tutarı oluşturmaktadır. ABD'de küçük işletmelere her türlü bilgi ve finansman desteği veren federal bir kuruluş olan Küçük İşletmeler İdaresi (SBA-Small Business Administration) Büyüklük Standartlar Bürosu tanımlamasına göre küçük işletme kriteri olarak imalat sanayinde personel sayısı (500-1500 kişi), toptancı kuruluşlarında personel sayısı ve yıllık satış gelirleri (500'e kadar personel ve 25 Milyon Dolar Satış), perakendeciler ve hizmet işletmeleri için de yıllık satış gelirleri (3-13 Milyon Dolar) göz önüne alınmaktadır (KOSGEB ve Halkbank, 2003).

Şekil 2: ABD'de İstihdam Sayısına Göre İşletme Ölçeği

Ölçek	Çalışan Kişi Sayısı
Küçük İşletmeler	1-499
Orta İşletmeler	500-1499
Büyük İşletmeler	1500 kişiden fazla

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr/upload/fba4a979-ff0e-32f0fd96ffd20b32fb19/kosgeb.ppt>, 2012.

Şekil 2’de yer alan ABD KOBİ ölçeğinde işletmelerin istihdam sayıları dikkate alınmıştır. ABD’de çalışan işçi sayısı göz önüne alınarak yapılan sınıflandırmada bu sayıların Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerine kıyasla çok yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

1.3.4. Türkiye’de KOBİ Tanımı

Uluslararası alanda, ülkelerin faaliyet alanları, çalışan sayısı vb. kriterlere göre KOBİ’leri farklı olarak tanımladıkları ve uluslararası standart bir KOBİ tanımının olmadığı görülmektedir. Ülkelerin kullanmış oldukları farklı tanımlamalar yanında ülkemiz örneğinde olduğu gibi farklı kurumlar farklı tanımlamalar kullanabilmektedirler. Ülkemizdeki KOBİ politikasının baş aktörü KOSGEB’in yürüttüğü ve Bakanlar Kurulu’nun belirlediği “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik” ile yasalaşan KOBİ tanımı aşağıda verilmiştir. Bu Yönetmelik ile küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin tanımına, niteliklerine ve sınıflandırılmasına ilişkin esasların belirlenmesi ve bu tanım ve esasların tüm kurum ve kuruluşların uygulamalarında esas alınmasını sağlamak amaçlanmıştır.

Tablo 2’de gösterilen yönetmeliğe göre; on kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançosu bir milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler mikro işletme, elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançosu sekiz milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler küçük işletme, iki yüz elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançosu kırk milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler orta büyüklükte işletme olarak sınıflandırılmaktadır.

Tablo 2: Yönetmeliğe Göre KOBİ’lerin Sınıflandırılması

Kategori	Çalışan Sayısı	Yıllık Net Satış	Ya da	Yıllık Bilanço
Mikro	<10	≤ ₺1 milyon		≤ ₺1 milyon
Küçük	<50	≤ ₺8 milyon		≤ ₺8 milyon
Orta	<250	≤ ₺40 milyon		≤ ₺40 milyon

Kaynak: KOBİ’lerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik, 2012.

Ayrıca, yönetmelik, bir işletmenin, sermayesinin veya oy haklarının yüzde yirmi beş veya fazlasına doğrudan veya dolaylı olarak müştereken veya tek başına yönetmenliğin 9'uncu maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında sayılan yatırımcılar dışında bir veya birden fazla kamu kurum veya kuruluşu ile bu niteliği haiz olan kurum ve kuruluşların kontrolünde olması halinde, bu işletmenin KOBİ sayılmayacağını belirtmiştir.

İşletmelerin mali durumlarına ve çalışan sayılarına ilişkin kriterler yıllık olarak hesaplanan en son verilere göre yapılmaktadır. Yeni kurulan ve ilk yıl hesapları henüz onaylanmamış işletmelerde ise sadece çalışan sayısı dikkate alınmaktadır.

Tablo 3: Türkiye Halk Bankası KOBİ Tanımı

Faaliyet Alanı	Çalışan Sayısı	Bilanço Tutarı
Üretim / Bakım Onarım	≤ 250 Kişi	≤ ₺25 milyon

Kaynak: Halkbank, 2012.

Yukarıdaki yer alan Tablo 3'te Halkbank'a ait KOBİ tanımı yer almaktadır. Buna göre 250 kişiden az çalışan istihdam eden, yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançosu 25.000.000 TL'yi aşmayan ve bağımsız nitelikteki veya sermayesinin en fazla %25'i büyük ölçekli firmaya ait olan üretim ya da bakım onarım faaliyetinde bulunan işletmeler KOBİ olarak tanımlanmaktadır.

Tablo 4: TOSYÖV KOBİ Tanımı

Ölçek	Çalışan Sayısı
Çok Küçük	1-5 Kişi
Küçük	5-100 Kişi
Orta	100-200 Kişi

Kaynak: Gök, 2012.

Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı (TOSYÖV) tarafından belirlenen KOBİ tanımı Tablo 4'te belirtilmiştir. Tabloya göre TOSYÖV; 1-5 kişi arası çalışan istihdam eden firmaları “çok küçük”, 5-100 kişi arası çalışan istihdam eden firmaları “küçük” ve 100-200 kişi arası çalışan istihdam eden firmaları ise “orta” ölçekli KOBİ olarak tanımlanmaktadır.

Tablo 5: Dış Ticaret Müsteşarlığı KOBİ Tanımı

Ölçek	Çalışan Sayısı	Bilanço değeri
Küçük ve Orta	1-200 Kişi	2 milyon \$ karşılığı ₺

Kaynak: Resmi Gazete, 29 Ocak 2000, Sayı: 23948.

Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM) tarafından yapılan KOBİ tanımı da diğer kurumlardan farklı olarak Tablo 5’de yer almıştır. Tanıma göre, imalat sektöründe faaliyet gösteren, 1-200 arasında çalışanı bulunan, gerçek usulde defter tutan, arsa ve bina hariç, mevcut sabit sermaye tutarı, bilanço net değeri itibariyle 2 milyon ABD dolara karşılık gelen TL’yi aşmayan işletmeler KOBİ sayılmıştır.

Tablo 6: Hazine Müsteşarlığı KOBİ Tanımı

Ölçek	Çalışan Sayısı	Toplam Varlıklar
Çok Küçük	1-9 Kişi	≤ ₺400.000
Küçük	10-49 Kişi	
Orta	50-250 Kişi	

Kaynak: Yonar, 2009b.

Hazine Müsteşarlığı KOBİ Tanımı Tablo 6’da gösterilmiştir. Buna göre; İmalat Sanayi, Turizm, Tarımsal Sanayi, Eğitim, Sağlık, Yazılım Geliştirme sektörlerinde faaliyet gösteren ve varlıkları toplamının net tutarı 400.000 TL’yi geçmeyen;

- a) 1-9 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük ölçekli,
- b) 10-49 işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli,
- c) 50-250 işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmeler

KOBİ olarak tanımlanmaktadır

Tablo 7: Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (EXİMBANK) KOBİ Tanımı

Çalışan Sayısı	Sabit Sermaye Yatırım Tutarı
1-200 Kişi	≤ 2 milyon \$

Kaynak: Yonar, 2009b.

Tablo 7’de Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. KOBİ tanımı yer almıştır. Tabloya göre 200 kişi altında istihdam sağlayan ve Sabit Sermaye Yatırım Tutarı 2 milyon\$’ın altında olan işletmeler KOBİ olarak tanımlanmıştır.

Yukarıdaki tablolara bakıldığında tüm kurumların farklı KOBİ tanımına gittikleri görülmektedir. Ancak, Türkiye’de KOBİ’lere yönelik program ve politikaların daha etkin bir şekilde uygulanabilmesi amacıyla ortak bir KOBİ tanımının belirlenmesi zorunluluğu kaçınılmazdır. Kurumlar arası farklı tanımlamalar, işletmelerin farklı kurumlardan hizmet talep etmeleri durumunda farklı muameleye karşılaşmalarına sebep olmakta, bu durum da uygulamaların verimliliği ve hizmetlerin şeffaflığı açısından önemli engel meydana getirmektedir. Farklı tanımlamaların yol açtığı bir diğer sorun ise istatistiklerin farklı sonuçlar vermesidir (Yonar, 2009b).

1.3.5. KOBİ TFRS’de KOBİ Tanımı

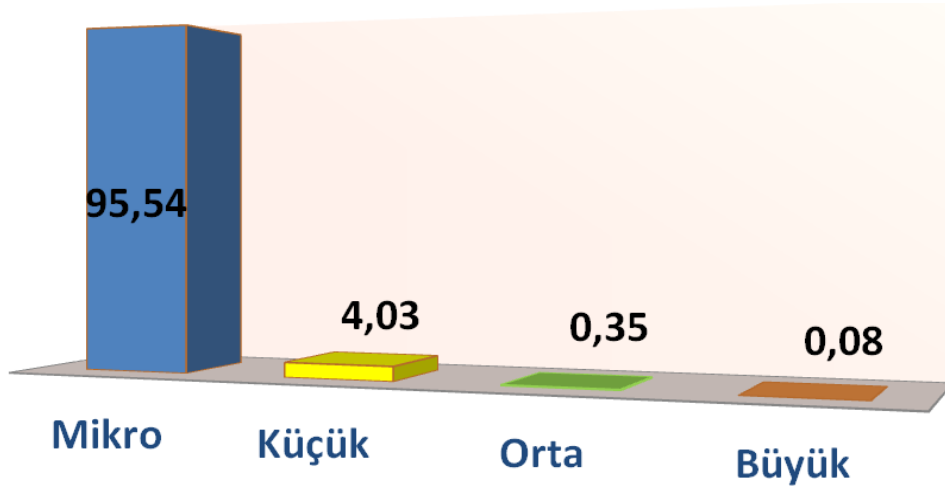
KOBİ’ler kamuya hesap verme yükümlülüğü bulunmayan ve dış kullanıcılar için genel amaçlı tablo yayımlayan işletmelerdir. İşletme yönetiminde yer almayan işletme sahipleri, mevcut veya potansiyel borç verenler ve kredi derecelendirme kuruluşları dış kullanıcılara örnek olarak gösterilebilir. KOBİ ile anlatılmak istenen raporlama yapacak işletmenin büyüklüğünden ve nicel özelliklerinden ziyade, finansal tablolarını geniş bir kullanıcı kitlesine hesap vermek zorunda olmayan işletmelerdir. KOBİ TFRS, 35 bölümden oluşan tek bir standart metindir. KOBİ TFRS, uygulama kolaylığı açısından KOBİ’lere avantajlar sağlamaktadır. KOBİ’lerin özelliklerinden dolayı uygulamada zorluklarla karşılaşmaları muhtemel bazı standartlar, KOBİ TFRS’de yer almamaktadır. Aynı zamanda, bütün KOBİ’lerin aynı standartlara göre aynı dili konuşmalarını ve bu sayede karar vericilerin karşılaştırılabilir finansal veriler elde etmelerine olanak sağlar (Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, 2013).

1.4. KOBİ'LERİN KALKINMADA ÖNEMİ VE EKONOMİDEKİ YERİ

Ülkemizde KOBİ'ler, ekonomik, sosyal ve politik önemlerini her zaman korumuşlar ve ülkemizdeki politika ve stratejilerinin belirlenmesinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Bugün tüm ülkeler, KOBİ'lerin önemini ve bunların ekonomik büyüme, sosyal birleşme, istihdam, bölgesel ve yerel kalkınmaya sağladığı katkıların farkındadırlar (Çatal, 2007). Günümüzde Türkiye ekonomisinin temelini oluşturan KOBİ'lerin önemi ülkemizde son yıllarda anlaşılmaya başlanmıştır.

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler yalnızca büyük işletmelerin ürettiği aynı mal ve hizmetleri üretip onları rekabetçi ortama çekerek ekonomik canlılık kazandıran birimler değil, aynı zamanda büyük işletmelerin kullandıkları mamul ve yarı mamul girdileri üreterek onların gelişimini de tamamlarlar. Diğer bir deyişle, bir yandan kendi başlarına büyüklerle rekabet içinde nihai ürün ve hizmet üretmek suretiyle ekonomik kalkınmaya katkıda bulunurken; diğer yandan da büyük işletmeleri tamamlayarak veya destekleyerek birlikte katkıda bulunurlar. Böylece ekonomilerde bir yan sanayi oluşturarak büyük işletmelerle ortak bir yaşam kurarlar.

Şekil 3: Türkiye'de İşletmelerin Ölçekselsel Dağılımı

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2012.

Şekil 3’de Türkiye’deki işletmelerin ölçeksel dağılımında görüleceği üzere büyük oranda mikro ölçek seviyesinde faaliyet gösteren KOBİ’lerin ekonomik kalkınmada üstlendikleri roller genel olarak şu şekilde sıralanabilir;

- ✚ İşletmelerin birbirleriyle bağımlı çalışmalarını sağlayarak ve rekabet yaratarak ekonomiye dinamizm kazandırır.
- ✚ Yeni iş imkânları sağlar ve istihdam yaratırlar.
- ✚ Esneklikleri sayesinde yeniliklerin teşvikini sağlarlar.
- ✚ Bölgesel kalkınmayı güçlendirerek dengeli kalkınmayı sağlarlar.
- ✚ Rekabeti korur ve artırır.
- ✚ Sermaye birikimlerine katkı sağlarlar
- ✚ Orta sınıfın korunması sebebiyle sosyal içermeyi sağlarlar.

KOBİ’ler, Türkiye ekonomisi açısından özellikle istihdamın artırılması, günün ihtiyaçları ve tüketici talepleri doğrultusunda değişimin ve gelişimin sağlanması konularında “kilit” rol oynamaktadırlar (Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu- TESK, 1998).

Tablo 8: KOBİ’lerin Ülke Ekonomisindeki Yeri

	Miktar	Oran (%)
KOBİ Sayısı	3.084.183	99.9
İstihdam Ettikleri Personel Sayısı	7.865.403	78
Sağlanan Katma Değer	150 milyar TL	55
KOBİ’lerin Yaptığı Yatırım Tutarı	51 milyar TL	50
Toplam İhracat	56191 milyar \$	55

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2009.

Tablo 8 ve Tablo 9’da yer alan rakamlar, KOBİ’lerin Türkiye ekonomisindeki önemli rolünü açıkça göstermektedir.

Tablo 9: KOBİ'lerin ekonomideki payının yıllar içerisindeki seyri (2003-2008)

Oran/Yıllar (%)	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Toplam İstihdam İçindeki Payı	75.7	79.2	80.6	79.4	78.5	78.0
Toplam Katma Değer İçindeki Payı	60.9	56.6	58.5	57.3	56.2	55.2
Toplam Satışlar İçindeki Payı	67.3	69.3	69.4	67.4	67.2	65.5
Toplam Yatırım İçindeki Payı	61.3	57.6	62.0	44.6	44.6	50.0

Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri, 2009.

KOBİ'lerin ülkemizdeki durumuna ilişkin yapılan bu genel değerlendirmenin ardından yine somut verilerle ülkemiz ekonomisi içerisindeki ağırlıkları ve önemine değinilmeye çalışılacaktır.

Şekil 4: Sektör ve Çalışan Sayılarına Göre Girişimcilerin Dağılımı (2009)

SEKTÖR (NACE 1.1)		1-9 Çalışanı Olan Girişim Sayısı	10-49 Çalışanı Olan Girişim Sayısı	50-249 Çalışanı Olan Girişim Sayısı	Toplam Kobİ Sayısı	250+ Çalışanı Olan Girişim Sayısı
Sanayi	C Madencilik ve taş ocaklığı	4,326	994	301	5,621	63
	D İmalat	364,513	33,152	6,827	404,492	1,381
	E Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtımı	1,545	204	71	1,820	47
	F İnşaat	147,041	16,596	2,000	165,637	250
Hizmet	G Toplan ve perakende ticaret; motorlu taşıt, motosiklet, kişisel ve ev eşyalarının onarımı	1,242,625	35,897	2,448	1,280,970	345
	H Oteller ve lokantalar	253,861	6,939	876	261,676	191
	I Ulaştırma, depolama ve haberleşme	550,884	7,398	714	558,996	161
	J Mali aracı kuruluşların faaliyetleri	49,642	1,315	123	51,080	62
	K Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	209,366	7,854	1,578	218,798	529
	M Eğitim	8,179	4,185	502	12,866	91
	N Sağlık işleri ve sosyal hizmetler	42,536	2,817	381	45,734	85
O Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri	209,665	4,395	383	214,443	124	
	Toplam	3,084,183	121,746	16,204	3,222,133	3,329
	Ölçeklerine göre işletmelerin dağılımı	% 95,62	%3,78	%0,50	%99,90	%0,10
	AB 27'de ölçeklere göre dağılım (ortalama)	% 91,8	%6,9	%1,1	%99,80	%0,20

Kaynak: KOBİ Stratejisi Eylem Planı 2011-2013,2011.

Şekil 4'te görüldüğü gibi; TÜİK Yıllık İş İstatistikleri 2009 yılı verilerine göre Türkiye'de toplam işletmelerin %99,9'unu KOBİ'ler oluşturmaktadır. 1-9 arasında çalışana sahip mikro ölçekli işletmeler toplam işletmelerin %95,62'sini oluşturmaktadır. KOBİ'lerin %82'si hizmetler ve ticaret %13'ü ise imalat sanayi sektöründe faaliyet göstermektedir (KOBİ Stratejisi Eylem Planı 2011-2013, 2011).

Tablo 10: Belli Başlı Sektörlerdeki KOBİ Yoğunluğu

Sektör	KOBİ'lerin Oranı (%)	Büyük İşletmelerin Oranı (%)
Madencilik	99,31	0,69
İmalat	99,72	0,28
Elektrik, Gaz, Buhar ve Sıcak Su Üretimi ve Dağıtımı	98,71	1,29
İnşaat	99,88	0,12
Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Taşıt, Motosiklet, Kişisel ve Ev Eşyalarının Onarımı	99,98	0,02
Oteller, Lokantalar	99,95	0,05
Ulaştırma, Depolama ve haberleşme	99,98	0,02

Kaynak: TÜİK, 2008.

Tablo 10'da görüleceği üzere en önemli sektörlerde KOBİ'lerin bariz bir oranda yoğunlukları bulunmaktadır.

Şekil 5: KOBİ'lerde Sektörel Bazda Çalışan Başına Düşen Katma Değer ve İhracat

Sektör (NACE 1.1)	Çalışan başına yıllık katma değer - TL (2008)	Sıralama	Çalışan başına yıllık ihracat - USD (2007)	Sıralama
Madencilik (C)	28.624,2	2	7.203,9	4
İmalat (D)	19.543,3	4	11.587,1	3
Enerji (E)	239.424,3	1	14.631,2	1
İnşaat (F)	22.262,0	3	1.496,7	5
Ticaret (G)	17.335,2	6	12.121,3	2
Diğer Hizmet (H-O)	18.075,8	5	908,5	6

Kaynak: KOBİ Stratejisi Eylem Planı 2011-2013, 2011.

Tüm ülkelerde KOBİ'lerin toplam işletmeler içindeki oranı %96'dan fazladır. Almanya, Fransa ve Japonya'da bu oran %99'dur. Öte yandan, KOBİ'ler tüm ülkelerde istihdama en fazla katkıda bulunan işletmelerdir. Örneğin; ABD'de KOBİ'lerin toplam istihdam içindeki payı %58, Japonya ve İtalya'da ise %80'den fazladır.

TÜİK tarafından gerçekleştirilen on yıllık sanayi ve hizmet istatistiklerine göre KOBİ'lerin 2009 yılında yarattığı toplam istihdam 9.526.769 kişidir. Bu istihdamın %29,41'i toptan perakende ticaret, motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı, %27,13'ü imalat sanayi, %9,69'u ulaştırma ve depolama sektöründe yer almaktadır (TÜİK, 2009). KOBİ'ler açısından önemli göstergelerden biriside gerçekleştirmiş oldukları ihracattır. Şekil 5'te sektörel olarak ifade edilen işletmelerin çalışan başına yıllık katma değer ve ihracat miktarları verilmiştir. 2011 yılında ihracatın %59,6'sı, ithalatın ise %39,9'u KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilmiştir. İhracatın %36,2'si sanayi, %56,6'sı ticaret sektöründe faaliyet gösteren girişimciler tarafından gerçekleştirilmiştir (TÜİK, 2011). Ekonomik büyüme ve verimlilik konusunda karar alıcıların politika belirlemelerinde vazgeçilmez araçlarından biri olan Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) istatistikleri açısından ele alındığında Türkiye'deki Ar-Ge harcamalarının %14,9'u yenilik faaliyetlerinin ise %50,8'i KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilmiştir (TÜİK, 2012).

1.5. TÜRKİYE'DEKİ KOBİ POLİTİKALARI

KOBİ'lerin öneminin benimsenmesiyle birlikte dünyanın birçok ülkesinde küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin korunması ve geliştirilmesi için bu kesimin gereksinimi olan finansal ve teknolojik destekler sağlanmaya başlanmıştır. Ülkemizde de KOBİ'lerin desteklenmesini amaçlayan programlar, 1980'li yıllardan itibaren uygulanmaya başlanmış ve 1990'lı yılların başından itibaren bu amaca hizmet eden KOSGEB ve TTGV gibi yapıların kurulmasıyla hız kazanmıştır. 2000'li yıllarda ise desteklerin ve uygulayıcı kuruluşların sayısında önemli artışlar yaşanmıştır. Her ne kadar büyük kısmı doğrudan KOBİ'ler hedef alınarak tasarlanmamış olsa da, farklı kurumlarda yürütülen ve özel sektör işletmelerine açık olan bu desteklerden KOBİ'ler de yararlanmaktadır. Türkiye'de KOBİ politikasını tanımlayan temel doküman KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (KSEP)'dir. KSEP'in temel amacı KOBİ'lerle ilgili politikaların uygulanmasında ulusal düzeyde eşgüdümün sağlanmasıdır. KSEP'te yer alan eylem ve projeler, ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmekte ve ilerleme raporları koordinasyondan sorumlu KOSGEB'e bildirilmektedir. KSEP'in genel yönlendirme kararları; yılda iki kez Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Müsteşarı Başkanlığında toplanan KSEP Yönlendirme Komitesince alınmaktadır.

İlerleme raporları KSEP Yönlendirme Komitesinin alacağı kararlar için girdi oluşturmaktadır. KSEP’i birinci derecede etkileyen stratejik dokümanlar Kalkınma Planı, Orta Vadeli Program, Yıllık Program ve Sanayi Stratejisidir. 2007 - 2013 dönemini kapsayan 9. Kalkınma Planında, imalat sanayinin dışa dönük bir yapı içinde ekonomik büyümeyi sürükleyen temel sektör olması hedeflenmiştir. Planda KOBİ’ler “Rekabet Gücünün Artırılması” gelişme ekseninde ele alınmıştır. KOBİ’lerin geliştirilmesi için etkin destek uygulamalarının geliştirilmesi, finansmana erişimlerinin kolaylaştırılması, teknolojilerinin yenilenmesi ve finansman dışı destekler sağlanması alanlarında politikalar belirlenmiştir. 2009 ve 2010 yılları içinde Türkiye’deki KOBİ politikasının geleceğini şekillendirecek önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

- Sanayi Stratejisinin hazırlanması sürecinde; imalat sanayi alanında faaliyet gösteren bir işletmenin rekabet gücünün ana belirleyicisinin, sadece imalat yetkinliği değil; tasarım, lojistik, dağıtım gibi pek çok hizmet alanındaki performansına bağlı olduğu görüşü netlik kazanmıştır. Buna göre, hizmetler sektöründeki aksaklıklar ve darboğazlar giderilmeden, imalat sanayi sektöründeki verimlilik artışlarının tam olarak gerçekleştirilmesi mümkün olamayacaktır.

- 2007-2009 KSEP’te ve Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu KOBİ Teknik Komitesi eylem planlarında KOSGEB hedef kitesinin imalat sanayi dışındaki sektörleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi hususları yer almıştır. Sanayi Stratejisi Taslağı ile paralellik gösteren bu çalışmalar sonucunda 2009 yılı Mayıs ayında 3624 sayılı KOSGEB Kuruluş Kanununda değişiklik yapılmış ve daha önce imalat sanayi sektörü ile sınırlı olan KOSGEB hedef kitlesi genişletilmiştir. KOSGEB hizmet ve desteklerden yararlanacak KOBİ’lere ilişkin olarak 2009 Eylül ayında Bakanlar Kurulu Kararı yayımlanmış ve karara göre; öncelikli sektör imalat sanayi olmak üzere, hizmet ve ticaret sektörlerindeki KOBİ’lerin de KOSGEB desteklerinden yararlanması sağlanmıştır. Kanun değişikliğinin ardından KOSGEB, 81 ilde Hizmet Merkezi Müdürlüğü (HMM) açma kararı almış ve 16 ilde merkez açarak teşkilat ağını 2010 yılında 49 ile genişletmiştir. Aynı yıl içinde KOSGEB tarafından proje esaslı destek programları uygulamaya alınmıştır. Proje destek

programları ile makro strateji dokümanlarında işaret edilen öncelikler dikkate alınarak belirlenen tematik alanlarda hazırlanan projeler, KOBİ'lerin, üretim, yönetim organizasyon, pazarlama vb. alanlarında gelişmelerini sağlayacak projeler ve KOBİ'lerin ortak tedarik, tasarım, pazarlama, laboratuvar, makine-teçhizat kullanımı gibi konulardaki işbirliği projeleri desteklenmektedir. KOSGEB, belirtilen hedeflerin gerçekleştirilmesi için 2013 yılı sonu itibari ile 81 ilde Hizmet Merkezi Müdürlüklerinin kurulum işlemlerini tamamlamıştır.

- 2009 Temmuz'da yayımlanan "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı" ile yatırım teşvik sisteminde bölgesel ve sektörel uygulamaya geçilmiştir.

- 2009 Temmuz'da 16 yeni Kalkınma Ajansının kurulmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı yayımlanmış ve böylece 26 Düzey 2 bölgesinde Kalkınma Ajanslarının kurulması süreci tamamlanmıştır.

2009 yılındaki gelişmeler, KOBİ'lere sunulan destek ve teşviklerin bölge ve sektör özelindeki sorunlara çözüm üretme kabiliyetini arttırmıştır (KOBİ Stratejisi Eylem Planı 2011-2013, 2011).

2011 ve 2013 yılları için KOBİ politikaları çerçevesinde belirlenen Stratejik alanlar aşağıdaki gibidir;

Stratejik Alan 1 - Girişimciliğin geliştirilmesi ve desteklenmesi

Stratejik Alan 2 - KOBİ'lerin yönetim becerilerinin ve kurumsal yetkinliklerinin geliştirilmesi

Stratejik Alan 3 - İş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi sürecinde KOBİ'lerin gözetilmesi

Stratejik Alan 4 - KOBİ'lerin Ar-Ge ve yenilik kapasitesinin geliştirilmesi

Stratejik Alan 5 - KOBİ'lerin ve girişimcilerin finansmana erişimlerinin kolaylaştırılması

Türkiye’de KOBİ politikasının oluşturulması ve uygulanması süreçlerinde yer alan başlıca kurumlar ve rolleri aşağıda belirtilmiştir:

- **Sanayi ve Ticaret Bakanlığı:** Sanayi ve KOBİ politikalarının oluşturulması ve yönlendirilmesi, Organize Sanayi Bölgeleri (OSB), Küçük Sanayi Siteleri (KSS) , Teknoloji Geliştirme Bölgeleri’nin (TGB’nin) kuruluş ve işleyiş süreçlerinin koordinasyonu, esnaf ve sanatkârlar ile sektörlere ilişkin stratejilerin hazırlanması
- **Maliye Bakanlığı:** Vergisel teşviklerin uygulanması
- **Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT):** Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarda yer alan KOBİ’lere ilişkin politikaların hazırlanması ve uygulanmasının koordine edilmesi
- **Hazine Müsteşarlığı:** Yatırım teşviklerinin belirlenmesi ve uygulanmasının koordinasyonu, devlet desteklerinin izlenmesi
- **Dış Ticaret Müsteşarlığı:** Serbest bölgelerin kurulması ve organizasyonu, dış ticaretin arttırılmasına yönelik desteklerin uygulanması
- **Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK):** Kamu ve özel sektör Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi
- **KOSGEB:** KSEP’in hazırlanması ve yürütülmesinin koordinasyonu, KOBİ’lerin yönetim becerilerinin, kurumsal yetkinliklerinin, Ar-Ge ve yenilik yapma kapasitelerinin desteklenmesi ve geliştirilmesi, KOBİ’ler arasındaki işbirliklerinin desteklenmesi, girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması ve girişimciliğin desteklenmesi, KOBİ’lerle ilgili konularda uluslararası işbirliklerinin gerçekleştirilmesi, KOBİ’lerin finansmana erişim ve sermaye piyasalarına giriş konularında desteklenmesi
- **Ekonomi Koordinasyon Kurulu:** Devlet yardımları politikalarının tespitinde, uygulanmasında ve güncelleştirilmesinde koordinasyonun sağlanması

➤ **Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu (TESK) :** KOBİ'ler ile esnaf ve sanatkârlara ilişkin politika ve proje geliştirme platformlarında görev alarak, Birliğin ve Birliğe bağlı odaların ve üyelerinin görüşlerinin ve katkılarının çalışmalara yansıtılması, sektör meclisleri oluşturarak sektörel sorunlara ilişkin araştırma ve çözüm geliştirme çalışmalarının yürütülmesi, KOBİ'lere ve esnaf-sanatkârlara yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerinin yürütülmesi.

➤ **Kalkınma Ajansları:** Düzey 2 bölgelerindeki 26 ajans ile bölgesel çapta proje bazlı desteklerin uygulanması, bölge planlarının hazırlanması

➤ **Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV):** Özel sektörün Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin desteklenmesi

➤ **Halk Bankası:** Esnaf, sanatkâr ve KOBİ'lere uygun koşullarda kredi verilmesi

➤ **Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (EXIMBANK):** İhracata yönelik üretim yapan imalatçıların kredi, sigorta ve garanti programları ile desteklenmesi

➤ **Kredi Garanti Fonu A.Ş. (KGF):** KOBİ'lerin bankalardan aldığı krediler için kredi kefalet hizmeti verilmesi

➤ **Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği (TESKOMB):** Halk Bankası tarafından esnaf ve sanatkârlara kullandırılan krediler için kefalet hizmeti verilmesi

➤ **KOBİ Girişim Sermayesi ve Yatırım Ortaklığı A.Ş. (KOBİ A.Ş.):** KOBİ'lere sermaye katkısında bulunarak risklerine ortak olunması

(KOBİ Stratejisi Eylem Planı 2011-2013, 2011).

KOBİ'ler, üretime ve istihdama katkı sağlayan birimler olarak Türkiye ekonomisinde her zaman var olmakla birlikte, 1980'lerden itibaren önem kazanmaya başlamışlardır. Bu tarihe kadar esnaf ve sanatkâr kesimi içerisinde değerlendirilen KOBİ'lere yönelik kapsamlı bir sanayi politikası geliştirilememiş ve KOBİ'ler ekonomik kalkınma sürecinde göz ardı edilmişlerdir. 1980'lerden sonra özellikle de AB'ye uyum çalışmalarının başladığı son zamanlarda KOBİ'lerin küresel dünyada ve rekabet ekonomilerinde sahip oldukları önemin farkına varılmaya başlanmıştır (Küçük, 2005: 199).

Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren KOBİ'lerin üretim, finansman, pazarlama ürün ve kalite geliştirme, teknoloji, verimlilik vb. alanlardaki ihtiyaçlarının çözüme kavuşturulmasında ve rekabet güçlerinin arttırılmasına yönelik birçok plan ve program geliştirilmesine rağmen sermaye birikiminin yetersizliği, düşük teknoloji kullanımı, yüksek maliyetler ve rekabet nedeniyle düşük kar marjları ile çalışılması, kayıt dışılık, güçsüz öz kaynak yapıları nedeni ile kredi kullanma ve teminat verme konusunda yaşanan güçlükler nedeniyle kredi olanaklarından yeterince yararlanmama, destekleme ve teşvik araçlarından yararlanma konusundaki engellerden dolayı ne yazık ki ülkemiz KOBİ'leri kendi kulvarlarında bulunan gelişmiş ülke KOBİ'lerinin gerisinde kalmışlardır (Delice Altunbağ, 2014).

Merkezi ve yerel otoriteler son dönemde KOBİ'lerin daha rekabetçi olması, üretim süreçlerinin iyileştirilmesi için modern teknolojiyi kullanmaya yatkın ve etkin ihracatçılar haline gelmelerini amaçlayan çok sayıda önemli programı, vergi politikasını ve fon imkânını hayata geçirmeyi hedeflemiştir. Devlet otoritesi, güçlü bir KOBİ sektörünün diğer bazı önemli amaçlara ulaşılmasında kritik öneme haiz olduğunu kabul etmektedir. Gelecekte KOBİ'lerin, daha fazla istihdam ve katma değer yaratması, ayrıca Türkiye'nin daha az gelişmiş bölgelerinin kalkındırılmasına yönelik devlet politika ve program önlemlerine çok önemli katkılarda bulunması beklenmektedir. Birçok programda verilen destek oranı bölgelerin gelişmişlik düzeyi göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Türkiye söz konusu KOBİ destek programları ile Avrupa standartlarını uygulayarak, KOBİ ve bölgelerin bu programlardan benzer şekilde istifade etmesini hedeflemektedir.

KOBİ'lere özgü politikaların öncelikli farklı bir konusu da KOBİ'lerin teknolojik kapasitelerinin özellikle Bilgi İletişim Teknolojisi (BİT)- Information and Communications Technology (ICT)- alanında güçlendirilmesi olmuştur. Mikro bilgisayarların geniş şekilde kullanılmaya başlaması devlet tarafından ihracatçıların teşvik edilmesi ve desteklenmesi için geliştirilen yayınların daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlayabilecektir. Artan internet kullanımı ise sanayi kesimindeki KOBİ'lerin hammadde ve sermaye mallarını daha verimli bir şekilde tedarik etmelerine, dolayısıyla maliyetlerinden kısarak, üretkenliklerini arttırmalarına imkân sağlayabilmektedir. Bu olumlu etkiler Kuzey Amerika ve Avrupa piyasalarında kendini açık bir şekilde göstermiştir. İnternet, KOBİ'lerin ürünlerini tanıtımalarına yardımcı olmakta ve satın alma kararlarının iş sahipleri ve müşteriler için benzer şekilde basitleşmesini sağlamaktadır. Bilgisayarlar ayrıca KOBİ'lerin üretim süreçleri ve envanter yönetimlerine de yardımcı olabilmektedir.

Planlanan birçok politika ve çalışmaya rağmen, oluşturulan KOBİ politika ve programlarının bütünü olabileceğinden daha az etkindir. Genel itibariyle, bu politika ve programların daha geniş bir alana yayılması ve bunlardan daha fazla sayıda KOBİ'nin istifade etmesi sağlanmalıdır. Bu durum bütçe kısıdı dolayısıyla kaynak aktarımını gerektirmektedir. Bazı alanlarda yapısal reformla sağlanan ilerleme, KOBİ destekleme politikaları ve programlarını daha az ihtiyaç duyulur hale getirmekteyken, diğer alanlarda ise kaynakların daha maliyet-etkin bir şekilde tahsis edilmesi yolları bulunmalıdır (OECD, 2004).

1.6. KOBİ'LERİN GELİŞTİRİLMESİ VE DESTEKLENMESİ

KOBİ'lerin geliştirilmesi ve desteklenmesi için çalışan başlıca kamu kurumlarına ait bilgiler ve faaliyetleri aşağıda Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11: Kamu Kurumları

Kamu Kurumu	Faaliyetler
Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)	KOBİ'ler, girişimci ve yenilikçi işletmeler için destek mekanizmalarının geliştirilmesi
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Rekabetçi sanayi için politikalarının belirlenmesi, sanayi işletmelerinin kayıtlarının tutulması
Kalkınma Bakanlığı	Uzun dönemli kalkınma planları ve yıllık programların hazırlanması,
Hazine Müsteşarlığı	Kamu işletmeleri için parasal transferlerin yapılması, yatırımlar için devlet yardımlarının sağlanması
Ekonomi Bakanlığı	İhracat kapasitesinin artırılması için destek mekanizmaları geliştirilmesi
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	İş kanunu ve çalışan kayıtlarına ilişkin faaliyetlerin yürütülmesi
Maliye Bakanlığı	İşletmeler için vergi vb. finansal konulara ilişkin faaliyetler yürütülmesi
Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)	Bilim, teknoloji, yenilik konularında politika geliştirme ve destekleme faaliyetlerinin yürütülmesi
Kalkınma Ajansları	26 ajans ile bölgesel çapta proje bazlı desteklerin uygulanması, bölge planlarının hazırlanması

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2012.

Tablo 11'de görüldüğü üzere birçok önemli kamu kurumunun KOBİ politikası içerisinde yer alması ve bu yönde çalışma yapması öngörülmüştür.

KOBİ'lerin geliştirilmesi ve desteklenmesi için başlıca sivil toplum kuruluşlarına (STK'lara) ait bilgiler ve faaliyetleri ise Tablo 12'de görülmektedir.

Tablo 12: Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil Toplum Kuruluşu (STK)	Faaliyetler
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)	Özel sektörün temsil edilmesi, odalar ve borsalar arasında dayanışma ve birliğin sağlanması
Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK)	Esnaf ve sanatkârların koordinasyonu ve temsil edilmesi, üyelerinin mesleki değerlendirilmesinin yapılması, mesleki eğitim sağlanması
Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)	Teknoloji geliştirme projelerinin desteklenmesi
Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı (TOSYÖV)	Çeşitli platformlarda KOBİ'lere ilişkin görüş bildirilmesi

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2012.

KOBİ'lerin gelişimi için sadece kamu kurumlarının değil özel sektörün de politika yapımcılar ile birlikte çalışması gerekliliğinden, TOBB ve TESK gibi önemli oluşumların da yer aldığı kuruluşlar Tablo 12'de görüldüğü gibi çeşitli faaliyetler üstlenmiştir.

1.7. KOBİ'LERİN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI

KOBİ'lerin büyük işletmelerle rekabette, yapısal özelliklerinden kaynaklanan birçok dezavantajlarının yanında avantajları da vardır. Bu avantaj ve dezavantajları aşağıdaki şekilde inceleyebiliriz.

1.7.1. KOBİ'lerin avantajları

Ulusal ekonominin önemli bir bölümüne KOBİ'lerin sahip olması bir rastlantı değildir. Bu durum, ne büyük firmalar tarafından oluşturulan yardımsever politikalar, ne de devletin KOBİ'lere yardım programlarının sonucu oluşmuş bir durum değildir. KOBİ'ler, birçok açıdan büyük firmalardan daha fazla avantajlara sahiptirler. Şimdiki büyük firmaların birçoğu, dinamik liderler ile iyi yönetilmenin sonucunda önceden birer KOBİ iken artık büyük bir firma haline gelmişlerdir.

KOBİ'ler büyük işletmelerle rekabet etmede girişimciye iki temel avantaj sağlayabilir. Bunlar; müşteri ve işletme personeli ile daha yakın ilişkiler içerisinde girebilmek ve pazarlama, üretim ve hizmet konularında büyük işletmelere göre daha esnek olabilmektir. KOBİ'ler; faaliyette buldukları yerel pazarı daha iyi tanıyan, pazarın özelliklerini ve gereksinimlerini daha iyi görebilen, pazardaki alıcı ve satıcılarla daha yakın ilişkiler içerisinde olan işletmelerdir. Özellikle, müşteriyle olan yakın ilişkileri, bu işletmelere büyük işletmelerin sahip olamayacakları bir üstünlük sağlamaktadır. Pazarı yakından takip edebilen, müşterilerin ihtiyaçlarını daha iyi bilen ve personeliyle daha yakın ilişkiler kurabilen KOBİ'ler, üretim, pazarlama ve hizmet konularında büyük işletmelerden daha fazla esnekliğe sahiptirler. Bu esneklik, dış çevrede meydana gelebilecek değişikliklere yerinde ve zamanında uyum sağlayabilme imkânı tanıdığından, KOBİ'ler birçok olumsuzluğu daha az bir zararla geçiştirebilmektedirler (Çatal, 2007).

Tüm bunların yanı sıra, KOBİ'lerin avantajları şöyle sıralanabilir;

- Karar mekanizmalarının esnekliği
- Yöneticilerinin büyüme ve girişimcilik konusundaki istekliliği
- Yönetim kademesinde ağırlıklı olarak genç kişilerin bulunması sayesinde yeniliklere açık olmaları
- Yöneticilerin personel ile yakın ilişki kurabilmesi
- İşletme sahiplerinin daha iyi tanıdıkları ve tanındıkları kendi bölgelerinde yatırım yapmaları ve bu sayede diğer işletmelerle, yerel yönetimlerle daha kolay iletişim kurabilmeleri
- Büyük miktarda yatırım yapmadan önce küçük iş paketleriyle yeni pazarların tepkilerini ölçme şansına sahip olmaları
- Pazar ve teknoloji değişikliklerine daha hızlı uyum sağlamaları
- Müşterileri ile yakın ilişkide olmaları sayesinde faaliyette buldukları yerel pazarları daha iyi tanıyabilmeleri

- Kendi belirledikleri belirli alanlarda uzmanlaşabilmeleri ve bu alanlarda ürün çeşitliliğini arttırmaları

- Öz sermaye ağırlıklı olarak çalışmaları sayesinde ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmeleri

1.7.2. KOBİ'lerin dezavantajları

KOBİ'lerin avantajlarının yanında aşağıda yer alan dezavantajları bulunmaktadır;

- Yeni iş fikrine sahip girişimcilerin, bu iş fikrini hayata geçirme konusunda yeterli girişimcilik kültürü ve bilgi altyapısına sahip olmadan, fizibilite çalışması ve iş planı hazırlamadan iş kurmaları

- İşletme yönetimini profesyonel yöneticilere devretmekten kaçınmaları

- İşletme ve yönetim fonksiyonlarının gereği gibi yerine getirilmesi konusunda bilgi eksikliklerinin bulunması

- Ekonomik değişikliklerle ilgili öngörülerini zamanında geliştirememeleri

- Nitelikli işgücü bulma ve maliyetlerini üstlenmede sıkıntı çekmeleri

- Yeni teknolojiler konusunda bilgiye erişimde yetersiz kalmaları

- Sermaye birikimlerinin ileri teknolojiye yatırım için yetersiz olması

- Ar-Ge, yenilik ve sınaî mülkiyet hakları konularında sınırlı düzeyde farkındalığa ve bilgiye sahip olmaları

- Ölçek ekonomisinden yararlanamamaları

- Diğer işletmelerle işbirliği yapmaktan kaçınmaları

- Marka oluşturma bilincinin yerleşmemiş olması

- Modern pazarlama yöntemlerini kullanmamaları

- Kamu ihale kriterlerini sağlayamamaları ve/veya iş tutarlarının KOBİ'ler için yüksek olması
- Dış pazarları araştırma konusunda bilgiye erişim yeteneklerinin sınırlı olması
- Ürün/hizmet kalitesinde belirli bir standart düzeyini sürekli olarak koruyamamaları
- Verimliliğe dayalı bir iş kültürünü geliştirmede zayıf kalmaları
- Teminat sorunu nedeniyle kredi temininde güçlük yaşamaları
- Yaygın kayıt dışılık nedeniyle bankalara, kredi garanti kuruluşlarına ve diğer finans kuruluşlarına doğru, yeterli bilgi sunamamaları ve bunun sonucunda finansman kaynağı bulmakta zorlanmaları
- Proje hazırlama ve uygulama konusundaki deneyim eksiklikleri nedeniyle projeye dayalı devlet destekleri ve AB fonlarından yeterince yararlanamamaları
- KOBİ ölçeğindeki işletmelerin, birbirleri arasındaki alım satım ilişkilerinde teslim temrinlerine ve ödeme zamanlarına uymamaları (KOBİ Stratejisi Eylem Planı 2011-2013, 2011).

1.8. KOBİ'LERİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

Ülkemiz sınırları içerisinde faaliyet gösteren toplam işletmeler içerisinde büyük pay ve öneme sahip olduğu yukarıda da belirtilen KOBİ'lerin karşılaştıkları temel sorunları 2 grupta toplamak mümkündür. Birincisi, kendi yapıları, günlük çalışmaları ve davranışlarından kaynaklanan sorunlar; İkincisi ise iktisadi ve sosyal hayatın genel yapısı, işleyişi ve davranışlarından kaynaklanan sorunlardır. Bu sorunları maddeler halinde aşağıdaki gibi sıralayabiliriz;

1. Yönetim Sorunları
2. Pazarlama Sorunları
3. Personel ve Eğitim Sorunları
4. Üretim ve Hammadde Sorunları
5. Tedarik Sorunları
6. Finansman Sorunları

KOBİ'lerin finansman sorunlarının çözümü için kendi kaynakları haricinde faydalanabilecekleri yabancı kaynakları iki grupta toplayabiliriz. Alternatif finansman yöntemleri dışında, kamu kurumlarının vermiş olduğu destekler, hibeler, teşvikler ve yardımlar gibi finansman mekanizmalarından da faydalanılabilmektedir. KOBİ'lerin faydalandıkları bu kaynaklar çalışmamızın ikinci bölümünde ayrıntılı şekilde açıklanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAMU DESTEK MEKANİZMASI VE TÜRKİYE'DE KOBİ'LERE SAĞLANAN TEMEL DESTEKLER

Devletler, genel ekonomi politikaları çerçevesindeki ekonomik ve sosyal kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi amacı ile ekonomiye müdahale edebilmektedir. Kamu yardımları da, devletin ekonomiye müdahale araçlarından biridir.

2.1. KAMU DESTEKLERİ KAVRAMI

Devlet kaynaklarından kamu veya özel işletmelere yapılan her türlü yardım kamu yardımı olarak kabul edilmektedir (İlhan, 2009). Başka bir tanıma göre kamu yardımları; devlet kaynaklarının bütün veya belirli yatırımlarını, bir sektörü ya da üretim konusu belirli bir işletmeyi, onun üretimini, yönetimini himaye etmek, teşvik etmek, rekabet gücünün artmasına katkıda bulunmak, kuruluş yerini etkilemek suretiyle bir bölgenin gelişmesini sağlamak gibi amaçlarla, karşılık beklemeden yapılan yardımlardır (Leblebici, 2002). Türkiye'de, Avrupa Birliği uygulamalarında kullanılan kamu yardımları kavramı yerine teşvik ve destek terimleri kullanılmaktadır. Dış ticarete ise daha çok sübvansiyon terimi kullanılmaktadır. Ancak, Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde ülkemizde kamu yardımları terimi bu kavramların tümünü kapsayarak kullanılmaya başlanmıştır (Kutlu ve Hacıköylü, 2007). Kamu destekleri ve teşvikler, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve özel işletmelerin belirli şartlar altında ekonomik ve sosyal açıdan kalkınmayı sağlayacak alanlarda faaliyetler gerçekleştirmelerini kolaylaştıran programlardır. Teşvik kavramı ekonomik literatürde, belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla gelişmesini sağlamak amacıyla kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi veya gayri maddi destek, yardım ve özendirme olarak tanımlanmaktadır (Çam ve Esengün, 2011: 55-63).

Teşvik veya genel olarak kamu desteği kavramının özelliklerini daha iyi anlamak için bazı özellikleri incelemekte yarar vardır. Bu özellikleri altı ana maddede saymak mümkündür;

1. Teşvikler, devlet tarafından verilir. Teşvikler, genellikle özel kesime verilmekte birlikte kamu teşebbüslerine de verilebilmektedir.
2. Teşvikler, devlete bir maliyet yükler. Bu maliyet nakdi teşviklerde ucuz kredi ve hibeler yoluyla yapılan transferler nedeniyle kamu fonlarının azalmasından kaynaklanacağı gibi vergisel teşviklerde tahakkuk etmiş veya gelecekte tahakkuk edecek bir devlet gelirinun bağışlanmasından kaynaklanan gelir azalması şeklinde de olabilir.
3. Teşvikler, devlet açısından gelir kaybı veya fon azalmasında neden olurken, firmalar açısından bir “Yarar” ifade eder.
4. Teşvikler, yatırımın; mahiyetini, bölgesini, sektörünü, büyüklüğünü ve zamanlamasını etkilemek amacıyla dönük olarak kullanılır.
5. Teşvikler, dolaylı ve dolaysız olarak verilebilir.
6. Teşvikler, açık veya gizli olabilir (Duran, 2003).

Yatırım teşviklerinin genel bir tanımı OECD tarafından da yapılmıştır. Bu tanıma göre; Yatırım Teşvikleri, “Bir yatırımın maliyetini veya potansiyel karını etkileyerek veya yatırımla ilgili risklerini değiştirerek yatırımın büyüklüğünü, bölgesini ve sektörünü etkilemek için hazırlanan hükümet önlemleridir.”

2.2. KAMU DESTEKLERİNİN AMACI VE ÖNEMİ

KOBİ’ler bir ülkenin sosyo-ekonomik yapısı içerisinde endüstrileşmenin, sağlıklı kentleşmenin, optimum dağıtım ve ticaret uygulamalarının sürükleyici faktörü ile vazgeçilmez bir ögesini teşkil etmektedir (Akgemci, 2001). Bu nedenle bütün gelişmiş ülkelerde KOBİ’lerin ekonomiye daha fazla katkıda bulunabilmeleri ve

küreselleşen dünyadaki rekabet koşullarına ayak uydurabilmeleri için onlara yönelik bazı politika ve teşvikler uygulamaya konulmaktadır (Gök, 2004).

Kamu destekleri uygulamaları, ülkelerin benimsedikleri ekonomi politikalarına ve gelişmişlik düzeylerine göre farklılıklar göstermektedir. Gelişmiş olan ülkelerde kamu destekleri, genellikle görece geri kalmış bölgeleri kalkındırmak, teknolojik gelişmeyi devam ettirmek, bazı faaliyetlerde verimliliği arttırmak ve işsizliği azaltmak için uygulanmaktadır. Ülkelerin refah düzeyini yükseltmek amacıyla kaynakların belirlenen stratejilerle verimli alanlara yönlendirilmesini sağlamak için kullanılan politik yöntemlerden biri de teşviklerdir. Gelişmekte olan ülkelerin teşvik uygulamalarına gereksinim duymalarındaki nedenler ise; ekonomik kalkınma, geri kalmış bölgelerin kalkındırılması, uluslararası rekabet gücü kazanma, verimlilik artışı, istihdam imkânlarını genişletme, teknoloji transferi, ihracatı arttırma, sanayileşme ve yabancı sermaye çekme gibi amaçlardır.

Aşağıda kamu desteklerinin amaçları kısaca incelenmiştir (Duran, 1998).

2.2.1. Bölgesel Kalkınmayı Sağlamak

Bölgesel destek amaçlı kamu destekleri, ağırlıklı olarak geri kalmış bölgelere yeni yatırımların çekilmesini hedeflemektedir. Bölgesel amaçlı desteklerin sebepleri daha çok bölgenin coğrafi konumu, ulaşım imkânları, altyapı, eğitim durumu ve diğer sosyal olumsuzlukların bölge ekonomisi üzerinde yarattığı haksız rekabetin giderilmesidir (Çiloğlu, 2000).

2.2.2. Sanayileşmek ve Teknolojide İlerlemek

Teknolojik ilerlemeler günümüzde ülkelerin uluslararası rekabet gücünü etkileyen önemli unsurlardan biridir. Ekonomik ve sosyal sorunların çözümü amacıyla kamu desteği ile uygulanan teşvikler, sosyal devlet anlayışının gelişmesi açısından çok önemlidir. Ekonomik istikrar, büyüme gibi ekonomik amaçlarla birlikte bölgesel dengesizlikler, göç, çevre gibi sosyal amaçlar içermektedir.

2.2.3. İstihdamı Artırmak

Yapılan yatırımlar ile ülkedeki işsizler içinde iş imkânı doğmaktadır. Bu nedenle devlet, yatırımları teşvik amaçlı yaptığı düzenlemelerde aynı zamanda istihdamı artırma politikasını da gerçekleştirmektedir.

2.3. KAMU DESTEKLERİNİN NEDENLERİ

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, daha önce belirtildiği gibi son dönemlerde sosyal, ekonomik ve hatta siyasal açıdan büyük önem kazanmıştır. KOBİ'ler, ekonomiye yatırım, üretim, istihdam, ihracat ve ödedikleri vergiler açısından önemli katkılarda bulunmaktadır. Toplam işletmelerin %99'unu, istihdamın %78'ini teşkil eden KOBİ'leri, devlet otoritesi; Türkiye ekonomisinin çözülmesi gereken bir sorunu olarak değil, ekonominin motoru olarak görmektedir. Bu nedenle, KOBİ'lerin geliştirilmesine ilişkin ulusal politikalar ve araçların etkin şekilde çalışması ve rekabet gücünü etkileyen makro ortamın KOBİ ihtiyaçlarına duyarlı hale getirilmesi son derece önemlidir.

Destek ve teşvik sistemleri ile kısa vadeli ve finansman odaklı çözümler yerine bütün gelişmiş ülkelerde olduğu gibi KOBİ'lerin yönetim becerileri, üretim kabiliyetleri ve rekabet güçlerini artıracak alanlara yönelmek için adımlar atılmaktadır (KOBİ Stratejisi Eylem Planı 2011-2013, 2011).

2.4. TÜRKİYE'DE KOBİ'LERE SAĞLANAN DESTEKLER

Türkiye'de KOBİ'lere yönelik olarak çeşitli kurumlar tarafından farklı amaçlara hizmet eden destek ve teşvik programları uygulanmaktadır. Söz konusu kamu kurum ve kuruluşlarına ait en yaygın kullanılan destek programları aşağıda detaylı olarak incelenmiştir.

2.4.1. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından sağlanan destekler aşağıda incelenmiş ve detayları belirtilmiştir.

Tablo 13: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri Hakkında Genel Bilgiler

Destek Adı	Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri
Destek Türü	Yatırım, Ar-Ge
Uygulayıcı Birim	Bilim ve Teknoloji Genel Müdürlüğü
Yasal Dayanak	5 Temmuz 2017 Tarihli ve 26573 Sayılı Resmî Gazete, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Sanayi Tezleri Projelerinin Desteklenmesine İlişkin Yönetmelik
Amaç	Yatırımları desteklemek, Ar-Ge faaliyetlerini artırmak
Hedef Kitle	İşletmeler
Destek Programı	<p style="text-align: center;">AR-GE Merkezleri</p> <p>Kurumsal bir Ar-Ge desteği olup, en az 50 tam zamanlı eşdeğer Ar-Ge personeli bulunan ve 5746 Sayılı Kanunda belirtilen şartları sağlayarak Bakanlıkça Ar-Ge Merkezi Belgesi verilmesi uygun görülen işletmelerin Ar-Ge faaliyetleri için vergisel indirimler, istisnalar ve muafiyetler sağlamaktadır.</p> <p style="text-align: center;">Sanayi Tezleri Programı (SAN-TEZ)</p> <p>Üniversite-sanayi işbirliği ile yürütülen ve Bakanlıkça desteklenmesi uygun görülen Ar-Ge Projelerinin %75'i Bakanlıkça hibe olarak, %25'i proje ortağı firma tarafından karşılanmaktadır.</p> <p style="text-align: center;">Teknogirişim Sermayesi Desteği</p> <p>Teknogirişim Sermayesi Desteği (TGSD) için yeni ve yenilikçi bir iş fikri bulunan, örgün öğrenim veren üniversitelerin herhangi bir lisans programından bir yıl içinde mezun olabilecek durumdaki öğrenci, yüksek lisans veya doktora öğrencisi ya da lisans, yüksek lisans veya doktora derecelerinden birini ön başvuru tarihinden en çok beş yıl önce almış kişiler başvurabilmektedir. İş fikri desteklenmesi uygun bulunan girişimci, firmasını kurmasını müteakip bir defaya mahsus olmak üzere, en fazla</p>

<p style="text-align: center;">Destek Programı</p>	<p>100.000,00 TL teminatsız hibe destek ile bir yıl süre boyunca desteklenmektedir. Programa yılda bir kez Bakanlıkça duyurulacak tarihlerde başvuru yapılabilmektedir.</p> <p style="text-align: center;">Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri</p> <p>Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri başvurusu, 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanunda öngörülen destek ve teşviklerden yararlanmak üzere en az iki işletme tarafından başvuru yapılması ile gerçekleşir.</p> <p style="text-align: center;">Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı (BROP)</p> <p>Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) kapsamında yürütülmekte olan BROP ile hedef bölgedeki illerden gelecek başvurular doğrultusunda proje finansmanı sağlanması amaçlanmaktadır. KOBİ'lerin direk başvurusuna hâlihazırda açık olmayan programa, hedef bölgede yer alan kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra KOBİ'lerin ortak çıkarlarını korumak gibi bir misyonları da bulunan oda, birlik ve borsa benzeri kuruluşlar da başvurabilmektedir. Program kapsamında, belli bir sektördeki tüm KOBİ'lerin ortak faydasına yönelik projeler hayata geçirilmektedir. Projelerin en fazla %85'ine kadar finansmanı AB'den, geriye kalan kısmı ise Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı merkez bütçesinden karşılanmaktadır.</p>
<p>Başvuru Şekli</p>	<p>Destek unsurlarına göre değişmektedir.</p>
<p>Destek Süresi</p>	<p>Destek unsurlarına göre değişmektedir.</p>
<p>Web Sayfası</p>	<p>http://www.sanayi.gov.tr/Services.aspx?catID=305&lng=tr</p>

Kaynak: Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2013.

Tablo 13'te görüldüğü gibi Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından Yatırımları desteklemek ve Ar-Ge faaliyetlerini artırmak amacıyla farklı konularda destekler sağlanmaktadır.

2.4.2. Ekonomi Bakanlığı Destekleri

Ekonomi Bakanlığı tarafından sağlanan destekler aşağıda 2 temel başlık altında incelenmiş ve detayları belirtilmiştir.

2.4.2.1. Yatırımlarda Devlet Yardımları

Yatırımları desteklemek amacı ile Ekonomi Bakanlığı tarafından sağlanan desteğe ilişkin detaylar Tablo 14’te belirtilmiştir.

Tablo 14: Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Genel Bilgiler

Destek Adı	Yatırımlarda Devlet Yardımları
Destek Türü	Yatırım
Uygulayıcı Birim	Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü
Yasal Dayanak	19 Haziran 2012 Tarihli ve 28328 Sayılı Resmî Gazete, 2012/3305 Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı
Amaç	Yatırımları desteklemek
Hedef Kitle	İşletmeler
Destek Unsuru	<p>Genel, Bölgesel, Büyük Ölçekli ve Stratejik Yatırımların Teşviki Uygulamalarından Oluşur. Asgari sabit yatırım tutarı;</p> <ul style="list-style-type: none"> * 1. ve 2. Bölgelerde 1 milyon TL, * 3. ve 4. Bölgelerde 500 bin TL, * 5. ve 6. Bölgelerde 500 bin TL. <p><u>Destek Unsurları:</u></p> <p>a. Gümrük vergisi muafiyeti.</p> <p>Yatırım teşvik belgesi kapsamında yurtdışından ithal edilecek olan makine ve teçhizatlar yürürlükteki ithal edilecek kararı gereğince ödenmesi gereken gümrük vergisinden muafır.</p> <p>b. KDV İstisnası</p> <p>Teşvik belgesi kapsamında alınacak ithal ve yerli makine ve teçhizatlar 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu gereğince ödenmesi gereken KDV’den muafır. Ayrıca yatırım tutarı beşyüzmilyon Türk Lirasının üzerindeki stratejik yatırımlar kapsamında yapılacak bina-inşaat harcamaları</p>

Destek Unsuru	<p>KDV iadesinden yararlandırılabilir.</p> <p>c. İndirimli Gelir ve Kurumlar Vergisi</p> <p>Teşvik belgesi kapsamında gelir ve kurumlar vergisi öngörülen yatırım tutarına ulaşmıncaya kadar bazı oranlarda indirimli olarak uygulanır.</p> <p>d. Yatırım Yeri Tahsisi</p> <p>Teşvik belgesi kapsamındaki yatırımlar için Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslara göre yatırım yeri tahsis edilebilir.</p> <p>e. Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği</p> <p>Yatırım teşvik belgesi kapsamında istihdam için ödenmesi gereken sigorta prim işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmı Bakanlık tarafından karşılanır</p> <p>f. Faiz Desteği</p> <p>Bankalardan kullanılacak en az bir yıl vadeli yatırım kredilerinde teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının yüzde yetmişine kadar olan kısmı için ödenecek faizin veya kar payının;</p> <p>-3.bölgedeki yatırımlar için TL cinsi kredilerde 3 puan, döviz kredileri ve dövize endeksli kredilerde 1 puan</p> <p>-4.bölgedeki yatırımlar için TL cinsi kredilerde 4 puanı, döviz kredileri ve dövize endeksli kredilerde 1 puan</p> <p>-5. bölgedeki yatırımlar için TL cinsi kredilerde 5 puanı, döviz kredileri ve dövize endeksli kredilerde 2 puan</p> <p>-6. bölgedeki yatırımlar için TL cinsi kredilerde 7 puanı, döviz kredileri ve dövize endeksli kredilerde 2 puan</p> <p>Bakanlığın uygun görmesi halinde bütçe kaynaklarından karşılanır.</p> <p>g. Gelir vergisi stopajı desteği</p> <p>6.bölgede düzenlenen teşvik belgeleri kapsamında istihdam edilen işçilerin ücretlerinin asgari ücrete tekabül eden kısmı üzerinden hesaplanan gelir vergisi 10 yıl boyunca tahakkuk eden vergiden terkin edilir.</p> <p>h. KDV iadesi.</p> <p>Yararlanılacak unsurlara ilişkin destek miktarları ve oranları bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir.</p>
----------------------	--

Başvuru Şekli	Teşvik belgesi müracaatları, tebliğle belirlenecek bilgi ve belgelerle Bakanlığa yapılır. Ancak, genel teşvik uygulamaları kapsamında yer alan ve sabit yatırım tutarı on milyon Türk Lirasını aşmayan, tebliğle belirlenecek yatırımlar için yatırımcının tercihine bağlı olarak yatırımın yapılacağı yerdeki, yerel birimlere (Kalkınma Ajansları, sanayi odaları ve Bakanlıkça görevlendirilecek diğer odalar) de müracaat edilebilir.
Destek Süresi	Destek unsurlarına göre değişmektedir.
Web Sayfası	http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=mevzuat&bolum=EFAEE466-D8D3-8566-45205F2484CFC85F

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2013.

Tablo 14’te görüleceği üzere Ekonomi Bakanlığı tarafından KOBİ’lerin yatırımlarını desteklemek amacıyla gümrük vergisi muafiyetinden, KDV istisnası ve iadesine kadar 8 farklı başlık altında destekler sağlanmaktadır.

2.4.2.2. İhracata Yönelik Devlet Yardımları

Ekonomi Bakanlığı bünyesinde olan ihracat faaliyetlerinin teşviki için kamu otoritesi tarafından verilen desteğe ilişkin detaylar aşağıda yer alan Tablo 15’te görülmektedir.

Tablo 15: İhracata Yönelik Devlet Yardımları Hakkında Genel Bilgiler

Destek Adı	İhracata Yönelik Devlet Yardımları
Destek Türü	İhracat
Uygulayıcı Birim	Destek Programına Göre Değişmektedir.
Yasal Dayanak	27.12.1994 Tarihli ve 94/6401 Sayılı “İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı” Bakanlar Kurulu Kararı
Amaç	Türk sanayisinin uluslararası pazarlardaki rekabet gücünün korunmasını sağlamaktır.
Hedef Kitle	Yurt içinde imalat sanayi ve muhtelif üretim kollarında faaliyette bulunan işletmeler ile bunların ürünlerinin pazarlamasını yapan Türkiye’de yerleşik firma ve kuruluşlar

Destek Unsuru	<p>İhracata Yönelik Devlet Yardımları;</p> <p>1.Araştırma-Geliştirme Yardımları</p> <p>2.Uluslararası Nitelikteki Yurtiçi İhtisas Fuarlarının Desteklenmesi</p> <p>3.Yurtdışında Milli veya Bireysel Düzeyde Gerçekleştirilen Fuar Katılımlarının Desteklenmesi</p> <p>4.Pazar Araştırması Desteği</p> <p>5.Eğitim Yardımı</p> <p>6.Yurtdışında Ofis-Mağaza Açma, İşletme ve Marka Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi</p> <p>7.Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi</p> <p>8.Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması ve Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve Turquality İmajının Yerleştirilmesine Yönelik Faaliyetlerin Desteklenmesi</p> <p>9. İstihdam Yardımı</p> <p>10. Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımları</p> <p>11.Özel Statülü Şirketlerin Desteklenmesi</p> <p>12.Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi</p> <p>13.Teknik Müşavirlik Hizmetlerine Sağlanacak Yardımlar</p> <p>14.Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesinin Desteklenmesi</p> <p>Yararlanılacak unsurlara ilişkin destek miktarları ve oranları destekten desteğe farklılık göstermektedir.</p>
Başvuru Şekli	Desteklere göre farklılık göstermektedir.
Destek Süresi	Destek Programlarına göre farklılık göstermektedir.
Web Sayfası	http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=78D45D5F-19DB-2C7D-3DEB92A25DCCD64F

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2013.

Tablo 15'e göre Türk sanayisinin uluslararası pazarlardaki rekabet gücünün korunmasını sağlamak amacıyla bir çok farklı alanda destek programı geliştirilmiştir. Desteklerden, fuar katılımından Türk ürünlerinin markalaşmasına kadar birçok konuda yararlanma imkânı bulunmaktadır.

2.4.3. Yatırımların ve İstihdamın Teşviki

Yatırımların ve İstihdamın Teşviki amacıyla Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) ve Maliye Bakanlığı tarafından sağlanan destekler aşağıda incelenmiş ve detayları belirtilmiştir.

Tablo 16: Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Hakkında Genel Bilgiler

Destek Adı	Yatırımların ve İstihdamın Teşviki
Destek Türü	Yatırım
Uygulayıcı Birim	Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), Maliye Bakanlığı
Yasal Dayanak	06.02.2004 Tarihli, 25365 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Hakkında Kanun
Amaç	Bölgesel dengesizlikleri gidermek ve az gelişmiş bölgelerde yeni iş alanları yaratmak.
Hedef Kitle	Kriterler; -Gelir seviyesi 1.500 \$ altı iller, - Sosyo ekonomik gelişmişlik düzeyi (-) olan illerde faaliyette bulunmak, - Asgari 30 işçi (1/4/2007’den itibaren 10 işçi) çalıştırmak.
Destek Programı	1-SGK istihdam Desteği-Vergi Geliri Stopaj Desteği: Brüt asgari ücret üzerinden hesaplanan Gelir vergisi stopajı ile sigorta primi işveren hissesinin; OSB’ler ve endüstri bölgelerinde olanlar için %100’ü,Diğer yerlerde olanlar için %80’i karşılanmaktadır 2-Enerji Desteği: Genel şartları sağlayan ve belli sektörlerde faaliyette bulunanların, Elektrik enerjisi giderlerinin %20’si Hazinece karşılanmaktadır. Bu orana; asgarî sayıdan sonraki her bir işçi için, 0,5 puan eklenir. Üst sınır OSB ve endüstri bölgelerinde %50’yi, diğer yerlerde %40’ı geçemez. 3-Bedelsiz Yatırım Yeri Tahsisi Desteği: 5084 Sayılı kanunun 2. maddesinin (b) bendi kapsamındaki illerde en az on kişilik istihdam öngören yatırımlara girişen gerçek veya tüzel kişilere; Hazineye, katma bütçeli kuruluşlara, belediyelere veya il özel idarelerine ait arazi veya arsaların mülkiyeti bedelsiz olarak devredilmesi

Başvuru Şekli	<p align="center">SGK İstihdam Desteği için;</p> <p>Destekten yararlanmak isteyen işverenlerin, işyeri adresi de belirtilmek suretiyle, gelir veya kurumlar vergisi mükellefi olduklarına ilişkin ilgili vergi dairesinden almış oldukları belgeyi bağlı buldukları ilgili Sigorta İl Müdürlüğü'ne bir dilekçe ile birlikte vermeleri gerekmektedir.</p> <p align="center">Vergi Geliri Stopaj Desteği için;</p> <p>Destekten yararlanabilmek için muhtasar beyannamesi ile birlikte işyerleri ve istihdam edilen işçilere ilişkin bilgiler ve terkin konusu olacak vergi tutarını belirten bildirimini vermekle yükümlüdür. Buna göre mükellefler, Gelir Vergisi Stopajı Teşvikine İlişkin Bildirim'de yer alan terkine konu olacak vergi tutarını verecekleri muhtasar beyannamenin "Matrah ve Vergi Bildirimi" bölümünde göstermekte ve bu tutarı, gelir vergisi kesintisi toplamından indirerek terkin sonrası kalan vergi tutarını ödemektedirler.</p> <p align="center">Enerji Desteği için;</p> <p>Destekten yararlanılması istenilen her bir tesis için ayrı ayrı olmak üzere ilgili tebliğde belirtilen bilgi ve belgeler ile Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğüne müracaat edilir.</p> <p align="center">Bedelsiz Yatırım Yeri Tahsisi Desteği için;</p> <p>Organize sanayi veya endüstri bölgelerinde yer alabilecek yatırımlar için bu bölgelerde tahsis edilecek boş parsel bulunmaması şartı aranır. Devir konusu arazi veya arsaların, imar plânları yoksa bunların imar plânları öncelikle yapılır. İstihdam edilecek işçi sayısına, yatırımın faaliyete geçmesi tarihinden itibaren beş yıl süre ile uyulması zorunludur.</p> <p>Destekten yararlanabilmek için; Hazineye, katma bütçeli kuruluşlara, belediyelere veya il özel idarelerine müracaat edilir.</p>
	<p>Destek Süresi</p> <p align="center">Başlangıç: 01.03.2004 Bitiş: 31.12.2012</p>
	<p>Web Sayfası</p> <p align="center"> http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/mevzuat/konu_bazli_mevzuat http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1079&uid=6iP3wcQU2L3HTMQN&type=sirkuler </p>

Kaynak: GİB, SGK, 2013.

Tablo 16'da yer alan bilgilere göre SGK ve Maliye Bakanlığı tarafından KOBİ'lere bölgesel gelişmişlik farklılıklarını azaltmak ve az gelişmiş bölgelerde yeni iş alanları yaratmak amacıyla SGK istihdam desteği, vergi geliri stopaj desteği, enerji desteği ve bedelsiz yatırım yeri tahsisi desteği başlıklarında destekler sağlanmaktadır.

2.4.4. Türk EXİMBANK Destekleri

İhracatı geliştirmek amacıyla Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.(Türk Eximbank) tarafından sağlanan destekler aşağıda incelenmiş ve detayları belirtilmiştir.

Tablo 17: Türk EXİMBANK Destekleri Hakkında Genel Bilgiler

Destek Adı	İhracat Kredileri
Destek Türü	İhracat
Uygulayıcı Birim	Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.(Türk Eximbank)
Yasal Dayanak	31 Mart 1987 Tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 3332 Sayılı Kanun’un verdiği yetkiye istinaden 21 Ağustos 1987 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 87/11914 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
Amaç	İhracatı geliştirmek, ihraç edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesini, ihraç mallarına yeni pazarlar kazandırılmasını, ihracatçıların uluslararası ticarete paylarının artmasını, ihracatçılar ile yurt dışında faaliyet gösteren yüklenici ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence kazandırılmasını, yurt dışında yapılacak yatırımlar ile ihracata yönelik yatırım malları üretim ve satışının teşvik edilmesini sağlamaktır.
Hedef Kitle	–İhracatçılar – İhracata yönelik üretim yapan imalatçılar
Destek Programı	1-Kısa Vadeli İhracat Kredileri a) Reeskont Kredisi (RK) b) Sevk Öncesi İhracat Kredileri (SÖİK) c) İhracata Hazırlık Kredileri (İHK) d) Dış Ticaret Şirketleri İhracat Kredisi (DTŞ) e) KOBİ İhracata Hazırlık Kredileri f) Sevk Sonrası Reeskont Kredisi (SSRK) g) İhracata Dönük Üretim Finansman Kredisi 2-Orta-Uzun Vadeli İhracat Kredileri a) İhracata Yönelik Yatırım Kredisi b) Marka Kredisi c) İhracat Finansmanı Aracılık Kredisi (EFIL-IV) d) Avrupa Yatırım Bankası (AYB) Kredisi

	<p>e) Yurt Dışı Mağazalar Yatırım Kredisi f) Özellikli İhracat Kredisi g) Gemi İnşa ve İhracatı Finansman Programı h) İhracata Yönelik İşletme Sermayesi Kredisi</p> <p>3-Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kapsamındaki Krediler</p> <p>a) Turizm Kredisi b) Uluslararası Nakliyat Pazarlama Kredisi (UNPK) c) Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Teminat Mektubu Programı d) Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Köprü Kredisi e) Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kredisi f) Yurt Dışı Fuar Katılım Kredisi</p>
Başvuru Şekli	Başvuru şekilleri krediye göre değişiklik göstermektedir.
Destek Süresi	Süreler ve süreçler, verilen desteğin türü ve desteğin verildiği firmaların çalıştıkları sektörlerle göre değişiklik göstermektedir.
Web Sayfası	http://www.eximbank.gov.tr/TR/belge/1-4/krediler.html

Kaynak: Türk EXİMBANK, 2013.

Tablo 17’de Türk EXİMBANK destekleri hakkında genel bilgiler verilmiştir. Buna göre; ihracatçılar ve ihracata yönelik üretim yapan imalatçılar, kısa, orta ve uzun vadeli ihracat kredileri ile döviz kazandırıcı hizmetler kapsamındaki kredilerden faydalanabilmektedirler.

2.4.5. TÜBİTAK Destekleri

Bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşlara sahip KOBİ ve girişimcilerin geliştirilmesi, amacıyla TÜBİTAK tarafından sağlanan destekler aşağıda incelenmiş ve detayları belirtilmiştir.

Tablo 18: TÜBİTAK Destekleri Hakkında Genel Bilgiler

Destek Adı	Araştırma, Proje, Yenilik, Girişimcilik
Destek Türü	Yatırım, Ar-Ge, İşletme
Uygulayıcı Birim	Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı (TEYDEB)
Yasal Dayanak	16 Ocak 2007 Tarih 26405 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Yönetmeliği” ve Destek Yönetmelikleri
Amaç	Yeni bilgiler üretilmesi, bilimsel yorumların yapılması veya teknolojik problemlerin çözümlenmesi, endüstriyel araştırma ve teknoloji geliştirmek; yenilikleri desteklemek; özendirmek; izlemek ve üniversite-sanayi ilişkilerini geliştirmek ve projeleri desteklemek
Hedef Kitle	Üniversiteler, Sanayi odaları, Ticaret odaları, Sanayi odaları, İhracatçı birlikleri, Büyük İşletmeler, KOBİ’ler, Girişimciler
Destek Programı	1-Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı, 2-Proje Pazarları Destekleme Programı, 3-Üniversite Sanayi İşbirliği Destek Programı, 4-KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı, 5-Uluslararası Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı, 6-Öncelikli Alanlar Araştırma Teknoloji Geliştirme ve Yenilik Projeleri 7-Bireysel Girişimcilik Aşamalı Destek Programı.
Başvuru Şekli	Destek Programlarına göre değişiklik göstermektedir.
Destek Süresi	Destek oranı, süresi, başvuru tarihleri, kapsamı ile verilecek destek tutarlarına ilişkin kısıtlamalar program esaslarında yayımlanmaktadır.
Web Sayfası	http://tubitak.gov.tr/

Kaynak: TÜBİTAK, 2013.

TÜBİTAK tarafından AR-GE faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ve bu yönde yapılacak yatırımların desteklenmesi kapsamında Tablo 18’de yer alan destekler sunulmaktadır. Bu desteklerden KOBİ’ler dışında meslek kuruluşları ve girişimciler de faydalanabilmektedir.

2.4.6. TTGV Destekleri

İnovatif faaliyetlerin desteklenmesi amacıyla TTGV tarafından sağlanan destekler aşağıda incelenmiş ve detayları Tablo 19’da belirtilmiştir.

Tablo 19: TTGV Destekleri Hakkında Genel Bilgiler

Destek Adı	TTGV Destek Programları
Destek Türü	Ar-Ge, İşletme, Yatırım, Çevre
Uygulayıcı Birim	Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)
Yasal Dayanak	04.11.1998 Tarih ve 23513 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 98/10 sayılı “Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) Yardımına İlişkin Tebliğ”
Amaç	Ülkemizde Ar-Ge ve inovasyon bilincinin yaygınlaşmasına ve ulusal inovasyon sistemimizin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.
Hedef Kitle	KOBİ’ler ve Büyük işletmeler
Destek Programı	<p style="text-align: center;">1- Ar-Ge Proje Destekleri:</p> <p style="text-align: center;">a) Teknoloji Geliştirme Projeleri Desteği b) Ticarileştirme Projeleri Desteği c) İleri Teknoloji Projeleri Desteği</p> <p style="text-align: center;">2- Çevre Proje Destekleri:</p> <p style="text-align: center;">a) Çevre Teknolojileri Destekleri b) Enerji Verimliliği Destekleri c) Yenilenebilir Enerji Destekleri</p> <p style="text-align: center;">3- Stratejik Odak Konuları Proje Desteği:</p> <p>Stratejik Odak Konuları Projeleri (STOKP), Ülkemizde mevcut sanayi yapısı, teknoloji ve insan gücü birikimi ve uluslararası rekabet üstünlüklerine ait kriterler esas alınarak, hangi alanlarda teknolojik projeler yürütülmesinde yarar bulunduğunu veya araştırma, teknoloji geliştirme ve inovasyon faaliyetlerinin, ülkemizde gelişip yaygınlaşması için alınması gereken tedbirleri tespit eden projeler desteklenmektedir.</p>

Başvuru Şekli	Proje önerileri, Başvuru Rehberi içerisinde yer alan formlar ve açıklamalar doğrultusunda hazırlanarak belirtilen başvuru süreleri içerisinde TTGV' ye sunulur.
Destek Süresi	Destek süreleri programdan programa farklılık göstermektedir.
Web Sayfası	http://www.ttgv.org.tr/tr/destekleme-yaklasimi

Kaynak: TTGV, 2013.

Tablo 19'a görüleceği üzere, TTGV tarafından ülkemizde Ar-Ge ve inovasyon bilincinin yaygınlaşmasına ve ulusal inovasyon sistemimizin gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla hem KOBİ'lere hem de büyük işletmelere Ar-Ge proje destekleri, Çevre Proje Destekleri ve Stratejik Odak Konuları Proje Desteği sağlanmaktadır.

2.4.7. 5746 numaralı Kanun ile Sağlanan Ar-Ge Vergi Teşvikleri

Ar-Ge bilincinin yaygınlaştırılması ve Ar-Ge kapasitesinin artırılması amacıyla ilgili bakanlıklar tarafından sağlanan destekler aşağıda incelenmiş ve detayları belirtilmiştir.

Tablo 20: Kanun ile Sağlanan Ar-Ge Vergi Teşvikleri Hakkında Genel Bilgiler

Destek Adı	Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi
Destek Türü	Ar-Ge
Uygulayıcı Birim	Maliye Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
Yasal Dayanak	12 Mart 2008 Tarih ve 26814 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 5746 numaralı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun
Amaç	Ar-Ge ve yenilik yoluyla ülke ekonomisinin uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulması için teknolojik bilgi üretilmesini, üründe ve üretim süreçlerinde yenilik yapılmasını, ürün kalitesi ve standardının yükseltilmesini, verimliliğin artırılmasını, üretim maliyetlerinin düşürülmesini, teknolojik bilginin ticarileştirilmesini, rekabet öncesi işbirliklerinin geliştirilmesini, teknoloji yoğun üretim, girişimcilik ve bu alanlara yönelik yatırımlar ile Ar-Ge' ye ve yeniliğe yönelik doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye girişinin hızlandırılmasını, Ar-Ge

	personeli ve nitelikli işgücü istihdamının artırılmasını desteklemek ve teşvik etmektedir.
Hedef Kitle	Araştırma ve geliştirme faaliyeti yürüten işletme ve girişimciler.
Destek Programı	<p>a) Ar-Ge indirimi</p> <p>b) Gelir Vergisi Stopajı Teşviki</p> <p>c) Sigorta Primi Desteği</p> <p>d) Damga Vergisi İstisnası</p> <p>e) Teknogirişim Sermayesi Desteği</p>
Başvuru Şekli	Destek kapsamında hesaplanan Ar-Ge indirimi, yıllık gelir ya da kurumlar vergisi beyannameleri ile geçici vergi beyannamelerinde belirtilmek suretiyle yapılır.
Destek Süresi	31.12.2023 tarihine kadar

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, GİB, 2013.

Tablo 20’de Maliye Bakanlığı ve Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından ortak yürütülen 5746 numaralı kanun ile sağlanan Ar-Ge vergi teşviklerine ilişkin detaylar verilmiştir. Son dönemde çok önemli konuma gelen Ar-Ge çalışmalarının teşvik edilmesi amacıyla yürütülen programların sayısı dikkat çekmektedir. Özellikle 2023 ihracat hedefinin katma değeri yüksek ürünler ile yakalanabileceği gerçeği ve ülkemizdeki Ar-Ge kültürünün yaygınlaştırılması amacıyla söz konusu 2 bakanlık tarafından 5 farklı başlık altında destekler sağlanmaktadır.

2.4.8. Kredi Garanti Fonu Destekleri

İşletmelere kefalet sağlamak amacıyla Kredi Garanti Fonu (KGF) tarafından sağlanan destekler aşağıda incelenmiş ve detayları belirtilmiştir.

Tablo 21: Kredi Garanti Fonu Destekleri Hakkında Genel Bilgiler

Destek Adı	Kredi Garanti
Destek Türü	Yatırım, İşletme
Uygulayıcı Birim	Kredi Garanti Fonu (KGF)
Amaç	KOBİ'lere kefalet sağlayarak yatırımlarının ve işletmelerinin finansmanında banka kredisi kullanmalarını mümkün hale getirmektir.
Hedef Kitle	Girişimciler ve KOBİ'ler.
Destek Programı	<p>a) Kredi Kefaleti Desteği:</p> <p>Bir KOBİ için kefalet üst limiti 1.000.000 TL, bu KOBİ'nin doğrudan ya da dolaylı olarak risk grubu oluşturduğu işletmeler için ise kefalet üst limiti 1.500.000 TL'dir. Alınacak kredilerin en çok %80'ine kadar kefalet verilir.</p> <p>b) Proje Bazlı Destekler:</p> <p>1) Her Köye Bir KOBİ Projesi: KOBİ'leri geliştirmek, Yeni yatırımları desteklemek, Kırsal kesimdeki girişimciliği artırmak, Kırsal kesimdeki nüfusu yerinde tutmak, istihdamı artırmak.</p> <p>2) Mikro KOBİ 'lere Mikro Krediler Projesi: Ülkemiz gayri safi milli hâsılasından (GSMH) düşük pay alan 43 il ile diğer iller arasındaki gelişmişlik farklılığını kapatmak için bu illerde faaliyet gösteren Mikro KOBİ'leri ve girişimciliği desteklemek.</p>
Başvuru Şekli	Bankalardan kredi alım aşamasında, KGF kefaletinden yararlanmak istediğinin KOBİ tarafından bildirilmesi ve dosyanın KGF'ye gönderilmesine muvafakat verilmesi yeterlidir.
Destek Süresi	Kredi vadesi boyunca
Web Sayfası	http://www.kgf.com.tr

Kaynak: Kredi Garanti Fonu, 2013.

Tablo 21'de KGF tarafından KOBİ ve girişimcilere kefalet sağlayarak yatırımlarının ve işletmelerinin finansmanında banka kredisi kullanmalarını sağlamak amacıyla sağlanan destekler gösterilmiştir. KOBİ'lerin karşılaştığı temel sorunlar içerisinde yer alan finansman temininde karşılaşılan zorluklar kredi kefaleti desteği ile bir nebze giderilebilir.

2.4.9. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Destekleri

Enerjinin daha etkin kullanılması gibi amaçlarla Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü tarafından sağlanan destekler 2 başlık halinde aşağıda belirtilmiştir.

2.4.9.1. Enerji Verimliliği Desteği

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı bünyesinde yer alan Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü tarafından sağlanan ve enerji verimliliğini hedefleyen destek hakkında bilgiler Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22: Enerji Verimliliği Desteği Hakkında Genel Bilgiler

Destek Adı	Enerji Verimliliği
Destek Türü	Yatırım, İşletme
Uygulayıcı Birim	Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü
Yasal Dayanak	27 Ekim 2011 Perşembe Tarih ve 28097 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Enerji Kaynaklarının ve Enerjinin Kullanımında Verimliliğin Artırılmasına Dair Yönetmelik”
Amaç	Enerjinin etkin kullanılması, enerji israfının önlenmesi, enerji maliyetlerinin ekonomi üzerindeki yükünün hafifletilmesi ve çevrenin korunması için enerji kaynaklarının ve enerjinin kullanımında verimliliğin artırılması.
Hedef Kitle	Elektrik üretim faaliyeti gösteren lisans sahibi tüzel kişiler dışındaki yıllık toplam enerji tüketimleri bin TEP ve üzeri olan ticaret ve sanayi odası, ticaret odası veya sanayi odasına bağlı olarak faaliyet gösteren ve her türlü mal üretimi yapan işletmeler
Destek Programı	–Endüstriyel İşletmelerde Verimlilik Artırıcı Projeler (VAP): Proje maliyet etkinlik puanını (PMEP), proje elektrik kazancı puanını (PEKP) ve proje geri ödeme süresini hesaplar. Proforma fatura bilgilerine göre, Katma Değer Vergisi hariç, toplam bedeli en fazla bir milyon Türk Lirası ve geri ödeme süresi beş yıldan az olan projeleri –Gönüllü Anlaşmalar Kapsamında Verilen Destekler: Gönüllü anlaşma yapan tüzel kişilerin endüstriyel işletme içinde tükettikleri enerjiden; atıkları modern yakma teknikleri ile ısı ve elektrik enerjisine

Destek Programı	dönüştüren tesislerinde, toplam çevrim verimi yüzde seksen ve üzeri olan ve yurt içinde imal edilen kojenerasyon tesislerinde veya hidrolik, rüzgâr, jeotermal, güneş veya biokütle kaynaklarını kullanarak ürettikleri enerji, bu tesislerin anlaşıma dönemi içinde işletmeye alınması halinde, bir defaya mahsus olmak üzere enerji yoğunluğu hesabında endüstriyel işletmenin yıllık toplam enerji tüketimi miktarından düşülür. Toplam maliyetinin yüzde yetmişten fazlasını oluşturan kısımlarının yurt içinde yapılan imalatlarla karşılandığı yeminli mali müşavir tarafından onaylanmış belgelerle ortaya konulan kojenerasyon tesisleri, yurt içinde imal edilmiş sayılır.
Başvuru Şekli	Endüstriyel İşletmelerde Verimlilik Artırıcı Projeler (VAP) için Ocak ayında, Gönüllü Anlaşmalara Kapsamında Verilen Destekler için Ekim ayına kadar Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü'ne başvurulabilmektedir.
Destek Süresi	Bütçede ödenek olması şartıyla taahhüdün gerçekleşmesini müteakip Genel Müdürlük bütçesinden destek ödemesi yapılır.
Web Sayfası	http://www.enerji.gov.tr/mevzuat/5627/Enerji Kaynaklarının ve Enerjinin Kullanımında Verimliliğin Artirilmesine Dair Yonetmelik.pdf

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2013.

Tablo 22'ye göre Enerjinin etkin kullanılması, enerji israfının önlenmesi, enerji maliyetlerinin ekonomi üzerindeki yükünün hafifletilmesi ve çevrenin korunması için enerji kaynaklarının ve enerjinin kullanımında verimliliğin artırılması amacıyla sağlanan Enerji Verimliliği desteğine ilişkin detaylar görülmektedir. Bu destek ile hem işletmelerin enerji maliyetlerinden tasarruf etmeleri sağlanırken hem de çevreye duyarlı enerji kaynaklarının kullanımı teşvik edilmektedir.

2.4.9.2. ENAR Desteği

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı bünyesinde yer alan Enerji İşleri Genel Müdürlüğü tarafından sağlanan ve enerjide AR-GE çalışmalarını teşvik eden desteğe ilişkin detaylar Tablo 23’te belirtilmiştir.

Tablo 23: ENAR Desteği Hakkında Genel Bilgiler

Destek Adı	Enerji Sektörü Araştırma-Geliştirme Projeleri Destekleme Programı
Destek Türü	Ar-Ge
Uygulayıcı Birim	Enerji İşleri Genel Müdürlüğü
Yasal Dayanak	08 Haziran 2010 Tarih ve 27605 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanan “Enerji Sektörü Araştırma-Geliştirme Projeleri Destekleme Programına (ENAR) Dair Yönetmelik”
Amaç	Enerji politikaları, arz güvenliği, yerli enerji teknolojileri ve endüstrisi konularında tüzel ve gerçek kişilerin bilimsel ve teknolojik bilgiyi ürüne, sürece, yöneme, uygulamaya veya sisteme dönüştürme aşamalarında yapacağı teknoloji geliştirme ve yenilik odaklı araştırma, geliştirme, iyileştirme ve örnek uygulama projelerinin seçilmesi, desteklenerek izlenmesi, sonuçlandırılması ve sonuçların değerlendirilmesidir.
Hedef Kitle	Üniversiteler, Kamu Kurum ve Kuruluşlar, Sektör ve büyüklüğüne bakılmaksızın katma değer sağlayan, bir veya birden çok gerçek veya tüzel kişiye ait olan Türkiye’de yerleşik özel sektör işletmeler.
Destek Programı	Nakdi destek
Başvuru Şekli	EN-AR proje önerisi başvuru dönemleri, her yıl Sekreteryaya tarafından yayımlanan Teknik ve Mali Kılavuzda ilan edilir ve aynı Teknik ve Mali Kılavuzda belirtilen şekilde hazırlanarak, Proje Ortakları Yetkilisi tarafından Sekreteryaya gönderilir.

Destek Süresi	Destekleme süresi ulusal proje bazında en çok 36 aydır. Projenin süresinde sona ermemesi halinde ve gereksinimlerine uygun olarak Enerji Bakanlığınca uygun görülmesi durumunda en fazla 6 şar aylık iki dönem ek süre verilebilir. Uluslararası ortak EN-AR projeleri, proje süresi kadar desteklenir.
Web Sayfası	http://www.enerji.gov.tr/

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2013.

Tablo 23'te görüleceği üzere; Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından üniversitelere, kamu kurum ve kuruluşlarına, sektör ve büyüklüğüne bakılmaksızın katma değer sağlayan, bir veya birden çok gerçek veya tüzel kişiye ait olan Türkiye'de yerleşik özel sektör işletmelerine enerji politikalarında Ar-Ge girişimlerini teşvik etmek ve yenilik odaklı projeler geliştirilmesi için destekleme yapılmaktadır.

2.4.10. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Destekleri

Son teknolojilerin çiftçiler tarafından kullanılmasını mümkün kılmak için Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İl Müdürlükleri tarafından sağlanan desteğe ilişkin bilgileri aşağıda bulunmaktadır.

Tablo 24: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Destekleri Hakkında Genel Bilgiler

Destek Adı	Makine ve Ekipman Desteği
Destek Türü	Yatırım
Uygulayıcı Birim	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İl ve İlçe Müdürlükleri
Yasal Dayanak	Makine ve Ekipman Hibe Desteği Tebliği
Amaç	Tarımsal faaliyetler için geliştirilen yeni teknolojilerin çiftçiler tarafından kullanımını yaygınlaştırarak: daha kaliteli ve pazar isteklerine uygun üretim yapılmasını sağlamak ve zor şartlarda ve bedenen çalışan çiftçilerimizin işlerini kolaylaştırmak ve üretim maliyetlerini düşürerek uluslar arası düzeyde rekabet edebilir bir düzeye getirmek için makine ve ekipman alımının desteklenmesini hedefler

Hedef Kitle	81 ilde tarımsal ürünlerin işlenmesi alanında faaliyet gösteren; Gerçek kişiler (Bireyler), Tüzel kişiler, (Şirketler, tarımsal amaçlı kooperatifler, birlikler ile bunların üst örgütleri, sulama kooperatifleri ve köylere hizmet götürme birlikleri)
Destek Programı	–Gerçek kişiler için 50.000 TL –Tüzel kişiler için 100.000 TL'dir.
Başvuru Şekli	Yatırımın gerçekleşeceği Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İl ve İlçe Müdürlükleri
Destek Süresi	Yatırımlar Hibe sözleşmesinde belirtilen sürede tamamlanır.
Web Sayfası	http://www.tarim.gov.tr/tr/tarimsal-destekler/item/841.html

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2013.

Tablo 24'te çiftçilerin daha yeni teknolojilere kavuşmalarını sağlamak ve verimliliklerini artırırken üretim maliyetlerini düşürmeyi amaçlayan makine ve ekipman desteği ile ilgili detaylara yer verilmiştir. Birçok alanda olduğu gibi tarımsal faaliyetlerde de teknolojinin öneminin son dönemde artması ile birlikte Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından yerel üreticilerin ve çiftçilerin daha kaliteli ve pazar isteklerine uygun üretim yapılmasını sağlamak amacıyla destekleme yapılmaktadır.

2.4.11. Kalkınma Ajansları Destekleri

Bölgeler arası eşitsizliklerin azaltılması ve bölgesel kalkınmaların sağlanması için kurulan kalkınma ajanslarının sağladığı desteklere ilişkin detaylar aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 25: Kalkınma Ajansları Destekleri Hakkında Genel Bilgiler

Destek Adı	Kalkınma Ajansları Mali ve Teknik Destek Programları
Destek Türü	Yatırım, İşletme, Finansman
Uygulayıcı Birim	Bölgesel Kalkınma Ajansları
Yasal Dayanak	8 Şubat 2006 Tarih ve 26074 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun
Amaç	Bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak
Hedef Kitle	Kamu Kurum ve Kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları ve Diğer Gerçek veya Tüzel Kişiler
Destek Programı	1.Mali Destekler: - Doğrudan Finansman Desteği - Doğrudan Faaliyet Desteği - GÜdümlü Proje Desteği - Faiz Desteği ve Faizsiz Kredi Desteği 2. Teknik Destek
Başvuru Şekli	Proje başvuruları, dönemsel olarak açılan çağrılar kapsamında kabul edilmektedir.
Destek Süresi	Proje süresiyle sınırlıdır
Web Sayfası	http://www.kalkinma.gov.tr/bolgesel.Portal

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2013.

Tablo 25'te Kalkınma Ajanslarının KOBİ ve kurumlara sağladığı destekler gösterilmiştir. 26 düzey 2 bölgesinde faaliyet gösteren ajanslar; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kurulmuşlardır. Ajanslar dönemsel olarak açılan çağrılar kapsamında aldıkları projelere mali destek ve teknik destek sağlamaktadırlar.

2.4.12. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) Destekleri

İŞKUR tarafından uygulanan aktif istihdam politikalarının amacı; istihdamın korunması istihdamın artırılması, işsizliğin azaltılması, işsizlerin mesleki niteliklerinin artırılmasıdır. Söz konusu destek programları;

1. Aktif İşgücü Piyasası Hizmetleri ve amacı;

- a. İşgücü Yetiştirme Kursları (İstihdam Garantili ve Genel),
- b. Girişimcilik Eğitimleri,
- c. İşbaşı Eğitim Programları,
- d. Toplum Yararına Çalışma Programları (TYÇP),
- e. Çalışanların Mesleki Eğitimi (Ağır ve Tehlikeli İşler Kapsamındaki Sertifika Programları),
- f. İş ve Meslek Danışmanlığı Hizmetleri.

2. İşgücü Piyasası Enformasyon Hizmetleri

İşletmelerde Eğitim Semineri Hizmetleri

3. Pasif İşgücü Piyasası Hizmetleri,

- a. İşsizlik Sigortası,
- b. Ücret Garanti Fonu,
- c. Kısa Çalışma Ödeneği,
- d. İş Kaybı Tazminatı

(Serhat Kalkınma Ajansı ve Türkiye İş Kurumu, 2013).

Söz konusu desteklerden Kısa Çalışma Ödeneği'ne ait detaylar aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 26: Kısa Çalışma Ödeneği Desteği Hakkında Genel Bilgiler

Destek Adı	Kısa Çalışma Ödeneği
Destek Türü	İşletme
Uygulayıcı Birim	Türkiye İş Kurumu
Yasal Dayanak	10 Haziran 2003 Tarih ve 25134 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “İş Kanunu”nun 65. Maddesi 31 Mart 2004 tarih ve 25419 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneğine İlişkin Yönetmelik”
Amaç	Genel ekonomik kriz veya zorlayıcı sebeplerle geçici olarak işyerindeki işçilerin tamamının veya bir kısmının haftalık ortalama çalışma sürelerini en az üçte bir oranında azaltan veya işyerinde faaliyetini tamamen veya kısmen durduran işverenleri desteklemek.
Hedef Kitle	Tüm işletmeler
Destek Programı	Günlük kısa çalışma ödeneğinin miktarı, işsizlik ödeneğinin miktarı kadardır. Bu miktar sigortalının son dört aylık prime esas kazançları dikkate alınarak hesaplanan günlük ortalama brüt kazancının yüzde kırkıdır. Ancak bu miktar, on altı yaşından büyük işçiler için uygulanan asgari ücretin brütünün yüzde seksenini geçemez. Ayrıca, Kısa çalışma ödeneği aldığı süre içinde işçinin genel sağlık sigortasına ilişkin primleri, İşsizlik Sigortası Fonu tarafından Sosyal Güvenlik Kurumuna aktarılır. Bu primler, sigorta primlerinin hesabında esas alınan en alt kazanç sınırı üzerinden hesaplanır. Söz konusu dönemde kısa ve uzun vadeli sigorta primleri aktarılmaz.
Başvuru Şekli	İşveren, İŞKUR internet sayfasından edinebileceği Kısa Çalışma Talep Formu'nu tanzim ederek Türkiye İş Kurumuna bildirimde bulunmak suretiyle başvurur.
Destek Süresi	En fazla üç ay
Web Sayfası	http://www.iskur.gov.tr/isveren/KisaCalismaOdenegi.aspx

Kaynak: Türkiye İş Kurumu, 2013.

Tablo 26’da İŞKUR tarafından işletmelere sağlanan Kısa Çalışma Ödeneği ile ilgili bilgiler görülmektedir. Buna göre; işletmeler genel ekonomik kriz gibi zor dönemlerde istihdam sayılarında azalma yaşanmaması adına üç aylık süre ile desteklenir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU DESTEKLERİNDE KOSGEB ROLÜ VE DİYARBAKIR KOSGEB DESTEKLERİ

Ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek amacıyla, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Kuruluşun kısa adı KOSGEB'dir. KOSGEB, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın ilgili bir Kamu Kuruluşu olup, tüzel kişiliğe haiz ve bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabidir. KOSGEB'in KOBİ'lere sağlamış olduğu destek programları aşağıda belirtilmiştir.

- KOBİ Proje Destek Programı
- Tematik Proje Destek Programı
- İşbirliği Güçbirliği Destek Programı
- AR-GE, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı
- Genel Destek Programı
- Girişimcilik Destek Programı
- Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı
- Kredi Faiz Desteği
- KOSGEB Laboratuvar Hizmetleri

KOSGEB 2013 yılsonu itibari ile 81 ildeki taşra teşkilatını tamamlamıştır. KOSGEB tarafından KOBİ'lere sağlanan destekler çalışmamızın 3.6.'ncı bölümünde detaylı olarak anlatılmaktadır.

3.1. KOSGEB'İN TARİHÇESİ

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Sınâî Kalkınma Teşkilatı arasındaki Milletlerarası Antlaşma çerçevesinde 1973 yılında Gaziantep'te pilot proje niteliğinde, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde kurulan KÜSGEM, küçük ölçekli sanayi işletmelerine ortak kolaylık atölyeleri ile hizmet vermeye başlamıştır (KOSGEB Stratejik Planı 2011-2015, 2010).

Birleşmiş Milletler Sınâî Kalkınma Teşkilatı programı ile başlayan bu çalışmalar daha sonraki yıllarda genel değerlendirmeye tabi tutulmuş ve Bakanlar Kurulu'nun 10.11.1978 tarih ve 7/16728 sayılı kararı ile onaylanıp yürürlüğe giren "Sınâî Eğitim Hizmetlerinin Verilmesi"ne dair Milletlerarası Antlaşmaya göre SEGEM Genel Müdürlüğü kurulmuş ve faaliyetlerine başlamıştır. SEGEM, eğitim ihtiyacını karşılamak üzere çok sayıda eğitim programı tertiplemiş ve eğitim faktörünün öneminden hareketle küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde çalışanların ve yöneticilerinin, hayat boyu eğitim anlayışını yaygınlaştırmak amacıyla hizmet veren bir kuruluş olmuştur (KOSGEB 2008 yılı Faaliyet Raporu, 2009).

KÜSGET, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme Merkezleri ile teknik danışmanlık hizmetleri vermiş, modern işletmecilik ilkelerini bu işletmelerde uygulamaya koymuş, dünya standartlarında kalite bilincinin yerleşmesi ve yaygınlaştırılması, teknolojik üretim seviyesinin yükseltilmesi, istihdam kapasitesinin artırılması yolunda çalışmalarda bulunmuş, çağdaş yönetim becerilerinin kazandırılması için teknik altyapının kuvvetlendirilmesine ilişkin hizmetleri gerçekleştirmeye çalışmıştır (KOSGEB Stratejik Planı 2011-2015, 2010).

1990 yılına kadar faaliyetlerini sürdüren KÜSGET ve SEGEM'in gerçekleştirmeye çalıştığı hizmetlerin süreli olması, yurt düzeyinde duyulan ihtiyacı yeterince karşılayamaması vb. nedenlerle, iki kuruluşun bir çatı altında birleşerek daha kapsamlı, ülke genelinde sürekli ve yaygın hizmetler verebilecek bir yapıya

kavuşturulması açısından yasal bir düzenlemeye gidilmesi ihtiyacı doğmuştur. Ortaya çıkan bu ihtiyacın karşılanması amacıyla hazırlanan “Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığının Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı”, TBMM Sanayi Teknoloji ve Ticaret Komisyonu’nda 15.11.1989 tarihinde, Bütçe Plan Komisyonu’nda ise 21.03.1990 tarihinde görüşülmüş, Meclis Komisyonlarının görüşleri dâhilinde gereken düzeltme ve düzenlemeler yapılarak son şekli verilmiştir. Daha sonra TBMM’ye sunulan tasarı, TBMM Genel Kurulu’nda 12.04.1990 tarihinde görüşülmüş ve kanunlaşmıştır. 3624 sayılı “Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun” 20.04.1990 tarih ve 20498 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (KOSGEB 2008 yılı Faaliyet Raporu, 2009).

1990 yılında 3624 sayılı Kanun ile kurulmuş olan KOSGEB, bu tarihten 2009’a kadar, sadece imalat sanayi KOBİ’lerine hizmet ve destekler vermiştir. Ancak, ülkemizde imalat sanayi sektörü dışındaki sektörlerin ekonomik katma değer üretme ve istihdam yaratma potansiyelinin artması ve imalat sanayi dışındaki sektörlerdeki KOBİ’lerden gelen talepler, KOSGEB’in hedef kitlesini tüm KOBİ’leri kapsayacak şekilde genişletmesi gerekliliğini gündeme getirmiştir. Bu doğrultuda “3624 sayılı KOSGEB Kuruluş Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair 5891 sayılı Kanun’un 5 Mayıs 2009 tarih ve 27219 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle, hizmet ve ticaret sektörlerindeki KOBİ’ler de KOSGEB hedef kitlesine dâhil edilmiş ve KOSGEB ülkemizin KOBİ’lerden sorumlu ulusal kuruluşu niteliğine kavuşmuştur (KOSGEB Stratejik Planı 2011-2015, 2010). Kanun değişikliğiyle birlikte, imalat sanayi dışındaki KOBİ’lerin de KOSGEB tarafından desteklenebilmesi için gerekli hukuki zemin oluşturulmuştur. Ancak, bu KOBİ’ler için sağlanabilecek kaynak imkânlarının belirli büyüklüklerle sınırlı olacağı dikkate alınarak, “KOSGEB Tarafından Verilecek Hizmetler ve Desteklerden Yararlanacak Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere İlişkin Sektörel ve Bölgesel Önceliklerin Belirlenmesi Hakkında 15431 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı”; 18 Eylül 2009 tarih ve 27353 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış olup; buna göre madencilik ve taş ocakçılığı, imalat, elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı, su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri, inşaat, toptan ve perakende ticaret, ulaştırma ve depolama, konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri, bilgi ve iletişim, mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler,

idari ve destek hizmet faaliyetleri, kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor ile diğer hizmet faaliyetleri ile iştigal eden KOBİ'ler KOSGEB'in yeni hedef kitlesi olarak belirlenmiştir (KOSGEB Stratejik Planı 2011-2015, 2010).

3.2. KOSGEB'İN YAPISI VE ORGANLARI

Bu bölümde KOSGEB'in genel yapısı ve organları detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. KOSGEB'in vizyonu, misyonu ve temel değerleri ile stratejik amaçları belirtildikten sonra, organizasyon yapısı üzerinde durulmakta, KOSGEB'in organları ve insan kaynaklı yapısı anlatıldıktan sonra mali durumu ile bölüm tamamlanmaktadır.

3.2.1. Vizyon, Misyon, Temel Değerler ve Stratejik Amaçları

KOSGEB'in KOBİ denilince akla gelen ilk kurum olma gayreti içerisinde oluşturduğu vizyon ve misyonu aşağıda verilmektedir.

Şekil 6: KOSGEB Vizyon ve Misyon

Kaynak: KOSGEB Stratejik Planı 2011-2015, 2010.

Şekil 6'da KOSGEB'in vizyon ve misyonu yer almaktadır. Belirlenen vizyon ve misyon çerçevesinde KOSGEB'in KOBİ politikası belirlemede ülkede baş aktör olma çabası olduğu açıkça görülmektedir.

Şekil 7: KOSGEB Temel Değerler

■ Temel Değerler

- Erişilebilirlik
- Tarafsızlık
- Saygınlık ve güvenilirlik
- Şeffaflık
- Hesap verilebilirlik
- Müşteri odaklılık
- Kaynak kullanımında etkinlik ve etkililik
- Toplumsal sorumluluk
- Yenilikçi yaklaşımlar
- Öncü ve yönlendirici

Kaynak: KOSGEB Stratejik Planı 2011-2015, 2010.

Şekil 7’de KOSGEB Temel Değerleri belirtilmiştir. Buna göre kurumun KOBİ’lere daha iyi hizmet vermek için temel ölçütler belirlediği görülmektedir.

Stratejik Amaçlar

Stratejik Amaç 1: KOBİ’lerin yönetim becerilerini ve kurumsal yetkinliklerini geliştirmek

Stratejik Amaç 2: KOBİ’lerin, AR-GE ve inovasyona dayalı faaliyetlerini artırmak

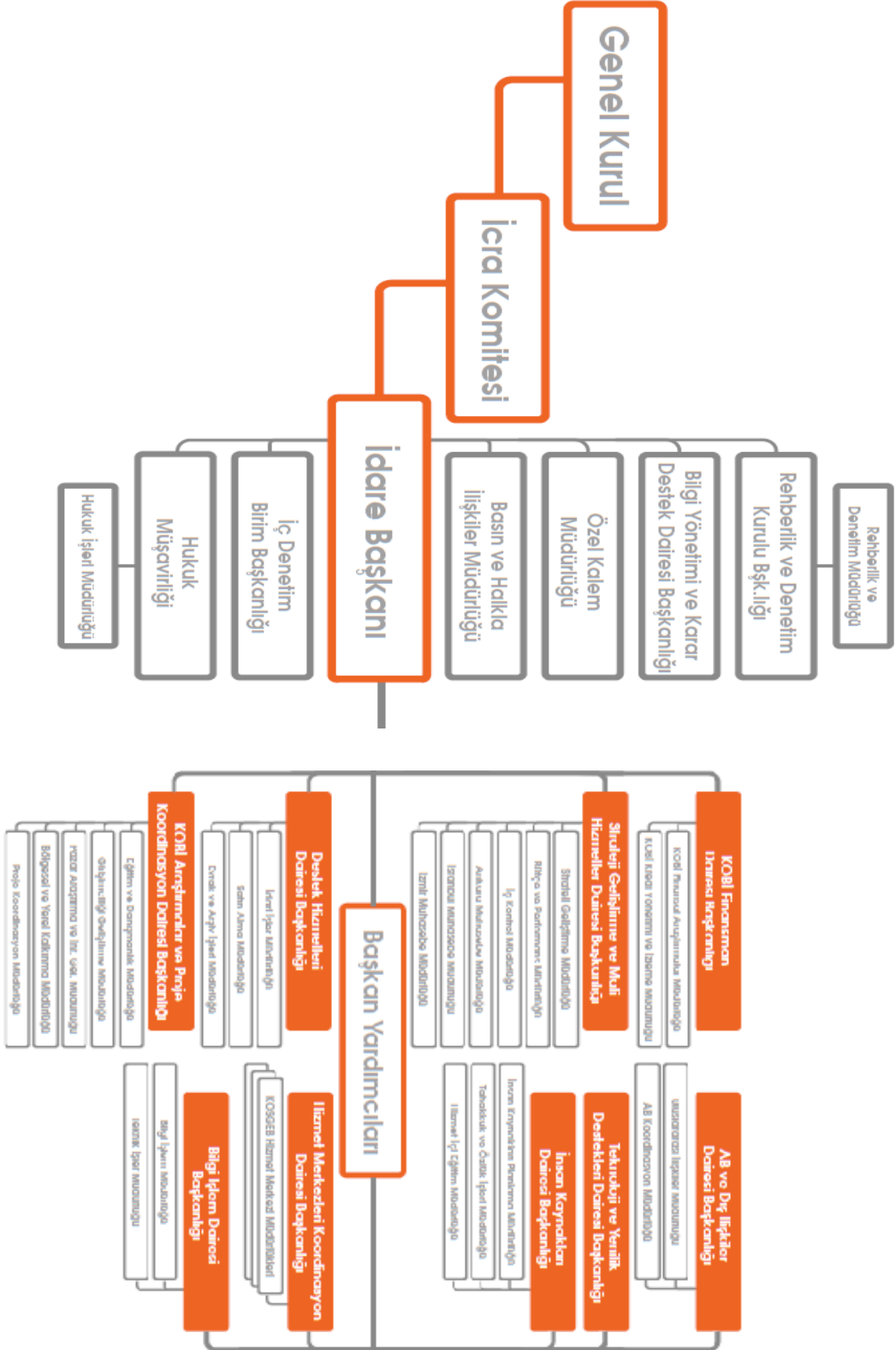
Stratejik Amaç 3: Girişimcilik kültürünü geliştirmek ve başarılı yeni işletmelerin kurulmasını teşvik etmek

Stratejik Amaç 4: Kurumun nitelikli hizmet sunmaya yönelik olarak sürekli gelişimini sağlamak (KOSGEB Stratejik Planı 2011-2015, 2010).

3.2.2. Organizasyon Yapısı

Şekil 8: Organizasyon Yapısı

Kaynak: KOSGEB Stratejik Planı 2011-2015, 2010.

Şekil 8’de görüleceği üzere KOSGEB’in organizasyon şemasında en üst karar mercii Genel Kurul sonrasında İcra Komitesidir. KOSGEB kurum amirinin Başkanlık düzeyinde faaliyet gösterdiği şemadan anlaşılmaktadır.

3.2.3. KOSGEB Organları ve Görevleri

KOSGEB’i oluşturan idari organlar Genel Kurul, İcra Komitesi ve Başkanlık’ tır.

KOSGEB Genel Kurulu;

- Genel Kurul, Başbakan’ın veya görevlendireceği Devlet Bakanı’nın başkanlığında Başbakan’ın görevlendireceği ekonomi ile ilgili Devlet Bakanları’ndan biri,
- Maliye Bakanı, Milli Eğitim Bakanı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı, Sanayi ve Ticaret Bakanı,
- Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı, Hazine Müsteşarı, Dış Ticaret Müsteşarı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Müsteşarı,
- Yüksek Öğretim Kurulu’nca kuruluş tarihleri itibariyle 2 yıl sürelerle ve sırayla tayin edilecek teknik üniversite rektörlerinden biri,
- Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Başkanı, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanı, Milli Prodüktivite Merkezi Genel Sekreteri, Türk Standartları Enstitüsü Başkanı,
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu Başkanı, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Başkanı, Makine Mühendisleri Odası Başkanı, Elektrik Mühendisleri Odası Başkanı, Kimya Mühendisleri Odası Başkanı, Metalürji Mühendisleri Odası Başkanı, İnşaat Mühendisleri Odası Başkanı, Mimarlar Odası Başkanı,
- Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu Başkanı, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği Genel Başkanı, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali

Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) Yönetim Kurulu Başkanı, Bankalar Birliği Başkanı,

- Türkiye Halk Bankası Genel Müdürü, Türkiye Kalkınma Bankası Genel Müdürü, Başbakanlıkça uygun görülecek diğer banka genel müdürleri,
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Genel Kurulu'na seçilecek sanayi odası, ticaret odası ile ticaret ve sanayi odası yönetim kurulu başkanları arasından en az birer tane olmak üzere toplam 5 yönetim kurulu başkanı, Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kuruluşu Başkanı, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu Genel Kurulunca belirlenecek 2 Birlik Başkanı, Madeni Eşya Sanatkarları Federasyonu Başkanı, Elektrik-Elektronik ve Benzeri Teknisyenleri Esnaf ve Sanatkarları Federasyonu Başkanı, Ağaç İşleri Federasyonu Başkanı, Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği Başkanı ve Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı Başkanı ve kurul gündemi dikkate alınarak Başbakan tarafından belirlenebilecek diğer Bakanlar, kamu ve özel sektör temsilcilerinden meydana gelmektedir.

Genel Kurulun görevi, kalkınma plan ve programları doğrultusunda işletmelere ilişkin geliştirme ve destekleme kararlarının alınması, uygulamaların planlanması ve koordinasyonunun sağlanması bakımından tedbirler almaktır. Ekonomi ve iş ortamının yönetiminden sorumlu bakanlar ile diğer ilgili kuruluşların üst düzeyde temsil ediliyor olması dolayısıyla KOSGEB Genel Kurulu, KOBİ'lerle ilgili politikaların belirlenmesinde önemli bir karar mekanizması konumundadır (KOSGEB Stratejik Planı 2011-2015, 2010).

KOSGEB İcra Komitesi,

- Sanayi ve Ticaret Bakanı'nın başkanlığında,
- Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı,
- Hazine Müsteşarı,
- Maliye Bakanlığı Müsteşarı,

- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Müsteşarı,
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu Başkanı,
- Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu Başkanı,
- Genel Kurul'da temsil edilen teknik üniversite rektörü,
- TÜBİTAK Başkanı,
- İdare Başkanı'ndan oluşmaktadır.

Komite'nin görevi, Genel Kurulun belirlediği politikalar istikametinde KOBİ'lerin geliştirilmesi ve desteklenmesine ilişkin uygulama kararlarını almaktır.

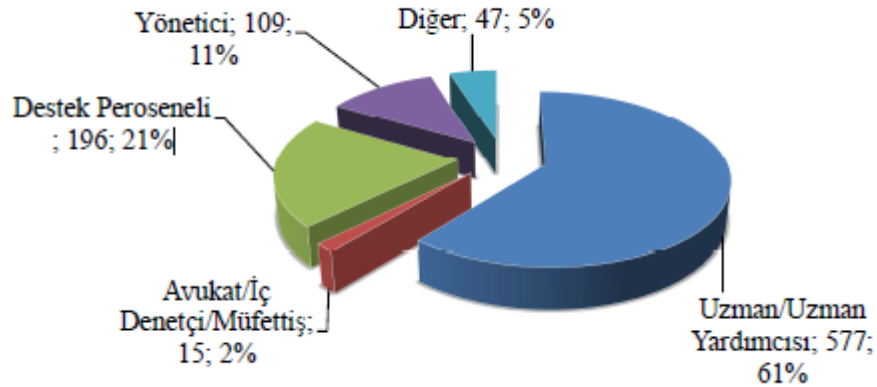
KOSGEB Başkanlık,

KOSGEB'in yürütme organıdır ve Başkanlık birimleri ile hizmet merkezlerinden oluşmaktadır.

3.2.4. İnsan Kaynakları Yapısı

2012 yılsonu itibarıyla KOSGEB'deki toplam personel sayısı 944'tür. Personelin unvanlara göre dağılımı Şekil 9'da verilmektedir.

Şekil 9: Personelin Unvanlara Göre Dağılımı

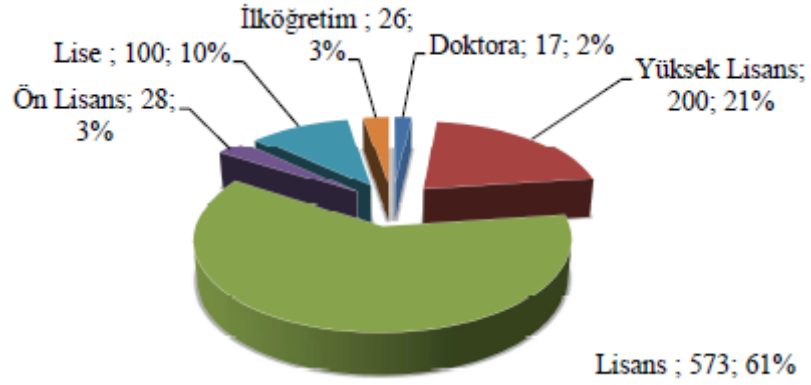
Kaynak: KOSGEB 2012 yılı Faaliyet Raporu, 2013.

*Destek personeli sayısı; destek elemanı, şoför, sekreter, memur, teknisyen ve muhasebeci toplamını göstermektedir. Uzman-uzman yardımcısı sayısı; KOBİ uzman ve uzman yardımcıları ile mali hizmet uzman ve uzman yardımcılarının toplamını göstermektedir.

Şekil 9’da görüleceği üzere KOSGEB toplam personelinin %61’i uzman ve uzman yardımcılardan oluşmaktadır.

KOSGEB personelinin eğitim durumuna göre dağılımı Şekil 10’da verilmektedir.

Şekil 10: Personelin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

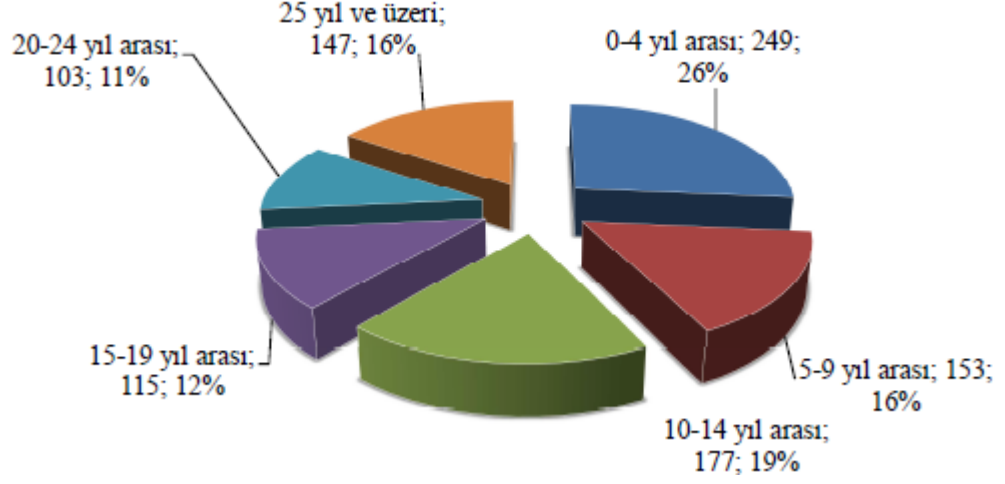

Kaynak: KOSGEB 2012 yılı Faaliyet Raporu, 2013.

Şekil 10’da görüldüğü gibi; lisans mezunu, yüksek lisans ve doktora derecesindeki personel tüm KOSGEB personelinin %84’ünü oluşturmaktadır.

KOSGEB personelinin hizmet yılına göre dağılımı Şekil 11’de verilmektedir.

Şekil 11: Personelin Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı

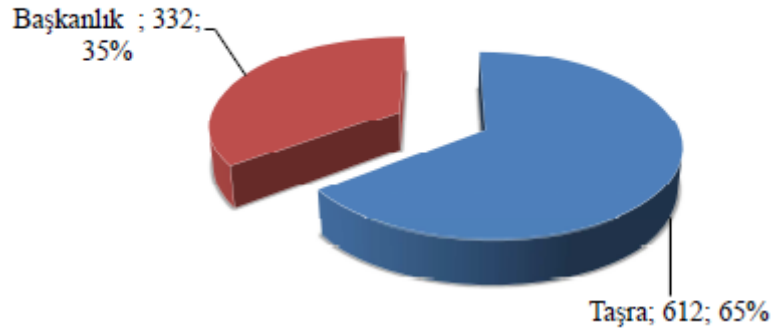

Kaynak: KOSGEB 2012 yılı Faaliyet Raporu, 2013.

Şekil 11’de görüleceği üzere; KOSGEB’in 20 yıla kadar hizmeti olan personel sayısı 694 olup, bu rakam tüm personelin %74’ünü oluşturmaktadır.

KOSGEB personelinin görev yaptığı yere göre dağılımı Şekil 12’de verilmektedir.

Şekil 12: Personelin Görev Yerine Göre Dağılımı

Kaynak: KOSGEB 2012 yılı Faaliyet Raporu, 2013.

Şekil 12'ye göre; 944 personelin %65'i taşra teşkilatında, %35'i ise merkez teşkilatında görev yapmaktadır. Personelin daha çok taşra teşkilatında hizmet ettiği görülmektedir.

3.2.5. KOSGEB Mali Durum

KOSGEB Başkanlığına 2012 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu ile toplam 422.038.000 TL ödenek tahsis edilmiş, yıl içerisinde gerçekleştirilen bütçe işlemleri ile 613.255.706 TL'ye yükselen ödeneğin %93'ü olan 572.635.936 TL, yılsonu itibarıyla harcanmıştır.

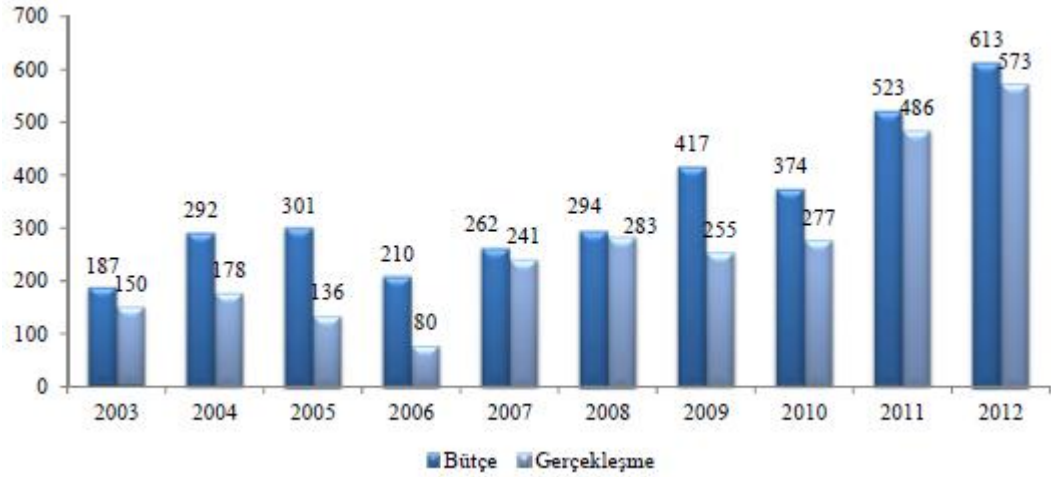
Diyarbakır Cazibe Merkezi Uygulaması kapsamında toplam 12.963.190 TL ödenek bütçeye eklenmiş olup, bu proje kapsamında yapılan toplam harcama 4.356.423 TL olmuştur. Başkanlığın bütçesinin %93'üne isabet eden 572.635.936 TL harcamanın; %11'i Personel Giderleri, %1'i Sosyal Güvenlik Kurumlarına Devlet Primi Giderleri, %7,5'i Mal ve Hizmet Alım Giderleri, %65'i Geri Ödemesiz Destekler, %5'i Diğer Cari Transferler, %1'i Sermaye Giderleri, %5,5'i Borç Verme (Geri Ödemeli Destekler) ve %4'ü İştirakler İçin Yapılan Harcamalar olarak gerçekleşmiştir.

Toplam harcamalar içerisinde geri ödemeli ve geri ödemesiz destek harcamalarına isabet eden harcama tutarı 403.880.570 TL olup, bu tutarın toplam harcamalar içerisindeki oranı ise %70'dir. (Diyarbakır ve Erzurum Cazibe Merkezi Projeleri dâhildir.)

KOSGEB'in gelir kaynakları arasında yer alan aidat gelirleri için; 2012 yılında aidat yükümlülüğü olan 264 OSB, 28 KİT, TOBB, TESK ve bankalar olmak üzere toplam 300'e yakın kurumdan tahsil edilen aidat geliri 25.079.051 TL olmuştur. Bu kapsamda aidat gelirlerinde en yüksek paya yaklaşık 12,5 milyon TL ile kamu bankaları sahip olmuştur (KOSGEB 2012 yılı Faaliyet Raporu, 2013).

2003 - 2012 dönemindeki toplam bütçe ve gerçekleştirme rakamları Şekil 13'te, toplam destek bütçesi ve gerçekleştirme rakamları ise Şekil 14'te verilmiştir.

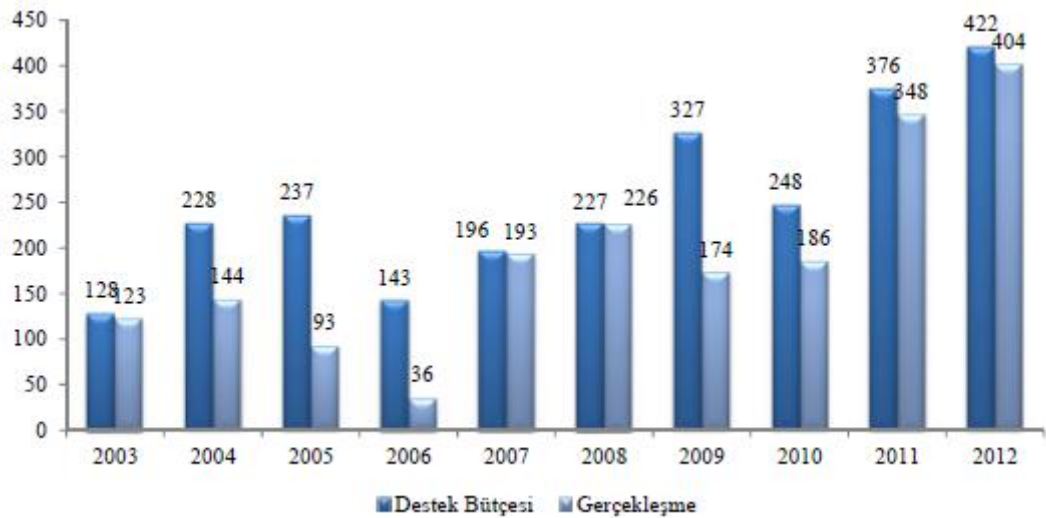
Şekil 13: 2003-2012 Dönemi Bütçe ve Gerçekleşmeler (Milyon ₺)

Kaynak: KOSGEB 2012 yılı Faaliyet Raporu, 2013.

Şekil 13'te görüldüğü gibi KOSGEB'in bütçesi 2003-2012 yıllarında yaklaşık olarak 3 kat artmıştır.

Şekil 14: 2003-2012 Dönemi Destek Bütçesi ve Gerçekleşmeleri (Milyon ₺)

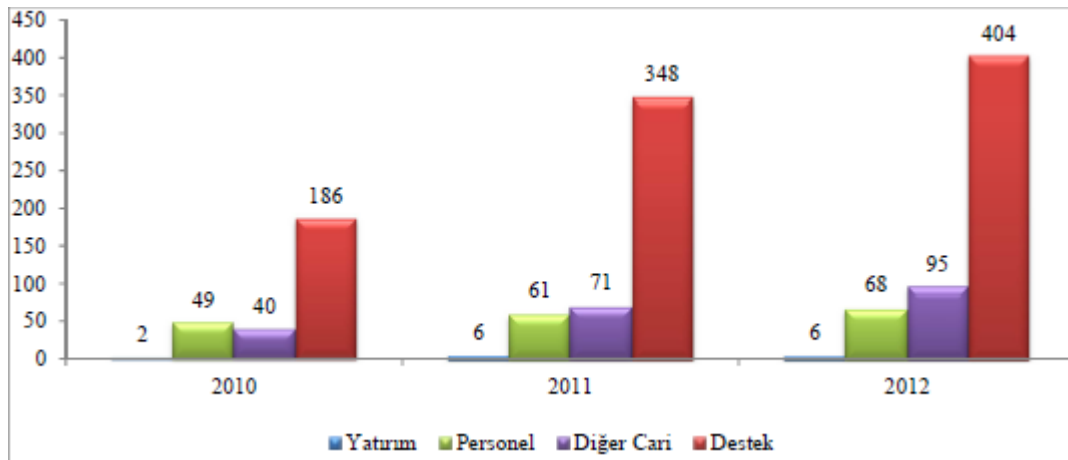
Kaynak: KOSGEB 2012 yılı Faaliyet Raporu, 2013.

Şekil 14’te görüldüğü gibi; Şekil 13’te yer alan veriler de dikkate alındığında KOSGEB’in bütçesi içerisinde çok büyük bir payı destek bütçesi oluşturmuştur. Buna göre KOSGEB 2012 yılında 404 milyon TL destek ödemesi gerçekleştirmiştir.

2010-2012 dönemindeki toplam bütçe ve gerçekleşme rakamları ana kalemler bazında Şekil 15’te gösterilmiş olup, destek bütçesi gerçekleşmesi 2010 yılında 186 milyon TL, 2011 yılında 348 milyon TL, 2012 yılında 404 milyon TL’ye yükselmiştir.

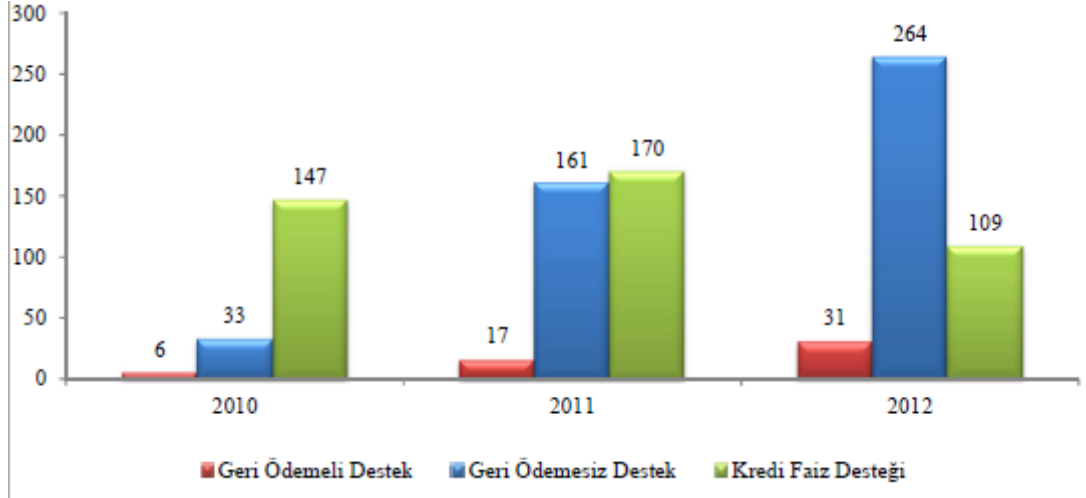
Şekil 15: 2010-2012 Dönemi Bütçe Gerçekleşmeleri (Milyon ₺)

Kaynak: KOSGEB 2012 yılı Faaliyet Raporu, 2013.

Şekil 16’da destek bütçesi gerçekleşme rakamları destek türleri bazında özet olarak gösterilmiştir. KOBİ’lerin yönetim becerileri ve kurumsal yeterliliklerini geliştirmeye odaklanan desteklerin (geri ödemeli ve geri ödemesiz destekler) toplamı 2010, 2011 ve 2012 yıllarında sırasıyla 39, 178 ve 295 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Doğrudan finansman odaklı kredi faiz desteğinde ise gerçekleştirmeler 2010 yılında 147 milyon TL, 2011 yılında 170 milyon TL ve 2012 yılında 109 milyon TL olmuştur.

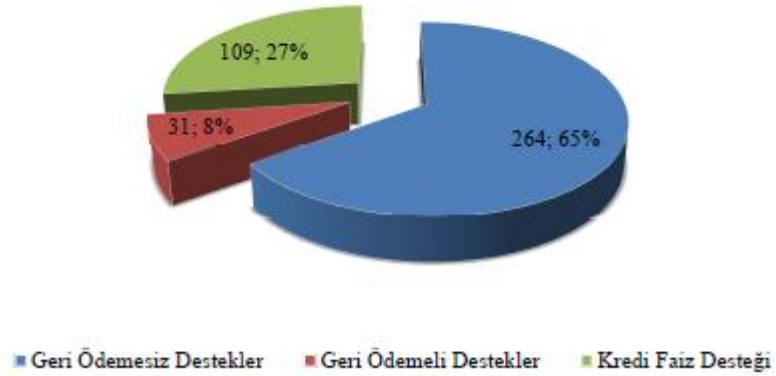
Şekil 16: 2010-2012 Dönemi Destek Bütçesi Gerçekleşmeleri (Milyon ₺)

Kaynak: KOSGEB 2012 yılı Faaliyet Raporu, 2013.

2012 yılı destek türlerine göre gerçekleşme yüzdesi Şekil 17’de gösterilmiştir. Buna göre; en büyük payın %65 ile geri ödemesiz desteklerde olduğu görülmektedir.

Şekil 17: Destek Türlerine Göre Gerçekleşme Dağılımı 2012 yılı (Milyon ₺)

Kaynak: KOSGEB 2012 yılı Faaliyet Raporu, 2013.

Başkanlığın gelir bütçesi;

- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bütçesine konulan ödenek (Hazine Yardımı),
- Kişi ve kurumlardan alınan paylar,
- 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye Tabi Teşekkül, Müessese ve Bağlı Ortaklıkların Yıllık ve Kurumlar Vergisi matrahına esas karlarının binde biri nispetinde ödeyecekleri aidatlar,
- Sermayesinin yüzde ellisinden fazlası kamu kurum ve kuruluşlarına ait bankaların kurumlar vergisine matrah olan yıllık karlarının yüzde ikisi nispetinde ödeyecekleri aidatlar,
- Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu'nun yıllık gelirinin yüzde ikisi nispetinde ödeyeceği aidat,
- Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliğinin yıllık gelirinin yüzde ikisi nispetinde ödeyeceği aidat,
- Organize sanayi bölgeleri müteşebbis heyetlerince yapılan arsa satış hâsılatlarının yüzde biri oranında ayrılacak payı,

ifade etmekte olup Başkanlık bütçesine kaynak teşkil eden ilgili kuruluşların aidatları bir önceki yılın kurumlar vergisi matrahına esas kar miktarlarına ve gelirlerine göre her yıl Mayıs ve Ekim aylarında olmak üzere 2 taksit halinde Başkanlığın hesabına aktarılmaktadır.

- Başkanlık tarafından verilecek hizmetler karşılığında alınacak ücretler,
- Başkanlığa yapılacak bağış ve yardımlar ile Başkanlığın sahip olduğu mal ve haklardan kaynaklanan sair gelirlerden oluşmaktadır.

2012 yılı gerçekleşmesi 472.434.209 TL olan toplam bütçe gelirinin;

- ❖ 416.036.880 TL'sini Hazine Yardımı,
- ❖ 2.647.022 TL'sini Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri,
- ❖ 25.079.051 TL'sini bütçe aidat gelirleri,
- ❖ 28.671.256 TL'sini diğerk gelirler oluşturmaktadır.

(KOSGEB 2012 yılı Faaliyet Raporu, 2013).

3.3. KOSGEB'İN DESTEK SİSTEMİ VE DESTEK PROGRAMLARI

KOBİ'lerin, ekonomik ve sosyal gelişime ilişkin ulusal makro stratejilerin işaret ettiği öncelikler doğrultusunda proje esaslı desteklerden yararlandırılması planlanmaktadır. Proje esaslı destekler, belirli amaç ve hedefler doğrultusunda yürütülecek faaliyet adımlarını ve başarı ölçütlerini tanımlayabilen rekabetçi ve büyüme potansiyeline sahip KOBİ'lere daha nitelikli desteklere erişme imkânı sunacaktır. Bu strateji KOBİ'leri projeye dayalı gelişim planları yapmaya ve buna göre yönetim/organizasyon yapıları oluşturmaya yönlendirecek, KOBİ'lerde proje kültürünün gelişimine katkı sağlayacak ve uzun vadede dış kaynaklı proje destek programlarından KOBİ'lerimizin aldığı payı arttıracaktır.

KOSGEB Destek Programlarından yararlanma koşulu

1. İşletmenin destek programlarından yararlanmak için KOSGEB Veri Tabanında kayıtlı ve aktif durumda olması esastır.
2. KOSGEB Veri Tabanında yer almak isteyen işletme, www.kosgeb.gov.tr internet adresinden KOBİ Bilgi Beyannamesi ve KOBİ Bilgi Dokümanını doldurarak KOSGEB Veri Tabanına kaydını yapar. İşletme bu belgelere, işletme yetkilisi/yetkililerinin imza sirküleri/imza beyannamesi, bağlı bulunduğu odadan alınmış Faaliyet Belgesi ve Ticaret/Esnaf Sicili Gazetesini ekleyerek Hizmet Merkezine teslim eder. İşletmenin faaliyet konusu nedeniyle temin edemeyeceği belgeler istenmez.

3. Hizmet Merkezi tarafından gerekli inceleme yapılır. Başvurunun uygun bulunması halinde elektronik ortamda uygunluk teyidi verilerek işletmenin KOSGEB Veri Tabanına kaydı gerçekleştirilir.

4. İşletme, güncel KOBİ Bilgi Beyannamesini her yıl Hizmet Merkezine teslim eder.

5. İşletmenin destek programlarından yararlanmak için ilgili Hizmet Merkezine destek başvurusu yapması esastır (KOSGEB, 2013).

KOSGEB Destek Programları hakkında bilgiler aşağıda yer almaktadır:

3.3.1. KOBİ Proje Destek Programı

PROGRAMIN AMACI VE GEREKÇESİ

- İşletmelere özgü sorunların işletmeler tarafından projelendirildiği ve projelendirilen maliyetlerin desteklenebildiği bir programa ihtiyaç duyulması,
- KOBİ'lerde proje kültürü ve bilincinin oluşturulması,
- İşletmelerin proje yapabilme kapasitelerinin geliştirilmesi,
- Esnek destekleme sistemine ihtiyaç duyulması.

PROGRAM VE PROJE LİMİTLERİ

Tablo 27: KOBİ Proje Destek Programı Süre ve Limitler

Program Süresi	3 Yıl
Proje Süresi	6-24 ay (+12 ay uzatma)
Destek Üst Limiti	₺150.000
Proje Destek Oranı	1. ve 2. Bölgelerde %50
	3., 4., 5. ve 6. Bölgelerde %60

Kaynak: KOSGEB, <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=3>, 2013.

Tablo 27’de KOBİ Proje Destek Programı’na ait limitler ve süreler verilmiştir. Buna göre KOSGEB’in bu program kapsamında sağladığı desteğin üst limiti 150.000 TL’dir.

DESTEKLENECEK PROJE KONULARI

İşletmelerin; üretim, yönetim-organizasyon, pazarlama, dış ticaret, insan kaynakları, mali işler ve finans, bilgi yönetimi ve bunlarla ilişkili alanlarda sunacakları;

- ✓ İstihdam artırıcı,
- ✓ İhracat artırıcı,
- ✓ Pazar payı artırıcı,
- ✓ Verimlilik artırıcı,
- ✓ Maliyet düşürücü,
- ✓ Kapasite artırıcı,
- ✓ Ürün/hizmet kalitesi yükseltici,
- ✓ Bölgesel gelişim düzeyine katkı sağlayıcı,
- ✓ Kaynakların etkin kullanımını sağlayıcı,
- ✓ Kurumsallaşmaya yönelik,
- ✓ Müşteri memnuniyetini artırmaya yönelik projeleri desteklenir.

DESTEKLENECEK PROJE GİDERLERİ

- Bu program kapsamında desteklenecek proje giderlerine Değerlendirme Kurulu karar verir. Ancak, arsa, bina, inşaat, tadilat, tefrişat ve benzeri, taşıt aracı, vergi, resim ve harçlar, sosyal güvenlik primleri, haberleşme giderleri, proje ile ilgili olmayan personel giderleri, enerji ve su giderleri, kira giderleri, finansman giderleri, proje ile ilişkilendirilmemiş diğer maliyetler desteklenmez.

- Proje kapsamında desteklenmesi uygun görülen gider gruplarının toplamı Kurul tarafından belirlenir ve sabitlenir. Her bir proje gider grubunun desteklemeye esas tutarı; makine-teçhizat, hammadde, malzeme için, sabitlenen toplam tutarın %10'unu ve personel, yazılım ve hizmet/diğer gider gruplarının her biri için %40'ını geçmeyecek şekilde belirlenir. Proje bütçe gerçekleşmesindeki değişiklikler bu tutarları değiştirmez.

3.3.2. Tematik Proje Destek Programı

PROGRAMIN AMACI VE GEREKÇESİ

- KOBİ'lerin kendi işletmelerini geliştirmeleri ve Meslek Kuruluşları tarafından küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin geliştirilmesi amacıyla daha fazla proje hazırlamalarının teşvik edilmesi,
- Makro strateji dokümanlarında işaret edilen öncelikler dikkate alınarak belirlenen tematik alanlarda bölgesel ve sektörel ihtiyaçların karşılanması,
- KOBİ'lerin uluslararası mevzuat ve önceliklere uyumunun sağlanması,

Tematik alanların belirlenmesi

(1) Proje Koordinasyon Müdürlüğü tarafından; Hükümet Programı, Kalkınma Planı, Orta Vadeli Program, diğer üst politika dokümanları, KOSGEB Stratejik Planı ile KOBİ'lere ilişkin araştırma sonuçları ve raporları değerlendirilerek gerekçeleri ile birlikte yıllık/çok yıllık olarak taslak Tematik Alan listesi oluşturulur.

(2) Taslak Tematik Alan listesi, Proje Koordinasyon Müdürlüğü tarafından Başkanlık Birimleri ve Hizmet Merkezlerinin görüşüne sunulur. Tematik Alanların belirlenmesi sürecinde, İcra Komitesi üyelerinin görev yaptığı kurum/kuruluşların görüşleri alınabilir. Bu doğrultuda hazırlanan Tematik Alan listesi Başkanlık Makam Olur'una sunulur. Makam Olur'unda Tematik Programların tasarımından sorumlu olacak Başkanlık Birimleri de belirlenir.

(3) Tematik Alanlar yıllık/çok yıllık olarak belirlense de, takip eden yıl/yıllar için de yeni Tematik Alanlar belirlenebilir.

Tablo 28: Tematik Proje Destek Programı Destek Unsurları

	Çağrı Esaslı Tematik Program	Meslek Kuruluşu Proje Destek Programı
Başvuru Yapabilecekler	KOBİ'ler ve Meslek Kuruluşları	Meslek Kuruluşları
Program Süresi	Proje Teklif Çağrısında Belirlenir	36 Ay
Proje Süresi		24 Ay (+12 Ay)
Destek Oranı		1. ve 2. Bölgede %50
		3., 4., 5. ve 6. Bölgelerde %60
Destek Türü		Geri Ödemesiz
Destek Üst Limiti		₺150.000

Kaynak: KOSGEB, <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=4>, 2013.

Tablo 28'de Tematik Proje Destek Programı'na ait limitler ve süreler verilmiştir. Buna göre KOSGEB'in bu program kapsamında sağladığı geri ödemesiz desteğin üst limiti 150.000 TL'dir.

Çağrı Esaslı Tematik Program Desteklenecek Proje Giderleri

- Personel net ücretleri ve seyahat giderleri,
- Yeni Makine-ekipman, yazılım ve donanım alımı veya kiralanması giderleri,
- Sarf malzemesi giderleri,
- Hizmet alım giderleri,
- Genel idari giderler

Meslek Kuruluşu Proje Destek Programı Desteklenecek Proje Giderleri

Kurul tarafından uygun bulunan ve aşağıda belirtilenler dışında kalan giderler destek kapsamındadır;

Bina inşaat yapımı, tadilatı, gayrimenkul alımı, makine-teçhizat, tefrişat, taşıt aracı, vergi, resim ve harçlar, sosyal güvenlik primleri, haberleşme giderleri, finansman giderleri, proje ile ilgili olmayan personel giderleri, enerji, su, kira giderleri, proje ortaklarından alınan danışmanlık ve hizmet alımı giderleri ve proje ile ilişkilendirilmemiş maliyetler.

3.3.3. AR-GE, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı

PROGRAMIN AMACI VE GEREKÇESİ

- Bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşlara sahip KOBİ ve girişimcilerin geliştirilmesi,
- Teknolojik fikirlere sahip tekno-girişimcilerin desteklenmesi,
- KOBİ'lerde Ar-Ge bilincinin yaygınlaştırılması ve Ar-Ge kapasitesinin artırılması,
- Mevcut Ar-Ge desteklerinin geliştirilmesi,
- İnovatif faaliyetlerin desteklenmesi,
- Ar-Ge ve İnovasyon proje sonuçlarının ticarileştirilmesi ve endüstriyel uygulamasına yönelik destek mekanizmalarına ihtiyaç duyulması.

PROJE SÜRESİ

- ✓ Ar-Ge ve İnovasyon Programı için en az 12, en çok 24 ay,
- ✓ Endüstriyel Uygulama Programı için en çok 18 ay,
- ✓ Her iki program için de Kurul kararı ile 12 aya kadar ek süre verilebilir.

Tablo 29: Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı

		Destek Üst Limiti (₺)	Destek Oranı (%)
İşlik Desteği		İşliklerden bedel alınmaz	
Kira Desteği		12.000	75
Makine-Teçhizat, Donanım, Hammadde, Yazılım ve Hizmet Alımı Giderleri Desteği		100.000	75
Makine-Teçhizat, Donanım, Hammadde, Yazılım ve Hizmet Alımı Giderleri Desteği (Geri Ödemeli)		200.000	75
Personel Gideri Desteği		100.000	75
Başlangıç Sermayesi Desteği		20.000	100
Proje Geliştirme Desteği	Proje Danışmanlık Desteği	25.000	75
	Eğitim Desteği	5.000	
	Sınâî ve Fikri Mülkiyet Hakları Desteği	25.000	
	Proje Tanıtım Desteği	5.000	
	Yurtdışı Kongre/Konferans/Fuar Ziyareti/Teknolojik İşbirliği Ziyareti Desteği	15.000	
	Test, Analiz, Belgelendirme Desteği	25.000	
Endüstriyel Uygulama Programı			
Kira Desteği		18.000	75
Personel Gideri Desteği		100.000	75
Makine-Teçhizat, Donanım, Sarf Malzemesi, Yazılım ve Tasarım Giderleri Desteği		150.000	75
Makine-Teçhizat, Donanım, Sarf Malzemesi, Yazılım ve Tasarım Giderleri Desteği (Geri Ödemeli)		200.000	75

Kaynak: KOSGEB, <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=6>, 2013.

Tablo 29’da Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı’na ait limitler ve süreler verilmiştir. Buna göre KOSGEB’in bu program kapsamında sağladığı geri ödemeli ve geri ödemesiz destekler bulunmakta olup desteğin üst limiti 1 milyon TL’ye ulaşmaktadır. KOSGEB’in diğer kamu kurumlarında olduğu gibi Ar-Ge faaliyetlerini teşvik etmek adına destek limitlerini ve oranlarını diğer programlara kıyasla daha yüksek tuttuğu görülmektedir.

3.3.4. İşbirliği Güçbirliği Destek Programı

PROGRAMIN AMACI VE GEREKÇESİ

- KOBİ’lerin işbirliği-güçbirliği anlayışında bir araya gelerek “Ortak Sorunlara Ortak Çözümler” üretilmesi,
- KOBİ’lerin tedarik, pazarlama, düşük kapasite kullanımı, rekabet gücü zayıflığı, finansman başta olmak üzere tek başlarına çözümünde zorlandıkları birçok soruna çözüm bulunması,
- KOBİ’lerin bir araya gelerek kapasite ve rekabet gücü yüksek işletmelere dönüşmesi,
- Ölçek ekonomisinden yararlanılarak kaynak tasarrufu sağlanması,
- KOBİ’ler arasında ortaklık ve işbirliği kültürünün geliştirilmesi.

İŞBİRLİĞİ - GÜÇBİRLİĞİ ORTAKLIK MODELLERİ

- Proje ortağı işletmelerin mevcudiyetlerini koruyarak kurulacak olan işletici kuruluşa ortak olmaları,
- Proje ortağı işletmelerin bir kısmının ya da tamamının kendilerini feshederek kurulacak işletici kuruluşa ortak olmaları,
- Proje ortağı işletmelerin bir kısmının kendilerini feshederek ortaklardan birinin bünyesinde birleşmesi,

Proje başvurusunda bulunan asgari 5 (beş) işletmenin yanında proje paydaşları da İşletici Kuruluşa ortak olabilir. Ancak, proje paydaşlarının İşletici Kuruluştaki ortaklık hisse oranlarının toplamı %20 (yirmi)'yi geçemez. Proje başvurusunda bulunan işletmelerin en az 1 (bir) yıl önce kurulmuş olması ve bu işletmelerden en az 3 (üç)'ünün aynı veya bir birini tamamlayan sektörlerde faaliyet göstermesi şartı aranır.

DESTEKLENECEK PROJE KONULARI

- ✓ Hammadde, ara mamul, mamul, lojistik ve diğer hizmetleri daha hızlı ve ucuz temin edebilmeleri amacıyla ortak tedarik,
- ✓ Müşteri istekleri ve pazarın talebi doğrultusunda ürün ve hizmet geliştirmeleri, ürettikleri ürün ve hizmetleri yeni pazarlara sunmaları amacıyla ortak tasarım,
- ✓ Ürün ve hizmet kalitelerini yükseltmek ulusal ve uluslararası pazar paylarını artırmak, marka imajı oluşturmak, uluslar arası pazarın ihtiyaçlarına cevap vermeleri amacıyla ortak pazarlama,
- ✓ Ürün ve hizmet standartlarını geliştirmeleri amacıyla ortak laboratuvar,
- ✓ Üretim ve hizmet kapasitelerini, çeşitlerini, verimliliğini ve kalitelerini artırmak amacıyla ortak imalat ve hizmet sunumu konularında sunacakları projeler desteklenir.

PROGRAM VE PROJE LİMİTLERİ

Tablo 30: Program Unsurları, Oranı, Süresi ve Üst Limiti

Proje Süresi	6-24 ay (+ 12 ay)
Destek Üst Limiti	₺750.000
	₺250.000 (Geri Ödemesiz)
	₺500.000 (Geri Ödemeli)
Proje Destek Oranı	1.ve 2. Bölgelerde %50
	3., 4., 5. ve 6. Bölgelerde %60

Kaynak: KOSGEB, <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=5>, 2013.

Tablo 30’da İşbirliği Güçbirliği Destek Programı’na ait limitler ve süreler verilmiştir. Buna göre KOSGEB’in bu program kapsamında 250.000 TL geri ödemesiz ve 500.000 TL geri ödemeli destek sağladığı görülmektedir.

3.3.5. Girişimcilik Destek Programı

PROGRAMIN AMACI

- Girişimciliğin desteklenmesi
- Girişimciliğin yaygınlaştırılması
- Başarılı işletmelerin kurulması

PROGRAMDAN KİMLER YARARLANABİLİR

- Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler,
- Girişimciler
- İşletici Kuruluşlar (İş Geliştirme Merkezi’ni (İŞGEM) yönetmek üzere kurulan tüzel kişilik)

PROGRAMIN KAPSAMI

- ❖ Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi,
- ❖ Yeni Girişimci Desteği,
- ❖ İş Geliştirme Merkezi Desteği
- ❖ İş Planı Ödülü

A) UYGULAMALI GİRİŞİMCİLİK EĞİTİMİ

Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi, girişimcilik kültürünü yaygınlaştırmak ve girişimcileri iş planı kavramı ile tanıştırmak amacıyla başarılı işletmelerin kurulmasını sağlamak amacıyla verilir. Eğitim sonunda girişimci adaylarının kendi iş fikirlerine yönelik iş planlarını hazırlayabilecek bilgi ve deneyimi kazanmaları hedeflenir.

Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri;

- KOSGEB birimleri tarafından düzenlenen,
- Ulusal veya uluslararası projeler kapsamında, KOSGEB tarafından yürütülen,
- KOSGEB ile işbirliği içerisinde çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenen eğitimler,
- Üniversiteler tarafından örgün eğitim kapsamında verilen girişimcilik dersleridir.

Bu eğitimler, 24 saati atölye çalışmalarından oluşan toplam 70 saatlik eğitimler olup; genel katılıma açık ve **ücretsiz** eğitimlerdir. Eğitimler 4 ana modülden oluşur.

1. Girişimcilik özelliklerinin sınanması, iş fikri geliştirme ve yaratıcılık egzersizleri
2. İş planı kavramı ve öğeleri (pazar araştırma, pazarlama planı, üretim planı, yönetim planı, finansal plan)
3. İş planı öğelerinin pekiştirilmesine yönelik atölye çalışmaları (pazar araştırma, pazarlama planı, üretim planı, yönetim planı, finansal plan)
4. İş planının yazılması ve sunumunda dikkat edilecek hususlar

B) YENİ GİRİŞİMCİ DESTEĞİ

Destekten Kimler Yararlanabilir

- Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ni,
- KOSGEB Genç Girişimci Geliştirme Programı'nı,
- Küçük Ölçekli İşletme Kurma Danışmanlığı Desteği (KÖİDD) Programı'nı tamamlayarak eğitime veya programa katıldığını belgeleyen ve işletmesini kuran girişimciler,
- İŞGEM' de yer alan işletmeler yararlanabilir.

Tablo 31: Yeni Girişimci Desteğinin Unsurları, Oranı, Süresi ve Üst Limiti

Destek Programı	Geri Ödenme Durumu	Üst Limiti	Destek Oranı (%)	Destek Oranı (%)
			(1. ve 2. Bölge)	(3., 4., 5. ve 6. Bölge)
İşletme Kuruluş Desteği	Geri Ödemesiz	₺3.000	60 Kadın Girişimci ve Özürlü Girişimciye %70 uygulanır.	70 Kadın Girişimci ve Özürlü Girişimciye %80 uygulanır.
Kuruluş Dönemi Makine, Teçhizat, Ofis Donanım ve Yazılım Desteği		₺15.000		
İşletme Giderleri Desteği		₺12.000		
Sabit Yatırım Desteği	Geri Ödemeli	₺70.000		

Kaynak: KOSGEB, <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=8>, 2013.

Tablo 31’de Yeni Girişimci Desteğine ait oranlar, limitler ve süreler verilmiştir. Buna göre KOSGEB’in bu program kapsamında 30.000 TL geri ödemesiz ve 70.000 TL geri ödemeli destek sağladığı görülmektedir. Ayrıca, kadın girişimlerini teşvik etmek adına kadınlara uygulanan destek oranında %10 pozitif ayrımcılık uygulanmaktadır.

C) İŞ GELİŞTİRME MERKEZİ (İŞGEM) DESTEĞİ

İş Geliştirme Merkezi; bünyesinde barındırdığı işletmelere, işletme geliştirme koçluğu, destek ağlarına ulaşım, finans kaynaklarına erişim imkânı, uygun koşullarda iş yeri mekânı, ortak ofis ekipmanı, ofis hizmetleri gibi hizmetler sunarak işletmelerin en kırılgan oldukları ilk yıllarını sağlıklı bir şekilde aşmalarını ve büyümelerini sağlamak amacıyla kurulan ve işletilen, İşletme Kuluçkası veya İşletme Fidanlığı olarak da adlandırılan merkezlerdir

İŞGEM adı KOSGEB tarafından koruma altına alınmış olup, İş Geliştirme Merkezlerinin bu adı kullanabilmesi; İŞGEM kriterlerine haiz olması ve KOSGEB'in izni ile mümkündür.

Desteğe Kimler Başvurabilir?

- Belediyeler,
- Üniversiteler,
- Özel İdareler,
- Kalkınma Birlikleri,
- Meslek Kuruluşları,
- Kâr amacı gütmeyen kooperatifler.

Destek Unsurları, Oranı, Süresi ve Üst Limiti
İŞGEM Kuruluş Desteği süresi en fazla 18 ay, İŞGEM İşletme Desteği süresi en fazla 36 ay'dır.

Tablo 32: Destek Unsurları, Oranı, Süresi ve Üst Limiti

Destek Programı	Geri Ödenme Durumu	Üst Limiti (₺)	Destek Oranı (%)	Destek Oranı (%)
			(1. ve 2. Bölge)	(3., 4., 5. ve 6. Bölge)
İŞGEM Kuruluş Desteği	Geri Ödemesiz	750.000	60	70
-Bina Tadilatı		(600.000)		
-Mobilya Donanım		125.000		
-İŞGEM Yönetim		25.000)		
İŞGEM İşletme Desteği		100.000	60	70
- Personel		(30.000)		
-Eğitim, Danışmanlık		50.000		
-Küçük Tadilat		20.000)		

Kaynak: KOSGEB, <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=8>, 2013.

Tablo 32’de İş Geliştirme Merkezi Desteğine ait oranlar, limitler ve süreler verilmiştir. Buna göre KOSGEB’in bu program kapsamında 2 farklı başlık altında 850.000 TL geri ödemesiz destek sağladığı görülmektedir.

D) İŞ PLANI ÖDÜLÜ

Üniversiteler tarafından örgün eğitim kapsamında verilen “Girişimcilik” dersini alan öğrenciler arasında İş Planı Ödülü Yarışması düzenlenir.

İş Planı Ödülünden yararlanmak isteyen üniversite KOSGEB’e başvurur.

İş planları ilk üç dereceye girmiş olan öğrencilerden, en fazla 24 ay içinde işini kurmuş olmaları kaydı ile;

- Birinciye ₺15.000,
- İkinciye ₺10.000,
- Üçüncüye ₺5.000 ödül verilir.

3.3.6. Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı

PROGRAMIN AMACI

Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı ile gelişme ve büyüme potansiyeline sahip küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin;

- İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) Gelişen İşletmeler Piyasası'nda işlem görmesinin sağlanması,
- Sermaye piyasalarından fon temin edilmesine imkân sağlanması

PROGRAMIN KAPSAMI

Program kapsamında, KOBİ'lerin paylarının Gelişen İşletmeler Piyasası'nda işlem görmek üzere halka açılma sürecinde;

- Piyasa danışmanı danışmanlık hizmet bedeli,
- Bağımsız denetim hizmeti bedeli,
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) kurul kaydına alma ücreti,
- İMKB Gelişen İşletmeler Piyasası Listesine kabul ücreti,
- Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK) masrafı,
- Aracı kuruluşa ödenecek aracılık komisyonu,

KOSGEB tarafından geri ödemesiz destek olarak söz konusu maliyetler KOSGEB tarafından karşılanacaktır.

PROGRAMIN UNSURLARI, ORANI VE ÜST LİMİTİ

Program kapsamında sağlanan desteğin toplam üst limiti 100.000 (Yüz bin) TL olup, destek unsurlarının üst limit ve oranları aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 33: Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı Unsurları

Destek Unsurları	Destek Ödemesi Üst Limiti (₺)	Oranı (%)
Piyasa danışmanı danışmanlık hizmet bedeli (azami 2 yıl)	60.000	75
Bağımsız denetim hizmeti bedeli	20.000	75
SPK kurul kaydına alma ücreti	10.000	100
İMKB Gelişen İşletmeler Piyasası Listesine kabul ücreti		
Merkezi Kayıt Kuruluşu masrafı		
Aracı kuruluş ödenecek aracılık komisyonu	10.000	75

Kaynak: KOSGEB, <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=24>, 2013.

Tablo 33'te Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programına ait oranlar, limitler ve süreler verilmiştir. Buna göre KOSGEB'in bu program kapsamında 6 farklı başlık altında 100.000 TL destek sağladığı görülmektedir.

3.3.7. Genel Destek Programı

PROGRAMIN AMACI VE GEREKÇESİ

- ✓ Proje hazırlama kapasitesi düşük KOBİ'ler ile KOSGEB hedef kitlesine yeni dâhil olmuş sektörlerdeki KOBİ'lerin de mevcut KOSGEB desteklerinden faydalanması,
- ✓ KOBİ'lerin kaliteli ve verimli mal/hizmet üretmelerinin sağlanması,
- ✓ Mevcut KOSGEB desteklerinin revize edilerek daha fazla KOBİ'nin bu desteklerden yaygın şekilde faydalanması,

✓ KOBİ'lerin rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek amacıyla genel işletme geliştirme faaliyetlerinin teşvik edilmesi,

✓ KOBİ'lerin yurt içi ve yurt dışı pazar paylarını artırmak amacıyla tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin geliştirilmesi.

PROGRAMIN SÜRESİ

Programın süresi, her bir işletme için 3 (üç) yıldır. Bu süre bitmeden Program tamamlanmış sayılmaz. Üç yıllık Program süresi tamamlandıktan sonra, işletmenin talebi halinde Program yeniden başlatılabilir. Bu durumda önceki Program kapsamında işletmeye kullanılan destek miktarları dikkate alınmaz.

Tablo 34: Genel Destek Programı Destekleri

Genel Destek Çeşitleri	Destek Üst Limiti	Destek Oranı (%)	
	(₺)	1. ve 2. Bölgeler	3., 4., 5. ve 6. Bölgeler
Yurt İçi Fuar Desteği	30.000	50	60
Yurt Dışı İş Gezisi Desteği	10.000		
Tanıtım Desteği	10.000		
Eşleştirme Desteği	15.000		
Bağımsız Denetim Desteği	10.000		
Nitelikli Eleman İstihdam Desteği	20.000		
Danışmanlık Desteği	15.000		
Eğitim Desteği	10.000		
Enerji Verimliliği Desteği	30.000		
Tasarım Desteği	15.000		
Sınai Mülkiyet Hakları Desteği	20.000		
Belgelendirme Desteği	10.000		
Test, Analiz ve Kalibrasyon Desteği	20.000		

Kaynak: KOSGEB, <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=7>, 2013.

Tablo 33’de Genel Destek Programına ait oranlar ve limitler verilmiştir. Buna göre KOSGEB’in bu program kapsamında 13 farklı başlık altında geri ödemesiz destek sağladığı görülmektedir. Sağlanan desteğe göre üst limitler değişkenlik göstermektedir.

3.3.8. Kredi Faiz Desteği

PROGRAMIN AMACI VE GEREKÇESİ

Kredi Faiz Desteği programları ile KOSGEB tarafından; küçük ve orta büyüklükteki işletmelere uygun koşullarda finansal destek temin edilerek,

- ✓ Üretim, kalite ve standartlarını artırmaları,
- ✓ Finansman sorunlarının çözümü,
- ✓ İstihdam yaratmaları,
- ✓ Uluslararası düzeyde rekabet etmelerinin sağlanmasıdır.

KOSGEB’in 2003 yılından itibaren sağladığı finansal destekler, Bakanlar Kurulu Kararı gereğince 2008 yılına kadar üç kamu bankası aracılığıyla sağlanmış, 2008 yılı Mayıs ayında ise yeniden düzenlenen Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında, halen Türkiye’de faaliyette bulunan kamu bankaları, özel bankalar, katılım bankaları ile yapılan Protokollerle KOBİ’lere kullanılacak kredilerin faiz/kar payı, komisyon vb. giderlerinin program türüne göre kısmen ya da tamamen karşılanması şeklinde sürdürülmektedir (KOSGEB,2013).

3.3.9. KOSGEB Laboratuvar Hizmetleri

Aşağıda bilgileri verilen toplam 9 ilde 11 adet laboratuvar; işletmelerin ürün kalitesinin artırılması, uluslararası firmalarla rekabetin sağlanması ve birçok ürünün yurtiçinde üretilebilmesi için teknik anlamda destek verme ve bilgilendirme amacıyla hizmet vermektedir. Bu hizmetlerin yürütülmesinde, KOBİ’lere ücretlendirmede destek olarak düşük ücret uygulaması yapılmaktadır. Ayrıca, KOSGEB’in bir iştiraki olan ESİM Test Hizmetleri A.Ş. (www.esim.com.tr) ; ev aletleri, ısıtıcılar ve soğutucular gibi cihazların, LVD, EMC v.b testlerini yapmakta, diğer yandan KOSGEB desteği ve

Ankara Sanayi Odası işbirliği ile oluşturulmuş bulunan ASO-KOSGEB Çevre Laboratuvarı (www.asokosgebcevrelab.org.tr); çevre ölçümleri yapmakta, çevresel risklerin tespiti ve çözümünü teşvik edici hizmetler vermekte olup, bu laboratuvarlar TS EN ISO/IEC 17025:2005 standardına göre Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK) tarafından akredite edilmiştir.

Laboratuvar Hizmeti veren KOSGEB Merkezleri aşağıda belirtilmiştir;

1. Adana Hizmet Merkezi Müdürlüğü
2. Ankara Ostim Hizmet Merkezi Müdürlüğü
3. Ankara Sincan Hizmet Merkezi Müdürlüğü
4. Bursa Hizmet Merkezi Müdürlüğü
5. Eskişehir Hizmet Merkezi Müdürlüğü
6. Gaziantep Hizmet Merkezi Müdürlüğü
7. İstanbul Anadolu Yakası Hizmet Merkezi Müdürlüğü
8. İstanbul İkitelli Hizmet Merkezi Müdürlüğü
9. İzmir Hizmet Merkezi Müdürlüğü
10. Konya Hizmet Merkezi Müdürlüğü
11. Samsun Hizmet Merkezi Müdürlüğü

(KOSGEB, 2013)

3.4. DİYARBAKIR İLİNE GENEL BAKIŞ

Diyarbakır; yaklaşık 1.610.000 kişilik nüfusu ile Türkiye'nin 9. büyük ili, kent büyüklüğüne göre 11. büyük kentidir. Diyarbakır, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Gaziantep ve Şanlıurfa illerinden sonra en büyük nüfusa sahip il durumundadır. Diyarbakır sağlık, eğitim, ulaştırma ve ticaret alanlarında sahip olduğu özellikler ile çevre illere de hizmet sunmaktadır.

Bölgesel ölçekte hizmet veren sağlık kuruluşları ile Diyarbakır, Gaziantep ili ile birlikte doğu Anadolu ve güneydoğu Anadolu bölgelerinde yer alan birçok il için sağlık hizmeti merkezi konumundadır.

Diyarbakır ekonomisinin büyük bir kısmı, bünyesinde barındırdığı geniş ve elverişli tarım toprakları sayesinde, tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır.

Diyarbakır tarım arazilerinin %97'si işlenmektedir. Kentte üretilen tarımsal üretimin değerinin %51'i bitkisel üretimden, %30'u canlı hayvanlardan ve %19'u hayvansal ürünlerden oluşturmaktadır (DSTO, 2013).

Tablo 35'te yer alan Diyarbakır 2012 yılı işgücü istatistikleri incelendiğinde, işgücüne katılma oranı, istihdam oranı, işsizlik oranı ve tarım dışı işsizlik oranı verilerinin 2004 yılına kıyasla daha düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. 2009 yılında krizin etkisiyle işsizlik en yüksek noktaya ulaşmıştır.

Tablo 35: Diyarbakır İşgücü ve İstihdam Göstergeleri (%), 2011

Göstergeler (yüzde)	Diyarbakır	Sıra	Türkiye ort.
İstihdam oranı	34,9	80 (En Düşük 2. İl)	45
İşgücüne katılım oranı	40,4	80 (En Düşük 2. İl)	49,9
İşsizlik oranı	13,8	2 (En yüksek 2. İl)	9,8

Kaynak: TÜİK, 2012.

Tablo 36'da yer alan bilgiler ışığında; 2011 yılında işgücü konusunda TÜİK tarafından yayınlanmış nüfus konut araştırması istatistiklerine göre Diyarbakır işgücüne katılma oranında %40,4 ile Kırıkkale'den sonra en düşük 2. il konumundadır.

Tablo 36: İşgücüne Katılım Oranı (%), 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Diyarbakır	-	-	-	-	26,9	32,7	31,8	40,4	26,9
Türkiye	46,3	46,4	46,3	46,2	46,9	47,9	48,8	49,9	50

Kaynak: TÜİK, 2012.

Tablo 37’de görüldüğü üzere Diyarbakır ilinin istihdam oranı Türkiye ortalamasının oldukça altında seyretmektedir. Nüfus konut araştırması sonuçlarına göre Diyarbakır %34,9 ile Kırıkkale’den sonra istihdam oranı en düşük olan 2. ildir.

Tablo 37: İstihdam Oranı (%), 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Diyarbakır	-	-	-	-	22,7	26	27,5	34,9	25
Türkiye	41,3	41,5	41,5	41,5	41,7	41,2	43	45	45,4

Kaynak: TÜİK, 2012.

Tablo 38’e göre Diyarbakır ili işsizlik oranı Türkiye ortalamasının üstünde seyretmektedir. Nüfus konut araştırması sonuçlarına göre Diyarbakır %13,8 ile Şırnak’tan sonra işsizlik oranı en yüksek olan 2. ildir.

Tablo 38: İşsizlik Oranı (%), 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Diyarbakır	-	-	-	-	15,7	20,6	13,5	13,8	7,3
Türkiye	10,8	10,6	10,2	10,3	11	14	11,9	9,8	9,2

Kaynak: TÜİK, 2012.

Kişi başı GSYH’sı 1313\$ olup, toplam ihracat 198.952 ₺, Toplam ithalat 69.057.000 ₺’dir. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralamasına göre Türkiye’de 67. sırada yer almaktadır. Diyarbakır ihracatında ağırlıklı sektör madenciliktir. Diyarbakır ihracatında: kum, kil ve taşocakçılığı ürün grubu %27 ile pay ile ilk sırada; öğütülmüş tahıl ürünleri %24 ile 2. sırada; taş %11 ile 3. sıradadır.

Tablo 39’da Diyarbakır’ın son yıllardaki ihracat miktarları verilmiştir. Buna göre; Diyarbakır’ın ihracatında bir azalış olmamasına rağmen Güneydoğu Anadolu bölgesi ihracatı 2010 yılından itibaren düşüşe geçmiştir. Bölgenin toplam ihracatındaki düşüşün nedeni Suriye’de yaşanan olaylardır.

Tablo 39: Diyarbakır İhracat Rakamları, 2005-2012 (bin \$)

Yıl	Diyarbakır	Türkiye	Diyarbakır İl Sırası
2005	57.349	73.476.408	37
2006	66.877	85.534.676	39
2007	83.699	107.271.750	42
2008	92.091	132.027.196	43
2009	115.388	102.142.613	35
2010	165.196	113.899.174	35
2011	169.304	134.907.073	35
2012	198.952	152.536.653	34

Kaynak: TÜİK, 2012.

Tablo 40’ta detayları görüldüğü gibi; Diyarbakır ilinin ihracatının Türkiye içindeki payının düşük olması ve ilin nüfusunun fazla olması, kişi başına düşen ihracatta Türkiye ortalamasının çok gerisinde kalınmasına neden olmaktadır. İlin ihracatının GSYİH’a oranı çok düşük seviyededir. İhracat yapılan ülke sayısı hem Diyarbakır’da hem Türkiye’de yıllar itibariyle artmaktadır.

Tablo 40: İhracat’a İlişkin Göstergeler, 2012

	Diyarbakır	Türkiye
Kişi Başı İhracat (\$)	125	2.016
İhracat Sıralaması	34	-
İhracat / GSYİH (%)	0,03	19,4
İhracat Yapılan Ülke Sayısı	66	222
Türkiye İhracatına Oranları (%)	0,13	-

Kaynak: TÜİK, 2012.

Tablo 41’de Diyarbakır ve Türkiye’deki ihracatçı firma sayıları verilmektedir. Buna göre; Türkiye’de ve Diyarbakır’da ihracattaki artışa paralel olarak ihracatçı firma sayısı da artış halindedir.

Tablo 41: Diyarbakır İhracatçı Firma Sayısı, 2002-2012

Yıl	Diyarbakır	Türkiye
2002	18	31.731
2003	31	35.603
2004	53	39.437
2005	82	42.156
2006	83	44.166
2007	67	48.269
2008	84	48.144
2009	106	48.591
2010	128	50.379
2011	135	53.282
2012	161	56.441

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2012.

Tablo 42’de Diyarbakır ve Türkiye’nin 2005-2012 yılları için ithalat miktarları ve Diyarbakır’ın Türkiye’deki sırası görülmektedir. Tabloya göre Diyarbakır’da ithalat rakamlarında bir dalgalanma söz konusudur. Kişi başına düşen ortalama ithalat miktarı düşük olsa da son yıllarda yapılan ithalat artmaktadır.

Tablo 42: Diyarbakır İthalat Rakamları, 2005-2012 (bin \$)

Yıl	Diyarbakır	Türkiye	Diyarbakır İl Sırası
2005	16.347	116.774.151	52
2006	18.312	139.576.174	52
2007	36.035	170.062.715	50
2008	32.689	201.963.574	56
2009	23.810	140.928.421	53
2010	39.572	185.496.717	54
2011	62.727	240.841.697	49
2012	69.057	236.544.494	47

Kaynak: TUIK, 2013.

Genel olarak tarıma dayalı ekonomik yapısı olan ilde, son 15 yılda %16 civarında tarım ekonomisi yaşam kültüründen sanayi kültürüne kayan bir nüfus oluşmuştur. Kentsel nüfus artış hızının yüksek olması sebebiyle sanayileşme süreci son 15 yılda hız kazanmıştır. Sağlıklı bir zemine oturmayan sanayi kendi içindeki problemleri ile beraber büyümeye çalışmaktadır. Sanayi işletmelerinin dağınık ve plansız olması, organize sanayi bölgelerinin alt yapısının yetersiz olması, uluslar arası rekabet koşullarının ve standartlarının öneminin kavranamaması, dolayısıyla ihracatın çok düşük olması, fayda/maliyet analizlerinin yapılmaması nedeniyle AR-GE çalışmalarının yetersizliği, sürdürülebilir kalkınma ve rekabetin önündeki en büyük engellerdir. (Özdaş, 2009).

Diyarbakır'ın Turizm Potansiyeli:

Diyarbakır tarihinin, önceleri M.Ö.7.500 yılına kadar uzandığı bilinirken, son zamanlarda kentin Bismil ilçesinde yer alan Körtik Tepe kazıları ile yapılan araştırmalar sonucunda uygarlık geçmişinin M.Ö. 10.000 yıllarına kadar uzandığı belirlenmiştir.

Diyarbakır ve çevresinde Hurriler, Mitanniler, Hititler, Asurlar, Medler, Persler, Makedonyalılar, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Selçuklular ve Osmanlılar başta olmak üzere 33 uygarlık hüküm sürmüştür.

Kent merkezinde ve ilçelerinde pek çok tarihi ve kültürel yapıya sahiptir. Diyarbakır Surları, günümüze kadar gelmiş en önemli kültür belgelerinden biri olarak bu topraklarda yaşayan birçok medeniyetin izlerini taşımaktadır. İnşa tarihi bilinmeyen kent surlarının M.S 349 yılında Roma İmparatoru Konstantinus tarafından onarılıp genişletildiği bilinmektedir. Yaklaşık 5 km. uzunluğunda olup yüksekliği 10-12 metre ve genişliği 3,5 metredir. Şehri boydan boya çevreleyen surlarda, şehirden giriş-çıkışlarda kullanılmak üzere kapılar inşa edilmiştir. Diyarbakır surları, sağlam sur duvarları, burçları ve kapılarıyla günümüze en iyi şekilde ulaşmış ender sur yapılarından. Diyarbakır surları içerisinde etrafı surlarla çevrilerek kentten ayrılan İçkale, tarihi M.Ö. 6.000'li yıllara kadar uzanan Diyarbakır kentinin çekirdek yerleşim merkezidir.

Diyarbakır kentinin önemli ulaşım ve ticaret yollarının üzerinde olması ve farklı medeniyetlerin egemenliğinde ev sahipliği yapması çok sayıda arkeolojik, tarihi ve kültürel eser barındırmasına imkân sağlamıştır.

İl genelinde 140'ı arkeolojik sit alanı olmak üzere toplam 146 sit alanı bulunmakta, kent merkezi ve ilçelerinde farklı medeniyetlere ait cami, kilise, hamam vb. pek çok tarihi eser bulunmaktadır. Diyarbakır GAP Kültür Turizm Koridoru üzerinde yer almakta olup, sahip olduğu kültürel varlıklar ile önemli bir kültür turizm merkezidir. Nitekim 2012 yılında Tarihi Diyarbakır Surları için UNESCO Dünya Kültürel Miras Listesi'ne alınması için başvuru yapılmış ve yedek listeye alınmıştır. Asıl listeye alınması için çalışmalar devam etmektedir.

Diyarbakır ilinde, kent içi demiryolu taşımacılığı yoktur. Diyarbakır'ın kent dışı demiryolu uzunluğu 150 km.dir. Demiryollarında yük treni, banliyö treni, posta treni ve ekspresler hizmet vermektedir. Kentte terminal bina kapasitesi 1.450.000 yolcu / yıl olan bir havaalanı bulunmakta, ancak ihtiyacı karşılayamamaktadır. 5.000.000 yolcu / yıl kapasiteli, 10 uçak kapasiteli yeni havalimanınının 2015 yılında hizmete açılması planlanmaktadır (DTSO, 2013).

Diyarbakır'ın Sahip Olduğu Doğal Kaynaklar

2011 yılı verilerine göre Diyarbakır ili günlük ortalama 7,6 saatlik güneşlenme süresi ve 614 cal/m² gün güneş ışınım şiddeti ölçülmüş olup, güneş enerjisinin kullanımının ekonomik olduğu bilimsel olarak belirlenen yıllık ortalama 2.000 saatlik güneşlenme süresinin üzerinde olup, güneşlenme müddeti en fazla olan illerin başında gelmektedir.

Diyarbakır'da bitmiş, inşaat halinde ve proje aşamasında olan birçok baraj ve gölet bulunmaktadır. İlin geniş tarım alanlarının sulanmasına yönelik göletlerin yapımında GAP Projesi ile birlikte son yıllarda büyük gelişmeler sağlanmıştır.

Diyarbakır'ın il genelinde orman alanının toplam alana oranı %24'3'dür. MTA Genel Müdürlüğü verilerine göre Diyarbakır'ın önemli hammadde potansiyelleri; mermer, çimento hammaddeleri, tuğla, kiremit, fosfat, barit ve asbest, endüstriyel hammaddeleri; demir, manganez ve krom yataklarıdır (DTSO, 2013).

Diyarbakır'ın Tarım Potansiyeli:

Yüzölçümü 15.355.000 dekar olan Diyarbakır topraklarının 779.797 hektarı tarım alanı, 230.092 hektarı çayır ve mera, 265.365 hektarı orman, 294.142 hektarı da tarıma elverişsiz alandır.

Tarımsal alan büyüklüğü açısından Türkiye'de 81 il içinde 8. sırada yer almasına rağmen, kırsal nüfus başına düşen tarımsal üretim açısından 52. sıradadır.

Diyarbakır'da sulamaya elverişli arazi 583.173 hektar, sulanan arazi 114.662 hektar olup, bölgesel düzeyde uygulanan GAP Projesi ile birlikte sulamaya elverişli alanlar için toplulaştırma ve sulama projeleri devam etmektedir.

Diyarbakır'daki tarım işletmelerinin %50'sinde yalnız bitkisel üretim, %45'inde bitkisel ve hayvansal üretim, %5'inde ise sadece Hayvansal üretim faaliyeti yapılmaktadır.

İlde genellikle tarla tarımı yapılmakta olup, sulu tarım alanının az olması nedeniyle arazinin bir bölümü nadasa bırakılmaktadır. İli de kapsayan GAP Projesinin

bağlaması ile birlikte yapılacak sulu tarımda hem nadas olayının ortadan kalkacağı hem de ikinci ürün ekiminin gündeme gireceği ve dolayısıyla üretimin artacağı planlanmaktadır. Köylerdeki nüfusla birlikte il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfusun büyük bir kısmı tarım ve hayvancılıkla direkt veya dolaylı olarak ilgilenmektedir. İlin sahip olduğu 15.355 km²' lik alanın %52 'si olan 534.576 hektar tarım alanında 50.212 aile tarımsal faaliyette bulunmaktadır.

İlde halen %11,1 olan sulu tarım alanının GAP Projesi ile birlikte %64'e yükselmesi beklenmektedir. Diyarbakır'da sulu arazinin az olması sebze-meyve ve bağ-bahçe üretimini olumsuz yönde etkilemektedir. Mevcut bulunan sebzelik ve bahçeler sadece Dicle Nehri etrafında az miktarda bulunmaktadır.

Tarla bitkileri üretiminde öne çıkan ürünler; buğday, arpa, mercimek, pamuk, çeltik, mısır (dane), üzüm (sofralık) üretimi, sebze üretiminde; domates, patlıcan, salatalık, taze fasulye, soğan, sarımsak, kavun, karpuz vb. en çok üretimi yapılan ürünlerdir.

İlde yetiştirilen buğday çeşidi makarnalık ve ekmeklik, arpa ise yemlik çeşidi olarak üretilmektedir. Çeltik olarak yöresel Karacadağ çeşidi üretilmektedir. Kuru tarımın en büyük bölümünü hububat tarımı oluşturmaktadır. Endüstri bitkileri üretiminde pamuk üretimi önemli bir paya sahiptir. İlde 64 adet çırçır işletmesi bulunmakta toplanan pamuk preslenerek satışa sunulmaktadır.

İlin hayvan varlığında küçükbaş hayvancılığı, koyun önemli bir paya sahiptir. Küçükbaş keçi ve büyükbaş yerli ve melez sığır varlığı da bulunmakta olup, besi hayvancılığı yaygındır. Diyarbakır kent merkezinde de Tarıma Dayalı İhtisas Besi Organize Sanayi Bölgesi inşa aşamasında olup toplam 103 işletmenin faaliyet göstermesi beklenmektedir. Ayrıca, arıcılık ve ipekböcekçiliği üretiminde de bölgede önemli bir üretim merkezi konumundadır (DTSO, 2013).

Diyarbakır'ın Ticaret ve Sanayi Sektörü Mevcut Durumu

Sanayi sektörü; bölgelerin üretkenlik durumu, ekonomik büyümesi, istihdam kapasitesi ve toplumsal refahı bakımından önem taşımaktadır. Küresel ekonomi içinde bölgelerin yerini, önemli oranda üretim yelpazelerinin niteliği ve uzmanlaşmalar belirlemektedir. Diyarbakır ve bölgenin geneli birincil üretimde büyük potansiyele sahipken, bu potansiyelini ikincil üretime yeteri kadar geçirememekte ve katma değer yaratamamaktadır. Ancak son yıllardaki gelişmeler ve bölgesel teşviklerle birlikte özellikle imalat sanayide pozitif yönde bir gelişme eğilimi görülmektedir.

Diyarbakır kenti geleneksel olarak bölge merkezi konumunda olup, yeterli insan kaynağına sahip olması, büyükşehir statüsünde olması, kentte sosyal ve ekonomik alanda hizmet sunumunun artması, işlevsel ilişkilerin çevre belediyeleri ve kentsel bölgeyi de kapsayacak biçimde yaygınlaşması, kentin metropolitan özellikler kazanmasını sağlamıştır.

SGK verilerine göre, sanayi faaliyet kolunda Diyarbakır'da 1.316 işletme bulunmaktadır. Bölgede sanayi işletmeleri; 33- Makine ve Ekipman Kurulumu ve Onarımı (Diyarbakır %18), 10- Gıda Ürünleri İmalatı (Diyarbakır %17) ve 23- Metalik Olmayan Ürünlerin İmalatı (Diyarbakır %13) faaliyet kollarında yoğunlaşmaktadır (DTSO, 2013).

Tablo 43: Sanayi İşletmelerinin Sektörel Dağılımı, 2011

Sektör Kodu (Nace)	Faaliyet Kolu	Diyarbakır		TÜRKİYE	
		İstihdam	%	İstihdam	%
05	Kömür ve Linyit çıkartılması	0		51.662	
06	Ham petrol ve Doğalgaz çıkarımı	406	2	3.704	0
07	Metal cevheri madenciliği	14	0	22.197	1
08	Diğer madencilik ve Taş ocakçılığı	1.386	9	57.192	2
09	Madenciliği destekleyici hizmet	23	0	4.396	0
10	Gıda ürünleri imalatı	2700	17	379.772	12
11	İçecek imalatı	72	0	12.252	0
12	Tütün ürünleri imalatı	389	2	5.400	0
13	Tekstil ürünleri imalatı	1540	9	392.550	12
14	Giyim eşyaları imalatı	775	5	413.218	13
15	Deri ve ilgili ürünler imalatı	35	0	53.034	2
16	Ağaç, Ağaç ürünleri ve Mantar ürünleri	450	3	65.570	2
17	Kâğıt ve Kâğıt ürünleri imalatı	21	0	39.523	1
18	Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	201	1	68.222	2
19	Kok kömürü ve Petrol ürünleri imalatı	28	0	8.809	0
20	Kimyasal ürünler imalatı	223	1	77.653	2
21	Eczacılık ve Eczacığa ilişkin malzeme imalatı	15	0	10.144	0
22	Kauçuk ve Plastik ürünler imalatı	467	3	159.846	5
23	Metalik olmayan ürünler imalatı	2087	3	193.899	6
24	Ana metal sanayi	197	1	158.175	5
25	Fabrikasyon Metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizatı hariç)	80	5	357.757	11
26	Bilgisayar, Elektronik ve Optik ürünler imalatı	123	1	40.324	1
27	Elektrikli teçhizat imalatı	361	2	85.776	3
28	Makine ve Ekipman imalatı	343	2	169.667	5
29	Motorlu kara taşıtı ve Römork imalatı	192	1	98.091	3
30	Diğer ulaşım araçları imalatı	37	0	36.025	1
31	Mobilya imalatı	385	2	116.860	4
32	Diğer imalatlar	46	0	34343	1
33	Makine ve Ekipman kurulumu ve onarımı	2.932	18	159.047	5
	TOPLAM	16.255	100	3.275.108	100

Kaynak: SGK, 2011.

Tablo 43'te 2011 yılı için sanayi işletmelerinin sektörel dağılımı görülmektedir. Tabloya göre, Türkiye'deki sanayi işletmelerinin sektörel dağılımı karşılaştırıldığında; Bölgenin 10- Gıda Ürünleri İmalatı, 33- Makine ve Ekipman Kurulumu ve Onarımı, 23- Metalik Olmayan Ürünlerin İmalatı ve 08- Diğer Madencilik ve Taş Ocakları faaliyet kollarında Türkiye ortalamasını bariz aştığı görülmektedir. Potansiyelleri, sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarına göre birbirinden farklılaşan bölge illerinin sektörel kompozisyonları farklıdır. Aşağıda yer alan Tablo 44'te Diyarbakır'ın ekonomik faaliyetlerinin ana kısımlarında yer alan istihdam ve il istihdamı içindeki payları karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

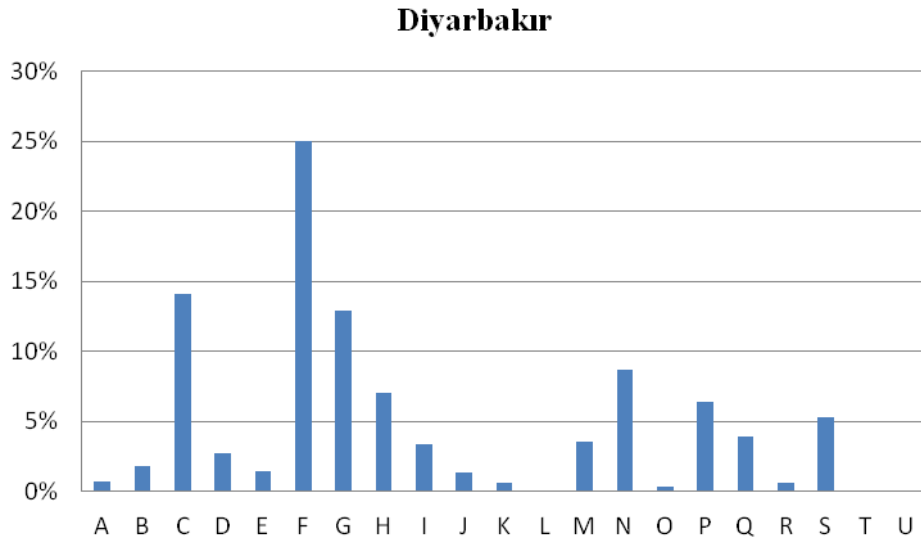
Tablo 44: İstihdamın Ana Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı

Sektörler		Diyarbakır	Payı (%)
A	Tarım, ormancılık ve balıkçılık	776	1
B	Madencilik ve taş ocakçılığı	1.829	2
C	İmalat	14.426	14
D	Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	2.810	3
E	Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	1.517	1
F	İnşaat	25.589	25
G	Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı	13.251	13
H	Ulaştırma ve depolama	7.206	7
I	Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	3.487	3
J	Bilgi ve iletişim	1.411	1
K	Finans ve sigorta faaliyetleri	627	1
L	Gayrimenkul faaliyetleri	1	0
M	Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	3.637	4
N	İdari ve destek hizmet faaliyetleri	8.877	9
O	Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	317	0
P	Eğitim	6.564	6
Q	İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	4.005	4
R	Kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor	629	1
S	Diğer hizmet faaliyetleri	5.398	5
T	Hane halklarının işverenler olarak faaliyetleri; hane halkları tarafından mal ve hizmet üretim faaliyetleri	1	0
U	Uluslararası örgütler ve temsilciliklerinin faaliyetleri	0	0
TOPLAM		102.358	100

Kaynak: SGK, 2011.

Diyarbakır ve bölge illerinin sektörel yapılarında temel fark kırsal ve kentsel nüfus farkından kaynaklanmaktadır. Kırsal nüfusun yoğun olduğu bölge illerinde tarımsal istihdam yüksek iken, kentsel yani tarım dışı nüfusun yoğun olduğu Tablo 44’te Diyarbakır’da hizmetler sektörünün ağırlıkta olduğu görülmektedir. Diğer sektörlerdeki durum büyük ölçüde benzerlik göstermektedir.

Şekil 18: Diyarbakır Sektörel Ana Faaliyet Kollarının İstihdam İçindeki Payı (%)

Kaynak: SGK, 2011.

Şekil 18’de Diyarbakır sektörel ana faaliyet kollarının istihdam içindeki payı görülmektedir. %25 ile ilk sırada inşaat kolu en fazla istihdam sağlamaktadır.

Tablo 45’te yer alan Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası (DTSO) verilerine göre yaklaşık 12.685 işletme Diyarbakır kent merkezi ve ilçelerinde hizmet vermektedir.

Tablo 45: DTSO Meslek Grupları ve Toplam Üye Sayısı

Grup	Meslek Grubu Açıklaması	Şahıs	Şirket	Toplam
1	Hayvansal Üretim ve Besicilik	47	404	451
2	Tarımsal Ürünler ve Ormancılık	201	725	926
3	Özel Amaçlı İnşaat, Yapı ve Projeler	475	1349	1824
4	İnşaat Malzemeleri Satıcıları	205	402	607
5	Otomotiv, Motosiklet ve Yedek Parça Satıcıları	94	323	417
6	Sağlık, İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri	168	772	940
7	Ulaştırma, Lojistik, Petrol ve Gaz Ürünleri Satıcıları	264	1107	1371
8	Gıda Maddeleri Satıcıları	152	690	842
9	Enerji, Altyapı ve İnşaat Taahhüt	269	1574	1843
10	Bilgi, İletişim, Turizm Otelcilik ve Diğer Hizmet Faaliyetleri	133	599	732
11	Finans, Sigorta, Gayrimenkul ve Kuyumcular	124	354	478
12	Tekstil, Konfeksiyon ve Deri Ürünleri Satıcıları	140	405	545
13	Dayanıklı Tüketim Malları ve Mobilya	156	503	659
14	Taş, Toprak ve Madene Dayalı İmalat	27	249	276
15	Özel Eğitim, Basım ve Kırtasiye	110	289	399
16	İmalat	76	299	375
	Toplamlar	2641	10044	12685

Kaynak: DSTO, 2013.

Tablo 46’da gösterilen DTSO’ya kayıtlı üye işletmelerin hukuki statülerine bakıldığında yaklaşık %65’i gibi büyük bir çoğunluğun limited şirket statüsünde olduğu görülmektedir.

Tablo 46: DTSO Firma Tipine Göre Üye Dağılımı

Kod	Firma Tipi Tanımı	Adet
20	Anonim Şirket	735
24	Kollektif Şirket	145
26	Kooperatif	969
27	Limited Şirket	8183
29	Şahıs Firması	2641
	Toplam	12673

Kaynak: DSTO, 2013.

Yapılan görüşme ve araştırmalara göre Diyarbakır’da imalat sanayinin gelişme sürecine girdiği, belirli sektörlerde rekabetçi üstünlüğe sahip olduğu ve ihracatta rekabet üstünlüklerini artırdığı görülmüştür. Buna karşın çok sayıda imalat sanayi sektörünün daha rekabetçi olan diğer bölgelere kaydığı; bu nedenle sanayi yatırımlarını çekebilmek için rekabet gücünü artırmaya yönelik politikaların izlenmesi gerektiği görülmektedir. İmalat sanayide gelişmeler olmasına karşın bölge sanayisi Türkiye ile karşılaştırıldığında istihdam ve katma değer açısından çok geride kalmaktadır. Bölge ekonomisinin ve kentsel ekonomilerin geliştirilmesi açısından bölgenin, tarımsal üretim ve doğal kaynaklarını imalat sanayi ile bölge ekonomisine katması ve imalat sanayinin bölge ekonomisi içindeki payının artırılması gerekmektedir (DTSO, 2013).

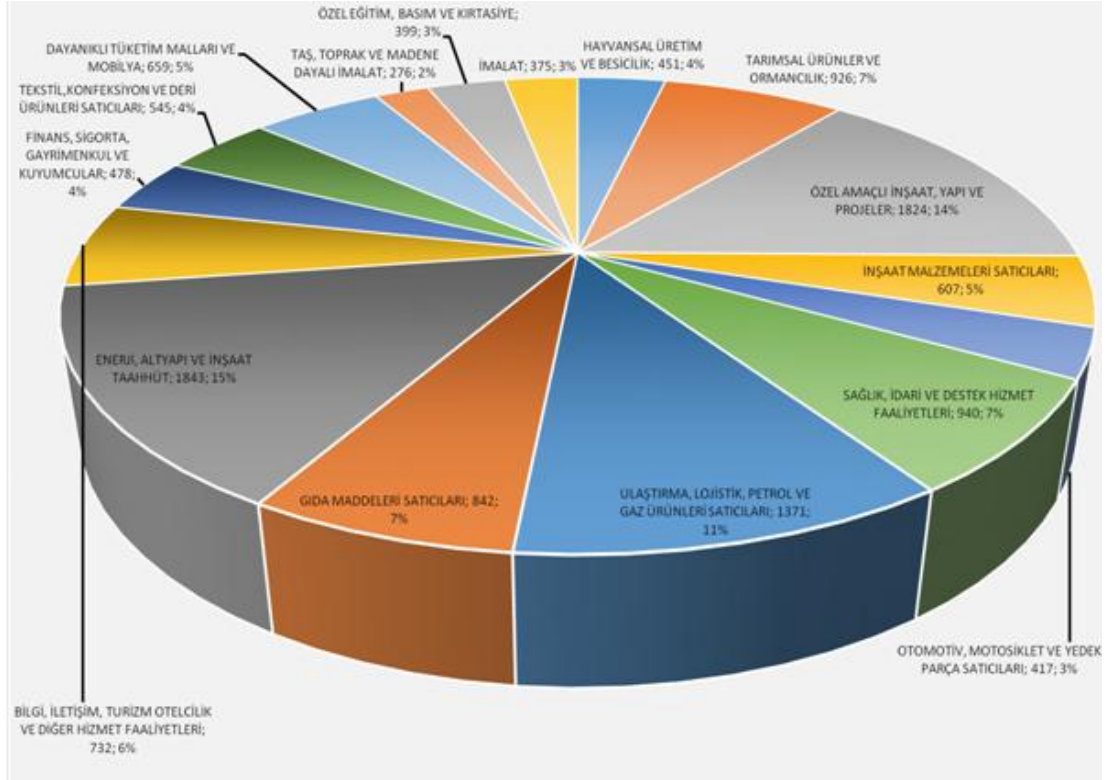
Tablo 47: İmalat Sektöründe Faaliyet Gösteren Firmaların Sektörel Dağılımları

1	Gıda Ürünleri İmalatı (doğal kaynak memba suyu işleme, küp şeker üretimi, süt ürünleri, un, kepek üretimi, domates salçası üretimi, hububat tohumu üretimi, hububat ve bakliyat işleme ve paketleme, zeytin paketleme, krem çikolata üretimi, nötralize yağ ve küspe üretimi, kuru mercimek üretimi, kadayıf teli üretimi)	148 firma
2	Ham Yağ ve Küspe Üretimi (Ham-nötr yağ, linter balyası ve küspe üretimi)	7 firma
3	Kimyevi ürünlerin imalatı (madeni yağlar ve müstehzarları, tiner imalatı, plastik ve sentetik boya imalatı, temizlik ürünleri imalatı, kolonya imalatı, saç boyası imalatı, kozmetik ürünleri imalatı, otomotiv ve sanayi yağları imalatı)	35 firma
4	Strafor, plastik ürün imalatı (pet preform, ambalaj imalatı, PE-PP boru, PVC boru ve ek parçaları imalatı, ısı cam imalatı, plastik enjeksiyon kalıp ve yedek parça imalatı, PVC Lambiri imalatı, hidrolik hortum üretimi, granül üretimi, PVC profil imalatı, plastik eşya imalatı, plastik elektrik ve damla sulama boru üretimi, kablo üretimi, EPS yalıtım ürünü, strafor üretimi, ısı yalıtım sistemleri imalatı)	39 firma
5	Seramik imalatı (akrilik duş teknesi, küvet, jakuzi, kabin sistemleri, seramik bordür, seramik vitrifiye ve mermerit imalatı)	3 firma
6	Metalik ürün, metal eşya imalatı (romörk, tanker, yer altı ve yerüstü tankları, konteynır, çelik konstrüksiyon, çelik kalıp, hidrolik yük asansörü, hafif sanayi makineleri ve iş makineleri yedek parça imalatı, damper kasa, karoseri ve dorse imalatı, kalorifer kazanları, galvanizli tel, metal su depoları, güneş kolektörleri, panel radyatör, metalden mamul eşya, çivi, galvanizli tel imalatı, sağık hava depo ve cihazları, endüstriyel mutfak, ısıtma soğutma sistemleri, mermer ocak makineleri üretimi, alçı köşe profili, alimünyum profil, çelik kapı, jeneratör, av tüfeği,	63 firma
7	Orman – ağaç ürünleri imalatı (ahşap kapı, ağaç ürünleri, kent mobilyaları, mobilya imalatı, çocuk oyun grupları, yatak ve baza imalatı,	30 firma
8	Tekstil imalatı (kütlü pamuk – çiğit üretimi, konfeksiyon ve hazır giyim ürünleri üretimi, ev tekstili üretimi, çocuk bezi, çorap, iç giyim üretimi, iplik imalatı)	84 firma
9	Taş, toprağa dayalı sanayi (yapı kimyasalları, alçı plaka – kalsit, kilitli parke taşı, asfalt, parke taşı, hazır beton yapı elemanları, kırmataş, kil, blok tuğla, kum, çakıl, agrega malzemesi, çakıl, alçıtaşı, bims tuğla,	105 firma
10	Madencilik (blok mermer, levha mermer üretimi, bazalt taşı kesme ve işleme, manganez cevheri, mermerit, mozaik üretimi, krom madeni üretimi)	85 firma
11	Oto servis bakım hizmeti	13 firma
12	Yem ve hayvancılık (karma yem üretimi, hayvan kesimi ve hayvansal gıda üretimi, kırmızı etin işlenmesi)	20 firma
13	Diğer	31 firma
	Toplam	663 firma

Kaynak: DSTO, 2013.

Tablo 47’de DTSO’ya kayıtlı imalat sektöründe faaliyet gösteren firmaların sektörel dağılımları verilmiştir. Tabloya göre; 148 işletme ile gıda ürünleri imalatı ilk sırada gelmektedir.

Şekil 19: DTSO Sektörel Üye Diyagramı

Kaynak: DSTO, 2013.

Şekil 19’da görüldüğü gibi; DTSO’ya kayıtlı meslek grupları içerisinde inşaat grubu önemli bir orana sahiptir. İnşaat malzemeleri üretimi ilin sanayisinde önde gelen sektörlerden biri olup, özel inşaat ve taahhüt firmaları il ve Türkiye genelinde hizmet vermektedir (DTSO, 2013).

Yoğunlaşma Katsayısı (LQ) Analizine Göre Sektörel Durum

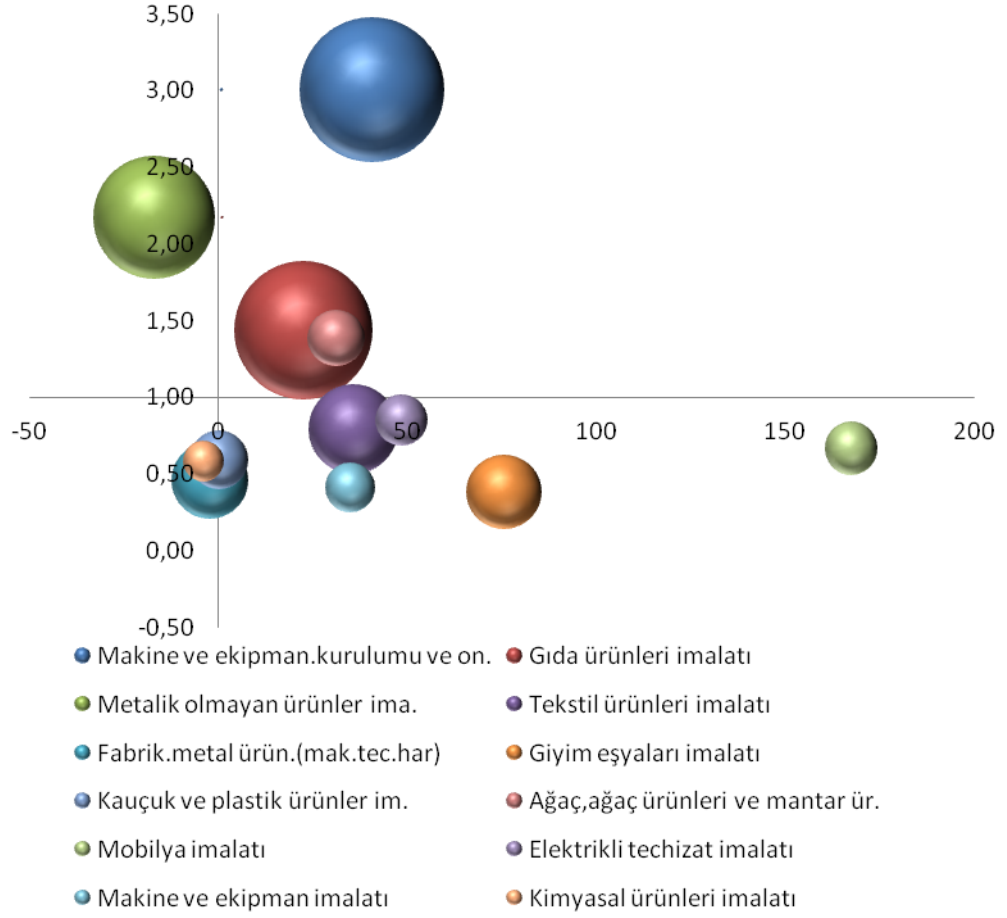
Ekonomide üretimi yaratan sektör olan imalat sanayi sektörü, kent ve bölge ekonomileri için büyük önem taşımaktadır. Rekabet koşullarının hâkim olduğu günümüz piyasalarında, yığılma ve ölçek ekonomileri imalat sanayinin gelişimi ve başarısı için hayati öneme sahiptir. Tarım ekonomisinden hizmetlere geçişte ikincil üretim imalat sanayi ile sağlanmakta ve tarımsal istihdamın yoğun olduğu Diyarbakır ekonomisinde birincil üretimden ikincil üretime geçiş aşaması yaşanmaktadır.

Ekonomik temel yaklaşımına göre, bölgelerin büyümesi temel sektörlerin gelişimine ve ihracatçı sektörlerin performansına bağlıdır. Bölgenin temel sektörlerinin belirlenmesi ve bölgede yoğunlaşan sektörlerin tespit edilmesi için, bölge ve iller bazında alt sektörlerdeki istihdam verileri kullanılarak Yoğunlaşma Katsayısı analizi yapılmıştır.

Sanayi Yoğunlaşma Endeksi (LQ), bölge illerinde faaliyet gösteren sanayi alt sektörlerinde işyeri ve istihdam göstergeleri ile Sosyal Güvenlik Kurumu istatistikleri kullanılarak elde edilmiştir. **Sanayi İstihdamının Yoğunlaşma Endeksine göre;** Diyarbakır ilinde ise, *gıda ürünleri imalatı 1,43; içecek imalatı 1,18; ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı 1,38; metalik olmayan ürünler imalatı 2,17; makine ve ekipman kurulumu ve onarımı 3,71* endeks değeri ile Türkiye referansına oranla yoğunlaşma göstermektedir.

Bölge illerinde sanayide işletme sayısı ve istihdamının yükselişe geçtiği 2008 yılından sonraki dönemde, en büyük imalat sanayi istihdamına sahip ilk 12 sektör; uzmanlaşma, büyüme ve yoğunlaşma durumlarına göre aşağıdaki grafiklerde gösterilmiştir. Buna göre dikey eksen uzmanlaşma düzeyini, yatay eksen sektörün gelişimini, balon büyüklükleri de sektörün imalat içindeki payını göstermektedir (Karacadağ Kalkınma Ajansı, 2011).

Şekil 20: İmalat Sanayinde Uzmanlaşmış, Yükselen ve Durgunlaşan Sektörler

Kaynak: Karacadağ Kalkınma Ajansı, TRC2 Analiz ve Genel Değerlendirme, 2011.

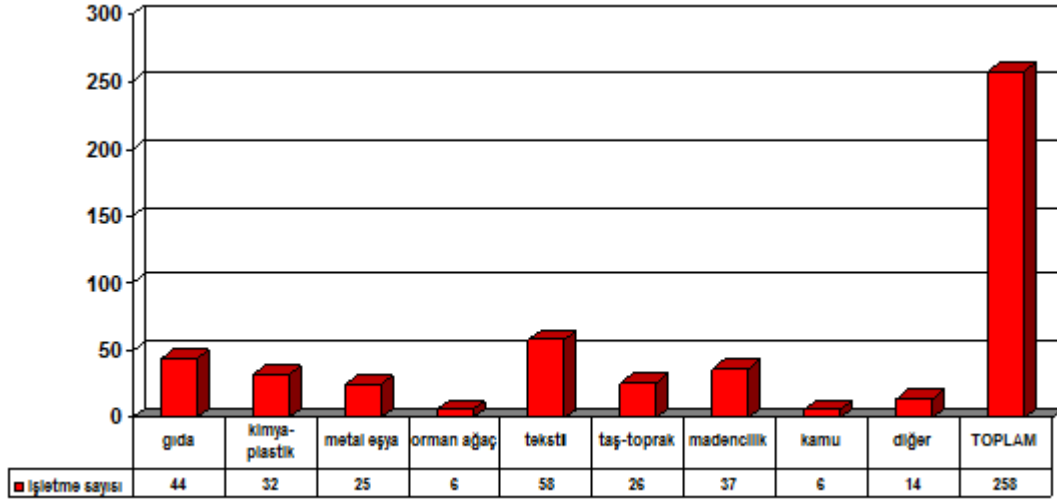
Şekil 20'ye göre, 2008-2011 dönemi arasında ilde uzmanlaşmış ve yoğunlaşmasını artıran imalat sanayi sektörleri; *makine ve ekipman kurulumu, gıda imalatı, ağaç ve ağaç ürünleri imalatı, metalik olmayan ürünler imalatı* sektörleridir. Bu dönemde yükselişe geçen ve uzmanlaşma yolunda olan sektörler başta *mobilya imalatı* ve *giyim eşyaları imalatı* olmak üzere *tekstil ürünleri imalatı, elektrikli teçhizat imalatı* ile *makine ve ekipman imalatı* olarak görülmektedir. Sol ekseninde yükselişi azalan uzmanlaşmış sektörler arasında metalik olmayan ürünler imalatı sektörü görülmektedir. Plastik ve kauçuk ürünler ile kimyasal ürünleri imalatı durgunlaşan bir yapı göstermektedir (Karacadağ Kalkınma Ajansı, 2011).

İlde faaliyette bulunan 258 Sanayi tesisi bulunmaktadır ve gelişen sanayi tipleri özelliklerine göre farklı yerlerde kurulmuştur. Özellikle küçük ölçekli sanayi tipleri (atölye tipi) kent merkezinde değişik mekânlarda konumlanmış olup; genellikle 1. ve 2. Sanayi Sitelerinde yoğunlaşmıştır. Büyük endüstriyel kuruluşlar Diyarbakır - Ergani ve Diyarbakır Şanlıurfa Karayolları güzergâhlarında yoğunlaşmıştır.

İlde tasdikli Sanayi alanlarının çoğu Merkezde olmalarına karşın Ergani, Silvan, Çermik, Bismil, Lice ve Çınar İlçelerinde de sanayi tesisleri bulunmaktadır. İl sınırları dâhilinde 2 adet Organize Sanayi Bölgesi, 6 adet küçük sanayi sitesi bulunmaktadır (DTSO, 2013).

Şekil 21: Sanayinin Sektörel Dağılımı

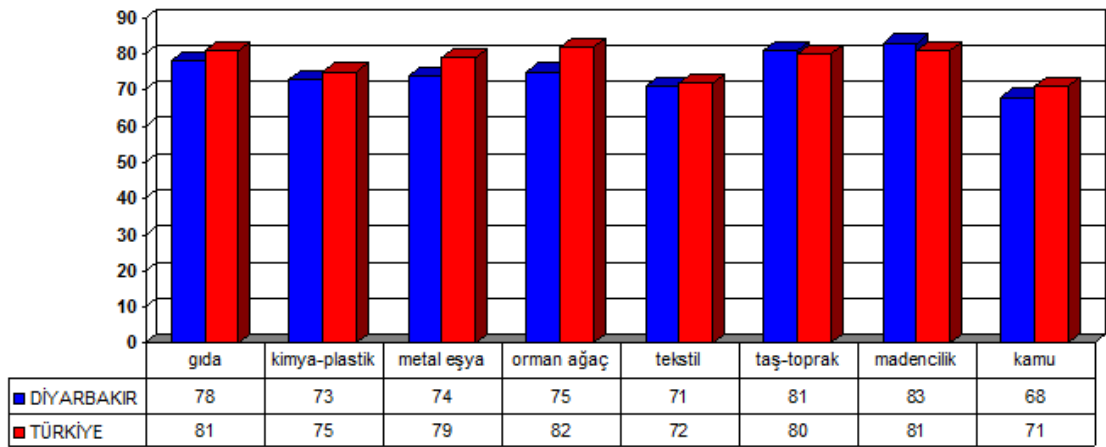

Kaynak: DTSO, 2013.

Şekil 21’de görüldüğü gibi, en fazla sayıda işletmenin tekstil, gıda ve madencilik alanında olduğu görülmektedir. Bu yoğunlaşma Diyarbakır’ın coğrafi ve ekonomik yapısına bağlıdır. Diyarbakır’da tarımsal sulamaya dayalı pamuk ve tarımsal gıda üretimi ile mermer yataklarının zenginliği işletmelerin yoğunluğunu açıklamaktadır. İstihdamın sektörel dağılımına bakıldığında ise tarım sektörünün bariz üstünlüğü göze çarpmaktadır.

Şekil 22’de görüleceği üzere; Diyarbakır’daki işletmelerin kapasite kullanım oranları düşük seviyelerdedir. Personel sirkülasyonu, pazar payının sadece bölge hatta il düzeyinde kalması, kalifiyeli eleman istidam edilememesi, yeni pazarlama modelleri geliştirerek açılım sağlanamaması ve hem ulusal hem de yerel ölçekte marka değeri oluşturulamaması, tahsilâtın kurumsal kurallarının olmaması ve bunun sonucunda ortaya çıkan nakit sıkıntısı gibi nedenler kapasitenin düşük seviyede kalmasına sebebiyet vermektedir (DTSO, 2013).

Şekil 22: Kapasite Kullanım Oranları

Kaynak: DSTO, 2013.

İlde ağırlıklı bir şekilde aile/patron endeksli bir yönetim tarzı sergilenmektedir. İşletmelerin %84,28 sahip/yönetici %15,32 ise çalışan yönetici tarafından yönetilmektedir. Dolayısıyla işletmelerde girişimcilik, yöneticilik ve mülkiyet aynı kişide, yani işletme sahibinde bütünleşmektedir. Yönetimin profesyonel yöneticilere devredilmesi çoğu zaman mali imkânsızlıklar nedeniyle ya da işletmede tek karar mekanizması olmak ve kontrolü kaybetmeyi istememe gibi geleneksel düşünceler yüzünden mümkün olamamaktadır. Bu durum hem profesyonel yöneticilerin yetişmesinde engel teşkil etmekte hem de rasyonel kararların alınmasında zafiyetler yaratmaktadır. Ayrıca çalışanların yönetime katılmasını engellemektedir. Buna ek olarak işletme fonksiyonları çeşitlendikçe ve karmaşıklıktıkça sahip/yöneticinin yetersizleşecek; muhasebeci, satış elemanı, personel yöneticisi, finansman planlayıcısı, üretim teknisyeni v.b. rolleri oynamakla karşı karşıya kalacaktır. Tüm bu unsurlar ildeki işletmelerin kurumsallaşmanın önündeki en büyük engelleri oluşturmaktadır.

Öne Çıkan Sektörler

A.Madencilik;

Özellikle 90'lı yılların ikinci yarısından itibaren Diyarbakır'da ocak işletmeciliği ile gelişmeye başlayan mermer sektörü sonraki yıllarda orta ve büyük boy işleme fabrikalarının açılması ile önemli bir ivme kazanmış, daha çok ihracata dönük yapısı nedeniyle yöredeki diğer birçok sektörü geride bırakmıştır. Diyarbakır'da kurulan "Doğu Mermerciler Derneği" yaşanan gelişmenin somut göstergesidir.

Diyarbakır ve Elazığ illeri son yıllarda mermer ocak işletmeciliği ve işleme tesislerinin yoğunlaştığı merkezler olarak öne çıkmaktadır. Diyarbakır yöresinde mermer işletmeleri 1985 yılından itibaren kurulmaya başlanmış, özellikle 1995-1999 döneminde önemli bir ivme kazanmıştır. Diyarbakır mermer sektöründe yaşanan bu olumlu gelişmeler istihdama da yansımış ve mermer sektörünün emek yoğun bir sektör olması nedeniyle önemli bir istihdam yaratmıştır. Diyarbakır yöresinde faaliyet gösteren mermer işletmelerin hızla artmasında, yörenin mermer rezervi açısından zengin ve kuruluş yeri şartları bakımından elverişli konuma sahip olmasının payı büyüktür.

Tablo 48: Diyarbakır' da faaliyet gösteren mermer işletmeleri

Üretim Konusu	İşletme Sayısı	İstihdam Durumu
Seramik Bordür İşleme	1	61
Bazalt Plaka ve İşleme	2	38
Levha Mermer	4	155
Blok Mermer	36	1010

Kaynak: DSTO, 2013.

Tablo 48'de Diyarbakır' da faaliyet gösteren mermer işletmelerine ait detaylar gösterilmektedir. Tabloya göre mermer işletmelerinin ciddi oranda istihdam sağladıkları görülmektedir. 21 milyon m³ mermer rezervine sahip olan ilde mermer konusunda 49 ocak faaliyetini sürdürmektedir. Bunların yaklaşık üretim kapasiteleri 340.000 m³ /yıl dır. Dönemsel olarak değişmekle beraber yaklaşık 6000 kişi bu sektörde istihdam edilmektedir. Türkiye mermer üretiminin %20'si Diyarbakır'da üretilmekte ve bunun %60'ı ihraç edilmektedir. İhraç edilen mermerin %18'i işlenmiş mermerdir.

Diyarbakır mermer sanayinde en çok üretilen ürünlerin başında sırasıyla; blok mermer, kaplama mermer, ebatlı levha, mermer fayans, plaka mermer, basamaklık, tezgâhlık ve döşemelik ile denizlik gelmektedir.

Diyarbakır ilinde Hazro Çermik, Hani ve Eğil civarında çok sayıda mermer ocağı bulunmaktadır. Bu mermerler daha çok gri, bej, pembe renk tonlarında olup iyi cila ve parlatılabilme özelliğindedir. Dış ülkelerde iyi pazar bulabilen bu mermerler daha çok kaplama ve ıslak zeminlerde kullanılmaktadır. Mermer ocaklarında üretilen mermerler başta Çin olmak üzere Japonya, İtalya, Güney Kore, Tayvan, Hindistan, İspanya, Fransa ve Almanya gibi ülkelere ihraç edilmektedir. Dış ülkelere ihraç edilen mermerlerin Diyarbakır ekonomisine 2003 yılı itibariyle 50 milyon dolar getiri sağlamıştır (DSTO, 2013).

B. Tekstil, Gıda ve İnşaat Sektörü

Diyarbakır'da mermerin ardından öne çıkan ve gelişme potansiyeli olan 3 sektör bulunmaktadır: Tekstil, gıda ve son dönemde hızlı gelişen inşaat sektörü.

Diyarbakır'da tekstil sektörü pamuk üretimi etrafında şekillenmiş olup; bu alanda faaliyet gösteren işletmelerin %55'i çırçır işletmeleridir. Pamuğun işlenmesine yönelik iplik, dokuma, kumaş vb. sanayi işletmelerinin kurulması halinde sanayi sektörünün büyük bir ivme kazanması beklenmektedir. Son dönemde hazır giyim konusunda faaliyet gösteren atölyelerde artış meydana gelmiştir ancak atölyelerin çoğu merdiven altı üretim yapmaktadır. Uygulanacak teşviklerle bu sektörün hızlı bir şekilde büyümesinin sağlanabileceği düşünülmektedir.

Ön plana çıkan ve gelişme potansiyeli olan diğer bir sektör de gıda sektörüdür. Bu alanda faaliyet gösteren firmaların yaklaşık %50'sini üretilen ürünlere paralel olarak un, şeker ve yağ fabrikaları oluşturmaktadır. Diyarbakır ekonomisinin temelini tarımsal ürünler oluşturduğundan tarıma dayalı sanayinin gelişme potansiyeli oldukça yüksektir. Ayrıca organik tarım ve meyveciliğe uygun yapısı ile bu alanda yapılacak yatırımlar için de oldukça müsaittir. Yine Diyarbakır'da yetişen Boğazkere ve Öküzgözü üzümleri şarap üretiminde aranan bir üzüm olmasına rağmen ilde bunu değerlendirecek bir yatırım tesisi bulunmamaktadır.

Son yıllarda inşaat sektörünün Diyarbakır’da hızlı bir şekilde geliştiği gözlenmektedir. Yoğun göç ve hızlı şehirleşme bu sektörü tetikleyen en önemli unsurlardır. Hâlihazırda ilde müteahhitlik hizmetleri ve buna bağlı olarak inşaat malzemesi alım-satım sektörü oldukça hareketlidir. Son dönemde bu sektör imalata yönelmektedir

Diyarbakır ilinde toplam 2 adet Organize Sanayi Bölgesi bulunmaktadır. Toplam 532 hektar alan üzerine kurulu 255 parselden oluşan Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi’nde 196 adet firma faaliyet göstermekte olup, doluluk oranı %92’dir. Yatırım taleplerinin artması ile mevcut OSB’ye ek genişleme alanı olarak 190 hektar tahsis edilmiştir.

Organize sanayi bölgesinde faaliyet gösteren firmaların sektörel dağılımı incelendiğinde firmaların %27’si gıda – içecek sanayisinde, %17’si inşaat malzemeleri sektöründe, %11’i mermer işleme sektöründe faaliyet göstermektedir. Diyarbakır Tarıma Dayalı İhtisas Besi Organize Sanayi Bölgesi inşa aşamasında olup, 180 hektar alan üzerinde, 113 parselden oluşmaktadır. Ayrıca Diyarbakır Lojistik İhtisas Organize Sanayi Bölgesi ve Tekstil İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri planlama aşamasındadır (DSTO, 2013).

3.5. DİYARBAKIR CAZİBE MERKEZİ PROJESİ

Cazibe merkezleri yaklaşımı; 1982 yılında yapılan ‘Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi Çalışması’ esas alınarak geliştirilen, “Büyüme Kutupları Teorisi”ne dayanan, 9. Kalkınma Planı ve YPK kararları ile yasal dayanağını bulan, merkezlerin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine göre Kalkınma Bakanlığı tarafından belirlenen ve bu unvanı elde eden merkezlere yapılacak kilit müdahalelerle kalkınma ivmesinin yakalanması nihayetinde bu ivmenin çevrelerine de yayılması ile iç göçün bölge içerisinde tutulmasının amaçlandığı bölgesel bir stratejidir.

2007-2013 dönemini kapsayan 9. Kalkınma Planı’nda, “Cazibe Merkezleri Destekleme Programı (CMDP)”ndan bahsedilmektedir. Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı, “Büyüme Kutupları Teorisi”nden hareketle oluşturulmuştur. Söz konusu teori, sınırlı olan ulusal kaynakların ülke

genelinde eşit biçimde dağıtılamayacağı düşüncesi ile belirli merkezlerin seçilmesi ve yatırımların bu merkezlerde yoğunlaştırılmasını öngörmektedir. Büyüme kutuplarına yapılacak yatırımlar ile ekonomik hareketliliğin başlaması; ölçek ekonomisi ve yığılma ekonomilerinden kaynaklanan pozitif dışsallıklar ile sürekliliğin sağlanması ve çevresindeki bölgelerin de olumlu yönde etkilenmesi hedeflenmektedir. Programlarda, kent merkezi hedef alınarak hazırlanmakta ve uygulanmaktadır.

2007–2013 yıllarını kapsayan 9. Kalkınma Planı'nda yer alan cazibe merkezleri belirlenirken, 2004 yılında DPT'nin hazırlamış olduğu "İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması" esas alınmıştır. Bu seçimde; nüfus kriteri, hizmet sektöründeki istihdam oranı kriteri, havaalanı kriteri, üniversite kriteri, coğrafi bölge kriteri gibi kriterler belirleyici olmuştur. Sıralanan bu kriterler esas alınarak DPT tarafından 12 Cazibe Merkezi belirlenmiştir. Bu cazibe merkezleri; Malatya, Elazığ, Erzurum, Van, Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa, Samsun, Trabzon, Konya, Kayseri ve Sivas'tır. CMDP; pilot uygulama olarak 2008 yılında Diyarbakır'da başlatılmıştır. Daha sonra, 2010 yılında Erzurum, Şanlıurfa ve Van İlleri programa dâhil edilmiş olup diğer illerde cazibe merkezi uygulamasına henüz geçilmemiştir.

Programın Yasal Dayanağı:

31.12.2010 tarih ve 27802 sayılı Mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanan 6091 sayılı 2011 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu'nun E Cetvelininin 17 inci maddesine, 641 sayılı Kalkınma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 2 inci maddesinin (1) bendine ve 28.10.2010 tarih ve 27743 sayılı Mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanan 12.10.2010 tarih ve 2010/966 sayılı 2011 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı Eki 2011 Yılı Programı hükümlerine dayanılarak hazırlanan "Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı Diyarbakır, Erzurum, Şanlıurfa ve Van Uygulaması 2011 Yılı Ödeneğinin İl Bazında Dağılımı, Kullandırılması, İzlenmesi ve Denetimine İlişkin Esas ve Usullere Dair Karar", Başbakanlık Yüksek Planlama Kurulu'nun 28.12.2011 tarih ve 2011/43 numaralı kararı ile kabul edilmiştir.

Programın Amacı:

Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı'nın uzun dönemli genel amacı; cazibe merkezinde gerçekleşen sosyo-ekonomik kalkınmanın çevre merkezlere yayılması ile birlikte, ulusal düzeyde bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasına katkıda bulunmaktır.

Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı'nın temel amacı ise; "görece az gelişmiş bölgelerde, büyüme ve çevrelere hizmet verme potansiyeli yüksek kent merkezlerine sağlanan stratejik desteklerle, söz konusu kent merkezlerinin ekonomik kalkınmasına ivme kazandırılması ve nihayetinde kalkınmanın çevre merkezlere de yayılarak iç göçün kendi bölgesi içinde tutulmasıdır".

CMDP, "Pilot il" olarak seçilen Diyarbakır'da 2008 yılında başlatılmış olup 2008-2010 döneminde toplam 17 projeye ₺47.291.603,15 destek sağlanmıştır. Bu projelerin uygulaması tamamlanmıştır.

2011 yılı Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı'nın (CMDP) Diyarbakır uygulaması için yaklaşık ₺20.000.000,00 kaynak ayrılmış olup kullanımında Karacadağ Kalkınma Ajansı yetkilendirilmiştir. 2011 yılında başlayan ön hazırlıklar kapsamında Diyarbakır'ın "Cazibe Merkezi" olması yolunda, hızla ilerleyeceği ve bu alanda birçok potansiyele ve zenginliğe sahip bir sektör tercih edilmiştir; bu sektör: "**TURİZM**" sektörü olmuştur. Bu program kapsamında tarihi ve kültürel değerlerin korunarak turizme kazandırılması amacıyla, büyük altyapı projeleri uygulanmakta olup hâlihazırda Diyarbakır'da 6 projenin uygulaması devam etmektedir. Bu Proje çalışmalarıyla Diyarbakır'ın, turizm alanında hak ettiği noktaya ulaşarak turizm endeksli kalkınmasının hız kazanması hedeflenmektedir (Karacadağ Kalkınma Ajansı, 2013).

Tablo 49: CMDP Kapsamında Devam Eden Projeler

Sıra	Proje Kodu	Proje Adı	Proje Sahibi	Projenin Amacı	Bütçesi (₺)
1	TRC2-11-CMDP/0003	Şeyh Mattahar Cami Minaresi (Dört Ayaklı Minare) Restorasyon Projesi	Diyarbakır Valiliği	Proje ile, Diyarbakır İli Merkez Sur İlçesi, Kentsel Sit Alanı içinde kalan ve Savaş Mahallesi'nde bulunan tapunun 35 pafta 381 ada 6 nolu parseline kayıtlı, mülkiyeti Şeyh Muhattar Vakfı'na tescilli, Anadolu'nun tek dört ayaklı minare örneği olan 4 Ayaklı Minarenin restorasyonunun yapılması amaçlanmıştır.	566.867,55
2	TRC2-11-CMDP/0005	Diyarbakır Kültürel Mirasının Projelendirilmesi	Diyarbakır Kültür Turizm İl Müdürlüğü	Proje ile, Diyarbakır sur duvarlarının ve 26 adet burcun, Paşa ve Çardaklı Hamamları ve 4 adet Diyarbakır sokağının sağlıklılaştırılması kapsamında rölöve, restitüsyon ve restorasyon proje çizimlerinin yapılması amaçlanmıştır	3.413.429,40
3	TRC2-11-CMDP/0006	Diyarbakır Evlerinin Turizme Kazandırılması Projesi	Diyarbakır Kültür Turizm İl Müdürlüğü	Proje ile, Diyarbakır evlerine güzel bir örnek teşkil eden Sait Paşa (Süleyman Nazif) Konağının kamulaştırma işi ve rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin hazırlanması amaçlanmıştır.	2.118.400,00
4	TRC2-11-CMDP/0007	Ulu Cami ve Hanlar Çevresi Renovasyon Projesi	Diyarbakır Kültür Turizm İl Müdürlüğü	Proje ile, il turizmi açısından büyük bir öneme sahip olan Ulu Cami ve Hanlar Bölgesi çevresinin tarihi dokusunun daha iyi teşhir edilmesi için renovasyon (rehabilitasyon) projesinin çizimi amaçlanmaktadır.	694.131,98
5	TRC2-11-CMDP/0008	Diyarbakır Surlarının Turizme Kazandırılması Projesi	Diyarbakır Kültür Turizm İl Müdürlüğü	Proje ile, 4 adet burcun restorasyon uygulaması yapılması ve toplamda 3.962 m ² 'lik sur duvarı onarımının yapılması amaçlanmaktadır.	7.117.951,42
6	TRC2-11-CMDP/0009	Diyarbakır Kültürel Mirasının Tanıtımı	Diyarbakır Valiliği	Proje ile, Diyarbakır merkezinin ve turizm potansiyeline sahip ilçelerinin değişik argüman ve etkinliklerle tanıtımı sağlanması amaçlanmıştır.	2.812.000,00
				TOPLAM:	16.722.780,3

Kaynak: Karacadağ Kalkınma Ajansı,

<http://www.karacadağ.org.tr/destekdetay.asp?SayfaId=310>, 2013.

Tablo 49'da CMDP kapsamında devam eden projelere yer verilmiştir. Belirtilen projelere ek olarak KOSGEB tarafından yürütülen Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi, Diyarbakır'ın Kümelenme Haritasının Çıkarılması Ve Diyarbakır'a Yeni Yatırımların Çekilmesi Projesi kapsamında 2010 yılında ₺1.671.000 bütçe ayrılmıştır. Bu proje ile Diyarbakır'da Kurulu işletmelerin desteklenmesi, bölgenin yenilikçi kapasitesinin

arttırılması, ucuz iş gücü ve diğer teşviklerden yararlanarak Diyarbakır'a yatırım yapmak isteyen girişimcilerin teşvik edilmesi, girişimcilerin rekabet gücünün arttırılması, AR-GE faaliyetlerinin desteklenmesi ve Cazibe Merkezleri Destekleme Programı Diyarbakır Pilot uygulaması kapsamında Diyarbakır'da yürütülecek, projelerin etkin ve hedefe yönelik uygulanmasının sağlanması amaçlanmıştır. Ayrıca, Diyarbakır Cazibe Merkezi İşletme Destek Kredi Programı kapsamında 1782 işletmeye ₺51.000.000 kredi kullanılmıştır.

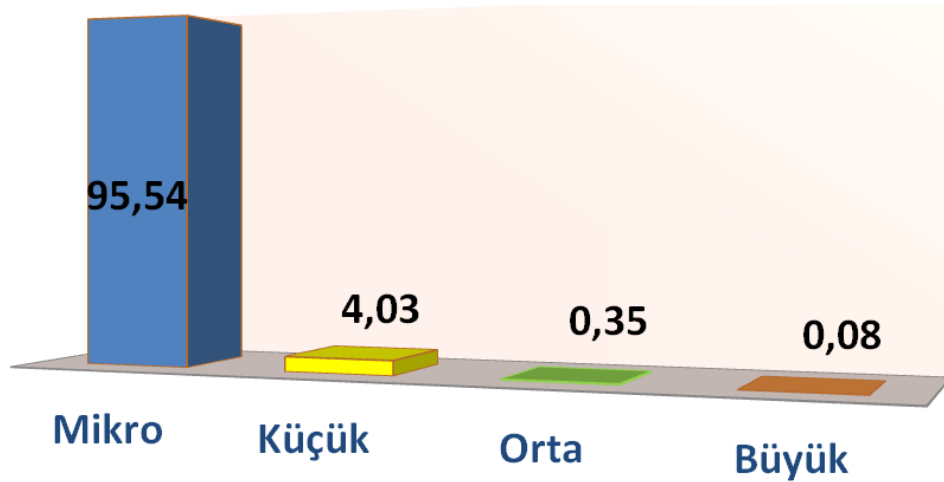
3.6. KOSGEB DESTEKLERİNİN TÜRKİYE VE DİYARBAKIR BAZINDA DAĞILIMI

KOSGEB destek programlarına ilişkin Türkiye ve Diyarbakır'da gerçekleşen istatistikî bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.6.1. Türkiye Geneli

Türkiye'de yer alan işletmelerin %99'undan fazlasının KOBİ olduğu daha önce belirtilmişti. KOBİ tanımına giren işletmelerin de çok büyük bir kısmı mikro ölçekte dir. Şekil 23'te Türkiye'deki İşletmelerin Ölçeksel Dağılımı verilmiştir.

Şekil 23: Türkiye'deki İşletmelerin Ölçeksel Dağılımı

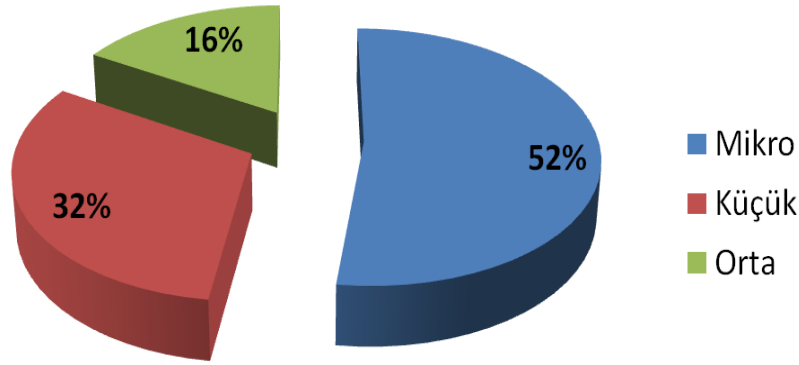

Kaynak: TÜİK, 2008.

Türkiye'deki işletmelerin %95'inden fazlasının mikro ölçekte olduğu Şekil 23'te açıkça görülmektedir.

Şekil 24'te KOSGEB desteklerinin ölçek bazında kullanımı yer almaktadır. Şekle göre (KOSGEB yönetmenliğine göre sadece KOBİ tanımına giren işletmelere destek verildiğinden büyük ölçekteki işletmeler destek kullanımında bulunmamaktadır.) mikro ölçekteki firmaların Türkiye'deki yüksek oranları ile paralel olan fakat çok daha düşük bir oranda desteklerden faydalandıkları görülmektedir. Türkiye'de yer alan işletmelerin yaklaşık %4,5'i küçük ve orta ölçekli işletmeler olmasına karşın desteklerin neredeyse %50'si bu iki ölçek tarafından kullanılmıştır. Küçük ve orta büyüklükteki bir işletmenin kurumsallaşma düzeyi, kamu destekleri hakkındaki bilgileri ile nitelikli eleman sayısının artmış olması ihtimalinden dolayı böyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır.

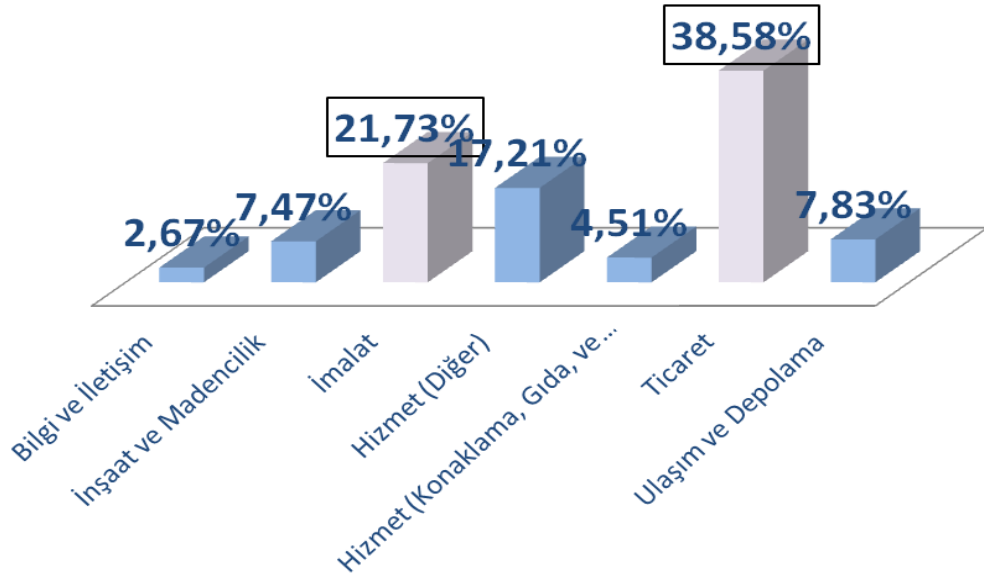
Şekil 24: KOSGEB Desteklerinin Ölçek Bazında Kullanımı

Kaynak: KOSGEB, 2012

KOSGEB veri tabanında 2014 Şubat ayı itibari ile 750.000 civarında kayıtlı işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerin sektörel dağılımı aşağıda Şekil 25'te yer almaktadır.

Şekil 25: KOSGEB Veri Tabanı Sektörel Dağılımı

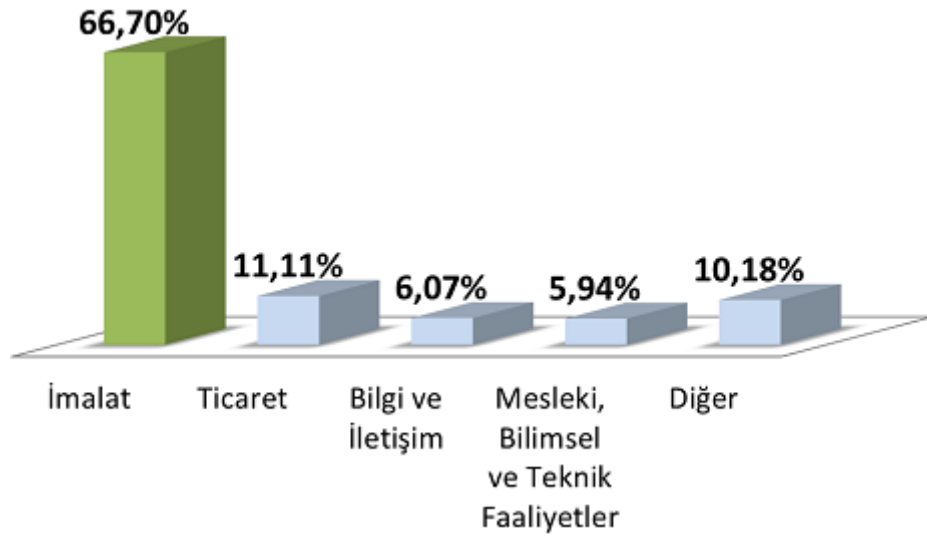

Kaynak: KOSGEB, 2012.

Şekil 25'e göre KOSGEB veri tabanında Ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin ilk sırada ve İmalat sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin ise ikinci sırada yer aldığı görülmektedir.

KOSGEB desteklerinin sektörel bazda kullanımı Şekil 26'da verilmiştir.

Şekil 26: KOSGEB Desteklerinin Sektörel Bazda Kullanımı

Kaynak: KOSGEB, 2012.

Şekil 26’da görüldüğü üzere imalat sektöründe yer alan işletmeler, %66,70 gibi çok yüksek bir oranda KOSGEB desteklerini kullanmaktadırlar. İmalat sektörünün ağırlıklı olarak desteklerden faydalanmasının en önemli sebepleri; KOSGEB’in 2009’a kadar sadece imalat sektörüne destek veriyor olması ve KOSGEB veri tabanında hala bu sektörde faaliyet gösteren işletmelerin yüksek oranda bulunmasıdır. Ayrıca, KOSGEB destekleri 2009 yılında meydana gelen mevzuat değişikliği sonrası yenilenmiş olsa da, destek çeşitlerinin imalat sektörüne daha yatkın olduğu düşünülmektedir. KOSGEB, uygulama esaslarında da yer vermek suretiyle imalat sektörüne öncelikli olarak destek vermektedir.

KOSGEB destekleri ve etkinliği her geçen yıl artmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak verilen destek tutarları da olumlu şekilde artış göstermiştir. Tablo 50 ve Şekil 27’de detaylar rakamlarla ifade edilmiştir.

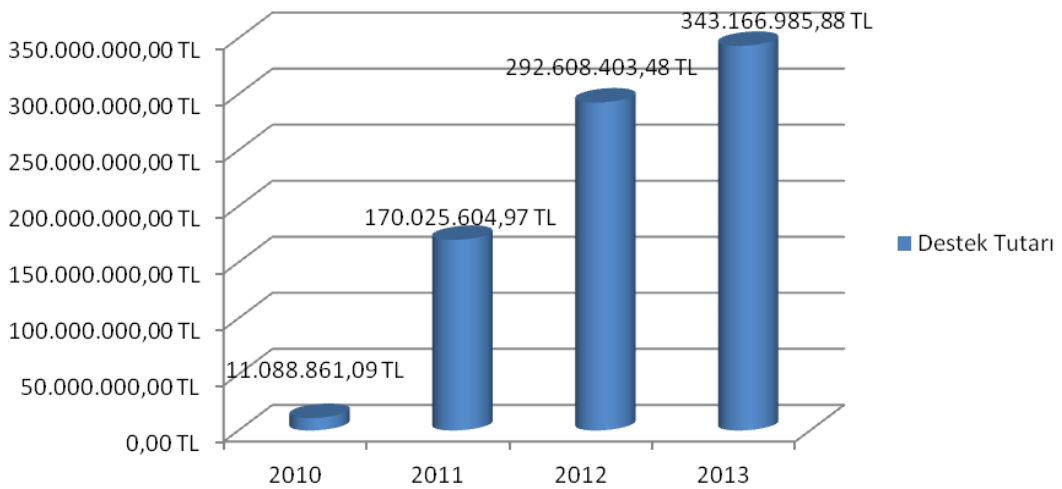
Tablo 50: KOSGEB 2010-2013 yıl bazında Destek Tutarları (₺)

Destek Tutarları	2010	2011	2012	2013	Toplam
	11.088.861,09	170.025.604,97	292.608.403,48	343.166.985,88	816.889.855,42

Kaynak: KOSGEB, 2014.

Özellikle 2011 yılından sonra faaliyete geçen yeni destek programları kullandırılan destek miktarlarında hızlı bir şekilde yukarı yönlü ivme kazanılmıştır.

Şekil 27: KOSGEB Destek Tutarları

Kaynak: KOSGEB, 2014.

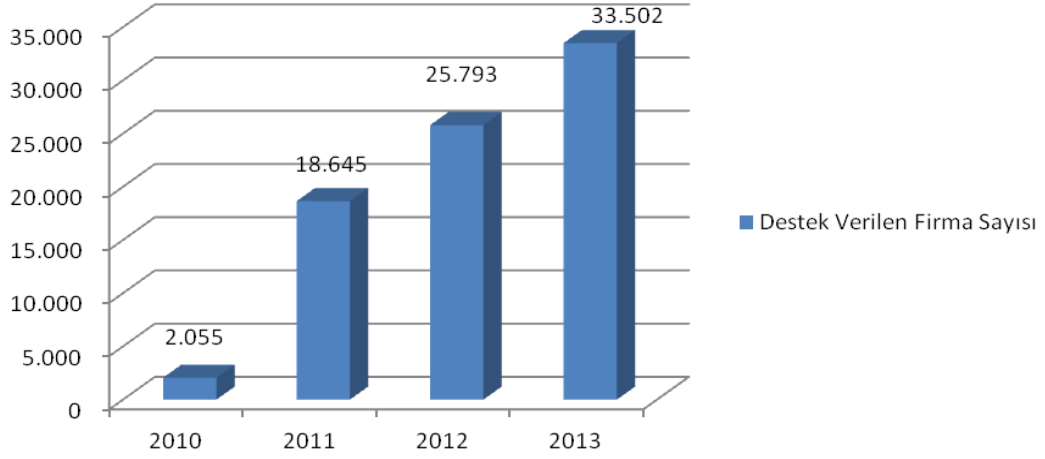
Destek verilen firma sayısı destek tutarı ile doğru orantılı olarak artmıştır. Tablo 51 ve Şekil 28’de detaylar yer almaktadır.

Tablo 51: KOSGEB 2010-2013 yıl bazında Destek Verilen Firma Sayısı

Destek Verilen	2010	2011	2012	2013	Toplam
Firma Sayısı	2.055	18.645	25.793	33.502	79.995

Kaynak: KOSGEB, 2014.

Şekil 28: KOSGEB 2010-2013 yıl bazında Destek Verilen Firma Sayısı

Kaynak: KOSGEB, 2014.

KOSGEB tarafından sağlanan destek programları, amaçları ve konuları itibari ile daha önceki sayfalarda yer bulmuştu. Aşağıda yer alan Tablo 38’de ve Şekil 29’da hangi destek programının ne kadar kullanıldığına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Tablo’ya göre içerisinde 13 alt destek türü barındıran Genel Destek Programının yıllar itibari ile en çok kullanılan destek olduğu görülmektedir.

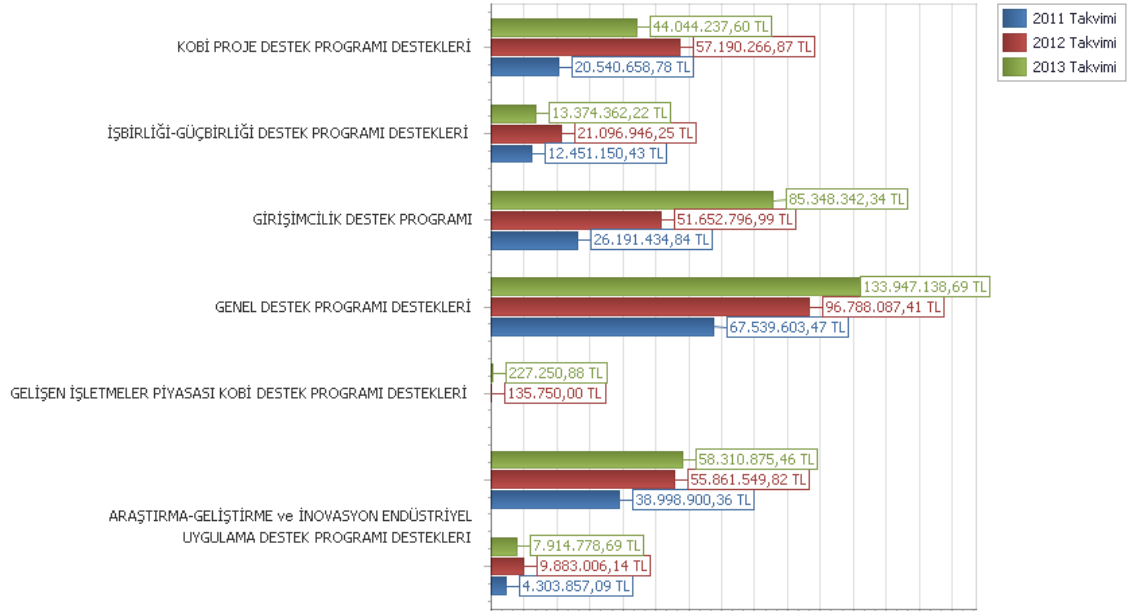
Tablo 52: KOSGEB Program Bazlı Destek Tutarları (₺)

Program Tipi	2011 Takvimi	2012 Takvimi	2013 Takvimi	Kümülatif Toplam
Genel Destek Programı Destekleri	67.539.603,4	96.788.087,41	133.947.138,69	298.274.829,57
Araştırma Geliştirme, İnovasyon Endüstriyel Uygulama Destek Programı Destekleri	43.302.757,45	65.744.555,96	66.225.654,15	175.272.967,56
Girişimcilik Destek Programı	26.191.434,84	51.652.796,99	85.348.342,34	163.192.574,17
KOBİ Proje Destek Programı Destekleri	20.540.658,78	57.190.266,87	44.044.237,60	121.775.163,25
İşbirliği-Güçbirliği Destek Programı Destekleri	12.451.150,43	21.096.946,25	13.374.362,22	46.922.458,90
Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı Destekleri		135.750,00	227.250,88	363.000,88
Kümülatif Toplam	170.025.604,97	292.608.403,48	343.166.985,88	805.800.994,33

Kaynak: KOSGEB, 2014.

Tablo 52’de görüldüğü üzere KOSGEB desteklerinden en çok Genel destek Programından faydalanan işletmelere ödeme yapılmıştır.

Şekil 29: KOSGEB Program Bazlı Destek Tutarları

Kaynak: KOSGEB, 2014.

KOSGEB program bazlı destek tutarlarının dağılım oranları Tablo 52’de ve Şekil 30’da gösterilmiştir. Genel Destek programının oransal olarak yüksek olduğu görülmektedir. Bunun yanında Girişimcilik faaliyetleri için son yıllarda yapılan tanıtım faaliyetleri ile bu desteğin kullanım oranı artış göstermiştir. 2013 yılında KOBİ Proje Destek programı için başvuruların kabul edilmemiş olması bu desteğin oran olarak toplam içindeki rakamının düşmesine sebep olmuştur. Diğer destek programları ile ilgili önemli bir gelişme yaşanmamıştır.

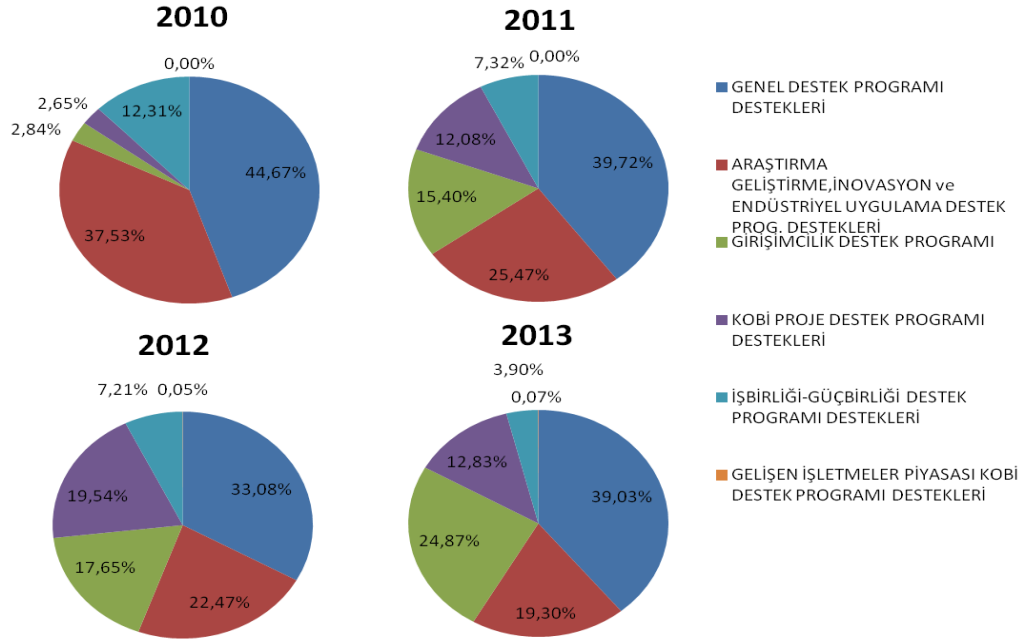
Tablo 53: KOSGEB Program Bazlı Destek Tutarları Dağılım Oranları (%)

Destek Programı Tipi	2010	2011	2012	2013	Kümülatif Toplam
Genel Destek Programı Destekleri	44,67	39,72	33,08	39,03	37,12
Araştırma Geliştirme, İnovasyon Ve Endüstriyel Uygulama Destek Prog. Destekleri	37,53	25,47	22,47	19,30	21,97
Girişimcilik Destek Programı	2,84	15,40	17,65	24,87	20,02
KOBİ Proje Destek Programı Destekleri	2,65	12,08	19,54	12,83	14,94
İşbirliği-Güçbirliği Destek Programı Destekleri	12,31	7,32	7,21	3,90	5,91
Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı Destekleri	0,00	0,00	0,05	0,07	0,04
Kümülatif Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Kaynak: KOSGEB, 2014.

Tablo 53’e göre işletmelerin KOSGEB desteklerinden en çok Genel destek Programından yararlandıkları görülmektedir.

Şekil 30: KOSGEB Program Bazlı Destek Tutarları Dağılım Oranları

Kaynak: KOSGEB, 2014.

Aşağıda yer alan Tablo 54'te ve Şekil 31'de KOSGEB tarafından sağlanan Teknoloji ve Yenilik Desteklerine ait bazı detaylar yer almaktadır.

Tablo 54: KOSGEB Teknoloji ve Yenilik Destekleri (2003-2011)

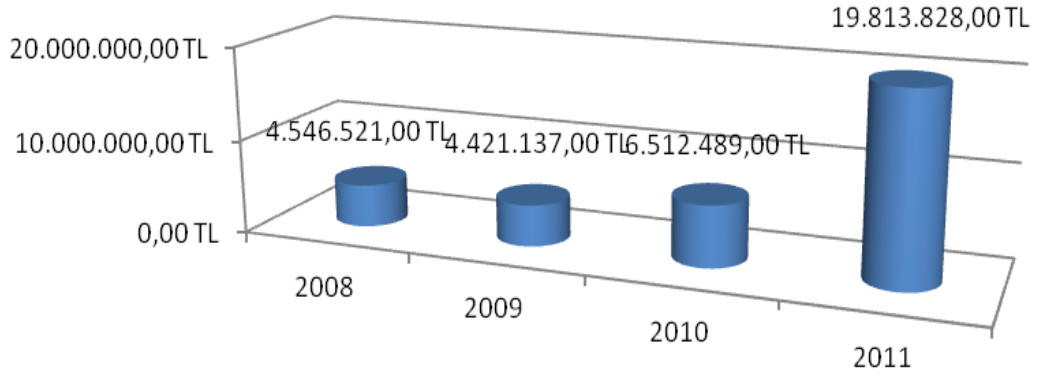
Teknoloji Ve Yenilik Destekleri (₺)	2003	2004	2005	2006	2007
		3.118.973,00	12.975.713,00	8.315.303,00	3.616.498,00
	2008	2009	2010	2011	Toplam
	4.546.521,00	4.421.137,00	6.512.489,00	19.813.828,00	30.965.893,00

Kaynak: KOSGEB, 2012.

KOSGEB ve ilgili kuruluş olarak bağlı olduğu Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nı son yıllarda Ar-Ge ve İnovasyon faaliyetlere vermiş olduğu destek miktarlarında ciddi bir artış yaşanmaktadır. Özellikle mevcut Hükümetin 2023 için 500 Milyar Dolar ihracat hedefinin olması ve bunun katma değeri yüksek ürünler ile elde edilebileceği gerçeği teknolojik ve yenilik sağlayan çalışmalara verilen destek miktarını da doğrudan artırmaktadır. Bakanlık bu çalışmalarını KOSGEB dışında TÜBİTAK ve kendi destek programları ile de desteklemektedir.

Şekil 31: KOSGEB Teknoloji ve Yenilik Destekleri 2008-2011 Kullanım Miktarları

Kaynak: KOSGEB, 2012.

Verilen bu destekler sonucunda ciddi bir istihdam sağlanmış olup, yenilik ve inovasyon içeren fikirlerin ticarileştirilmesi ve koruma altına alınması sağlanmıştır. Tablo 55’de KOSGEB Teknoloji ve Yenilik Desteklerine ilişkin 1992-2012 yılları arasında alınan sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 55: KOSGEB Teknoloji ve Yenilik Destekleri Sonuçları (1992-2012)

Başvuran Proje Sayısı	4,082
Destek Sağlanan Proje Sayısı	2255
Tamamlanan Proje Sayısı	1,212
Tamamlanan Proje Oranı	%55
Ticarileşen Proje Sayısı	881
Ticarileşme Oranı	%73
Mevcut İşlik Sayısı	195
İşlik Doluluk Oranı	%72,31
Teşvik Edilen Yeni Girişimci	881
Sağlanan Nitelikli İstihdam	15257
Alınan Patent/Faydalı Model	312
Teknoparklara Geçen KOBİ Sayısı	114
Gerçekleştirilen Satış Tutarı	₺877.325.466
Gerçekleştirilen İhracat Tutarı	₺173.888.743

Kaynak: KOSGEB, 2012.

KOSGEB'in özellikle son yıllarda marka bilinirliğini artıran ve bürokratik işlemler açısından işletmelerin daha kolay faydalandığı kredi desteklerine ilişkin detaylar Tablo 56'da gösterilmiştir. İşletmeler arasında KOSGEB'in firmalara çoğunlukla kredi sağlayan bir kurum olduğuna ilişkin yaygın bir düşünce bulunmaktadır. KOSGEB veri tabanında yer alan yaklaşık 750.000 işletmenin neredeyse 3'te 1'nin kredi desteklerinden faydalandığı göz önünde bulundurulduğunda, bu şekilde bir kanının oluşması kaçınılmazdır. Son yıllarda Cazibe Programının da olumlu katkısı ile Diyarbakır'da Türkiye ortalamasının üstünde bir sayıda kredi destekleri verilmiştir. 2008 yılında "Sıfır Faizli İstihdam Endeksli Destek Kredisi", 2009 yılında "İhracat Kredisi" ile "GAP Makine Kredisi", 2010 yılında "Diyarbakır Kredisi" ve 2011 yılında "Acil Destek Kredisi" ile Diyarbakır'daki işletmelere çoğunluğu %0 faiz olmak üzere çok sayıda kredi desteği kullandırılmıştır. Diyarbakır'daki işletmeler üzerinde yapmış olduğumuz çalışma sonucunda da işletmelerin en çok faydalandıkları desteklerden biri olarak kredilerin olduğunu ve son bölümde yer alan *Ekleme istedikleriniz* kısmında KOSGEB kredilerinin tekrar sağlanması talebinde sıkça buldukları görülmüştür.

Tablo 56: KOSGEB Kredi Destekleri (2003-2012)

Kredi Konuları	Yararlanan İşletme Sayısı	Kullandırılan Kredi Tutarı	KOSGEB Tarafından Karşılanan Faiz	Sağlanan İstihdam Sayısı (Kişi)
KOBİ Destek Kredileri	206.326	₺11.400.000	₺1.100.000	32.623
KOBİ İhracatı Destek Kredileri				
KOBİ İstihdam Destek Kredileri				
Gıda Sektörü Makine Teçhizat Destek Kredisi				
Deri Sektörü OSB'ye Taşınma Destek Kredisi				
Bilişim Destek Kredileri				
KOBİ Makine Teçhizat Destek Kredileri				
İmalatçı Esnaf Destek Kredisi				

Kaynak: KOSGEB, 2012.

3.6.2. Diyarbakır Geneli

KOSGEB Diyarbakır Hizmet Merkezi Müdürlüğü'nün veri tabanında yer alan işletmelerin sayıları Tablo 57'de belirtilmiştir. Diyarbakır HMM veri tabanında ticaret ve imalat sektörlerinde faaliyet gösteren işletme sayılarının yüksek olması durumu KOSGEB genel veri tabanı ile uyumluluk göstermiştir. Ek olarak Diyarbakır ilinin son yıllarda artan tarım ve hayvancılık faaliyetleri sebebiyle bu sektörde yer alan işletme sayılarının da hayli yüksek olduğu görülmektedir. KOSGEB'in birincil tarım ve hayvancılık sektörünü desteklemediği göz önüne alındığında, veri tabanında yer alan işletmelerin bu sektörlerde faaliyet göstermediklerinin altı çizilmelidir.

Tablo 57: KOSGEB Diyarbakır HMM Veri Tabanı Sektörel Dağılımı

	Faaliyet Alanı	Firma Sayısı
	KOSGEB Diyarbakır Hizmet Merkezi Müdürlüğü	Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtlarının ve Motosikletlerin Onarımı
Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık		1483
İmalat		1306
Diğer Hizmet Faaliyetleri		771
Ulaştırma ve Depolama		491
İnşaat		445
Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri		274
Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler		209
Bilgi ve İletişim		187
İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri		85
Madencilik ve Taş Ocakçılığı		38
Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtımı		30
Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri		12
Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlenme ve Spor		2
Toplam	7692	

Kaynak: KOSGEB Diyarbakır HMM, 2014.

KOSGEB Diyarbakır HMM' nin 2010-2013 yılları arasında vermiş olduğu destek tutarları Tablo 58 ve Şekil 32'de yer almaktadır.

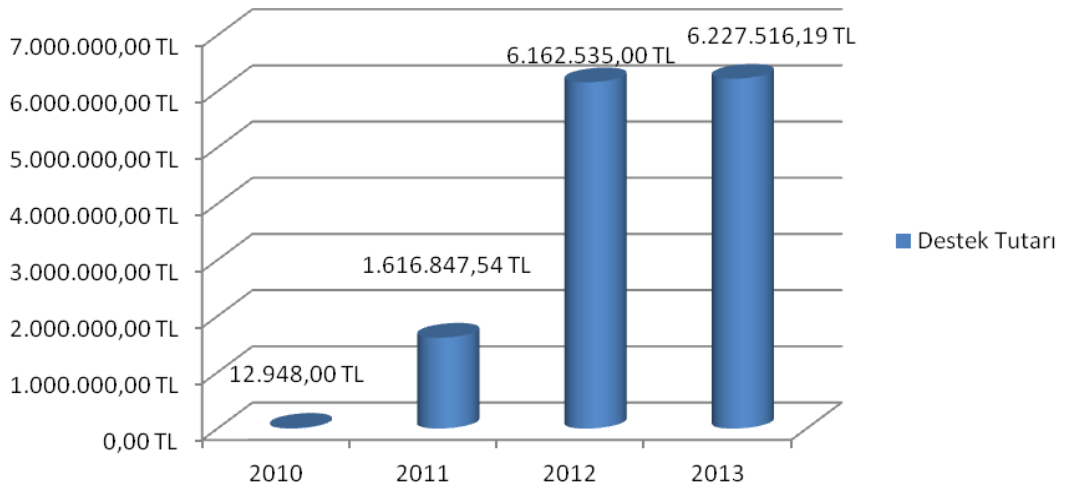
Tablo 58: KOSGEB Diyarbakır HMM 2010-2013 yıl bazında Destek Tutarları (₺)

Destek Tutarları	2010	2011	2012	2013	Toplam
	12.948,00	1.616.847,54	6.162.535,00	6.227.516,19	14.019.846,73

Kaynak: KOSGEB Diyarbakır HMM, 2014.

Tablo 58'e göre verilen destek tutarlarının Türkiye genelinde KOSGEB tarafından verilen destek tutarlarında olan artış ile paralellik gösterdiği görülmektedir.

Şekil 32: KOSGEB Diyarbakır HMM 2010-2013 yıl bazında Destek Tutarları

Kaynak: KOSGEB Diyarbakır HMM, 2014.

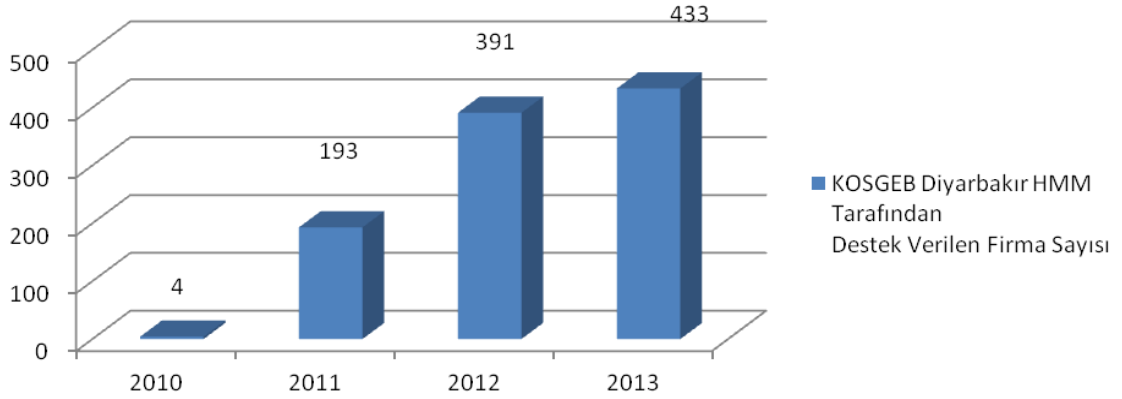
KOSGEB Diyarbakır HMM tarafından destek verilen firma sayısının destek tutarları ile doğru orantılı olarak arttığı Tablo 59 ve Şekil 33'de gösterilmiştir.

Tablo 59: KOSGEB Diyarbakır HMM Tarafından Destek Verilen Firma Sayısı

KOSGEB Diyarbakır HMM Tarafından Destek Verilen Firma Sayısı	2010	2011	2012	2013	Toplam
	4	193	391	433	1.021

Kaynak: KOSGEB Diyarbakır HMM, 2014.

Şekil 33: KOSGEB Diyarbakır HMM Tarafından Destek Verilen Firma Sayısı

Kaynak: KOSGEB Diyarbakır HMM, 2014.

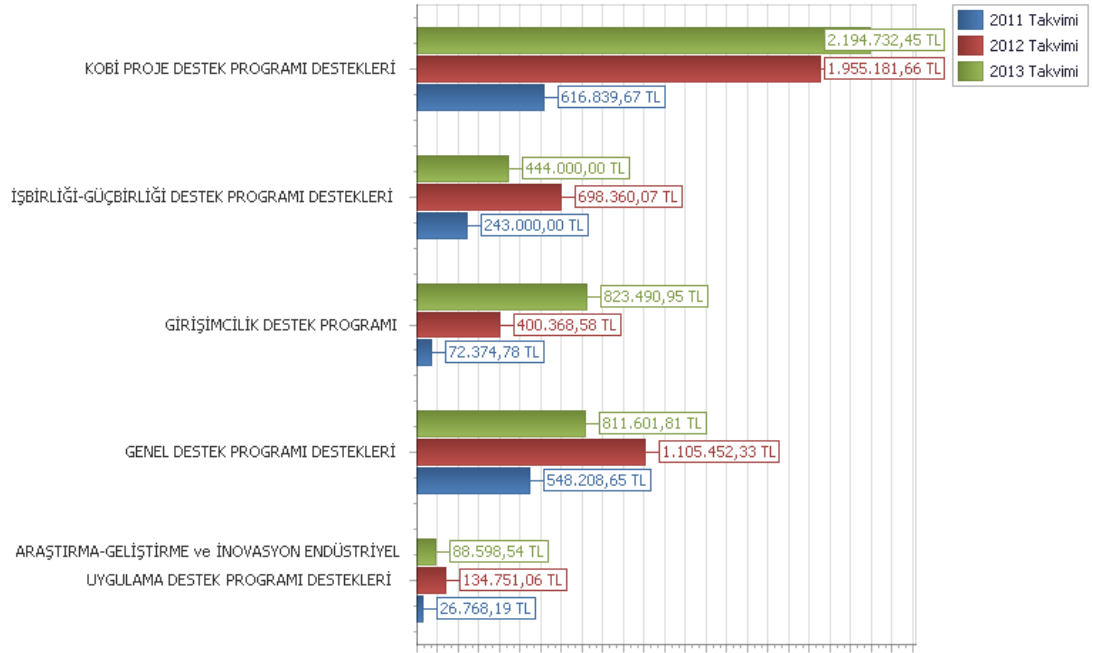
KOSGEB Diyarbakır HMM tarafından verilen program bazlı destek tutarlarına ilişkin detaylar Tablo 60'da yer almaktadır. Türkiye'deki ortalamanın aksine Diyarbakır'daki işletmelerin KOBİ Proje Destek Programından daha çok faydalandıkları görülmektedir.

Tablo 60: KOSGEB Diyarbakır HMM Program Bazlı Destek Tutarları (₺)

Program Tipi	2011 Takvimi	2012 Takvimi	2013 Takvimi	Kümülatif Toplam
KOBİ Proje Destek Programı Destekleri	616.839,67	1.955.181,66	2.194.732,45	4.766.753,78
Genel Destek Programı Destekleri	548.208,65	1.105.452,33	811.601,81	2.465.262,79
İşbirliği-Güçbirliği Destek Programı Destekleri	243.000,00	698.360,07	444.000,00	1.385.360,07
Girişimcilik Destek Programı	72.374,78	400.368,58	823.490,95	1.296.234,31
Araştırma Geliştirme, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Prog. Destekleri	26.768,19	134.751,06	88.598,54	250.117,79
Kümülatif Toplam	1.507.191,29	4.294.113,70	4.362.423,75	10.163.728,74

Kaynak: KOSGEB Diyarbakır HMM, 2014.

Şekil 34: KOSGEB Diyarbakır HMM Program Bazlı Destek Tutarları

Kaynak: KOSGEB Diyarbakır HMM, 2014.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KAMU DESTEKLERİ BAŞVURU, KULLANIM VE SONUÇLARININ İNCELENMESİ ÜZERİNE UYGULAMA: DİYARBAKIR ÖRNEĞİ

Diyarbakır ilinde çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler üzerinde yapılan araştırma, analiz ve sonuçları aşağıdaki başlıklarda detaylı belirtilmiştir.

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmada kamu desteği ve bu desteklere başvuru yapan, kullanan işletmelerin bu süreci nasıl yönettiği, desteklerin işletmeleri kullanım sonucunda nasıl etkilediğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda bu bilgiler ışığında Diyarbakır’da faaliyet gösteren küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin kullandıkları devlet destekleri hakkındaki bilgi düzeylerinin ölçülmesi ve önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ’ler), dünya ekonomik ve sosyal yapısı içerisinde yer alan ilk işletmecilik modelleridir. KOBİ’ler sadece ekonomik nitelikleri ile değil aynı zamanda sosyal yönleriyle de bir toplumun kalkınmasının ve büyümesinin en önemli araçlarından birisi niteliğindedir. KOBİ’ler bir toplumun ekonomik olarak kalkınmasında çok önemli roller üstlenirlerken diğer yandan da istihdam sorununun çözümünde, girişimciliğin gelişmesinde, ekonomik ve sosyal adaletin sağlanması gibi pek çok konuda önemli etkileri olan bir ekonomik ve sosyal yapıdır (Atılğan, 2006: 150). Konum ve önemleri ile adeta ekonomik canlılığın bir barometresi ya da göstergesi durumundadırlar.

Çağımızın değişen şartlarına ve yeniliklere hızla uyum sağlama yeteneğine sahip olan KOBİ’ler, toplumun üretken potansiyelinin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamaktadır. KOBİ’ler genellikle; düşük kapasiteye sahip, ileri teknolojiyi

kullanamayan işletmeler değil; çalışanlarıyla bir bütün olan, girişimcilik gücünü bünyesinde barındıran, üretim ve istihdama katkı sağlayan, konjonktürel değişimlere uyum sağlayabilen, maliyetlerde tasarruf sağlayabilen, özellikle kriz dönemlerinde ekonomik ve sosyal problemlerin artmasını engelleyebilen işletmelerdir (Bekçi ve Usul, 2001), (Sayın, 1997).

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler; gerek sayıları, gerek sanayi üretimindeki payları ve gerekse milli gelire katkıları bakımından ülke ekonomilerinde önemli bir yer tutmaktadır. KOBİ'lerin ekonomik ve toplumsal kalkınmadaki önemli rolleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Ekonomiye dinamizm kazandırma,
- İstihdam sağlama ve yeni iş imkânı yaratma,
- Esneklik ve yenilikleri teşvik etme,
- Bölgesel kalkınmayı hızlandırma, (Kızılay, 2009: 34).

Rekabetin ve değişikliğin çok yoğun yaşandığı günümüzde, istihdamın ve üretimin büyük bölümünü sağlayan KOBİ'ler; değişimlere kolay uyum sağlayabilen yapılarıyla ekonomilerde önemli bir yer tutmaktadır. Belirtilen sebepler göz önünde bulundurulduğunda yapılan çalışmanın önemi açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu denli önemli bir konumda olan KOBİ'ler için kamu tarafından sağlanan desteklerin bir arada toplandığı ve desteklerin etkinliğinin artırılması için ilgili taraflara önerilerin geliştirildiği bir çalışma yapılmaktadır.

4.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Yapılan çalışmada, ana kütle Diyarbakır'da faaliyet gösteren KOBİ niteliğindeki işletmeler olmuştur. Bu işletmelerden 200 adet örneklem üzerinde anket uygulanmış olup, işletme özelliklerine göre kamu destekleri ve KOSGEB desteklerinden yararlanma, başvuru durumları ve sürecin geneline ilişkin yaşanan adımların birbirleriyle olan ilişkilerinin anlamlı olup olmadığı araştırılmıştır. Örneklem seçilirken işletmelerin kamu desteklerinden faydalanıp faydalanmamış olmaları, KOSGEB veri tabanına kayıtlı olup olmadıkları veya destekler hakkında bilgi sahibi olup olmadıklarına durumlarına bakılmaksızın uygulama yapılmıştır. Anketler; KOSGEB, DTSO, Karacadağ Kalkınma Ajansı ve DESOB gibi kurumlara kayıtlı işletmeler

üzerinde belirtilen kurumlarda uygulanarak örneklemin farklı özelliklere sahip işletmeler olması sağlanmıştır.

Anket uygulaması sırasında işletme yöneticilerinin, işletmenin mevcut durumu ve faaliyetleri hakkında doğru bilgiler verdiği varsayılmıştır.

4.3. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Çalışma ilgili bilgileri derlemek amacıyla veri toplama aracı olarak kantitatif araştırma yöntemlerinden anket hazırlanmıştır. Anketlerin hazırlanmasında önceden yapılmış olan Özdaş (2009), Erbaş (2012), Gök (2012), Doğangül (2012) ve Temel (2013) çalışmalarından faydalanılmış, Diyarbakır'da kalkınma, sanayi ve ticarete yön veren kamu kurumu/sivil toplum kuruluşu personellerinden, KOBİ'lerin çalışan ve yöneticilerinden görüşler alınmıştır. Oluşturulan anketler ön anket çalışmasına tabi tutulmuş olup açık olmayan sorular ve şıklar yeniden derlenmiştir. Anket hazırlanırken, sorular mümkün olduğunca kısa tutulmuş ve uzun cevaplar gerektiren sorulardan kaçınılmıştır. Anketteki ölçekler, uygun şekilde sınıflandırılarak, değişkenler arası farklılıklar açıkça belirtilmiş ve birbirleriyle karıştırılması önlenmiştir. Anketin girişinde amacı, çalışmanın gizlilik taahhüdü, bilimsel bir nitelik taşıdığına ilişkin kısa bir giriş metni ve bu metnin altına da sorumlu kişilerin bilgileri eklenmiştir. Eklenen bilgilerin amacı, anketin şeffaf olduğunu göstererek verilecek cevapların güvenilirliğini artırmaktır.

Anket; genel işletme bilgileri, kamu destekleri ve KOSGEB desteklerine yönelik sorular şeklinde 3 kısım olarak bölümlendirilmiş olup toplam 47 sorudan oluşmaktadır. Söz konusu veri toplama çalışması Ocak – Mart 2014 tarihleri arasında tamamlanmıştır.

4.4. VERİLERİN ANALİZİ, BULGULAR VE DEĞERLENDİRMELER

Araştırma kapsamında firmaların cevap doldurduğu anketlerden elde edilen veriler SPSS 18.0 istatistik paket programı kullanılarak değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Değerlendirme ve sonuçların öncelikle Diyarbakır ili için geçerli olacağı düşünülmele birlikte aynı zamanda KOBİ'lerin konu ile ilgili sorunlarına çözüm yolları önerilmeye çalışılmıştır. Anket detayında firmayı tanımaya yönelik, firmaların işlevsel yapıları ve Diyarbakır ili ilgili sorular sorularak bilgi alınmıştır.

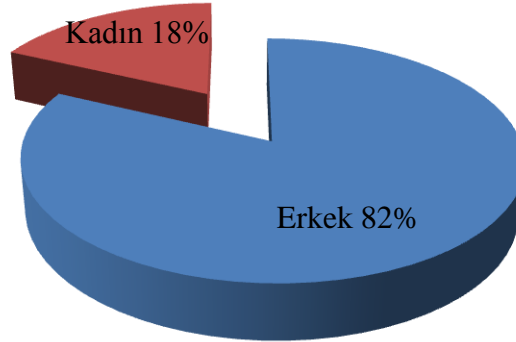
İşletmelerin kamu ve KOSGEB desteklerinden yararlanma durumlarına göre alınan cevaplar sonrası yorumlamalar yapılmıştır.

Tablo 61: İşletme Sahibi veya Yöneticilerinin Cinsiyeti

Cinsiyet	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
Erkek	164	82	82
Kadın	36	18	100
Toplam	200	100	

Tablo 61’de görüldüğü gibi araştırma kapsamına alınan işletmelerden, işletmeyi yöneten kişinin %82’sinin Erkek ve %18’inin Kadın olduğu görülüyor.

Şekil 35: İşletmeyi Yöneten Kişinin Cinsiyete Göre Dağılım Oranı

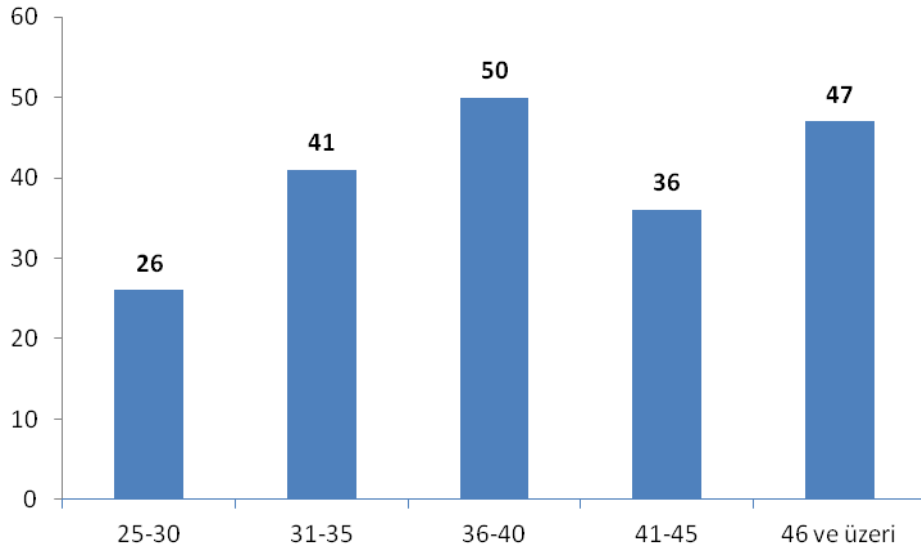
Şekildeki verilerde görüldüğü üzere, KOBİ ölçeğindeki işletmelerde kadın yöneticilerin işletme yönetiminde çok yer almadığı ve erkek egemen bir yönetim yapısının olduğu söylenebilir. Özdaş (2009) tarafından Diyarbakır’daki işletmeler üzerinde yapılan çalışmada firmayı yöneten kişinin %95 gibi çok yüksek bir oranda Erkek, sadece %5’inin Kadın olduğu görülüyor. Son yıllarda başta Avrupa Birliği programları olmak üzere, kadın istihdamı, mikro kredi ve kadın girişimi için yapılan çalışmaların olumlu etkileri sonucunda işyeri sahipleri/yöneticileri içerisinde kadınların oranının artmış olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, KOSGEB gibi bazı kurumların destek oranlarında kadınlara sağlanan pozitif ayrımcılık sayesinde de bu oranın artmış olduğunun altı çizilmelidir.

Tablo 62: İşletme Sahibi veya Yöneticilerinin Yaşı

Yönetici Yaş Grubu	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
25-30	26	13,00	13
31-35	41	20,50	33,5
36-40	50	25,00	58,5
41-45	36	18,00	76,5
46 ve üzeri	47	23,50	100
Toplam	200	100	

Tablo 62’de görüldüğü gibi araştırma kapsamına alınan işletmelerin, %13’ünün yöneticileri 25-30 yaşlarında, %20,5’inin yöneticileri 31-35 yaşlarında, %25’inin yöneticileri 36-40 yaşlarında, %18’inin 41-45 yaşlarında, %23,50’sinin yöneticileri 46 yaş ve üzerindeki bir yaştadır.

Şekil 36: İşletme Sahibi veya Yöneticilerinin Yaş Gruplarına göre Dağılımı

İşletmelerin yaklaşık %60’nın yönetimi 40 yaşa kadar olan gruplar tarafından yapılmaktadır.

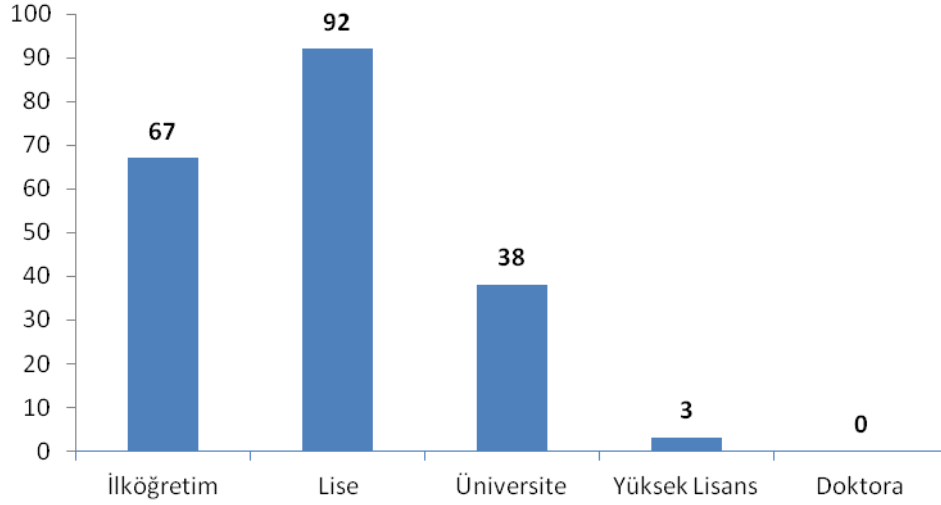
Tablo 63: İşletme Sahibi veya Yöneticilerinin Eğitim Seviyesi

Yönetici Eğitim Seviyesi	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
İlköğretim	67	33,50	33,5
Lise	92	46,00	79,5
Üniversite	38	19,00	98,5
Yüksek Lisans	3	1,50	100
Doktora	0	0,00	100
Toplam	200	100,00	

Araştırma grubundaki işletmelerin Eğitim seviyeleri incelendiğinde Tablo 63'te detayları görüleceği üzere işletme yöneticilerinin %33,5'i ilköğretim mezunu, en büyük dilimi oluşturan %46'sı Lise mezunu, %19'u Üniversite mezunu ve sadece %1,5'i Yüksek Lisans mezunudur. Araştırma kapsamında sahip veya yöneticisi Doktora seviyesinde eğitim görmüş işletmeye rastlanmamıştır.

İşletme sahip ya da yöneticilerinin eğitim düzeylerinin yüksek olması, uzun vadede kurumsallaşma süreci aşamasında yeni stratejilerin işletmede uygulanabilirlik düzeyinin artırabilir ve değişime yönelik faaliyetlerin daha hızlı ve kolay bir şekilde işletmeye adapte edilmesini sağlayabilir. Çalışmamızda işletme sahiplerinin eğitim düzeyleri ile kurumsallaşma arasında doğrudan bir ilişki olup olmadığı yönünde bir ölçme yapılmamış olmakla birlikte eğitim düzeyinin yükselmesi ile firmaların il dışı satış, muhasebe/finansman birimlerinin olması, belge sayısı ve ithalat/ihracat yapılması ile olumlu bir ilişki olduğu görülmüştür.

Şekil 37: İşletme Sahibi veya Yöneticilerinin Eğitim Seviyelerine göre Dağılımı

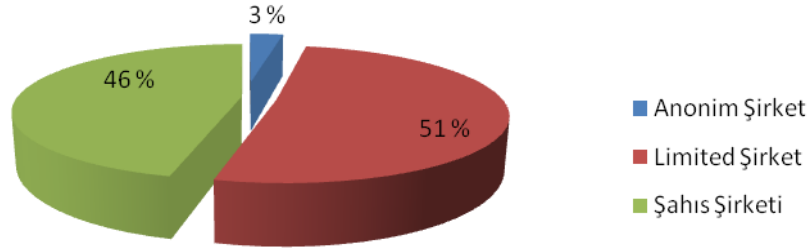
Şekil 37'ye göre İşletme Sahibi veya Yöneticilerinin Eğitim Seviyelerine göre ilk sırada Lise seviyesi gelmektedir. İlköğretim eğitimi ikinci sırada ve Üniversite eğitimi üçüncü sırada gelmektedir. İşletme yöneticilerini oluşturan grubun en az lisans öğrenimi görmüş ve görmemiş olarak ayrılması durumunda; işletmelerin yaklaşık %80'ninin Lisans eğitimi görmemiş kişiler tarafından yönetildiği görülmektedir.

Tablo 64: İşletmenin Hukuki Statüsü

Hukuki Statü	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
Anonim Şirket	6	3	3
Limited Şirket	102	51	54
Şahıs Şirketi	92	46	100
Toplam	200	100	

Araştırma kapsamında faaliyet gösteren KOBİ'lerin hukuki Statülerine ilişkin bilgiler Tablo 64'te gösterilmektedir. Tabloya göre %51'lik oran ile ilk sırayı Limited şirket statüsünde faaliyet gösteren işletmeler almaktadır. Şahıs şirketleri çok yakın bir oran ile ikinci sırada ve Anonim şirketleri %3 ile son sırada yer almaktadır.

Şekil 38: İşletmenizin Hukuki Statülerine göre Dağılımı

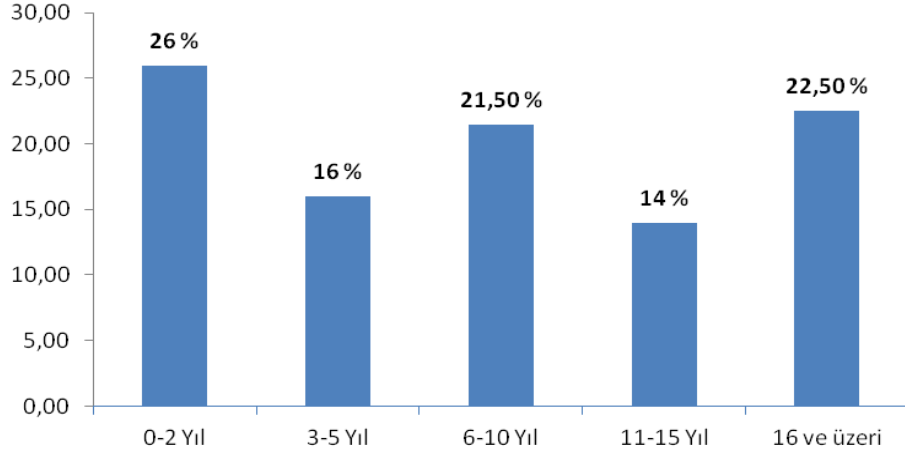
İşletmeleri sermaye ve şahıs şirketi statüsüne göre grupladığımızda sermaye şirketlerinin toplam %54'lük bir paya sahip olduğu görülmektedir. Diyarbakır bölgesinde sermaye şirketine sahip olmak isteyen işletme sahiplerinin değişik gerekçelerle çoğunlukla ve ilk olarak limited şirketine yönelmeleri, tek başına bu statünün %50'den fazla bir orana sahip olmasını sağlamıştır. Şahıs işletmesinin kuruluş aşamalarının kısa ve resmi prosedürlerinin kolay olması bu statünün de hatırı sayılır bir oranda olmasına sebep olmuştur. Diyarbakır'da faaliyet gösteren işletmelerden ankete katılım gösterenlerin hukuki yapısına göre çoğunluğunun limited şirket ve şahıs adına kurulan işletmeler olarak faaliyet gösterdikleri görülmektedir.

Tablo 65: İşletmelerin Yıllık Faaliyet Süreleri

Faaliyet Süreleri	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
0-2 Yıl	52	26,00	26
3-5 Yıl	32	16,00	42
6-10 Yıl	43	21,50	63,5
11-15 Yıl	28	14,00	77,5
16 ve üzeri	45	22,50	100
Toplam	200	100,00	

Tablo 65'te araştırmaya dâhil olan işletmelerin faaliyette oldukları sürelerine göre sayıları ve oranları gösterilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi araştırma kapsamına alınan işletmelerin %26'sı 0-2 yıl, %16'sı 3-5 yıl, %21,5'i 6-10 yıl, %14'ü 11-15 yıl ve %22,5'i 16 yıl ve üzerinde bir süredir faaliyet göstermektedir.

Şekil 39: İşletmelerin Yıllık Faaliyet Sürelerine göre Oranları

Şekil 39’da araştırmaya dâhil olan işletmelerin faaliyette oldukları sürelerine göre oranları gösterilmiştir. Buna göre işletmelerin 4’te 1’inden yüksek bir oranda 0-2 yıl arasında faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Bu işletmelerin büyük bir kısmının özellikle Girişimcilik programları olmak üzere kamu desteklerinden faydalanarak işletmelerini kurdukları düşünülmektedir. İşletmelerin 3’te 1’inden yüksek bir oranda da 10 yıldan fazla sürede faaliyet gösterdikleri dikkate alındığında, bu kesimdeki firmaların köklü bir yapıya kavuştukları söylenebilir.

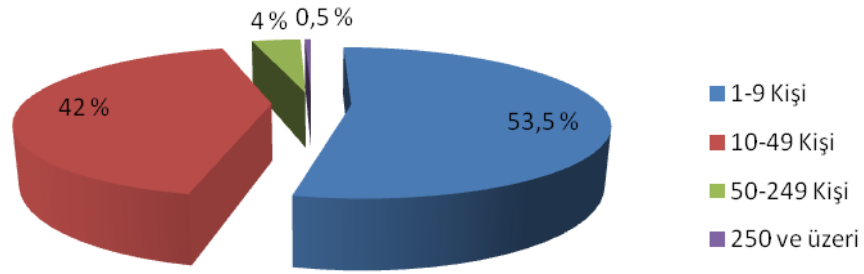
Tablo 66: İşletmedeki Personel Sayısı

Personel Sayısı	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
1-9 Kişi	107	53,50	53,50
10-49 Kişi	84	42,00	95,50
50-249 Kişi	8	4,00	99,50
250 ve üzeri	1	0,50	100,00
Toplam	200	100	

Araştırma kapsamında incelenen işletmeler, KOBİ yönetmeliği temel alınarak çalışan sayılarına göre gruplandırılmıştır. Buna göre mikro işletmeler (1-9 kişi), küçük işletmeler (10-49), orta ölçekli işletmeler (50-249) ve 250 üstü çalışanı olan işletmeler büyük işletme olarak 4 farklı şekilde gruplandırılmıştır. Çalışmamızda yer alan işletmelerden Yıl içi ortalama çalışan sayılarının belirtilmesi istenmiştir. Tablo 66’da

görüldüğü gibi araştırmaya katılan işletmelerin %53,5'i 1-9 kişi arasında personel istihdam edip mikro işletme ölçeğinde, %42'si 10-49 kişi arasında personel istihdam edip küçük işletme ölçeğinde, %4'ü 50-249 kişi arasında personel istihdam edip orta işletme ölçeğinde ve 1 işletme 250 çalışanın üzerinde istihdam sağlayıp KOBİ ölçeğinden çıkmıştır.

Şekil 40: İşletmedeki Personel Sayısının Dağılımı

Türkiye'deki işletme ölçeğine göre firma sayıları ile paralellik gösteren sonuçlara göre araştırmaya katılan işletmelerin %95'inden fazla bir oranda mikro ve küçük işletmeler yer almıştır. Araştırmamızda kamu desteklerinden faydalanma düzeyi ile ölçek durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu durum daha önceki sayfalarda yer alan Şekil 23 ve 24'teki durumla paralellik göstermektedir. KOBİ'lere yönelik desteklerden orta ve küçük ölçekli işletmelerin daha çok yararlandığı; mikro ölçekli işletmelerin ise çok az bir kısmının yararlandığı tespit edilmiştir.

Türkiye'deki işletmelerin sadece %5'i küçük ve orta büyüklükteki işletme grubu içerisinde yer almasına karşın KOSGEB desteklerinin %50'sinden fazlasının bu iki grup tarafından kullanıldığı görülüyor.

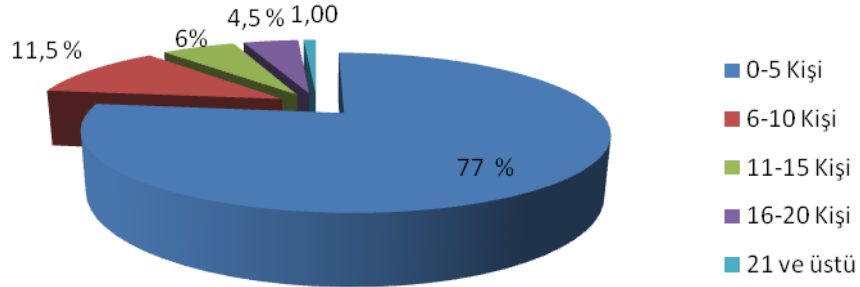

Tablo 67: İşletmedeki Kadın Personel Sayısı

Kadın Personel Sayısı	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
0-5 Kişi	154	77,00	77,00
6-10 Kişi	23	11,50	88,50
11-15 Kişi	12	6,00	94,50
16-20 Kişi	9	4,50	99,00
21 ve üstü	2	1,00	100,00
Toplam	200	100	

Tablo 67’de araştırma kapsamında giren işletmelerin kadın istihdam sayıları gösterilmektedir. Tabloda görüldüğü gibi 5 kişiye kadar olan kadın personel istihdamı seçeneğine işletmelerin %77’si dâhil olmuştur. İkinci sırada %11,50 ile 6-10 arası kadın personel sayısı çalıştıran işletmeler gelip 21 kişi üstünde kadın istihdamı yaratan sadece 2 işletme bulunmaktadır.

Şekil 41: İşletmedeki Kadın Personel Sayısının Dağılımı

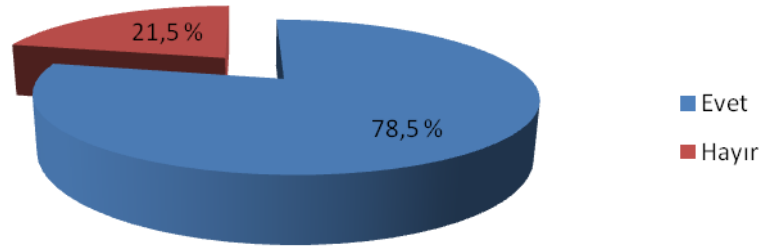
Anket çalışmamızda işletmelerin yıl içi ortalama kadın istihdam sayılarının belirtilmesi istenmiştir. Şekil 41’de görüldüğü gibi işletmelerin yaklaşık olarak %90’ı 10 kişiye kadar kadın istihdamı yaratmaktadır.

Tablo 68: İşletmelerin İl Dışına Satış Durumları

İl Dışı Satış	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
Evet	157	78,50	78,50
Hayır	43	21,50	100
Toplam	200	100	

Tablo 68'e göre işletmelerin %78,50'sinin il dışına satış yaptığı, %21,5'nin sadece Diyarbakır içinde satış yaptığı görülmektedir.

Şekil 42: İşletmelerin İl Dışına Satış Durumlarına göre Dağılımları

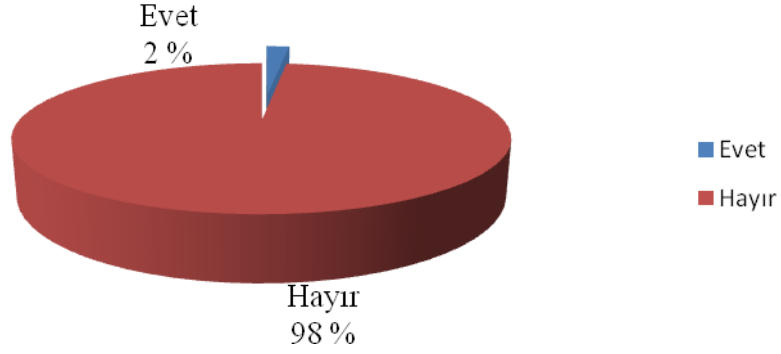
İşletmelerin il dışı satış durumları incelendiğinde, il dışına satış yapan firmaların çoğunlukta olmasının birçok sebebi bulunmaktadır. Sebeplerin en önemlisi Diyarbakır'ın çevre illere göre birçok yatırımın merkezi olması ve bölgesel olarak ekonomik ve sanayi altyapısında daha gelişmiş olmasıdır. Birçok kamu ve özel kurumun bölge müdürlüklerinin Diyarbakır'da yer alması bu görüşümüzü destekleyecektir. Bu durum, çevre illerden gelen taleplerin Diyarbakır'da karşılanması sonucunu yıllar itibari ile kendiliğinden oluşturmuştur. Diyarbakır'ın Cazibe Merkezi olarak seçilmesinin bir gerekçesi de bölgeye hitap etmesi ve bölge illerinin birçok konuda ihtiyaçlarını karşılamasıdır.

Tablo 69: İşletmelerin İthalat ve/veya İhracat Durumları

İthalat/İhracat Durumu	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
Evet	4	2,00	2,00
Hayır	196	98,00	100
Toplam	200	100	

Tablo 69'a göre işletmelerin sadece %2'si ithalat ve/veya ihracat yapmakta kalan % 98'lik bölümde ithalat ve/veya ihracat yapılmamaktadır.

Şekil 43: İşletmelerin İthalat ve/veya İhracat Durumlarına göre Dağılımları

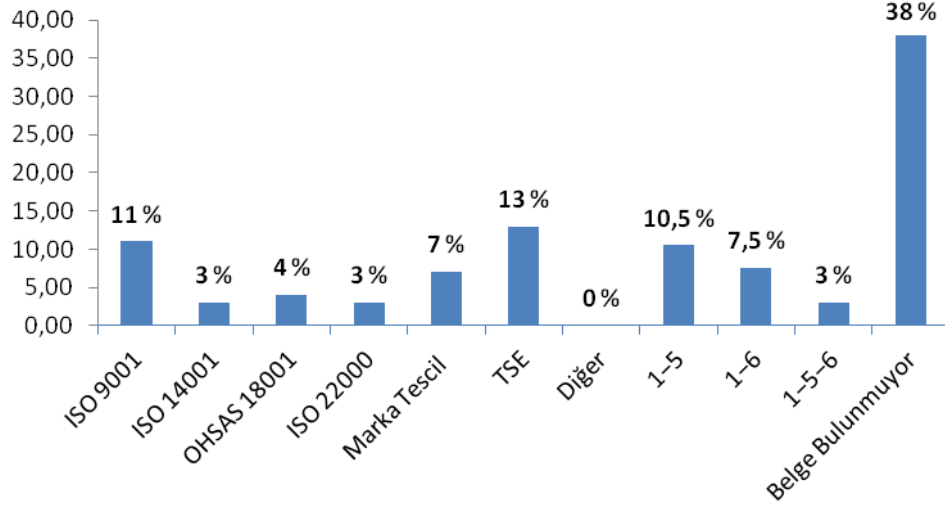
Diyarbakır'ın 2012 yılında 199 milyon dolar ihracatı olup toplam ihracat 161 firma aracılığıyla yapılmıştır. Suriye'de yaşanan olaylar sonrasında 2010 yılından itibaren Güneydoğu Anadolu Bölgesinin ihracatı düşmesine karşın Diyarbakır'ın ihracatında düşme yaşanmamıştır. 2012 yılında Diyarbakır'ın ithalatı ise 69 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam ithalat sadece 136 firma tarafından yapılmıştır. Bu durumda ithalat ve ihracat yapan firma sayıları tekil olarak düşünüldüğünde (Bir firmanın hem ithalat hem de ihracat yapma durumu) Diyarbakır'da yaklaşık 200 firmanın dış ticaret işlemleri yaptığı söylenebilir. Çalışmamızda %98 gibi yüksek bir oran ile “hayır” cevabı ile karşılaşılması durumu olağandır.

Tablo 70: İşletmelerin Sahip oldukları Belgeler

Sahip Olunan Belgeler	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
ISO 9001	22	11,00	11,00
ISO 14001	6	3,00	14,00
OHSAS 18001	8	4,00	18,00
ISO 22000	6	3,00	21,00
Marka Tescil	14	7,00	28,00
TSE	13	13,00	41,00
Diğer	0	0,00	41,00
1-5	21	10,50	51,50
1-6	15	7,50	59,00
1-5-6	6	3,00	62,00
Belge Bulunmuyor	76	38,00	100,00
Toplam	200	100,00	

İşletmelerin kalite, sistem, ürün ve standartlarına ilişkin belge durumları Tablo 70’te görülmektedir. Buna göre, işletmelerin %38’inin kalite sistemleri ve standartlar için hiçbir belgesi bulunmamaktadır. 2. sırada ise en çok TSE belgesinin olduğunu görüyoruz.

Şekil 44: İşletmelerin Sahip oldukları Belgelere göre Dağılımları

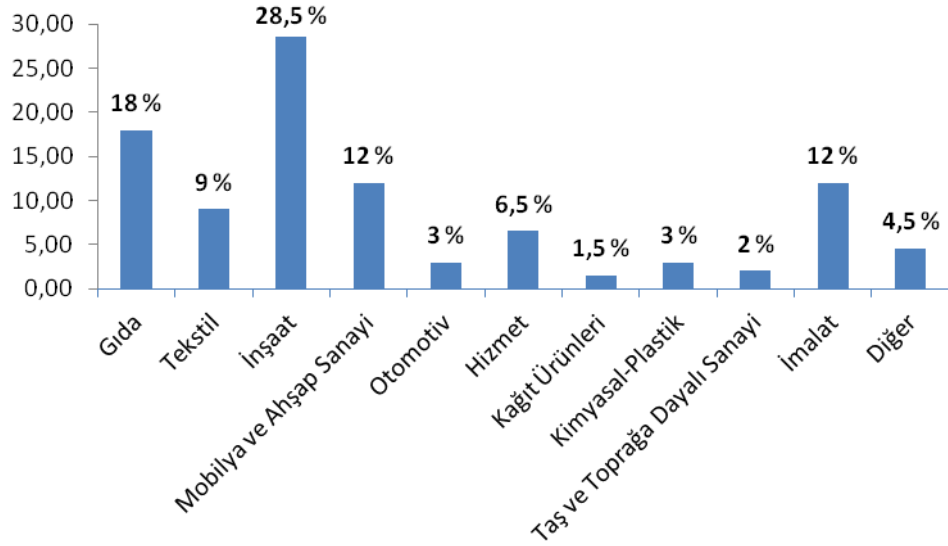
İşletmelerin en yaygın sahip oldukları belgeler ise ISO 9001, TSE ve Marka Tescil belgeleridir. İşletmelerin belirtilen belgelere sahip olmaları, onların 3. kişilere karşı daha güçlü ve kurumsal olmalarını sağlayacaktır. KOSGEB'in Belgelendirme Desteği ile işletmelerin ürün, sistem, personel ve laboratuvar akreditasyon belgelerini alırken karşılaştıkları giderlere destek verilerek bu belgeleri almaları teşvik edilmiştir.

Tablo 71: İşletmelerin Faaliyet Alanı

Faaliyet Alanı	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
Gıda	36	18,00	18,00
Tekstil	18	9,00	27,00
İnşaat	57	28,50	55,50
Mobilya ve Ahşap Sanayi	24	12,00	67,50
Otomotiv	6	3,00	70,50
Hizmet	13	6,50	77,00
Kağıt Ürünleri	3	1,50	78,50
Kimyasal-Plastik	6	3,00	81,50
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	4	2,00	83,50
İmalat	24	12,00	95,50
Diğer	9	4,50	100,00
Toplam	200	100,00	

Tablo 71’de görüldüğü üzere araştırmamıza katılan işletmelerin %28,5’i İnşaat, %18’i Gıda, %12’si İmalat ve %12’si Mobilya ve Ahşap Ürünleri sektörlerinde faaliyet göstermektedir.

Şekil 45: İşletmelerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı

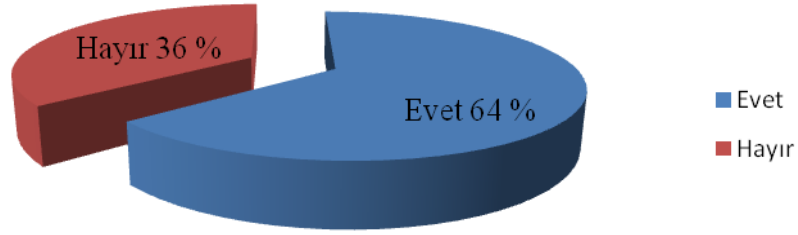
Temel (2013) çalışması ile paralellik gösteren işletmelerin faaliyet alanlarında; İnşaat, Gıda, Mobilya ve İmalat sektörlerinin bölgede yaklaşık olarak %60’lık bir oranı oluşturduklarını ve en yaygın sektörler olduklarını göstermektedir.

Tablo 72: İşletmelerde Muhasebe/Finansman Birimi Durumu

Muhasebe/Finansman Birimi	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
Evet	128	64,00	64,00
Hayır	72	36,00	100
Toplam	200	100	

Araştırma kapsamına alınan işletmelerin %64’ü firmalarında Muhasebe veya Finansman birimleri olduğunu beyan etmişlerdir. Tablo 72’de görüldüğü gibi %32 gibi bir oranda ise hayır cevabı alınmıştır.

Şekil 46: İşletmelerde Muhasebe/Finansman Birimi Durumuna Göre Dağılım

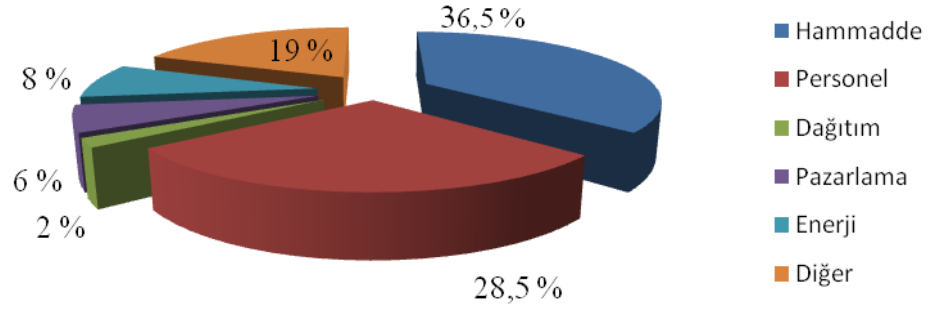
Şekil 46’da yer alan anket çalışması sonuçlarına göre, Diyarbakır’da faaliyet gösteren KOBİ’lerin büyük kısmının muhasebe/finansman birimi olduğu görülmektedir. Diyarbakır’daki KOBİ ölçeğindeki işletmelerde muhasebe/finansman biriminin bu kadar yüksek bir oranda reelde olmayacağı, işletmelerde gelir-gider kayıtlarını tutan kişinin veya işletmelerin dışarıdan muhasebe ile ilgili alınan Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM) veya Yeminli Mali Müşavir (YMM) hizmetini muhasebe/finansman birimi olarak düşündükleri gözlenmiştir.

Tablo 73: İşletmelerin En Yüksek Maliyet Unsuru

En Yüksek Maliyet Unsuru	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
Hammadde	73	36,50	36,50
Personel	57	28,50	65,00
Dağıtım	4	2,00	67,00
Pazarlama	12	6,00	73,00
Enerji	16	8,00	81,00
Diğer	38	19,00	100,00
Toplam	200	100,00	

Tablo 73’te görüldüğü gibi işletmelerin en yük maliyetlerinden birinci sırayı %36,5 ile hammadde oluşturmakta, ikinci sırada ise %28,5 ile personel gelmektedir. Bu iki unsuru %19 ile diğer maliyetler, %8 ile enerji, %6 ile pazarlama ve son sırada %2 ile dağıtım gelmektedir.

Şekil 47: İşletmelerin En Yüksek Maliyet Unsurunun Dağılımı

İşletmelerin en çok maliyetine katılmak durumunda oldukları hammadde ve personel unsurları, Türkiye ve dünya’da da en sık karşılaşılan maliyetlerdir. Genelde, üretim yapan firmalarda hammadde maliyeti en yüksek unsuru oluşturmakta birlikte, hizmet sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerde ise daha çok personel maliyeti en yüksek unsuru oluşturmaktadır.

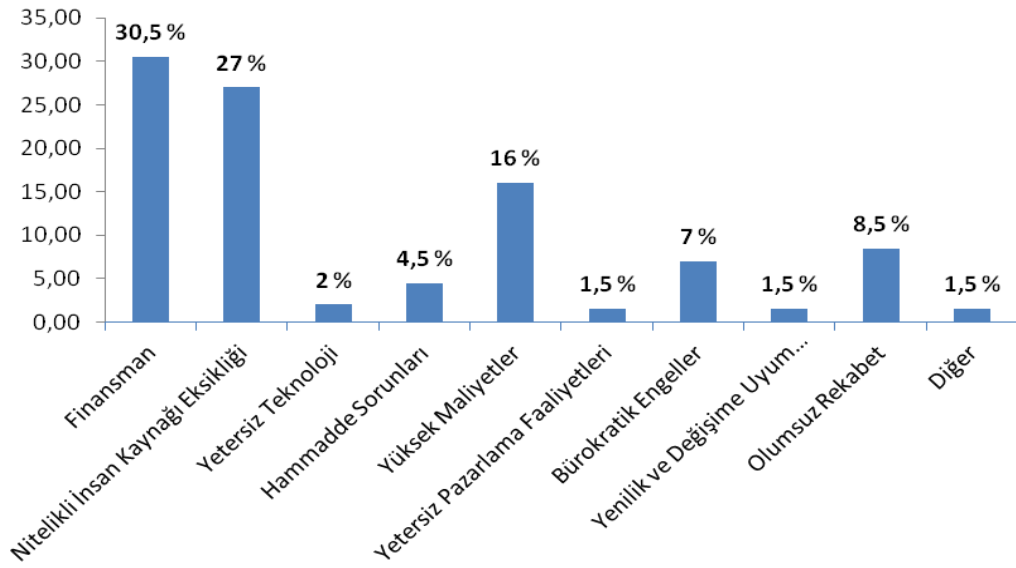
Tablo 74: İşletmelerin Karşılaştıkları Temel Sorunlar

Karşılaşılan Temel Sorun	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
Finansman	61	30,50	30,50
Nitelikli İnsan Kaynağı Eksikliği	54	27,00	57,50
Yetersiz Teknoloji	4	2,00	59,50
Hammadde Sorunları	9	4,50	64,00
Yüksek Maliyetler	32	16,00	80,00
Yetersiz Pazarlama Faaliyetleri	3	1,50	81,50
Bürokratik Engeller	14	7,00	88,50
Yenilik ve Değişime Uyum Sağlayamama	3	1,50	90,00
Olumsuz Rekabet	17	8,50	98,50
Diğer	3	1,50	100,00
Toplam	200	100,00	

Araştırma kapsamında incelenen işlemlerin temel sorunları; %30,5 oranında finansman, %27 oranında, nitelikli insan kaynağı eksikliği, %2 oranında yetersiz teknoloji, %4,5 oranında hammadde sorunları, %16 oranında yüksek maliyetler, %1,5 oranında yetersiz pazarlama faaliyetleri, %7 oranında bürokratik engeller, %1,5 oranında yenilik ve değişime uyum sağlayamama, %8,5 oranında olumsuz rekabet ve %1,5 oranında diğer olarak tespit edilmiştir.

Şekil 48: İşletmelerin Karşılaştıkları Temel Sorunlara Göre Dağılımları

Şekil 48’de görüldüğü gibi, işletmelerin temel sorunlarının finansman, nitelikli personel eksikliği ve yüksek maliyetler olduğu görülmektedir. İşletmelerin son dönemlerde artan kredi faiz oranları ile finansman ihtiyaçlarını dış kaynaklardan temin etmek yerine öz sermayeye yöneldikleri ve öz sermayenin de özellikle yüksek maliyetler karşısında yetersiz olması sebebiyle finansman sorunu yaşadıkları görülmektedir. Ayrıca bölgede bulunan nitelikli eleman sorunu da mevcut sorunlara ek yük getirmektedir. Nitelikli elemana yüksek ücret verilemediğinden insan göçü yaşanmakta ve bu sorun kronikleşmektedir. Bu 3 unsurun birbiriyle bağlantısının olması işletmelerin kendi başlarına çözüm bulmakta zorluk çekmelerine sebep olmaktadır. Hükümet başta olmak üzere KOBİ’ler için politika yapımcıların (KOSGEB, Kalkınma Ajansı, Ticaret ve Sanayi Odaları vb.) belirlenen sorunları tespit ettikleri bilinmektedir. Bu aktörlerin çözüm bulma yolunda atılacak adımları hızlandırmaları gerekmektedir.

Tablo 73'te işletmelerin en yüksek maliyet unsurunu oluşturan seçeneğin hammadde olmasına rağmen, işletmelerin karşılaştıkları temel sorunlar içerisinde hammadde sorununun son sıralarda gelmesi önemlidir. Hammaddenin sık olarak alınması sebebiyle işletmelerin bu ihtiyacı temin ettikleri firma ile sözlü veya yazılı anlaşma yaptıkları ve anlaşma sonucunda da tarafların birbirlerine hem temin hem de ödeme esnasında zorluk çıkarmadığından, hammadde sorununun temel sorunlar içerisinde daha düşük bir oran aldığı düşünülmektedir. Ayrıca, artan serbest piyasa ekonomisiyle ihtiyaçların birçok kanaldan temin edilebileceği ihtimali ve müşteri memnuniyetlerine verilen önem sayesinde de özellikle satıcı firmaların oluşacak sorunları bertaraf etmek için yoğun olarak çalıştıkları görülmektedir.

İşletmelerin yaklaşık 10 yıllık bir dönem önce aşırı derecede etki altında kaldıkları Çin malları ile çok ciddi olarak olumsuz rekabetten yakındıkları bilinmektedir. Çalışmamızda %8,5 ile çok yüksek olmayan bir oranda sorun teşkil etmesi bu durumun işletmeler lehine düzeldiğini göstermektedir. Özellikle son dönemde artan refah seviyesi ve söz konusu malların dayanıklılık problemleri nedeniyle tüketicilerin bu mallara olan taleplerini azalttıkları ve bu sayede yerel firmaları daha çok tercih ettikleri düşünülmektedir. Ayrıca, hükümetin dış ticaret dengesini sağlamak adına aldığı ithalat tedbirleri ve Türkiye'deki işletmeleri Çin mallarına karşı korumak adına aldığı önlemlerin de etkili olduğu söylenebilir.

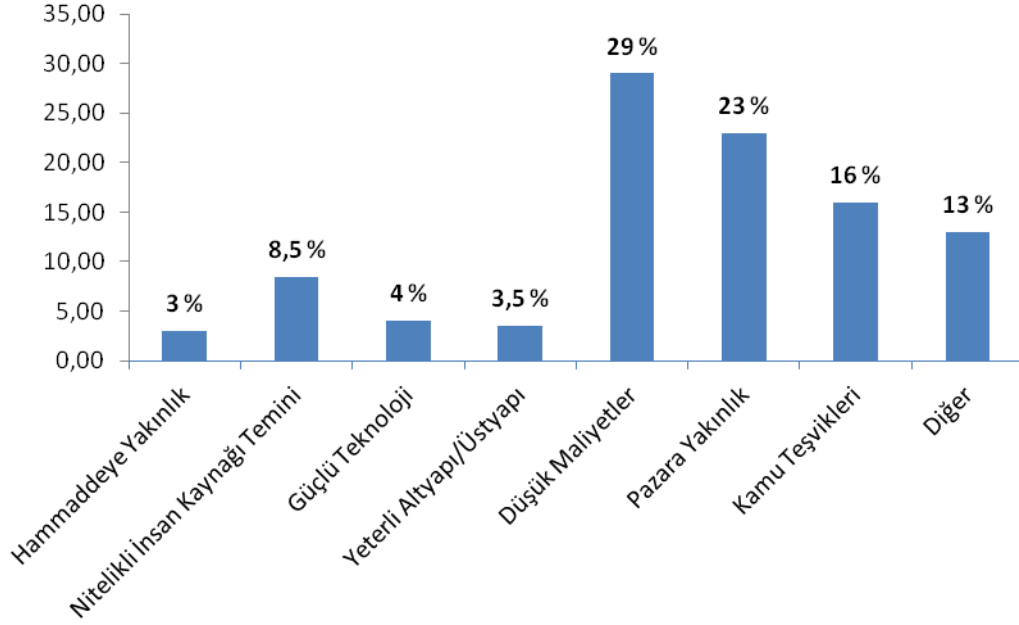
İşletmeler hukuki statülerine ve ölçeklerine göre değerlendirildiğinde, Finansman sorununun mikro ve küçük ölçekli işletmelerde daha sık görüldüğü, Nitelikli Eleman sorununun ise küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin temel sorunları arasında yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca, hammadde sorunu yaşayan işletmelerin de daha çok tüzel yapıya sahip şirketler olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamı içerisindeki bu şirketlerin daha fazla üretim yaptıklarının doğal sonucu olarak diğer işletmelere göre daha fazla hammadde sorunları ile karşılaştıkları görülmüştür.

Tablo 75: İşletmelerin Diyarbakır’da Bulunmalarının Avantajları

Avantajlar	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
Hammaddeye Yakınlık	6	3,00	3,00
Nitelikli İnsan Kaynağı Temini	17	8,50	11,50
Güçlü Teknoloji	8	4,00	15,50
Yeterli Altyapı/Üstyapı	7	3,50	19,00
Düşük Maliyetler	58	29,00	48,00
Pazara Yakınlık	46	23,00	71,00
Kamu Teşvikleri	32	16,00	87,00
Diğer	26	13,00	100,00
Toplam	200	100,00	

Tablo 75’te, İşletmelerin Diyarbakır’da yer almalarının kendilerine ne tür bir avantaj sağladığı sorulmuştur. Araştırmamızda yer alan işletmelerden %29’u Diyarbakır’da bulunmalarının kendilerine düşük maliyetler ile çalışma imkânı verdiğini, %23’ü pazara yakın olduklarını ve %16’sı ise kamu teşviklerini avantaj olarak görmüşlerdir.

Şekil 49: İşletmelerin Diyarbakır'da Bulunmalarının Avantajlarına Göre Dağılımları

Diyarbakır'daki işletmelerin bölgede işsizliğin yüksek olması nedeni ile daha düşük maliyetlerle insan kaynağı temin ettikleri söylenebilir. Ayrıca, pazarlama, enerji ve dağıtım gibi diğer maliyet unsurlarının da bilançolarında yüksek miktarlarda yer almaması bu seçeneğin yüksek oranda sonuç vermesini sağlamış olabilir. İşletmelerin ikinci sırada pazara yakınlık seçeneğini belirttikleri görülmektedir. İşletmelerden ildişına satış yapan firmaların pazara yakınlık seçeneğine ağırlıklı olarak yöneldikleri, iki farklı soru arasındaki anlamlı ilişki ile tespit edilmiştir. Bu tespit Diyarbakır'ın bölge ekonomisine hitap ettiğini göstermekte ve neden cazibe merkezi olarak seçildiği sorularına cevap teşkil etmektedir. Üçüncü sırada yer alan kamu teşvikleri de Diyarbakır'da olmanın bir avantajı olarak görülmüştür. Diyarbakır'ın en son açıklanan teşvik bölgeleri içerisinde 6.bölgede olması ve 6. bölgenin avantajlarına sahip olması il için önemli bir gelişme olmuştur. İşletmelerin aynı teşvik bölgesinde yer alan Batman, Muş gibi çevre illere yatırım yapmaları yerine bölgede stratejik konumda olan Diyarbakır'a yatırım yapmalarını sağlamıştır. Son olarak diğer kamu kurumlarının bir çoğununun da bölgede Diyarbakır'dan daha az gelişmiş iller ile Diyarbakır'a aynı şartlarda ve oranlarda destek programları sağlamaları kamu teşvikleri seçeneğinin ağırlığını arttırmıştır.

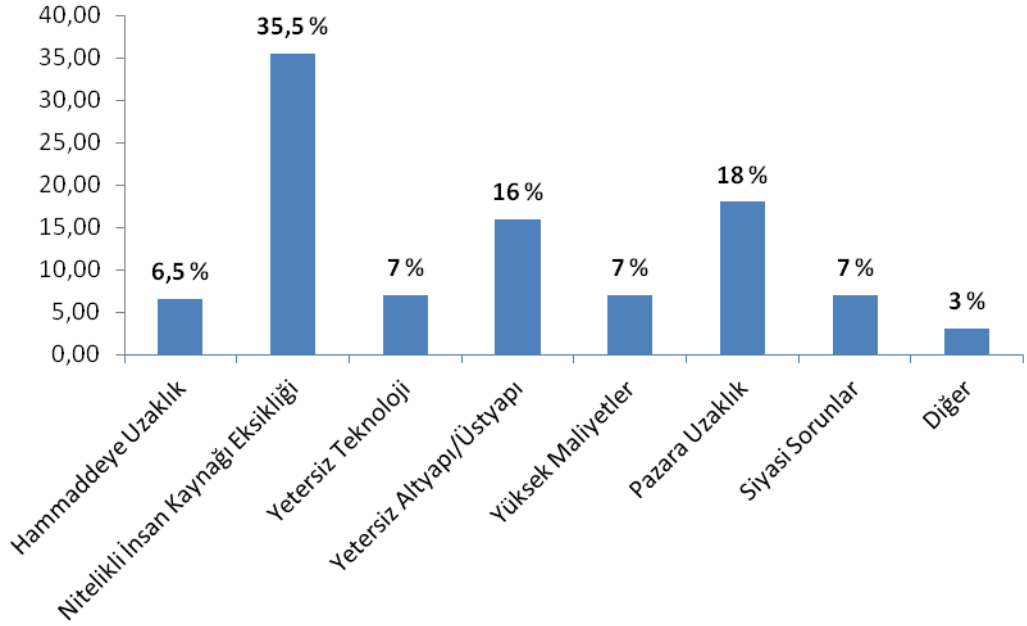
Diğer seçeneğini tercih eden işletmelere ile yapılan görüşmede; büyük bir kısmı bölgede doğup büyüdüklarini ve çevrelerinin bölgede yoğun olarak yer almasının kendilerine avantaj sağladığını belirtmişlerdir.

Tablo 76: Diyarbakır’da Bulunmanın Dezavantajları

Dezavantajlar	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
Hammaddeye Uzaklık	13	6,50	6,50
Nitelikli İnsan Kaynağı Eksikliği	71	35,50	42,00
Yetersiz Teknoloji	14	7,00	49,00
Yetersiz Altyapı/Üstyapı	32	16,00	65,00
Yüksek Maliyetler	14	7,00	72,00
Pazara Uzaklık	36	18,00	90,00
Siyasi Sorunlar	14	7,00	97,00
Diğer	6	3,00	100,00
Toplam	200	100,00	

Araştırmamıza katılan işletmelerin Diyarbakır’da bulunmalarının dezavantajları Tablo 76’da verilmiştir. Buna göre işletmelerin %6,5’i hammaddeye uzak olmayı, %35,5’i nitelikli insan kaynağı eksikliğini, %7’si yetersiz teknolojiyi, %16’sı yetersiz altyapı/üstyapıyı, %7’si yüksek maliyetleri, %18’i pazara uzak olmayı, %7’si siyasi sorunları ve %3’ü diğer sebepleri dezavantaj olarak görmüşlerdir.

Şekil 50: Diyarbakır'da Bulunmanın Dezavantajlarına Göre Dağılımları

İşletmelerin %35,5'i birinci sırada olarak Diyarbakır'da bulunmalarının en büyük dezavantajını nitelikli insan kaynağı eksikliği olarak belirtmeleri, işletmelerin karşılaştıkları temel sorunların yer aldığı Tablo 60 ile uyumlu bir sonuç oluşturmuştur. Pazara uzaklık seçeneğinin dezavantajlar arasında yüksek oranda yer alması ile yine pazara yakınlık seçeneğinin avantajlar arasında yüksek bir oranda yer alması şu şekilde yorumlanmıştır. Bölgedeki yakın illere mal/hizmet veren işletmeler bu durumu avantaj olarak belirtirken, ülke geneline ve yurtdışına mal/hizmet veren işletmeler bu durumu dezavantaj olarak görmüştür. Üçüncü sırada yer alan yetersiz altyapı/üstyapı seçeneğinin Diyarbakır'da yer alan organize sanayi bölgesi yer sıkıntısı ve küçük sanayi sitelerinin azlığı sebebiyle bu oranı aldığı düşünülmektedir. Organize sanayi bölgesine yapılan ek yer tahsisi ve yapımına başlanmış olan yeni küçük sanayi sitelerinin tamamıyla faaliyete geçmesi ile bu sorunun bir nebze olarak çözüme kavuşacağı düşünülmektedir. Son dönemde bölgede oluşan barış ve huzur ortamı ile siyasi sorunların %7 ile sınırlı kalması bölgeye yapılacak yatırımlar açısından umut vericidir.

Tablo 77: İşletmelerin Kamu Destekleri ve Etkileri Hakkındaki Görüşleri

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ortalama
	Frekans/ Oran	Frekans/ Oran	Frekans/ Oran	Frekans/ Oran	Frekans/ Oran	
Kamu destekleri hakkında işletmenizin bilgi düzeyi yeterlidir.	20	14	43	35	88	3,79
	10,0%	7,0%	21,5%	17,5%	44,0%	
Kamu destekleri için yapılan tanıtım faaliyetleri yeterlidir.	54	28	6	23	89	3,33
	27,0%	14,0%	3,0%	11,5%	44,5%	
Kamu desteklerinin bölge ekonomisine katkısı büyüktür.	107	62	17	6	8	1,73
	53,5%	31,0%	8,5%	3,0%	4,0%	
Kamu desteklerinde bürokratik işlemler fazladır.	134	45	11	3	7	1,52
	67,0%	22,5%	5,5%	1,5%	3,5%	
Kamu desteklerinde objektif değerlendirme yapılmamaktadır.	83	29	18	13	57	2,66
	41,5%	14,5%	9,0%	6,5%	28,5%	
Kamu destekleri için zorunlu eş finansman sağlama imkânımız bulunmamaktadır.	92	21	12	8	67	2,69
	46,0%	10,5%	6,0%	4,0%	33,5%	
Kamu desteklerinden işletmemizde nitelikli personel olmadığından yararlanamamaktayız.	128	42	3	9	18	1,74
	64,0%	21,0%	1,5%	4,5%	9,0%	
Kamu destekleri ile işletmelerin rekabet güçleri artmaktadır.	135	14	32	4	15	1,75
	67,5%	7,0%	16,0%	2,0%	7,5%	
Kamu destekleri girişimcilik faaliyetlerini desteklemektedir.	156	13	16	4	11	1,51
	78,0%	6,5%	8,0%	2,0%	5,5%	
Kamu destekleri Ar-Ge çalışmalarını teşvik etmektedir.	105	20	23	7	45	2,34
	52,5%	10,0%	11,5%	3,5%	22,5%	
Kamu destekleri ürün ve hizmet kalitesinin artmasını sağlamaktadır.	116	32	5	19	28	2,06
	58,0%	16,0%	2,5%	9,5%	14,0%	
Kamu destekleri konusunda iyi bir danışmanlık hizmeti bulunmamaktadır.	118	36	27	5	14	1,81
	59,0%	18,0%	13,5%	2,5%	7,0%	

Araştırmanın 2. bölümünde yer alan sorular ile işletmelerin kamu desteklerinden ne derece faydalandıkları, kamu desteklerinin işletmeler üzerindeki etkileri ve kamu desteklerinin etkinliğinin artırılması için yapılabilecekler tespit edilmeye çalışılmıştır. Tablo 77’de yer alan verilere göre; araştırmaya katılan KOBİ niteliğindeki işletmelerin %61,5’i kamu destekleri hakkındaki bilgi düzeylerinin yeterli olmadığını, %65’i kamu destekleri için yapılan tanıtım faaliyetlerinin yeterli olmadığını, %84,5’i kamu desteklerinin bölge ekonomisine katkısının büyük olduğunu, %89,5’i kamu desteklerinde bürokratik işlemleri fazla bulduğunu, %56’sı kamu desteklerinde objektif değerlendirme yapılmadığını, %56,5’i kamu destekleri için zorunlu eş finansman sağlama imkânlarının bulunmadığını, %85’i kamu desteklerinden işletmelerinde nitelikli personel olmadığından yararlanamadıklarını, %74,5’i kamu destekleri ile işletmelerin rekabet güçlerinin arttığını, %84,5’i kamu desteklerinin girişimcilik faaliyetlerini desteklediğini, %62,5’i kamu desteklerinin Ar-Ge çalışmalarını teşvik ettiğini, %74’ü kamu destekleri ile ürün ve hizmet kalitesinin artmasının sağlandığını, %77’si kamu destekleri konusunda iyi bir danışmanlık hizmetinin bulunmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 77’de yer alan ifadelere verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, işletmelerin kamu destekleri hakkındaki bilgilerinin yeterli olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca, bazı firmaların destekler hakkında fikir sahibi olmalarının destekler hakkında bilgilerinin yeterli olduğunu belirtmelerine sebep olduğu düşünülmektedir. Araştırmanın destek veren kurumlarda yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda hedef kitlenin anakütle içerisinde belirli bir örneklem olduğunun ve bilgi sahibi olduğunu belirten %17’lik oranın olumlu yönde etkileyebileceğinin altı çizilmelidir. İşletmelerin 1/3’ü destekler hakkında yeterli tanıtım faaliyetleri yapılmadığını belirtmişlerdir. Destek veren kamu kurumlarının büyük bir kısmında yerel birimlerinde pazarlama departmanları bulunmamaktadır. Bu durum yereldeki tanıtım faaliyetlerinin yine mevcut personel ve yönetim ile yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca, birçok kurumun bu yönde yapılacak tanıtım ve pazarlama faaliyetleri (yerel TV, radyo, billboard vb.) için ayrılmış bir bütçesinin olmayışı da bu durumun oluşmasının sebepleri arasında olabilir.

İşletmelerin büyük bir kısmı kamu desteklerinin bölge ekonomisine katkısının büyük olduğunu belirtmiştir. Son dönemde artan refah seviyesi ile KOBİ'lerin ülke genelinde tasarruflarını üretim dışı faktörlerden üretime yönelik alanlara kaydırduğu bilinmektedir. Yapılan yatırımlar ile desteklerin birleşmesi sonucunda hem makine gibi sabit yatırımların yapılması hem de istihdamın artmasının bölge ekonomisine olumlu katkılarda bulunduğu düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında görüşülen işletmelerin çok büyük bir kısmı destek süreçlerindeki bürokratik işlemlerden yakınmaktadır. İşletmelerin sürecin geneline hâkim olamadıkları için ön yargılı oldukları düşünülmektedir. Ön yargıların kırılması adına bilgilendirme ve yönlendirme faaliyetleri artırılmalıdır. Bunun yanında destek mevzuatının gerektirdiği belgeleri temin ettikleri kurumların sayısının azaltılmasında fayda bulunmaktadır.

İşletmelerin yarısından fazlası destek süreçlerinde objektif bir değerlendirme yapılmadığını düşünmektedir. Bu algının kırılması için son dönemde destek veren kuruluşlar tarafından desteklerin incelendiği ve kabul/red kararlarının verildiği komisyonlar oluşturulmuştur. Bu sayede sadece 1 kişi tarafından başvurunun incelenip karar verilmesinin önüne geçilmiş olup oluşturulan komisyon/kurul ile değerlendirme yapılması sağlanmıştır. Ayrıca, kurumların bu sürece dahil ettikleri üniversite öğretim üyeleri ile teknik ve uzmanlık gerektiren konularda daha bağımsız ve objektif bir değerlendirme sürecinin oluşturulması amaçlanmıştır.

Tablo 77'ye göre işletmelerin 1/2'sinden fazlası kamu destekleri için zorunlu eş finansman sağlama imkânları bulunmadığını belirtmiştir. Desteklerin genellikle %30-60 arasında değişen eş finansman sağlanması zorunluluğu hemen hemen bütün destek mekanizmalarında mevcuttur. Kamunun belirli bir yatırımı garanti altına almak istemesi ve sadece kamu desteği ile yatırım yapılmasının önüne geçilmesi adına bu şekilde bir uygulama yapılmaktadır. Bu sayede belirli bir yatırım bütçesi olan ve sürecin tamamına maddi/manevi olarak katılan yatırımcılar oluşturulmaktadır.

İşletmelerin %85'i gibi yüksek bir oranda nitelikli insan kaynağı eksikliği sebebi ile desteklerden yeterince faydalanmadıkları belirtilmiştir. Söz konusu durum daha önceki araştırma sorularında da yer edinmiştir. İşletmelerin büyük bir kısmının destek

ve teşvik mevzuatların bilen nitelikli eleman eksikliğinden dolayı bu desteklere müracaat edemedikleri veya süreci yönetemedikleri anlaşılmaktadır. Bu sorunların aşılabilmesi adına KOSGEB'in yürütmüş olduğu Nitelikli Eleman Destek Programı ile bazı işletmeler desteklerden yararlanmasına rağmen kamu desteklerinin kullanım oranı yeterli seviyede görülmemektedir. (Sarıkahya, 2012). Bölgedeki nitelikli eleman, usta vs. gibi personellerin bölgesel olarak iş gücünün göreceli olarak ucuz olması nedeniyle ücretlerinin kısmen düşük olduğu düşünülmektedir. Bu durum bu kitlenin diğer illere göç etmesine veya daha yüksek ücretli bir iş bulduklarında ayrılmalarına sebep olmaktadır.

Kamu destekleri ile işletmelerin rekabet güçleri arttığı sorusuna işletmelerin 4'te 3'ü olumlu olarak katılmıştır. Yaşanılan finansman ve yüksek maliyet sorunları ile işletmelerin piyasada mücadele etmeleri zorlaşmaktadır. Destekler ile KOBİ'lerin bu süreçten en az hasar ile çıkmalarının en önemli ayaklarından biri de rekabet güçlerini kaybetmemeleridir. Desteklerin bu anlamda katkılarının olması önemlidir.

Araştırmaya katılan işletmelerin büyük bir kısmı tarafından kamu desteklerinin girişimcilik ve Ar-Ge çalışmalarını teşvik ettiği belirtilmiştir. Kamu destek mekanizmalarının girişimcilerin önünü açacak ve destekleyecek nitelikte olmaları, bu sayede daha yenilikçi, bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşlara sahip KOBİ ve girişimcilerin geliştirilmesi, inovatif faaliyetlerin desteklenmesi, KOBİ'lerde Ar-Ge bilincinin yaygınlaştırılması ve Ar-Ge kapasitesinin artırılması ile katma değeri yüksek ürünlerin ortaya çıkabileceği gerçeği son dönemde kamu politikası haline gelmiştir. Özellikle KOSGEB ve TÜBİTAK tarafından verilen girişimcilik ve Ar-Ge destekleri bu sürecin hızlandırılması için oluşturulmuştur. Girişimcilerin fikirlerini hayata geçirmede desteklenmeleri, girişimciliğin yaygınlaştırılması, başarılı işletmelerin kurulması ve fikirlerine ön ayak olunması girişimcileri cesaretlendirecektir. 2013 yılında sadece Diyarbakır KOSGEB Hizmet Merkezi Müdürlüğü aracılığıyla yaklaşık 135 girişimciye 1,7 milyon TL'nin üzerinde destek sağlanmıştır. Türkiye genelinde bu rakam 85 milyon TL'nin üzerinden olmuştur. Ekonomide büyüme ve inovasyon sağlamanın en önemli araçları arasında görülen girişimciliğin teşviki ekonomide canlılığı korumak ve ekonomiye ivme kazandırmak için önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

İşletmelerin %74'ü kamu desteklerinin ürün ve hizmet kalitelerini artmasına katkı sağladığını belirtmiştir. Rekabetin global ekonomi ile tüm dünyaya yayılması işletmelerin farklılaşmaya ve ürün/hizmet kalitelerini artırmaya zorlamıştır. KOBİ'lerin gelişen çağa ve teknolojiye ayak uydurmak, tüketiciye en iyi ürün ve hizmeti vermek amacıyla olan birimlerini oluşturmaları, çalışmalarında etkin ve sürekli gelişen müşteri odaklı yönetim ilkesini benimsemeleri piyasada rekabet edebilmelerinin en önemli koşulları arasındadır. İşletmelerin son dönemde kalite sistemlerine daha çok yönelmeleri, müşteri odaklı çalışmaları tüketici güvenini artıracak ve firmaların hizmet kalitesine olumlu yönde ivme kazandıracaktır. Kamu desteklerinin bu anlamda firmalara vizyon kazandırması ve sürece katkı sağlaması KOBİ'lerin markalaşmaları yolunda onlara destek olacaktır.

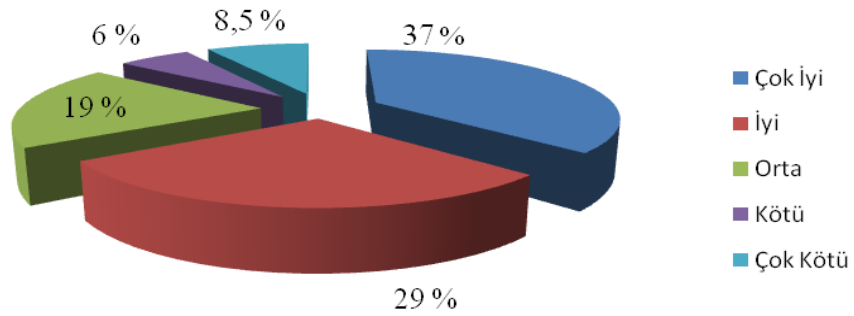
Araştırmamızdaki işletmelerin 4'te 3'ünden fazla bir oranda kamu destekleri konusunda iyi bir danışmanlık hizmeti bulunmadığı geribildirimini almıştır. Kamu kurumlarının proje bazlı destek vermeleri, KOBİ'lerin proje üretebilmeleri ve projelerini yazılı hale getirmelerini zorunlu kılmaktadır. Hiç proje döngüsü eğitimi almamış, proje için analiz yapmamış ve bir projenin temel unsurlarını bilmeyen KOBİ'lerden proje hazırlamalarının beklenmesi, onların bu hizmeti dışarıdan almaya yönlendirmektedir. KOSGEB, Kalkınma Ajansı ve AB programlarını yürüten bazı kuruluşların iş planı hazırlama ve proje döngüsü eğitimleri vermelerine karşın bu ihtiyacın tamamen karşılandığı söylenemez. İşletmelerin bu yöndeki taleplerini karşılayacak bir hizmetin bulunmadığını belirtmeleri kamu otoritesinin bu ihtiyaca kalıcı bir çözüm bulmasını gerektirmektedir.

Tablo 78: Personellerin İletişim ve Yönlendirmeleri

Destek Birimi Personellerinin İletişim ve Yönlendirmeleri	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
Çok İyi	74	37,00	37,00
İyi	58	29,00	66,00
Orta	39	19,50	85,50
Kötü	12	6,00	91,50
Çok Kötü	17	8,50	100,00
Toplam	200	100	

Tablo 78’de görüldüğü gibi işletmelerin %37’si destek birimlerinde çalışan personellerin iletişim ve yönlendirmelerini çok iyi olarak, %29’u iyi olarak, %19,5’i orta olarak, %6’sı kötü olarak, %8,5’i ise çok kötü olarak belirtmiştir.

Şekil 51: Personellerin İletişim ve Yönlendirmelerine Göre Dağılımları

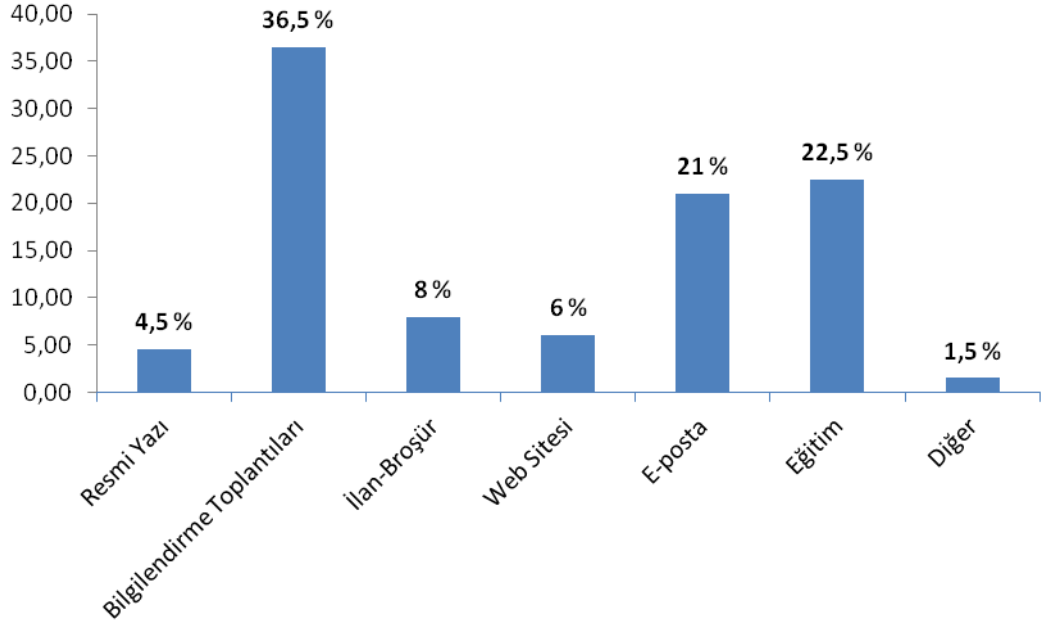
Araştırmaya katılan işletmelerin %66’sının destek kurumlarında çalışan personelin iletişim ve yönlendirmeleri iyi bulunduğunu belirtmeleri, destek birimlerinden yeterli seviyede bilgi ve hizmet aldıklarının göstergesi olabilir. Söz konusu kurumlarda çalışan uzman personellerin yabancı dil bilen, KPSS ve özel yarışma sınavlarına tabi tutularak tercih edilmeleri personellerin daha nitelikli olmalarını sağlamıştır. Aynı zamanda bu kurumların özel sektör anlayışı ile çalışıp, vatandaşın müşteri olarak görüldüğü ve memnuniyetlerinin ön plana alındığı kuruluşlar haline getirilmeleri verilen hizmetin kalitesini artırmıştır. Sonuç itibari ile altı çizilen bu noktaların hizmet alan tarafın memnuniyetini olumlu olarak etkilemiş olduğu düşünülmektedir.

Tablo 79: Bilgilendirme Faaliyetleri

Bilgilendirme Faaliyetleri	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
Resmi Yazı	9	4,50	4,50
Bilgilendirme Toplantıları	73	36,50	41,00
İlan-Broşür	16	8,00	49,00
Web Sitesi	12	6,00	55,00
E-posta	42	21,00	76,00
Eğitim	45	22,50	98,50
Diğer	3	1,50	100,00
Toplam	200	100,00	

Araştırmaya katılan işletmelerin desteklerden faydalanma düzeylerinin artırılması için hangi iletişim ve bilgilendirme kanallarının kullanılması konusunda yapılan çalışmada; işletmelerin %4,5'i resmi yazı, %36,5'i bilgilendirme toplantıları, %8'i ilan-broşür, %6'sı web sitesi, %21'i e-posta, %22,5'i eğitim ve %1,5'i diğer kanallar aracılığıyla bilgilendirilmek istendiğini belirtmişlerdir.

Şekil 52: Bilgilendirme Faaliyetlerinin Dağılımları

İşletmelerin %80'ninin bilgilendirme toplantıları, eğitim ve e-posta seçeneklerinde yoğunlaştığı Şekil 52'de görülmektedir. İşletmelerin yüzyüze görüşme imkanı ve gerektiğinde soru sorma şansları bulunduğundan bilgilendirme toplantıları ve eğitim seçeneklerini tercih ettikleri düşünülmektedir. Ayrıca, son dönemde artan internet kullanımı ve akıllı telefonların hayatımızda yer edinmesi ile e-posta seçeneğinin de önemli bir iletişim kanalı durumuna geldiğini göstermektedir.

Tablo 80: Kamu Desteklerinden Faydalanmak İçin Başvuru Yapılan Kurumlar

Başvuru Yapılan Kurumlar	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
KOSGEB	37	18,50	18,50
Kalkınma Ajansı	16	8,00	26,50
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	2	1,00	27,50
TÜBİTAK	1	0,50	28,00
Ekonomi Bakanlığı	2	1,00	29,00
Hazine Müsteşarlığı	2	1,00	30,00
Maliye Bakanlığı	0	0,00	30,00
İŞKUR	3	1,50	31,50
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	0	0,00	31,50
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	7	3,50	35,00
Diğer	1	0,50	35,50
Hiç başvuru yapılmadı	28	14,00	49,50
1-2	13	6,50	56,00
1-5	3	1,50	57,50
1-6	11	5,50	63,00
1-8	8	4,00	67,00
2-5	3	1,50	68,50
2-6	21	10,50	79,00
2-8	6	3,00	82,00
2-10	5	2,50	84,50
1-2-6	16	8,00	92,50
1-2-8	9	4,50	97,00
1-2-6-8	6	3,00	100,00
Toplam	200	100,00	

İşletmelerin kamu desteklerine başvuru durumları Tablo 80’de gösterilmiştir. Tabloya göre işletmelerin en çok başvuru yaptıkları kurum olarak ilk sırada %18,5 ile sadece KOSGEB, ikinci sırada ise %8 ile sadece Kalkınma Ajansı gelmektedir. Ayrıca, belirtilen 2 kuruma ek olarak hazine teşviklerinden faydalanmak adına Hazine Müsteşarlığı’na yapılan %16 oranında başvuru bulunmaktadır. Firmaların taşra teşkilatı oturmuş olana KOSGEB ve Kalkınma Ajanslarına başvurularının yoğun olarak bulunması bu kurumların son dönemde artan bilinirlik seviyeleri ile doğru orantılı olarak artmıştır. Ayrıca, bölgede yapılan yatırımlarda devlet desteklerinin bulunduğunu ve desteklerden faydalanılmasının merkezi otorite ile yaygın olarak teşvik edilmesi de son dönemde destek başvurularının artmasını sağlamıştır. Diğer kamu kurumlarına olan başvuruların nispeten daha az olmasının sebepleri; bu kurumların destek programları hakkında işletmelerin yeterli bilgi sahibi olmaması veya Diyarbakır’da sanayinin yeteri derecede gelişmemesi gösterilebilir.

Tablo 81: Kamu Desteklerinden Faydalanılan Kurumlar

Destek Alınan Kurumlar	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
KOSGEB	32	16,00	16,00
Kalkınma Ajansı	12	6,00	22,00
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	0	0,00	22,00
TÜBİTAK	0	0,00	22,00
Ekonomi Bakanlığı	1	0,50	22,50
Hazine Müsteşarlığı	2	1,00	23,50
Maliye Bakanlığı	0	0,00	23,50
İŞKUR	2	1,00	24,50
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	0	0,00	24,50
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	5	2,50	27,00
Diğer	1	0,50	27,50
Desteklerden hiç faydalanılmadı	79	39,50	67,00
1-2	8	4,00	71,00
1-6	7	3,50	74,50
1-8	5	2,50	77,00
2-5	1	0,50	77,50
2-6	17	8,50	86,00
2-8	3	1,50	87,50
2-10	4	2,00	89,50
1-2-6	11	5,50	95,00
1-2-8	6	3,00	98,00
1-2-6-8	4	2,00	100,00
Toplam	200	100,00	

Tablo 81’de detayları görüldüğü gibi işletmelerin yaklaşık %40’ı gibi büyük bir kısmı kamu desteklerinden faydalanamamakta, %16’sı sadece KOSGEB desteklerinden, %6’sı ise sadece Kalkınma Ajansı desteklerinden faydalanmıştır. KOSGEB, Kalkınma Ajansı ve Hazine Müsteşarlığı’na yapılan başvuru sayısına paralel olarak, desteklerden

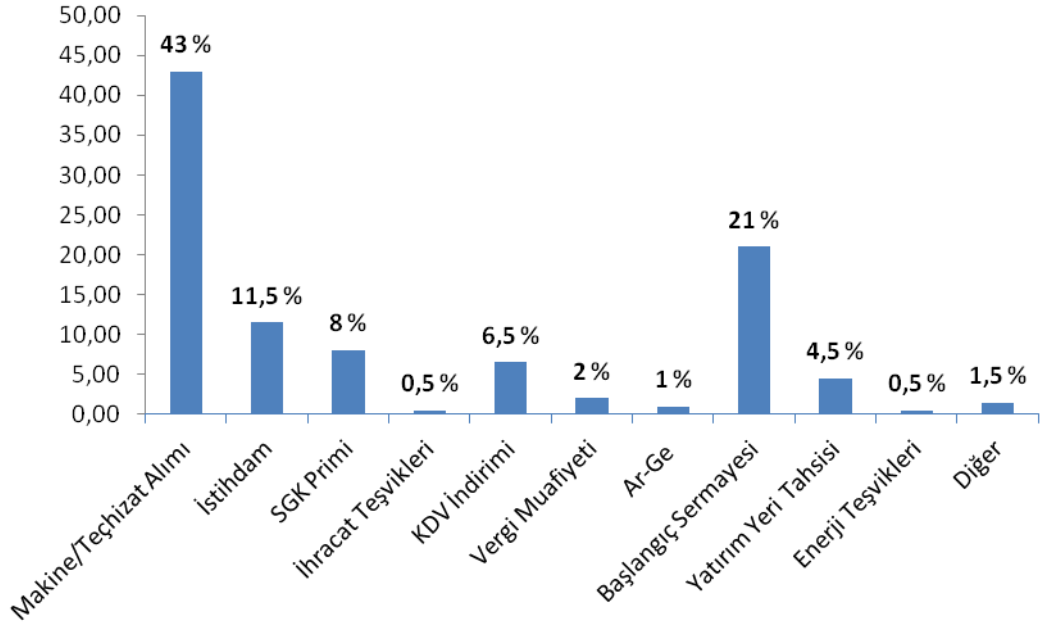
yararlanma oranı da yüksek sonuç vermiştir. Araştırmamıza katılan işletmelerin destek başvuru ve faydalanma düzeylerinin daha çok bu 3 kurum üçgeninde yoğunlaştığı görülmektedir. KOBİ'lerin alternatif finansman yöntemleri dışında, kamu kurumlarının vermiş olduğu destekler, hibeler, teşvikler ve yardımlar gibi finansman kaynakların arasında en çok başvuru yapılan ve en çok faydalanılan kurum olarak KOSGEB'in ilk sırada bulunması Gök (2012)'ün çalışması ile paralellik göstermektedir.

Tablo 82: Kamu Desteklerine İhtiyaç Duyulan Alanlar

Desteklere İhtiyaç Duyulan Alanlar	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
Makine/Teçhizat Alımı	86	43,00	43,00
İstihdam	23	11,50	54,50
SGK Primi	16	8,00	62,50
İhracat Teşvikleri	1	0,50	63,00
KDV İndirimi	13	6,50	69,50
Vergi Muafiyeti	4	2,00	71,50
Ar-Ge	2	1,00	72,50
Başlangıç Sermayesi	42	21,00	93,50
Yatırım Yeri Tahsisi	9	4,50	98,00
Enerji Teşvikleri	1	0,50	98,50
Diğer	3	1,50	100,00
Toplam	200	100,00	

Araştırma kapsamında incelenen işletmelerden alınan bildirimlere göre kamu desteklerine en sık ihtiyaç duyulan alanların başında %43 ile makine/teçhizat alımı gelmektedir. Bu oranı %21 ile başlangıç sermayesi, %11,5 ile istihdam ve %8 ile SGK primi izlemektedir.

Şekil 53: Kamu Desteklerinde İhtiyaç Duyulan Alanların Dağılımları

İşletmelerin %43 gibi bir oranda makine/teçhizat alımı konusunda destek istemeleri KOBİ'lerin ilk yatırım döneminde finansal açıdan yeteri kadar sermayelerinin olmadığını göstermektedir. Mevcut öz kaynaklarını diğer yatırım alanlarında kullanılmaları ve makine/teçhizatın toplam yatırım içerisindeki payının yüksek olması nedeniyle işletmelerin bu alandaki ihtiyacının arttığı düşünülmektedir. KOSGEB'in destek programlarında makine alımına yönelik başlıkların olması ve bazı dönemlerde makine kredisi programları uygulamaları ile kalkınma ajanslarının bu yöndeki çalışmaları ihtiyaçların karşılanması adına önemli adımlar olmakla birlikte yeterli olmamaktadır.

İşletmelerin %21'lik bir bölümünün başlangıç sermayesine ihtiyaç duydukları görülmektedir. Kamu destek programlarının neredeyse tamamında zorunlu eş finansman şartı bulunduğu ve yatırımın en az bir bölümünün işletme tarafından yapılması zorunluluğu düşünüldüğünde başlangıç sermayesi gibi bir alanda kamunun destek mekanizmaları çözüm üretemeyecektir. Sadece Ar-Ge ve inovasyon destekleri gibi bazı programlarda başlangıç sermayesinin işletmelere sağlandığı bunun dışında destek veren kamu kurumlarının başlangıç sermayesi sağlayarak KOBİ'lere destek olmak gibi

bir misyonunun bulunmadığı söylenebilir. Kamu politikalarının başlangıç sermayesi ile yatırım yapacak değil, bunun dışında öncelikle kendi öz sermayesi ile yatırım yapacak, riske ortak olacak sonrasında desteklenecek yatırımcı profili oluşturmaya çalıştığı kanaati hakimdir.

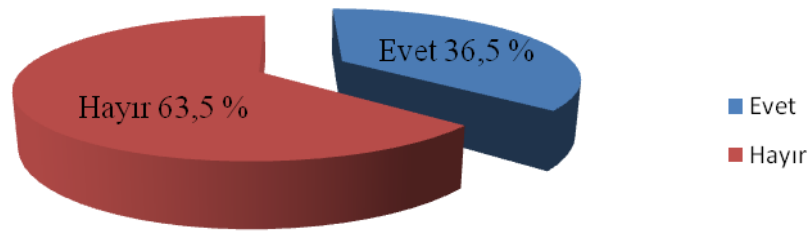
Anketin 3. ve son bölümünde Diyarbakır’da faaliyet gösteren KOBİ ölçeğindeki işletmelerin KOSGEB desteklerinden hangi oranlarda faydalandıkları, faydalanmayan işletmelerin nedenlerinin belirlenmesi, desteklerin işletmelerin yapısı üzerindeki etkileri ve çıktıları araştırılmaya çalışılmıştır.

Tablo 83: İşletmelerin KOSGEB Desteklerinden Faydalanma Durumu

KOSGEB Desteklerinden Faydalanma	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
Evet	73	36,50	36,50
Hayır	127	63,50	100
Toplam	200	100	

Tablo 83’te görüldüğü gibi araştırmamızda %36,5’lik oran ile işletmelerin 73 tanesi KOSGEB desteklerinden daha önce faydalandığını belirtmiş, %63,5 oran ile 127 tanesi daha önce KOSGEB’ten destek almadığını belirtmiştir.

Şekil 54: KOSGEB Desteklerinden Faydalanma Durumuna Göre Dağılım

Araştırma kapsamında görüşülen işletmelerin 3’te 1’inden fazla oranda KOSGEB desteklerinden faydalanmış olduğu görülmektedir. KOSGEB Diyarbakır HMM’nin son 5 yılda sağlamış olduğu kredi programlarından yaklaşık 3000 işletmenin faydalanmış olmasının bu oranın yükselmesine ciddi katkıları olmuştur. Diyarbakır’daki

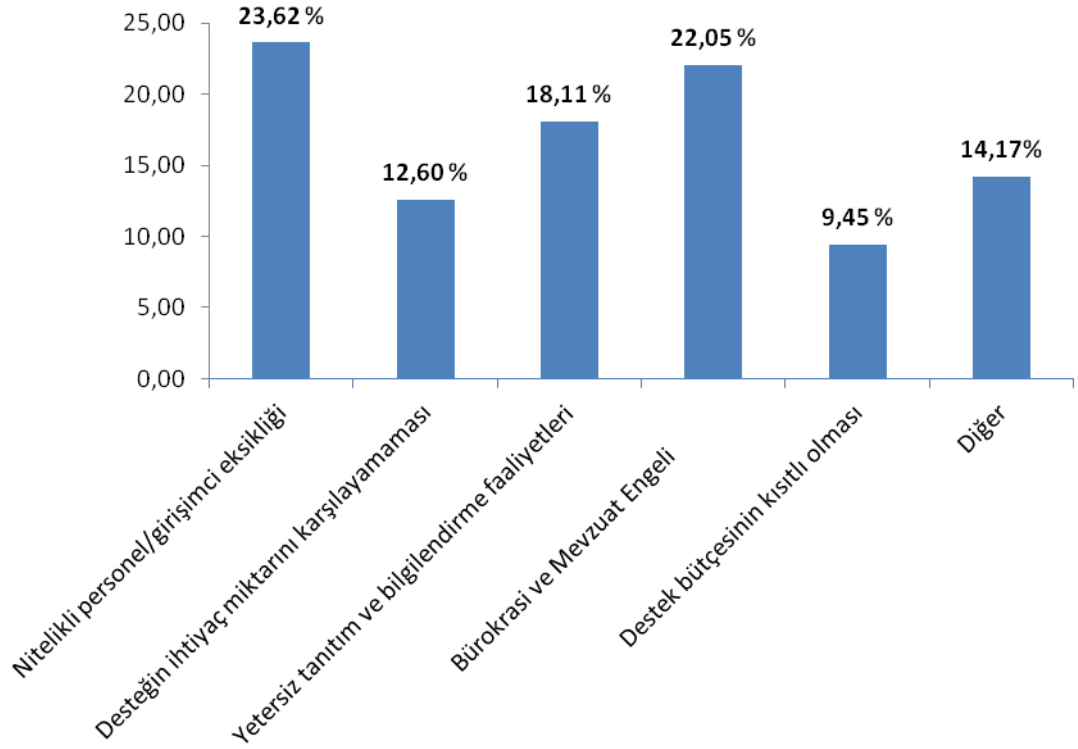
işletmelerin sağlanan bu kredi programları ile KOSGEB'in sadece kredi sağlayan bir kurum olarak düşünülmesine sebep olduğu gözlemlenmiştir. Kredi programlarına ek olarak sağlanan KOBİ proje destekleri ve her geçen gün artan girişimcilik desteği sayıları ile birlikte destek alan firma sayısı artmış, KOSGEB'in Diyarbakır'daki KOBİ'ler için önemli bir destek kurumu haline dönüşmesi sağlanmıştır. KOSGEB Diyarbakır HMM'nin 2006 yılında faaliyete geçtiği düşünüldüğünde, geçen süre içerisinde başarılı bir destek politikası izlediği söylenebilir.

Tablo 84: KOSGEB Desteklerinden Faydalan(a)mama Sebepleri

KOSGEB Desteklerinden Faydalan(a)mama Sebepleri	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
Nitelikli personel/girişimci eksikliği	30	23,62	23,62
Desteğin ihtiyaç miktarını karşılayamaması	16	12,60	36,22
Yetersiz tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri	23	18,11	54,33
Bürokrasi ve Mevzuat Engeli	28	22,05	76,38
Destek bütçesinin kısıtlı olması	12	9,45	85,83
Diğer	18	14,17	100,00
Toplam	127	100	

Tablo 84'te görüldüğü gibi işletmelerin; %23,62'si nitelikli personel/girişimci eksikliğini, %12,6'sı desteğin ihtiyaç miktarını karşılayamamasını, %18,11'i yetersiz tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerini, %22,05'i bürokrasi ve mevzuat engellerini, %9,45'i destek bütçelerinin kısıtlı olmasını ve %14,17'lik kesim ise diğer sebepleri gerekçe göstererek KOSGEB desteklerinden neden faydalan(a)madıklarını belirtmişlerdir.

Şekil 55: KOSGEB Desteklerinden Faydalan(a)mama Sebeplerinin Dağılımları

İşletmelerin KOSGEB desteklerinden faydalanamama gerekçelerinin temel sebebi daha önceki araştırma soruları ile uyum göstererek nitelikli insan kaynağı eksikliği olduğu belirtilmiştir. KOBİ'lerin bu alanda bir ihtiyaç içerisinde oldukları aşikârdır. İkinci sebep olarak bürokratik ve mevzuat engelleri sonucu alınmıştır. Destek mekanizmalarını işleten kamu kurumlarının uymak zorunda oldukları yasa, yönetmenlik ve uygulama esasları bulunmaktadır. Bu durumda firmaların gerekli bilgi/belgeleri temin etmeleri gerekmektedir. Ayrıca, mevzuat engeli içerisinde bütün bilgi/belgeleri sağlayabilmesine karşın desteklerden faydalanmak için gerekli şartları taşımayan işletmeler de dâhildir. Örnek vermek gerekirse; KOSGEB'in uygulamakta olduğu Yeni Girişimci Destek Programı, yeni kurulacak işletmelere sağlanan bir destektir. Mevcut işletme sahiplerinin söz konusu destek programından faydalanamama sebebi mevzuat engelidir. Bu konuda merkezi otoritenin bürokratik işlemleri daha az duruma getirmesi ve destek programlarındaki hedef kitlenin daha geniş tutulması ile çözüm üretilebilir.

Üçüncü sırada yer alan yetersiz ve tanıtım faaliyetlerinde işletmelerin destek programlarından bihaber oldukları görülmüştür. KOSGEB ve diğer kamu kurumlarının bu alanda tanıtım faaliyetlerini artırmaları ve daha geniş bir kitleye ulaşmaları önerilmektedir.

Diğer seçeneğini belirten işletmelerin gerekçeleri incelendiğinde, firmaların büyük bir kısmının daha önce herhangi bir girişimde bulunmamış veya KOSGEB'in destekleyeceği bir yatırım yapmamış olmaları sebebiyle başvuruda bulunmadıkları görülmüştür.

KOSGEB destek programlarından faydalanan işletmelerden alınan geribildirimler Tablo 85'te gösterilmiştir.

Tablo 85: İşletmelerin KOSGEB Destekleri ve Etkileri Hakkındaki Görüşleri

		Katılıyor	Kısmen Katılıyor	Kararsız	Kısmen Katılmıyor	Katılmıyor	Ortalama
		Frekans/Oran	Frekans/Oran	Frekans/Oran	Frekans/Oran	Frekans/Oran	
1	KOSGEB destekleri hakkında işletmemizin bilgi düzeyi yeterlidir.	15	7	11	13	27	3,41
		20,5%	9,6%	15,1%	17,8%	37,0%	
2	KOSGEB destekleri için yapılan tanıtım faaliyetleri yeterlidir.	18	12	5	15	23	3,18
		24,7%	16,4%	6,8%	20,5%	31,5%	
3	KOSGEB desteklerinin işletmemizin finansal yapısına önemli katkısı olmuştur.	32	24	3	6	8	2,10
		43,8%	32,9%	4,1%	8,2%	11,0%	
4	KOSGEB destekleri rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır.	46	13	7	3	4	1,71
		63,0%	17,8%	9,6%	4,1%	5,5%	
5	KOSGEB desteklerinin kısa dönem ödemelerimizin yapılmasında önemli katkısı olmuştur.	34	16	8	6	9	2,18
		46,6%	21,9%	11,0%	8,2%	12,3%	
6	KOSGEB desteklerinin işletmemize psikolojik (motivasyon artırıcı) katkıları olmuştur.	13	18	31	8	3	2,59
		17,8%	24,7%	42,5%	11,0%	4,1%	
7	KOSGEB destekleri ile düşük maliyetli finansman ihtiyacımız karşılanmıştır.	35	24	2	5	7	1,97
		47,9%	32,9%	2,7%	6,8%	9,6%	
8	KOSGEB destekleri ile istihdamımız artmıştır.	31	21	8	6	7	2,14
		42,5%	28,8%	11,0%	8,2%	9,6%	
9	KOSGEB destekleri ile ihracatımız artmıştır.	5	3	62	1	2	2,89
		6,8%	4,1%	84,9%	1,4%	2,7%	
10	KOSGEB destekleri ile üretim miktarımız/çeşitliliğimiz artmıştır.	26	31	2	11	3	2,10
		35,6%	42,5%	2,7%	15,1%	4,1%	
11	KOSGEB destekleri ile pazarlama faaliyetimiz artmıştır.	20	23	9	10	11	2,58
		27,4%	31,5%	12,3%	13,7%	15,1%	
12	KOSGEB destekleri ile işletmemizin fiziksel kapasitesi gelişmiştir.	44	15	4	7	3	1,77
		60,3%	20,5%	5,5%	9,6%	4,1%	

Araştırmanın 3. bölümünde KOSGEB desteklerinin KOBİ'ler üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Tablo 85'te detayları görülen sonuçlara göre; işletmelerin %30,1'i KOSGEB destekleri hakkında bilgi düzeylerinin yeterli olduğunu, %41,1'i KOSGEB destekleri için yapılan tanıtım faaliyetlerini yeterli gördüğünü, %76,7'si KOSGEB desteklerinin finansal yapılarına önemli katkıları olduğunu, %80,8'i gibi yüksek bir oranı KOSGEB desteklerinin rekabet güçlerinin artmasına katkı sağladığını, %68,5'i KOSGEB desteklerinin kısa dönem ödemelerinin yapılmasında önemli katkısı olduğunu, %42,5'i KOSGEB desteklerinin işletmeye psikolojik (motivasyon artırıcı) katkılar sağladığını, %80,8'i KOSGEB destekleri ile düşük maliyetli finansman ihtiyaçlarının karşılandığını, %71,2'si KOSGEB destekleri ile istihdamlarının arttığını, %11'i KOSGEB destekleri ile ihracatlarının arttığını, %78,1'i KOSGEB destekleri ile üretim miktarları/çeşitliliklerinin arttığını, %58,9'u KOSGEB destekleri ile pazarlama faaliyetlerinin arttığını, %80,8'i KOSGEB destekleri ile işletmelerin fiziksel kapasitesinin geliştiğini belirtmiştir.

İşletmelerin KOSGEB destekleri hakkındaki görüşleri değerlendirildiğinde; %30,1'i KOSGEB destekleri hakkında yeterli bilgi sahibi olduklarını belirtirken, %50'den fazlası KOSGEB destekleri hakkında bilgi düzeylerinin yetersiz olduğunu beyan etmiştir. Çalışmanın 2. bölümünde işletmelere sorulan kamu destekleri hakkındaki bilgi düzeylerine göre (%17 yeterli ve %61,5 yetersiz) KOSGEB desteklerinin bilinirliğinin daha fazla olduğu görülse de salt çoğunluğun destekler hakkındaki bilgi düzeyleri yeterli seviyede değildir. Çalışmanın devamında KOSGEB destekleri için yapılan tanıtım faaliyetlerinin hangi aşamada olduğu ölçülmeye çalışılmış ve işletmelerin %41,1'i faaliyetleri yeterli bulurken, %52,1'i yeterli bulmamıştır. Kamu desteklerinin geneline göre yine daha iyi sonuçlar alınmasına karşın, KOBİ'lerin bilgi düzeylerinin artırılması ve destekler için yapılan tanıtım faaliyetlerinin artırılması ihtiyacı bulunmaktadır. Kamu kurumları destekleri hakkındaki bilgileri ve tanıtım faaliyetlerini genelde katıldıkları konferans, sempozyum ve toplantılarda yapabilmektedirler. Belirtilen iletişim kanallarına ek olarak, işletmelerin çalışmamızda bilgi almak istedikleri bilgilendirme toplantıları, eğitim ve e-posta yollarının da kullanılmasında fayda görülmektedir.

Çalışmaya katılan işletmelerin %75'inden fazlası KOSGEB desteklerinin finansal yapılarına önemli katkıları olduğunu belirtmişlerdir. KOSGEB desteklerinden en düşük destek oranının %60 olması ve bu oranın destek çeşitlerine göre %100'e kadar çıkmasının sonuçlarının olumlu yansımalarının bu durumu sağladığı düşünülmektedir. Örnek vermek gerekirse, yeni girişimci destek programında işyerini yeni faaliyete almış bir girişimcinin birkaç ay sonra alacağı 3000 ₺ işletme kuruluş desteği ile 15.000 ₺ kuruluş dönemi makine, teçhizat ve ofis donanım hibe desteklerinin işletmenin kırılgan olduğu ilk dönemlerde ciddi bir katkı anlamına geldiği tartışılmazdır.

İşletmelerin %80,8'i desteklerin rekabet güçlerinin artmasına katkı sağladığını belirtmişlerdir. Globalleşen pazarda önemli konumda bulunan KOBİ'lerin artan yerel ve ulusal rakipleri ile mücadele edebilmeleri için desteklenmeleri ve güçlendirilmelerinin KOSGEB vb. kurumlarla sağlanması, KOBİ'lerin büyümelerine ön ayak olacaktır.

İşletmelerin %68,5'i KOSGEB desteklerinin kısa dönem ödemelerinin yapılmasında önemli katkıları olduğunu ve %80,8'i destekler ile düşük maliyetli finansman ihtiyaçlarının karşılandığını belirtmiştir. İşletmelerin kısa vadeli borçlarını zamanında ödeyebilme gücünü gösteren cari rasyolarını düşük tutmaları onlar için hayati öneme sahiptir. Bu sayede işletmeler varlıklarını devam ettirebilecek ve öz kaynaklar dışında herhangi bir dış finansmana ihtiyaç duydıklarında temin edebileceklerdir. KOSGEB'in son yıllarda %0 veya çok düşük faiz oranlarıyla sağlamış olduğu krediler sayesinde işletmelere düşük maliyetler ile finansman ihtiyaçlarını gidermiş ve kısa dönem ödemelerini gerçekleştirebilmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın (TCMB'nin) 2014 başlarında artan kur baskısı ile %4 oranında artırdığı faiz oranları ile işletmelerin banka yoluyla sağladıkları finansman ihtiyaçlarında maliyetleri artmıştır. KOSGEB ve diğer kurumların bu dönemlerdeki desteklerinin KOBİ'ler için önemi artmıştır.

İşletmelerin %42,5'i desteklerin işyeri motivasyonlarına katkıları olduğunu belirtmişlerdir. KOBİ'lere kamu destek mekanizmaları sayesinde yalnız olmadıkları mesajının verilmesi ve bunun hissettirilerek devletin sıcak yüzünün gösterilmesi sosyal devlet anlayışı ile örtüşmektedir.

Araştırma kapsamında görüülen işletmelerin %71,2'si KOSGEB destekleri ile istihdamlarının arttığını belirtmişlerdir. KOSGEB'in yürütmüş olduğu programlarda proje bazlı desteklerde proje kapsamında istihdam edilecek personeller ile girişimcilik desteği kapsamında işletmede çalışacak personellerin desteklenmesi Türkiye'de işsizlik oranında sondan 2. sırada bulunan Diyarbakır ekonomisi için can damarı oluşturmaktadır. Destekler sayesinde işletmeler ekstra bir personel istihdamının kendilerine getireceği maliyetin bir kısmını KOSGEB aracılığıyla temin etme fırsatı yakalamaktadırlar. Ayrıca, KOSGEB'in sağlamış olduğu nitelikli eleman desteği sayesinde istihdamın daha eğitimli kişiler arasından yapılması sağlanmakta olup ülkemizdeki üniversite mezunu işsizlerin sayısı bir nebze de olsa azaltılmaktadır. Nitelikli eleman istihdam desteği aracılığıyla KOBİ'lere kaliteli ve verimli mal/hizmet üretme fırsatı ile çağın gerektirdiği daha bilimsel ve teknik uygulamalara ulaşma imkânı sağlanmaktadır.

Diyarbakır'daki ihracat rakamları önceki bölümlerde detaylı olarak anlatıldı. Son yıllarda artan bir şekilde ihracat miktarı yükselmiş olsa bile ilde ihracat yapan sadece 161 işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerin bir kısmı çalışmamıza dâhil olmuştur. Buna göre; işletmelerin sadece %11'i KOSGEB destekleri ile ihracatlarının arttığını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan işletmelerin büyük bir kısmı ihracat yapmadıklarından, söz konusu soruda kararsızım seçeneğine yönlendikleri görülüyor.

İşletmelerin %78,1'i KOSGEB destekleri ile üretim miktarı veya üretim çeşitliliklerinin arttığını belirtmektedir. KOSGEB'in kurum olarak 2009 yılına kadar sanayi sektörüne hizmet vermesi ve firmaların üretici olmaları yönünde onları bilinçlendirdiği, yönlendirdiği ve desteklediğini bilmekteyiz. KOSGEB uygulama esaslarında da üreticilere öncelik tanımaktadır. Bu durum destek programlarının şekillendirilirken üretici firmaların mutlaka düşünülmesini sağlamaktadır. Örneğin, üretici firmalar; ürün veya mamullerini Test, Analiz ve Kalibrasyon desteği ile ilgili laboratuarlarda test ettirebilmektedir. Uygulanan bu politikalar işletmelerin üretim miktarlarının atmasına ve çeşitlenmesine katkı sağlamaktadır.

Tablo 85'te KOSGEB desteklerinin işletmelerin pazarlama faaliyetleri üzerindeki etkileri araştırılmaya çalışılmıştır. Buna göre işletmelerin neredeyse %60'ı KOSGEB destekleri ile pazarlama faaliyetlerinin arttığını belirtmiştir. KOSGEB

tarafından KOBİ'lerin yurt içi ve yurt dışı pazar paylarını artırmak amacıyla tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin geliştirilmesi adına sağlamış olduğu destek programları bulunmaktadır. Örneğin; Tanıtım Desteği ile işletmelerin broşür/ürün kataloğu giderleri ile yurt dışında yayınlanan veya dağıtılan basılı yayınlara reklam verme giderleri desteklenmektedir. Yine yurtiçi fuarlara katılan işletmelerin alan için verdikleri kira giderleri geri ödemesiz olarak desteklenmektedir. Son olarak KOBİ'lerin uluslararası işbirliğini temin etmeleri sağlamak, ürünlerini dış ülkelere pazarlamak amacı ile yurt dışı iş gezileri düzenlenmekte ve desteklenmektedir. Bu çalışmalar ile işletmelerin pazarlama faaliyetlerinin artırılması ve marka bilinirliklerinin yükselmesi sağlanmaktadır.

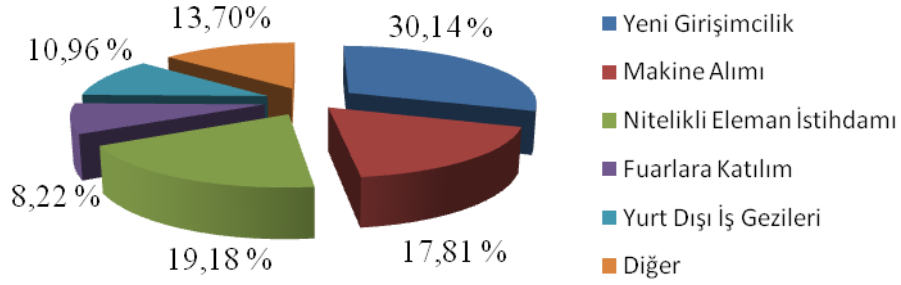
Araştırmamıza katılan KOBİ'lerin yaklaşık %80,8 gibi çok büyük kısmı KOSGEB destekleri ile işletmelerinin fiziksel kapasitesinin geliştiğini belirtmişlerdir. KOSGEB Diyarbakır HMM'nin sağlamış olduğu makine kredisi sayesinde ildeki çok sayıda işletme uzun zaman planlayıp fakat alamadıkları makineleri almışlardır. Bunun dışında KOSGEB tarafından sağlanan birçok programda makine, teçhizat ve ofis donanımlarına destek verildiğinden, desteklerden faydalanan işletmelerin doğrudan fiziksel kapasiteleri gelişmektedir. İşletmelerin büyük çoğunluğunun bu yönde ihtiyaçlarının olması ve KOSGEB gibi kamu kurumlarından destekleme ile makine alabilecekleri algısının oluşması bu sebeptendir.

Tablo 86: KOSGEB Desteklerinin En Çok Kullanıldığı Alanlar

KOSGEB Desteklerinin En Çok Kullanıldığı Alanlar	Frekans (N)	Yüzde (%)	Kümülatif Oran (%)
Yeni Girişimcilik	22	30,14	30,14
Makine Alımı	13	17,81	47,95
Nitelikli Eleman İstihdamı	14	19,18	67,12
Fuarlara Katılım	6	8,22	75,34
Yurt Dışı İş Gezileri	8	10,96	86,30
Diğer	10	13,70	100,00
Toplam	73	100	

Tablo 86’da araştırma kapsamında incelenen işletmelerin KOSGEB desteklerini en çok kullandıkları alanlar gösterilmiştir. Tabloya göre; işletmelerin %30,14’ü destekleri işletmelerini kurarken ve yeni bir işe girişimde bulurken kullandıklarını, %17,81’i makine alımında, %19,18’i nitelikli eleman istihdamında, %8,22’si fuarlara katılımda, %10,96’sı yurt dışına yapılan iş gezilerinde, kalan %13,70’lik kesim ise diğer alanlarda kullandıklarını belirtmişlerdir.

Şekil 56: KOSGEB Desteklerinin En Çok Kullanıldığı Alanların Dağılımları

KOSGEB desteklerinin yaklaşık %70’inin 3 alanda kullanıldığı Şekil 56’da görülmektedir. Buna göre Diyarbakır’daki işletmelerin bu 3 alana yönelik ciddi ihtiyaçlarının olduğu düşünülebilir. Yeni yatırımları teşvik etmek ve bölgedeki KOBİ’lerin gelişiminin sağlanması için özellikle bu 3 alana yönelik hedef ve faaliyetlerin tespit edilmesi ve uygulamaya geçilmesinde fayda sağlanabilir.

İşletmelere, çalışmamızın son bölümünde açık uçlu bir alan bırakılarak görüşlerinin paylaşılması istenmiştir. Çalışmamıza katkıda bulunan işletmelerin yaklaşık 3'te 1'i bu bölümde görüşlerini paylaşmıştır. Elde edilen görüşlerde, işletmelerin bir kısmı memnuniyet ve teşekkürlerini iletmiş, bir kısmı destek süreçlerinde istenen belgelerin azaltılması talebinde bulunmuş, bir kısmı bütçelerin artırılması ve daha kısa zamanda destek verilmesini istemiş, bir kısmı da kamu destek mekanizmalarının desteklenecek giderler arasına almadıkları ticari mal ve taşıt gibi alımlara da destek verilmesini talep etmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

KOBİ'lere yönelik kamusal destekler dünya örneklerinde olduğu gibi Türkiye'de de ekonomi politikasının ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Türkiye ekonomisinin temelini oluşturan KOBİ'lerin önemi ülkemizde son yıllarda daha da anlaşılmaya başlanmıştır. Ülkemizde yer alan özel sektör ve sermaye birikiminin görece yetersizliği, bölgesel gelişmişlik farklılıkları, istihdam ve bazı sektörlerin özel olarak desteklenme ihtiyacı nedeniyle; hibe, yardım, teşvik, destek, sübvansiyon ve katkı adları altında devlet otoritesi tarafından uzun zamandır birçok destek verilmekte olup bunların bir arada toplandığı referans bir çalışmanın eksikliği birçok KOBİ tarafından hissedilmektedir. Bu sebeple çalışmamızda, kamu destekleri konusunda KOBİ'lere referans kaynak oluşturacak bir destek haritası oluşturmak, kamu desteğinin ne olduğu konusunda bir farkındalık yaratmak ve kamu desteklerinden yararlanma düzeylerinin artırılması için önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Son yıllarda kamu tarafından KOBİ'lere sağlanan destek türlerinde ve miktarlarında önemli derecede artışlar meydana geldiği gibi desteklere ulaşmadaki bürokratik işlemler de eskisine nazaran bir hayli azalmıştır. Bunun doğal sonucu olarak KOBİ'lerin devlet desteklerinden faydalanma düzeyleri artmıştır. Bu desteklerden beklenen faydaların sağlanabilmesi için; hedef grup ve ihtiyaç analizlerinin doğru şekilde yapılması, uygun araçlarla desteklenmiş programların oluşturulması, uygulamanın düzenli bir şekilde izlenmesi ve gelişmelerin değerlendirilerek tedbirlerin zamanında alınması gerekmektedir. Ayrıca, desteklerin kullanım oranlarının artması KOBİ'ler için olumlu neticeler doğursa da ekonominin genelinde bir değişim yaşanması ve tüm sektörlerde değişimi harekete geçirmek adına *daha çok sayıda KOBİ'ye daha az miktarda destek verilmesi* şeklinde uygulanabilecek alternatif bir modelin hem kamuya hem de ekonomiye daha fazla fayda sağlayabileceği düşünülmektedir.

KOBİ'lerin karşılaştıkları temel sorunların başında finansman sorunları yer almaktadır. Araştırmamızda görüldüğü üzere işletmelerin neredeyse 1/3'ü karşılaştıkları temel sorunu finansman olarak belirtmişlerdir. Bu durum literatürdeki çalışmalarla da örtüşmektedir. Gök (2012), Çelik (2007), Çatal (2007) ve Civil (2008) tarafından yapılan çalışmalar, araştırma kapsamına alınan firmaların büyük bir kısmının finansman sorunlarıyla karşılaştıklarını ortaya koymaktadır. Bu sorunla karşılaşan işletmelere, çözüm için uzun vadeli ve ucuz kredi imkânları sağlanmalı, büyüme ve gelişme için belirtilen desteklerden daha etkin faydalanmaları sağlanmalıdır. Bu sebeple banka dışı destekçi kuruluşların daha aktif rol almaları ve banka kredilerinde istenen teminatların en aza indirilmesi çözüm için önayak olacaktır. KOBİ'lerin finans kaynaklarına ulaşmalarını kolaylaştırıcı destek mekanizmalarının yanı sıra teminat sorunlarına çözüm olarak Kredi Garanti Fonu gibi çeşitli kurum ve kuruluşların, KOBİ'lerin finansman kaynaklarına ulaşmalarını kolaylaştırıcı adımlar atması gerekmektedir.

Çalışmamızda da ortaya çıkan bölgedeki nitelikli eleman sorununa çözüm bulunmalı, işletmelerin daha profesyonel yönetilmeleri için uzman kişiler istihdam etmeleri sağlanmalı ve desteklenmelidir. KOSGEB'in sunmuş olduğu Nitelikli Eleman Desteği yaygınlaştırılmalı ve desteğin sadece lisans mezunlarına değil ön lisans mezunlarına da verilmesi sağlanarak hedef kitlesi genişletilmelidir. Bu şekilde kalifiye elemanların bölge dışına çıkmamasına olanak sağlanmış olacaktır. Belirtilen eksikliğin dışında finansman, sanayi alanlarındaki yetersizlik, bilgi ve verimli üretim teknolojisi eksikliği, yönetim ve kontrol sistemlerinin etkin kullanılamaması, danışmanlık hizmetlerine erişimde sıkıntılar ile bunlarla bağlantılı sorunlardan muzdarip oldukları açıktır. Bugün birçok ülkede bu tür eksiklikler farklı boyutlarda yaşansa da Türkiye'de daha çok karşılaşıldığı barizdir. Her işletmenin bir ya da daha fazla sayıda nitelikli eleman istihdam edemeyeceği ve bu sorunları tek başına çözemeyeceği gerçeği göz önünde bulundurularak, işletmelerin profesyonel destek alabilecekleri bir kamu mekanizmasının oluşturulmasında fayda bulunmaktadır. KOSGEB, Kalkınma Ajansları, Ticaret ve Sanayi Odaları gibi kurumların uzman personellerinin sayısı artırılarak işletmelerin belirli periyotlarla ziyaret edilmeleri sağlanmalı ve her işletmenin analizi yapılmalıdır. Bu şekilde işletmelerin sorunlarının çözümünde fikir alışverişi sağlanmalı, kurumsallaşma süreçlerini tamamlamaları ve desteklerden daha fazla yararlanabilmeleri için karşılıksız danışmanlık hizmeti verilerek yönlendirilmelidir.

İşletmelerin profesyonel yöneticiler istihdam etmeleri ve yöneticilerin yetkinlik düzeylerinin artırılması gereklidir. İşletmelerin birçoğunun yöneticilik eğitimi almadan sadece tecrübe ile hareket ettikleri ve genelde işyeri sahibi tarafından yönetildikleri görülmektedir. Bu durum yerine işyeri sahibi de olsa profesyonel yönetim anlayışının hâkim olması için eğitim alması şarttır. Aksi takdirde işletmelerin pek çok fırsatı kaçıracağı ve sorunun temeline ulaşamayacağı açıktır. Büyümek isteyen KOBİ'ler; profesyonel yönetim desteğini ihmal etmemeli ve bunun için bir yönetim takımı oluşturmalıdır.

KOBİ'lerin ekonomik ve toplumsal kalkınmada üstlendikleri rol, ülkelerin ekonomik ve sosyal yapısına göre farklılık göstermektedir. Küreselleşme süreci ile KOBİ'ler esnek yapıları sayesinde dünya ekonomisinde önemli kuruluşlar haline gelmişlerdir. Güçlü ekonomilerin büyük işletmeler kadar küçük işletmelere de ihtiyacının olması, tüm dünyada KOBİ'lerin bu denli önemli olmasının nedenleri arasında bulunmaktadır. Bu sebeple küçük işletmelerin optimum büyüklüğe ulaşması için çalışmamızda belirtilen resmi kurumlarla birlikte özel kuruluşların çaba göstermesinin gerekliliği netleşmiştir. Bu sayede sağlam bir KOBİ yapısı oluşturulabilir ve iktisadi gelişme, sosyal barış ve siyasi istikrarın sağlanması daha mümkün hale gelebilir.

Kamu tarafından sağlanan desteklerin miktarı ve sayısının bilinmesine karşın etkinliğinin ölçülmesi zordur. Destek programlarının derinliği, KOBİ'lerde homojen bir dağılımın olmaması, kayıtlı olmayan faaliyet ve iş alanlarının olması ile bazı büyük sektörlerin destek mekanizması dışında kalması istatistikî verilerin sağlıklı olmasını engellemektedir. Fakat kamunun otoritesi göz önünde bulundurularak desteklerin etkinliğinin ölçümü mümkün olduğu kadar sağlanmalı ve destekler daha etkin kanallara yönlendirilmelidir.

Büyük oranda mikro ölçek seviyesinde faaliyet gösteren KOBİ'ler ölçek ekonomisinin avantajlarından yoksundur. Küçük hacimli ve düzensiz girdi siparişleri nedeniyle tedarikte kalite standardı ve iskonto sağlayamamakta, aynı şekilde pazarlama aşamasında da küçük hacimli iş paketleri nedeniyle maliyet dezavantajı ile karşılaşmaktadırlar. Tasarım, Ar-Ge ve bilgi teknolojileri alanlarındaki nitelikli insan kaynağı maliyetini, bu ihtiyacın zorunluluk arz ettiği dönemlerin sürekli olmaması

nedeniyle üstlenmekten imtina etmektedirler. Bu nedenlerle, KOBİ'lerin tedarik, Ar-Ge, tasarım ve pazarlama amaçlı işbirlikleri için bir araya gelmeleri gerekmektedir (2011-2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2011).

Araştırma esnasında görüşülen KOBİ'lerden alınan geribildirimlere göre, desteklerin yeterince bilinmediği ortaya çıkmıştır. Bunun yanında desteklerin sadece belirli bir kesim tarafından kullanıldığı/kullanılabileceği düşüncesi bir kısım işletmede hâkimdir. Bu yanlışın kırılması için kamu otoritesi tarafından yerel ve ulusal basın yolu ile destekler ve yararlanma koşullarının kısaca anlatılmasında, TV ve gazete reklamları yapılmasında fayda görülmektedir. Bu politika ile desteklerin daha geniş bir alana yayılması ve daha fazla sayıda KOBİ'nin istifade etmesi sağlanmalıdır.

Araştırma kapsamında yapılan anket çalışması sonuçları, Diyarbakır'da faaliyet gösteren KOBİ ölçeğindeki işletmelerin büyük bir kısmının muhasebe/finansman birimi olduğunu gösterse de bu durumun işletmelerin çoğunluğu için fiili durumu yansıttığı söylenemez. İşletmelerin büyük bir kısmının dışarıdan alınan SM, SMMM veya YMM hizmetini muhasebe/finansman birimi olarak düşündükleri gözlenmiştir.

Araştırmaya katılan işletmelerde büyüklük ölçütü olarak çalışan sayısı dikkate alınır, işletmelerin çoğunluğunun mikro işletme vasfı taşıdığı, kayıt dışı faaliyet gösterdiği ve henüz kurumsallaşma sürecinin başında veya kurumsallaşmayı ihtiyaç olarak görmedikleri söylenebilir. İşletmeler; stratejik planlama, insan kaynakları uygulamaları, genel yönetim, finansman ve kurumsallaşma sürecine ilişkin konularda nitelikli eğitim ve danışmanlık hizmetleri almalıdır. Yöneticilerinin kurumsallaşma konusundaki bilgi açığı, Ticaret ve Sanayi Odası, üniversite ve diğer sivil toplum örgütleri tarafından düzenlenecek eğitimlerle giderilmelidir. KOSGEB ve Kalkınma Ajansları tarafından işletmelerde kurumsallaşmayı hızlandıracak ve finansman kaynaklarına erişimi kapsayacak konularda toplantılar ve çalıştaylar düzenlenmelidir. Bunun yanında, kamu desteklerinin de bu süreci destekleyecek şekilde yapılandırılmalıdır. Belirtilen uygulamalar başarıya ulaşırsa kayıt dışı ekonomi oranı azalacak ve işletmeler aynı zamanda kayıt altına da alınmış olacaklardır.

KOBİ'lere yönelik faaliyette bulunan kurum ve kuruluşlar (Bakanlıklar, KOSGEB, Kalkınma Ajansları, KGF, Eximbank vb) arasında işbirliği sağlanmalı ve işbirliği sonucunda birbirini destekleyen kamu destek mekanizmaları oluşturulmalıdır. Bu sayede desteklerin daha etkin ve yaygın dağılımı sağlanabilecek, amaç ve ihtiyaca yönelik destekler geliştirilebilecektir. Ülkemizde KOBİ'lere sağlanan desteklerin bir bütün olarak tek bir merkezden yönetilmesini kontrol altına alacak ve KOBİ politikasını millileştirecek, koordine edecek bir kurumun olmasında fayda bulunmaktadır. Bu kurum bir KOBİ Bakanlığı olabileceği gibi ulusal olarak bu görevi yürütecek KOSGEB gibi kurumlar da olabilir.

KOBİ'ler ile ilgili hedeflere ulaşılması için işletmelerin *genel iş ortamlarının güçlendirilmesi* en öncelikli konulardan biri olmalıdır. KOBİ'lerin gelişimini destekleyen bir ekonomik ortamın tesis edilmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir. Enflasyonun AB hedeflerine paralel olarak aşağıya çekilerek istikrara kavuşturulması ile faiz oranlarında enflasyon kaynaklı artışların engellenmesi ve döviz kurlarının tatmin edici uluslararası rekabet edebilirliğini sağlayacak istikrarlı bir seviyeye kavuşturulması önem kazanmaktadır. Bunun yanı sıra; tasarrufların daha etkin toplanarak özel sektör ve yatırımlara aktarılması, bunların ekonomiye ve özellikle de KOBİ'lere verilen kredilerin gelişimine katkıda bulunabilmesi için mevcut kredi sisteminin incelenmesi gerekmektedir. Bu sayede, KOBİ'lere hizmet vermek amacıyla özellikle yerelde olmak üzere daha iyi donanıma sahip bir bankacılık kültürünün geliştirilmesi faydalı olacaktır.

KOBİ'lerin mali piyasalara erişim imkânlarının iyileştirilmesi, risk sermayesi olanaklarının geliştirilmesi ve KOBİ'lere menkul kıymetler piyasalarına erişim imkânının sunulması uzun vadeli KOBİ politikaları arasında olmalıdır.

Ülkenin 2023 yılındaki 500 Milyar \$ ihracat hedefinin yakalanabilmesi için katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi gerektiği daha önce belirtilmişti. Bu sebeple; özellikle ulaşım, telekomünikasyon ve enerji alanlarında modern alt yapı ağlarının kurulması sağlanarak bu alandaki KOBİ'lerin sayısı artırılmalıdır. Bu alanlardaki rekabet politikası başta olmak üzere genel olarak rekabet politikası güçlendirilmeli, tekellerin yıkılması ve piyasaya yeni oyuncuların girmesinin desteklenmesi sağlanmalıdır. KOBİ'lerin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma kapasitelerini güçlendirmeye yönelik adımlar atılmalıdır. Genç öğrencilerin karşılaştığı zorlukların

aşılması ve Ar-Ge alanındaki artan taleplerin karşılanması için eğitimin genelinde insana ve malzemeye daha fazla yatırım yapılması önem kazanmaktadır.

Anketlerin ulaştırıldığı işletmeler kamu desteklerinden faydalanan veya faydalanmayanlar şeklinde genel bir kitle olmuştur. Çalışmalar yapılırken KOSGEB personeli olduğum bilgisinin verilmesi, işletme yetkililerinin anket sorularına cevap verirken işletmeleri olduğundan daha farklı gösterme ve genelde aile üyesi olan yöneticiler tarafından anketler doldurulduğundan, kendilerini başarılı gösterme eğilimi içerisine girdikleri gözlemlenmiştir. Bu nedenle ankette yer alan bazı unsurlara, işletmede yer almadığı ya da kısmen uygulandığı durumlarda da olumlu cevaplar verildiği kanaati uyanmıştır.

KOBİ'ler, toplam işletme sayısı ve istihdamdaki büyük paylarından dolayı Türkiye ekonomisinde önemli bir role sahiptir. Türk KOBİ'leri ortalama profilleri bakımından işgücü ve yıllık cirolarının daha düşük olması nedeniyle, Avrupa Birliği veya birçok OECD ülkesindeki KOBİ'lere nazaran farklılık göstermektedir. Ayrıca; know-how, beceri seviyesi, sermaye miktarı ve özellikle bilgi ve iletişim alanındaki modern teknolojiye erişim ve sağladığı avantajlardan faydalanma kabiliyeti açısından da geri durumdadır. Diğer birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'deki KOBİ'ler finansman bulma konusunda güçlük yaşamaktadır (OECD, 2004).

KOBİ'lerin mevcut sorunlarına özellikle de finansal sorunlarına yönelik uzun vadeli, akılcı ve verimliliği artırmaya yönelik politikaların oluşturulması kaçınılmaz bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu işletmeler, devlet tarafından gerekli yasal düzenlemeler yapılarak desteklenmeli, denetlenmeli ve teşvik edilmelidir. Kredi temin etmede yaşanan sorunların aşılması, kredi raporlama standartlarının oluşturulması, şeffaflığın sağlanabilmesi, teknolojik altyapılarının geliştirilmesi, vergi ve bürokrasi yüklerinin azaltılabilmesi için gerek devlet gerekse özel kuruluşların işbirliği içerisinde çalışmasında yarar vardır (Sarıkahya, 2012).

Diyarbakır sanayi kesimi özelinde ise, firmaların önemli bir kısmı hemşehrilik duygusu ve istihdam yaratma arzusu gibi duygusal nedenlerden dolayı illerine yatırım yapma kararı alırken, diğer bir önemli kısmı da bölgede yaşanan istikrarsız politik ortam ve sonucunda oluşan olumsuz imajdan dolayı illerine yatırım yapma kararı almaktan kaçınmaktadırlar (Özdas, 2009). Diyarbakır'ın Türkiye'nin **11. büyük kenti** olmasına karşın **sosyo-ekonomik performansı** ve buna paralel olarak **istihdam olanakları** yetersiz kalmaktadır. Sanayi alanında uzun yıllar eğitimsizlik, terör ve genel ekonomiden kaynaklanan istikrarsızlıklar nedeniyle kendi potansiyelini kullanamamış ve gelişme bakımından olması gereken düzeyin gerisinde kalmıştır. Ekonomik büyüme analizine göre, 2008-2011 yılları arasında bölge ekonomisindeki büyüme oranı (0,45) ülke ortalamasının (0,25) üstünde gerçekleşmiştir. Bu dönemde Diyarbakır ekonomisinde yaşanan büyüme (0,31) oranla bölge ekonomisinin büyüme oranının altında kalmasına karşın ülke ortalamasının üstünde gerçekleşmiştir. Diyarbakır'da son yıllarda hem sanayi üretimi hem de ihracat miktarı artmaktadır. Bölgenin 2002-2012 dönemindeki ihracat artışı 22 kattan daha fazla olmuştur. Diğer yandan ihracattaki artışa paralel olarak ihracatçı firma sayısında da artış yaşanmaktadır. İhracatçı firma sayısı Diyarbakır'da **18**'den **161**'e yükselmiştir. İlde yapılan ihracatın yaklaşık %50'si Irak'a yapılmaktadır. Yapılan analizler sonucunda; il ekonomisi, tarım ve madencilik potansiyellerinin itici gücüyle büyüme eğilimi gösterdiği, temel sektörlerin ilde yığılma gösterdiği, ancak değer zincirlerinin etkin işlememesi nedeniyle birincil üretimden ikincil üretime geçişte, bir başka deyişle imalat sanayi üretiminde yeterli performans gösteremediği, buna paralel olarak ihracat performansında geride kaldığı görülmektedir. Potansiyeli ile temel sektörler ve gelişen sektörlerde rekabetçi gücün arttığı; ancak sanayi alt yapısının yetersizliği, yoğun göçlerin etkisiyle işgücünün büyük bölümünün yeterli niteliğe sahip olmaması, girişimcilik kültürünün yetersiz olması ve bölgenin olumsuz imajı sonucu yatırım çekmede yaşanan sorunlar nedeniyle sektörel gelişmede rekabet gücünün görece düşük kaldığı görülmektedir. Yeni teşvik sistemi ve kamu destek mekanizmaları ile ciddi miktarlarda yatırım talepleri gelmekte; ancak Diyarbakır sanayi alt yapısının yetersiz olması ve uygun yatırım yeri sağlanmadığı için taleplere cevap verilememekte ve yatırım fırsatları kaybedilebilmektedir. Sanayinin hızla geliştiği ve yatırım taleplerine cevap verilebilmesi için sanayi altyapısının geliştirilmesi ve ivedilikle yeni organize sanayi alanlarının oluşturulması gerekmektedir.

KOSGEB, destek veren diğerk kamu kurumları ile işlemlerinin bağılı bulunduğları Oda ve STK'lar tarafından bilgilendirilen firmaların büyük bir kısmı, destek mekanizmalarından yararlanırken ciddi bir yönlendirme ve bilgilendirilme ihtiyacı hissetmektedir. İşlemlerinin bir kısmı desteklerden faydalanırken büyük bir kısmı sadece fikir sahibi olup uygulamada destek sürecini takip edecek nitelikli personellerinin ve bilgilerinin olmayışından yakınmaktadır. Aynı zamanda işlemlerinin büyük bir kısmı destek süreçlerinin bürokratik işlemlerinin fazlalığına dikkat çekmektedir. İşlemlerinin, sürecin yeterince bilinmemesinden kaynaklı olarak ön yargılı oldukları düşünülmektedir. Kamunun yeni dönemde sadece bir dilekçe veya talep formu ile işlemlerini desteklerden faydalandıramayacağı aşikârdır. Özellikle 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile kamu kaynaklarının daha etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesi ve kullanılmasını benimseyen bir anlayışla destek mekanizmalarının katma değeri yüksek, projelendirilmiş fikirlere kullanılacağı açıktır. İşlemlerinin destek sürecinde yakın takip edilmeleri ve yönlendirilmeleri ön yargıyı azaltacak ve süreci işlemler lehine sonuçlandıracaktır. Bunun yanında, destek mevzuatlarının daha basit hale getirilerek işlemlerinin anlayabilecekleri bir dille hazırlanması ve sadece işlemlerinin hazırlayabileceği belgelerin talep edileceği bir konuma getirilmesinin yararlı olabileceği düşünülmektedir.

KOBİ'ler ekonomik ve sosyal kalkınmanın önemli bir unsurunu oluşturmaktadır. Bu niteliklerinden dolayı KOBİ'lerin geliştirilmesine ilişkin ulusal politikalar ve araçların etkin şekilde çalışması ve rekabet gücünü etkileyen makro ortamın KOBİ ihtiyaçlarına duyarlı hale getirilmesi son derece önemlidir. KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılabilmesi amacıyla etkin ve erişilebilir bir destekleme sisteminin oluşturulması gerekmektedir. Bu sayede, bugünün küçük işlemlerinden, sadece öz kaynakları ile değil aynı zamanda kamu desteklerinden de faydalanarak; yönetimin, pazarlamanın, üretimin her alanında bilimsel teknikleri kullanan, güçlü bir finansal yapıya sahip ve yarının büyük ve rekabetçi işlemlerini yaratmak mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

- Akgemci, T. (2001). KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler, KOSGEB Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Haziran 2001, Ankara, <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Yayinlar.aspx?ref=9&refContent=33>, (17/01/2014).
- Akın, Z. (2010). Rekabet Hukuku Bağlamında Devlet Yardımları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: SDÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atılğan, T. (2006). KOBİ Niteliğindeki Tekstil ve Hazır Giyim İşletmelerinin Uluslar arası Pazara Açılmasında Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin Etkisi, Manisa: CBÜ, İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 13/1, 150.
- Ayanoğlu, K., Düzyol, C., İlter, N. ve Yılmaz, C. (1996). Kamu Yatırım Projelerinin Planlanması ve Analizi, Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
- Aykaç, M., Parlak Z. ve Özdemir S. (2009). Küreselleşme Sürecinde Rekabet Gücünün Arttırılması ve Türkiye'de KOBİ'ler, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:2008-24.
- Ayyagari, M., Thorsten B. ve Demirgüç Kunt A. (2003). Small and Medium Enterprises (SME) Across The Globe: A New Database, August, 5, World Bank Policy Research Working Paper 3127, <http://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-3127>, (19/11/2013).
- Balantekin, B. E. (2006). İhracatta KOBİ'lere Sağlanan Devlet Destekleri ve KOBİ'lerin İhracatta Karşılaştıkları Sorunlar ve Kayseri'de Bir Anket Uygulaması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: EÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bekçi, İ. ve Usul, H. (2001). Göller Bölgesindeki Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Finansal Sorunları ve Çözüm Yolları, Isparta: SDÜ. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, C.6, S.1, 111-125, <http://sablon.sdu.edu.tr/fakulteler/iibf/dergi/files/2001-1-8.pdf>, (10/01/2014).
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2014). KOBİ'lere Sağlanan Destekler, http://www.sanayi.gov.tr/Files/Attachments/OtherFiles/diger_kobi_destekleri-18092012164239.pdf, (18/09/2012).
- Cansız, M. (2008). Türkiye'de KOBİ'ler ve KOSGEB, Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı, Uzmanlık Tezi.

- Civil, B. (2008) KOBİ'lerin Finansal Sorunlarının Çözümünde Risk Sermayesi Finansman Modeli ve Trabzon İlinde Bir Uygulama. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: KTÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 162.
- Çam, H. ve Esengün, K. (2011). Organize Sanayi Bölgeleri ve Uygulanan Teşvik Politikalarının İşletmeler Üzerindeki Etkilerinin incelenmesi: Osmaniye Organize Sanayi Bölgesinde Uygulama, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 13 (21), 55-63.
- Çatal, M. F. (2007). Bölgesel Kalkınmada Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ) Rolü, Erzurum: AÜ, Erzurum MYO. İktisadi ve İdari Programlar Ana Bilim Dalı, 333-352.
- Çelik, İ. (2007). Basel II Bağlamında KOBİ'lerin Finansman Sorunları: Tekstil Sektöründe Bir Uygulama. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: SDÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çiloğlu, İ. (1997). Teşvik Sisteminin Değerlendirilmesi, Hazine Dergisi, Ekim 1997, 8.
- Çiloğlu, İ. (2000). Teşvik Politikalarının Yönlendirme Gücü, Hazine Dergisi, Ocak 2000, 13.
- Delice Altunbağ, D. (2014). Türkiye'de KOBİ'ler ve Finansal Destek Mekanizmaları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi ön çalışmaları, Diyarbakır: DÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Devlet Planlama Teşkilatı ve KOSGEB. (2010). Cazibe Merkezlerini Destekleme programı Diyarbakır Pilot Uygulaması KOSGEB Projeleri.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2008). Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı Diyarbakır Pilot Uygulaması Program Belgesi, Diyarbakır, Ekim 2008.
- Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası. (2013). Çalışma Ziyareti Ön Raporu. Diyarbakır.
- Diyarbakır Valiliği ve KOSGEB. (2010). Diyarbakır ili Tarım, Sanayi ve Hizmet Sektörlerinin Uluslararası Rekabetçilik ve Makro Düzey Kümelenme Analizi, Diyarbakır, Aralık.
- Doğan, S. (2010). İstanbul Ticaret Odası, Avrupa Birliği'nin Girişimcilik Politikası, KOBİ Yaklaşımı ve Türkiye, Yayın No: 2010-80, İstanbul.
- Doğangül, Ç. (2012). Özel Sektöre Yönelik Devlet Destekleri ve Gaziantep'teki İşletmeler Üzerine Bir Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: GÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Duran, M. (1998). Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968-1998), Hazine Müsteşarlığı Araştırma ve İnceleme Dizisi, Hazine Yayını, No: 19, Ankara.

- Duran, M. (2002). Türkiye’de Yatırımlara Sağlanan Teşvikler ve Etkinliği, Hazine Müsteşarlığı Araştırma ve İnceleme Dizisi, Hazine Yayını, No:32, Ankara.
- Duran, M. (2003). Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları, Hazine Müsteşarlığı Araştırma ve İnceleme Dizisi, Hazine Yayını, No:33, Ankara.
- Ekonomi Bakanlığı. (2013). İstatistikler, Ankara, <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=EE4E7DE2-D8D3-8566-4520C9A5A5C65EAD> , (01/03/2013).
- Ekonomi Bakanlığı. (2012). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, <http://www.ekonomi.gov.tr/upload/fba4a979-ff0e-32f0-fd96ffd20b32fb19/kosgeb.ppt>, Ankara.
- Erbaş, G. (2012). KOBİ Niteliğindeki Aile İşletmelerinde Kurumsallaşma ve Diyarbakır İlinde Faaliyet Gösteren KOBİ Niteliğindeki Aile İşletmelerinin Kurumsallaşma Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, KOBİ Uzmanlık Tezi, KOSGEB, Diyarbakır.
- Erdil, O. ve Kalkan, A. (2005). KOBİ’lere Sağlanan Desteklerin KOBİ’lerin Performanslarına Etkileri, İstanbul: İTÜ. Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:4, Sayı:7, Bahar 2005/1, 103-122.
- European Commission. (2007). <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/03/652&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, (21.06.2007).
- European Commission. (2014). http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/index_en.htm, (23/05/2007).
- Gök, M. (2004). İşgücü piyasası ve KOBİ’ler, Roma Yayınları, Ankara, 179.
- Gök, R. (2012). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (KOBİ’lerin) Finansman Sorunlarının Çözümünde Kredi Garanti Fonu Uygulaması: Diyarbakır İli Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır: DÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hazine Müsteşarlığı. (2010). Yeni Yatırım Teşvik Sistemi I. Yıl Uygulama Sonuçları, Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Ankara, 3.
- İktisadi Kalkınma Vakfı. (2003a). Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Uyum Kitapları Serisi, 15 Soruda 15 AB Politikası. Avrupa Birliği'nde Rekabet Politikası, İKV Dergisi, No: 1, İstanbul, Şubat.
- İktisadi Kalkınma Vakfı. (2003b). Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Uyum Kitapları Serisi, 15 Soruda 15 AB Politikası. Avrupa Birliği'nin KOBİ Politikası, İKV Dergisi, No: 5, İstanbul, Şubat.

- İlhan, B. (2009). Avrupa Birliği Rekabet Politikasında Devlet Yardımları ve Türkiye'nin Uyumu, Sayıştay Dergisi, <http://www.sayistay.gov.tr/dergi/icerik/der76m7.pdf>, Sayı: 76. 101-132.
- İraz, R. (2005). Küresel Rekabet Ortamında Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Ulusal Sosyo-Ekonomik Sisteme Katkıları Açısından Değerlendirilmesi, Konya: SÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 13.
- Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü. (2011). Kalkınma Ajansları 2010 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara, Ekim, 30-55.
- Kalkınma Bakanlığı, Diyarbakır Valiliği ve Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2011). Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı, Kültürel Mirasımız Hayat Buluyor, Diyarbakır.
- Kalkınma Bakanlığı. (2011). Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği, Ankara, 5.
- Kalkınma Bakanlığı. (2012). SEGE 2011 Basın Açıklaması, http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/view/14197/BASIN_A%C3%87IKLAMAS_I-sege_2011-v6.pdf, Ankara.
- Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2010). Yıllık Raporlar ve İstatiksel Veriler. Diyarbakır.
- Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2013). Diyarbakır İli Sanayi Profiline Oluşturulması, Diyarbakır.
- Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2013). TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi, 2014-2023 Bölge Planı, Analiz ve Genel Değerlendirme, Diyarbakır.
- Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2013). TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi, 2014-2023 Bölge Planı, Mevcut Durum Analizi, Temmuz, Diyarbakır.
- Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2013). İstatistiklerle Şanlıurfa-Diyarbakır 2013, Diyarbakır.
- Kızılay, E. (2009). KOBİ'ler ve Dış Ticarete Karşılaştıkları Temel Sorunlar, Yayınlanmamış, Yüksek Lisans Tezi, Bursa: UÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koçel, T. (1993). Büyüyen İşletmelerde Karşılaşılan Yönetim ve Organizasyon Sorunları, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:1993-32. İstanbul, 10.
- Korkmaz, Y. (2009). Kahramanmaraş'ta Faaliyet Gösteren KOBİ Niteliğindeki İşletmelerin Finansman Sorunları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş: SİÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 82.
- KOSGEB. (2000). Dünya'da ve Türkiye'de KOBİ Tanımları, KOSGEB Yayını, Ankara.
- KOSGEB. (2003). KOBİ Ekonomisi (Tarihi Gelişimi), Ankara.

- KOSGEB. (2010). KOSGEB Stratejik Planı (2011-2015), Ankara.
- KOSGEB. (2011). KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2013), Nisan, Ankara.
- KOSGEB. (2014). Strateji Geliştirme ve Mali Hizmetler Dairesi Başkanlığı, KOSGEB 2006 ve 2012 Yılları Arasındaki yıllara ait Faaliyet Raporları, Ankara.
- KOSGEB ve Halkbank. (2003). Dünya’da ve Türkiye’de KOBİ Tanımları, Ankara.
- Köksal, T. (2002). Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Devlet Yardımları Sistemlerinin Uyumlaştırılması, Etki Yayıncılık, Ankara.
- Kutlu, E. ve Hacıköylü, C. (2007). Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Devlet Yardımları, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 367-390.
- Küçüktekin, K. (2006). Girişimcilik Politikası Çerçevesinde Avrupa Birliği'nin KOBİ Politikası ve Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum Çerçevesinde Türkiye'nin KOBİ Politikası, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: AÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçük, O. (2005). Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi, Seçkin Yayınları, Ankara, 199.
- Leblebici, F. (2002). Devlet Yardımları Uygulamasının Maliyeti ve Ekonomik Göstergelerle Mukayesesi, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Yayın No:2663, Ankara, Aralık, 4-7.
- Moha Asri, A. (1999). The Accessibility of the Government- Sponsored Support Programmes for Small and Medium-Sized Enterprises in Penang , Elsevier Science, Vol. 16, No: 2, 83–92.
- Müftüoğlu, T. (1997). Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Sorunlar-Öneriler, EGS Bank yayını, Ankara.
- Oktay, E. ve Güney, A. (2002). Türkiye’de KOBİ’lerin Finansman Sorunu ve Çözüm Önerileri, 21.Yüzyılda KOBİ’ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu, KKTC: DAÜ. Ocak, http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/ertan_oktay.pdf.
- Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). (2004). Türkiye’deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Mevcut Durum ve Politikalar, <http://www.oecd.org/cfe/smes/33705673.pdf> , (17/12/2013).
- Ören, K. (2003). Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) Sağladığı Devlet Teşvikleri ve Kullanım Alanlarının Karşılaştırılması-Nevşehir İli’nde Bir Uygulama, Sivas: CÜ. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 4:2, 115.

- Özdaş, Y. (2009). Türkiye’ de Uygulanan Yatırım Teşvikleri ve Diyarbakır Bölgesinde Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: ÇÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, S., Ersöz H.Y. ve Sarıoğlu İ. (2006). İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ’lerin Desteklenmesi, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2006-45, İstanbul.
- Özgen, H. ve Selen, D. (1997). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri, KOSGEB Yayınları Ankara.
- Özgener, Ş. (2003). Büyüme Sürecindeki KOBİ’lerin Yönetim Ve Organizasyon Sorunları: Nevşehir Un Sanayii Örneği, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, İİBF Dergisi, Sayı:20, Ocak-Haziran 2003, 133-161.
- Özkan, Ş. (2012). Yöneylem Araştırması: Nicel Karar Teknikleri, Genişletilmiş 3. Basım, Nobel Yayınları, No:867, Ekim.
- Öztürk, Ö. (2007). İstihdam Konusunda KOBİ’lerin Önemi ve KOBİ Alanında Eğitim İstihdam İlişkisi Açısından Kamu İstihdam Kurumunun Rolü, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Resmi Gazete. (2009). 2009/15431 sayılı KOSGEB Tarafından Verilecek Hizmetler ve Desteklerden Yararlanacak Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere İlişkin Sektörel ve Bölgesel Önceliklerin Belirlenmesi Hakkında Karar, 18 Eylül 2009, Sayı:27353.
- Resmi Gazete. (2012). 2012/4778 sayılı Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik, 4 Kasım 2012, Sayı:28457.
- Sarıkahya, M. (2012). Mobilya Endüstrisinde KOBİ’lere Verilen Devlet Desteklerinin Firmalar Üzerindeki Etkileri (Ankara Örneği), Politeknik Dergisi. Cilt:15 Sayı: 4,177-183,
<http://www.politeknik.gazi.edu.tr/index.php/PLT/article/viewFile/494/486>.
- Sayın, M. (1997). AB’de KOBİ Destekleme Programları ve Diğer Teşvik Araçları, KOSGEB Yayınları, Ankara.
- Serhat Kalkınma Ajansı ve Türkiye İş Kurumu. (2013). 100 Soruda İŞKUR, UMEM ve SGK Prim Teşviki Uygulaması Destekleri, Nisan, Kars.
- Storey, D.J. (2008). Entrepreneurship And SME Policy, World Entrepreneurship Forum, İngiltere.
- Temel, H., Ekinci R., Emhan A., Mete M. ve Aksoy C. (2013) Diyarbakır İli Sanayi Profiline Oluşturulması, Karacadağ Kalkınma Ajansı:Trc2/13/DFD/0019, Kasım, Diyarbakır.

- TESK. (1998). Avrupa Topluluğuna Giriş Aşamasında Türk Küçük İşletmelerinin Durumu, Karşılaşacakları Sorunlar ve Çözüm Yolları, No: 11, TESK Yayınları, Ankara, 14.
- Tosyalı, S. B. (1995). KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri, İzmir Ticaret Odası, Yayın No:20, İzmir.
- TÜİK Haber Bülteni. (2009). Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri 2009, sayı 10716,05/10/2011, Yayın No: 3672, Ankara.
- TÜİK Haber Bülteni. (2011). Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri, sayı 13141, (19/10/2012).
- Türkmen, V. (2012). Türkiye'deki Devlet Desteklerine Genel Bakış, Deloitte Türkiye, İstanbul.
- Türköz, P. (2008). KOBİ'lerin Finansman Sorunları ve Bankaların KOBİ'lere yaklaşımı: Isparta Alan Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: SDÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı.
- Yıldız, S. B. (2013). KOBİ'lere Sağlanan Kamu Desteklerinde Etki Değerlendirmesinin Önemi, KOSGEB KOBİ Uzmanı, Manisa: CBÜ. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:11, Sayı:2, Ağustos 2013.
- Yonar, Ö. (2003a). KOBİ'lerin Dünya Ekonomisindeki Yeri. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, http://www.usak.org.tr/analiz_det.php?id=17&cat=365365939#.UzqSrPl_vZ0.
- Yonar, Ö. (2003b). Türkiye'de KOBİ Tanımları, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, <http://www.usakgundem.com/yorum/9/t%C3%BCrkiyede-kobi-tanimlari.html>.
- <http://diyarbakirproje.gov.tr/>, (2014). Diyarbakır Valiliği Proje Koordinasyon Merkezi, (13/12/2013).
- <http://www.diyarbakir.gov.tr/>, (2014). Diyarbakır Valiliği, (13/12/2013).
- <http://www.dtso.org.tr/>, (2014). Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası (DTSO), (13/01/2014).
- <http://www.ekodialog.com/>, (2014). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ'ler), http://www.ekodialog.com/isletme_ekonomisi/kobiler_ve_ozellikleri.html, (13/01/2014).
- <http://www.ekonomi.gov.tr/>, (2011). Ekonomi Bakanlığı, (27/01/2014).
- <http://www.enerji.gov.tr/>, (2014). Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, (23/01/2014).
- <http://www.eximbank.gov.tr/>, (2012). Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Türk EXİMBANK), (07/01/2014).

<http://www.iskur.gov.tr/>, (2014). Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), (16/02/2014).

<http://www.isletmeportali.com/>, (2012). Kurumsallaşma, <http://www.isletmeportali.com/konular/yonetim-ve-organizasyon/kurumsallasma-4.html> , (12/01/2014).

<http://www.kalkinma.gov.tr/> , (2014). Kalkınma Bakanlığı, (20/02/2014).

<http://www.karacadang.org.tr/>, (2013). Karacadağ Kalkınma Ajansı. (31/01/2014).

<http://www.kgf.com.tr/>, (2013). Kredi Garanti Fonu (KGF), (07/01/2014).

<http://www.kgk.gov.tr/>, (2013). Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK), (14/01/2014).

<http://www.kosgeb.gov.tr/>, (2014). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), (23/11/2013).

<http://www.sanayi.gov.tr/>, (2010). Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, (20/01/2014).

<http://www.sgk.gov.tr/>, (2012). Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), (24/12/2013).

<http://www.tarim.gov.tr/>, (2014). Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, (20/12/2013).

<http://www.tcmb.gov.tr/>, (2006). Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), (20/02/2014).

<http://www.tobb.org.tr/>, (2010). Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), (20.02.2014).

<http://www.tpe.gov.tr/>, (2014). Türk Patent Enstitüsü (TPE), (21/03/2014).

<http://www.treasury.gov.tr/>, (2012). T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, (21/01/2014).

<http://www.ttg.gov.tr/>, (2012). Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV), (21/11/2013).

<http://www.tubitak.gov.tr/>, (2014). Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), (07/01/2014).

<http://www.tuik.gov.tr/>, (2013). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (23/12/2013).

<http://www.turkak.org.tr/>, (2014). Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK), (18/01/2014).

EK

Ek1: Anket Formu

Sayın İşletme Sahibi/Yönetici

Elinizdeki anket, Diyarbakır'da faaliyet gösteren KOBİ ölçeğindeki işletmelerinin Kamu ve KOSGEB Destekleri etkinlik düzeylerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Araştırma bilimsel bir nitelik taşıdığından yanıtların **açık ve doğru** olması çalışmanın güvenilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Yanıtlar **GİZLİ** tutulacak ve işletme isimleri **kesinlikle** kullanılmayacaktır. Tüm cevaplar güvenli bir şekilde kaydedilecek olup, hiç bir durumda hangi katılımcının hangi anketi doldurduğu anlaşılamayacaktır. Çalışmada elde edilen bilgiler üzerinde sadece genel değerlendirmeler ve çıkarımlar yapılacaktır.

Değerli vaktinizi ayırıp araştırmaya katkıda bulunduğunuz için şimdiden teşekkür eder, başarılar dileriz. Saygılarımızla

Doç. Dr. Abdulkadir BİLEN
Dicle Üniversitesi İİBF
İşletme Bölüm Başkanı

Hasan SOLMAZ
KOBİ Uzman Yrd.
KOSGEB Diyarbakır HMM

1. BÖLÜM- GENEL BİLGİLER

- 1. Cinsiyetiniz nedir?** a) Kadın b) Erkek
- 2. Yaşınız kaçtır?**
a) 25-30 b) 31-35 c) 36-40 d) 41-45 e) 46 ve üzeri
- 3. Eğitim durumunuz nedir?**
a) İlköğretim b) Lise c) Üniversite d) Yüksek Lisans e) Doktora
- 4. İşletmenizin hukuki statüsü nedir?**
a) Anonim Şirket b) Limited Şirket c) Şahıs d) Diğer.....
- 5. İşletmeniz kaç yıldır faaliyettedir?**
a) 0-2 yıl b) 3-5 yıl c) 6-10 yıl d) 11-15 e) 16 ve üzeri
- 6. İşletmenizde toplam kaç kişi çalışmaktadır?**
a) 1-9 arası çalışan b) 10-49 arası çalışan c) 50-249 arası çalışan d) 250 ve üstü çalışan
- 7. İşletmenizdeki kadın çalışan sayısı kaçtır?**
a) 0-5 arası b) 6-10 arası c) 11-15 arası d) 16-20 arası e) 21 ve üstü
- 8. İşletmenizde il dışına satış yapılmakta mıdır?** a) Evet b) Hayır
- 9. İşletmeniz ihracat ve/veya ithalat yapmakta mıdır?** a) Evet b) Hayır
- 10. İşletmenizde hangi standartlara ilişkin belgeler bulunmaktadır?**
a) ISO 9001 b) ISO 14001 c) ISO 18001 d) ISO 22000 e) TSE f) Marka Tescil g) Diğer.....
h) Belgemiz yoktur
- 11. İşletmeniz hangi sektörde faaliyet göstermektedir?**
a) Gıda b) Tekstil c) İnşaat d) Mobilya ve Ahşap sanayi e) Otomotiv f) Hizmet g) Kağıt Ürünleri h) Kimyasal-Plastik i) Taş ve toprağa dayalı sanayi j) İmalat k) Diğer.....
- 12. İşletmenizde Muhasebe/Finansman Birimi bulunuyor mu?** a) Evet b) Hayır
- 13. İşletmenizin en yüksek maliyeti hangi alanda oluşmaktadır?**
a) Hammadde b) Personel c) Dağıtım d) Pazarlama e) Enerji f) Diğer.....
- 14. İşletmenizin karşılaştığı temel sorun nedir?**
a) Finansman b) Nitelikli insan kaynağı eksikliği c) Yetersiz teknoloji d) Hammadde sorunları e) Yüksek maliyetler f) Yetersiz pazarlama faaliyetleri g) Bürokratik engeller h) Yenilik ve değişime uyum sağlayamama i) Olumsuz rekabet j) Diğer.....
- 15. İşletmenizin Diyarbakır'da bulunmasının en büyük avantajı nedir?**
a) Hammaddeye yakınlık b) Nitelikli insan kaynağı temini c) Güçlü teknoloji d) Yeterli altyapı/üstyapı e) Düşük maliyetler f) Pazara yakınlık g) Kamu teşvikleri h) Diğer.....
- 16. İşletmenizin Diyarbakır'da bulunmasının en büyük dezavantajı nedir?**
a) Hammaddeye uzaklık b) Nitelikli insan kaynağı eksikliği c) Yetersiz teknoloji d) Yetersiz altyapı/üstyapı e) Yüksek maliyetler f) Pazara uzaklık g) Siyasi sorunlar h) Diğer.....

2.BÖLÜM- KAMU DESTEKLERİ

Lütfen aşağıda belirtilen ifadelere ne derecede katılmakta olduğunuzu belirtiniz.

		Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Katılmıyorum
1	Kamu destekleri hakkında işletmemizin bilgi düzeyi yeterlidir.					
2	Kamu destekleri için yapılan tanıtım faaliyetleri yeterlidir.					
3	Kamu desteklerinin bölge ekonomisine katkısı büyüktür.					
4	Kamu desteklerinde bürokratik işlemler fazladır.					
5	Kamu desteklerinde objektif değerlendirme yapılmamaktadır.					
6	Kamu destekleri için zorunlu eş finansman sağlama imkânımız bulunmamaktadır.					
7	Kamu desteklerinden işletmemizde nitelikli personel olmadığından yararlanamamaktayız.					
8	Kamu destekleri ile işletmelerin rekabet güçleri artmaktadır.					
9	Kamu destekleri girişimcilik faaliyetlerini desteklemektedir.					
10	Kamu destekleri Ar-Ge çalışmalarını teşvik etmektedir.					
11	Kamu destekleri ürün ve hizmet kalitesinin artmasını sağlamaktadır.					
12	Kamu destekleri konusunda iyi bir danışmanlık hizmeti bulunmamaktadır.					

13. Destek başvuru ve faaliyetlerin uygulanması dönemlerinde destek birimlerinde çalışan personelin iletişim ve yönlendirmesi nasıldır?

a) Çok İyi b) İyi c) Orta d) Kötü e) Çok Kötü

14. Kamu desteklerindeki faydalanma düzeyinin artırılması için bilgilendirme faaliyetleri nasıl olmalıdır?

a) Resmi yazı b) Bilgilendirme toplantıları c) İlan-Broşür d) Web sitesi
e) E-posta f) Eğitim g) Diğer.....

15. Kamu desteklerinden faydalanmak için hangi kurum(lar)a başvurduunuz?

a) KOSGEB b) Kalkınma Ajansı c) Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı d) TÜBİTAK
e) Ekonomi Bakanlığı f) Hazine Müsteşarlığı g) Maliye Bakanlığı h) İŞKUR i) Enerji
ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı j) Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı k) Diğer.....
l) Hiç başvuru yapılmadı

16. Kamu desteklerinden hangisi(leri)nden faydalandınız?

a) KOSGEB b) Kalkınma Ajansı c) Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı d) TÜBİTAK e) Ekonomi
Bakanlığı f) Hazine Müsteşarlığı g) Maliye Bakanlığı h) İŞKUR i) Enerji ve Tabii
Kaynaklar Bakanlığı j) Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı k) Diğer.....
l) Desteklerden hiç faydalanılmadı

17. Kamu desteklerine en çok hangi alanda ihtiyaç duyulmaktadır?

a) Makine/Teçhizat alımı b) İstihdam c) SGK Primi d) İhracat Teşvikleri e) KDV İndirimi f) Vergi Muafiyeti g)
Ar-Ge h) Başlangıç Sermayesi i) Yatırım yeri tahsisi j) Enerji Teşvikleri k) Diğer.....

3.BÖLÜM- KOSGEB DESTEKLERİ

Daha önce KOSGEB desteklerinden faydalandınız mı? a) Evet b) Hayır

Cevabınız **HAYIR** ise sebebini aşağıda belirtiniz.

- a) Nitelikli personel/girişimci eksikliği b) Desteğin ihtiyaç miktarını karşılayamaması c) Yetersiz
tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri d) Bürokrasi ve Mevzuat Engeli e) Destek bütçesinin
kısıtlı olması f) Diğer.....

Cevabınız **EVET** ise anketimize devam ediniz.

		Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Katılmıyorum
1	KOSGEB destekleri hakkında işletmemizin bilgi düzeyi yeterlidir.					
2	KOSGEB destekleri için yapılan tanıtım faaliyetleri yeterlidir.					
3	KOSGEB desteklerinin işletmemizin finansal yapısına önemli katkısı olmuştur.					
4	KOSGEB destekleri rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır.					
5	KOSGEB desteklerinin kısa dönem ödemelerimizin yapılmasında önemli katkısı olmuştur.					
6	KOSGEB desteklerinin işletmemize psikolojik (motivasyon artırıcı) katkıları olmuştur.					
7	KOSGEB destekleri ile düşük maliyetli finansman ihtiyacımız karşılanmıştır.					
8	KOSGEB destekleri ile istihdamımız artmıştır.					
9	KOSGEB destekleri ile ihracatımız artmıştır.					
10	KOSGEB destekleri ile üretim miktarımız/çeşitliliğimiz artmıştır.					
11	KOSGEB destekleri ile pazarlama faaliyetimiz artmıştır.					
12	KOSGEB destekleri ile işletmemizin fiziksel kapasitesi gelişmiştir.					

13. KOSGEB desteklerini en çok kullandığınız alan hangisidir?

Ekleme istedikleriniz

.....
.....
.....